

PARDANNELSE BLANDT ETNISKE MINORITETER I DANMARK

GARBI SCHMIDT / VIBEKE JAKOBSEN

04:09

PARDANNELSE BLANDT ETNISCHE MINORITETER I DANMARK

GARBI SCHMIDT / VIBEKE JAKOBSEN

KØBENHAVN 2004
SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET
04:09

FORORD

Der findes familier i det danske samfund, hvor vejen til ægteskab ikke er et individuelt frit valg, men endog præget af tvang. Beretninger om etniske minoritetsunge, som er blevet gift mod deres vilje, har ofte været forsidestof i medierne. I et samfund, hvor individets rettigheder er i højsædet, er sådanne praksisser næsten per definition uacceptable. Men vi ved fortsat meget lidt om, hvor stor en gruppe der, mod deres vilje, risikerer at ende i den slags ægteskaber, og hvorfor den slags ægteskaber overhovedet bliver til. I det hele taget har vi behov for mere viden om, hvordan etniske minoriteter danner par i Danmark, særligt fordi det kan give os mere information om, hvordan integrationen af disse grupper forløber. Ændrer traditionelle ægteskabsformer sig over tid? Har en herboendes ægteskab med en person fra oprindelseslandet betydning for dennes deltagelse på arbejdsmarkedet? Bliver etniske minoritetsunge kærester? Gifter de sig med danskere? Sætter de kærligheden eller hensynet til forældrene højest, når de skal finde en partner? Denne rapport søger at give svar på disse spørgsmål.

Undersøgelsen er landsdækkende og både kvantitativ og kvalitativ. I spørgeskemaundersøgelsen blev i alt 628 personer med oprindelse i enten Libanon, Eksjugoslavien, Tyrkiet, Pakistan eller Somalia, alle mellem 17 og 27 år, interviewet af Socialforskningsinstituttets interviewere. I den kvalitative delundersøgelse blev der interviewet 62 personer, både unge, forældre og såkaldte ressourcepersoner, som arbejder med etniske minoriteter. Alle svarpersoner skal have tak for deres velvillige hjælp. Også de personer, som hjalp med at formidle kontakt til interviewpersonerne, skal have tak.

Rapporten er skrevet af seniorforsker, ph.d. Garbi Schmidt og forsker, ph.d. Vibeke Jakobsen. Garbi Schmidt har skrevet kapitel 3, 4, og 6. Vibeke Jakobsen har skrevet kapitel 5. De to forskere har i fællesskab skrevet kapitel 1 og 2. Vibeke Jakobsen har stået for udformning af spørgeskema til spørgeskemaundersøgelsen og sammen med stud.soc. Ole Højlund bearbejdet de kvantitative interview. Garbi Schmidt har sammen med ekstern konsulent, ph.d. Rashmi Singla foretaget de kvalitative interview. De kvalitative interview er transkriberet af Dorthe Manscher og Helle Manscher. Projektplanlægningen blev til i et samarbejde mellem Vibeke Jakobsen, Rashmi Singla og Garbi Schmidt. Garbi Schmidt har været projektleder gennem hele perioden, mens Rashmi Singla var projektleder i perioden 1. februar 2003 - 14. januar 2004.

Forskerteamet ønsker at takke medlemmerne af undersøgelsens følgegruppe. Også tak til rapportens referee Anja Bredal, Institutt for samfunnsforskning i Oslo, og Mikkel Rytter, Dansk Folkemindesamling. Både følgegruppe og eksterne læsere har bidraget med kritisk granskning og indsigtfulde kommentarer under arbejdet med rapporten.

Undersøgelsen er finansieret af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

København, maj 2004

Jørgen Søndergaard

RESUME

Undersøgelsens baggrund

Hvordan danner personer med etnisk minoritetsbaggrund i Danmark par? Dette spørgsmål, som umiddelbart hører til i den intime sfære mellem to mennesker, er blevet centralt i den offentlige debat af to årsager. For det første er man fra samfundets side blevet opmærksom på forekomsten af tvangsægteskaber inden for nogle af disse grupper. Og for det andet er man interesseret i, hvordan tvangsægteskaber, arrangerede ægteskaber og transnationale ægteskaber påvirker herboende etniske minoriteters integration. Har etniske minoritetsunge mulighed for selvbestemmelse i deres valg af partner, eller er det forældrene, som har det sidste ord? Hvis man gifter sig tidligt med en person fra oprindelseslandet, har det så negativ indflydelse på integration i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet? Og har den lovgivning, som er iværksat på området, nogen betydning for pardannelsen – og i givet fald: Hvilken?

Nærværende undersøgelse prøver at give svar på nogle af disse spørgsmål på baggrund af både kvalitativt og kvantitativt datamateriale fra fem større grupper af etniske minoriteter i Danmark, nemlig personer med oprindelse i Eksjugo-slavien, Tyrkiet, Pakistan, Libanon og Somalia. De tre første af disse grupper kan betegnes som indvandrergrupper, hvorimod de sidste to fortrinsvis er kommet til landet som flygtninge.

At tvangsægteskaber i det hele taget anses som et samfundsmæssigt problem, har sit udgangspunkt i to forhold: For det første er individets ret til selvbestemmelse en værdi og norm i det danske samfund, som ønskes varetaget og mulig for alle borgere at få del i. Og for det andet er tvangsægteskaber et juridisk problem. Både danske love og internationale konventioner understreger individets ret til selv at vælge sin ægtefælle.

Pardannelse og ungdomsliv

Undersøgelsen peger på, at det liv, som etniske minoritetsunge lever, på mange områder ligner det liv, som danske unge lever. Mange går til fest eller har en kæreste. Hvad der er særligt for etniske minoritetsunge, er, at de ofte skal forholde sig til netop det at tilhøre en etnisk minoritet – noget, som bl.a. kan have betydning for deres pardannelse, da man er tilbøjelig til i særlig grad at vælge en person, som ligner en selv, som partner. Mellem ca. 40 og ca. 75 pct. af de unge er således kæreste med en person, som har samme etniske baggrund som dem selv.

De interviewede etniske minoritetsunges muligheder for at deltage i ungdomslivet er ofte afgjort af deres køn. De unge kvinder har ofte mindre erfaring med at gå til fester eller have en kæreste end de unge mænd. Kvinderne er begrænset af kulturelle forventninger til, hvad der er korrekt opførsel for en kvinde, og at fx deltagelse i visse "seksualiserede" sfærer kan have betydning for hendes muligheder på ægteskabsmarkedet. Det er forskelligt, hvordan de unge kvinder ser på, at deres muligheder er mere begrænsede end de unge mænd i samme etniske minoritetsgruppe. Men undersøgelsen viser, at kvinderne også skaber egne rum for udfoldelse, og at en ældre søster fx kan udvide rammerne for acceptabel opførsel for en yngre.

En del af de interviewede unge har kærester og oplever, at deres forældre accepterer forholdet. Andre har dog en hemmelig kæreste, som deres forældre ikke ved noget om. Nogle unge anvender det hemmelige kæresteri strategisk, som en måde at lære hinanden at kende på, inden man henvender sig til forældrene og indleder ægteskabsforhandlinger inden for en traditionel ramme. I andre tilfælde afsløres kæresteriet dog med forskellige resultater: Der er eksempler, hvor afsløringen betyder, at de unge og forældrene åbner op for hinanden,

og der er andre eksempler, hvor forældrene iværksætter en kraftig sanktion over for den unge, fx ved at presse denne til ægteskab.

Undersøgelsen viser, at det er vigtigt at se på relationen mellem de unge og deres forældre for at forstå, hvorfor tvangsægteskaber opstår. Elementer af konflikt og hemmeligholdelse indgår i denne forståelse. Men derudover må man se på det "omvendte magtforhold", som ofte udspiller sig mellem de unge og deres forældre, idet nogle forældre føler, at de er deres børn underlegne. At have kontrol over børnene er af betydning, hvis forældrene vil vinde eller hævde autoritet inden for det etniske minoritetsnetværk. Derudover kan børnene være et vigtigt bindeled til det omgivende samfund.

Ægteskab – frivillighed eller tvang?

De interviewede unges forventninger til et ægteskab er i stor udstrækning, at det skal bygge på kærlighed, fælles livsværdier og fælles religion. Hensynet til forældrene er af mindre betydning. At forældrenes rolle ikke skal overvurderes, understreges af, at mere end 80 pct. af unge med oprindelse i Eksjugoslavien, Tyrkiet, Libanon og Somalia, som enten er forlovede eller gifte, har fundet deres ægtefælle selv. Det samme gælder for over 50 pct. af de forlovede eller gifte unge, som kommer fra Pakistan.

En del unge gifter sig med en person, som kommer fra et andet land end Danmark: Dette gælder for mere end hver tredje svarperson med oprindelse i Eksjugoslavien og Somalia og mere end hver anden, som har oprindelse i Pakistan, Tyrkiet og Libanon. Men undersøgelsen viser, at tendensen til at gifte sig med en person, der kommer udefra, er faldende. Dette kan enten skyldes de skærpede regler på familiesammenføringsområdet eller ændringer i, hvilke grupper man identificerer sig med. Hver fjerde til femte svarperson siger, at de i høj grad anser det for vigtigt, at personen boede i Danmark inden forlovelsen/ægteskabet. Hver anden af de unge gifter sig dog fortsat med en person, som har oprindelse i samme land som de selv.

I nogle familier er ægteskabet fortsat en kollektiv proces. Det betyder dog ikke, at man umiddelbart kan tale om et tvangsægteskab. Det arrangerede ægteskab er et forhandlet ægteskab, hvor visse konventioner og ritualer overholdes, men hvor unge og forældre har ret til

indsigelse. Arrangerede ægteskaber kan bygge på hensyntagen til fx etnicitet og slægtskabssystemer (som fx den pakistanske *zaat*), men også forelskelse: Det afgørende er, at det er vigtigt for både unge og forældre, at ægteskabet finder sted på den for dem rigtige måde. Men rammerne for det arrangerede ægteskab ændres i forhold til den danske kontekst, akkurat som rammerne for, hvem der er gode emner, gør det.

Tvangsægteskabet er et ægteskab, hvor enten familie eller slægt arrangerer et ægteskab for et familiemedlem, uden at denne ved noget derom, eller i direkte modstrid med dennes ønsker. Der er således en glidende overgang mellem det arrangerede ægteskab og tvangsægteskabet. I undersøgelsen er det 14 pct. af de unge med oprindelse i Pakistan, 4 pct. af de unge med oprindelse i Libanon og 2 pct. af de unge med oprindelse i Tyrkiet, som oplyser, at de slet ikke var involveret i at finde deres forlovede/ægtefælle. Der kan dog godt være tale om forhandlede ægteskaber, men det er i disse grupper, at forekomsten af tvangsægteskaber skal findes. Blandt unge fra Eksjugoslavien og Somalia er der i øvrigt ingen, som slet ikke var involveret i at finde deres forlovede/ægtefælle.

Undersøgelsen viser, at spørgsmålet om, hvorvidt der er tale om tvangsægteskab eller ej, kun kan afgøres endeligt, hvis man tager højde for de individuelle forhold i hver enkelt sag. Der er der dog visse omstændigheder omkring familiesituationen, som socialarbejdere og andre professionelle bør være opmærksomme på i arbejdet med etniske minoriteter, fordi de indikerer en øget sandsynlighed for tvangsægteskab. Social marginalisering i forhold til samfundet eller netværket og forældrenes sårbarhed og manglende autoritet over for deres børn kan være katalysatorer for processer, der fører til tvangsægteskab. Tvangsægteskabet kan for nogle udsatte familier være et middel til at "løse" (generations-)konflikter og genoprette et oplevet tab af status, både i forhold til majoritets- og minoritetsbefolkningen.

Pardannelse og integration

Blandt etniske minoritetsunge med oprindelse i enten Libanon, Eksjugoslavien, Tyrkiet, Pakistan eller Somalia er der ifølge undersøgelsens 628 spørgeskemabesvarelser en tendens til, at tidligt gifte er

dårligere integreret i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet end sent gifte/ugifte. Blandt mændene er det især dem, som har en familiesammenført ægtefælle, der står svagt mht. beskæftigelse og uddannelse, mens kvinder gift med en familiesammenført ikke adskiller sig fra de øvrige gifte kvinder. Sammenhængen mellem pardannelse og uddannelse hænger delvist sammen med betydningen af at få børn i en relativt tidlig alder. De svarpersoner, som har fået børn tidligt, har et lavere uddannelsesniveau end de øvrige svarpersoner.

Spørgsmålet er, hvad der forklarer denne sammenhæng mellem uddannelsesniveau og giftealder. Der er sandsynligvis nogle af de unge (både blandt etniske minoriteter og danskere), der gifter sig tidligt og ikke får en uddannelse, som under alle omstændigheder ikke ville have påbegyndt og gennemført en uddannelse efter grundskolen – måske fordi de ikke ville være i stand til at gennemføre uddannelsen og derfor vælger at stifte familie tidligt. Andelen, som ikke kan gennemføre en uddannelse, er dog sandsynligvis højere for etniske minoritetsunge end for danske unge, bl.a. på grund af manglende dansk kundskaber.

Men der kan også være andre forklaringer. I den foreliggende undersøgelse er det undersøgt, om ægteskabsmønstrene varierer med traditionelle værdier (målt ved holdninger til kønsarbejdsdeling), forældrenes uddannelsesniveau, indvandrerstatus og de unges sociale netværk, da sådanne sammenhænge kan bidrage til at forklare, at tidligt gifte er dårligere integreret i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet end sent gifte/ugifte. Resultaterne af undersøgelsen viser imidlertid ingen sammenhæng mellem pardannelse og netværk eller mellem pardannelse og indvandrerstatus. Blandt mændene er det især personer med traditionelle holdninger og forældre med et lavt uddannelsesniveau, som er blevet gift tidligt og har en familiesammenført ægtefælle. For kvinderne er der derimod ingen sammenhæng mellem pardannelse og forældrenes uddannelse og kun en meget svag sammenhæng mellem traditionelle holdninger og pardannelse.

Undersøgelsen viser endvidere, at der ikke er nogen generel tendens til, at etniske minoritetsunge i Danmark får familiesammenført ægtefæller med et lavere uddannelsesniveau end deres eget. De kvindelige familiesammenførte har dog en meget svag arbejdsmarkeds-

tilknytning sammenlignet med både deres ægtefæller (de mandlige svarpersoner) og de kvindelige svarpersoner. Modsat har de mandlige familiesammenførte en fordeling på beskæftigelsesstatus, som meget ligner fordelingen for de mandlige svarpersoner.

Lovgivning og en fremadrettet indsats

Den kvalitative interviewundersøgelse tyder stærkt på, at den lovgivning og de handlingsplaner, som siden slutningen af 1990'erne er iværksat imod tvangsægteskaber, påvirker de etniske minoriteters pardannelsesmønstre. Men der er stor forskel på, i hvilken retning de interviewede angiver, at de bliver påvirket. Nogle unge og forældre beskriver lovgivning og politiske tiltag som en hjælp i forhold til at kunne afvise ægteskabstilbud fra personer i oprindelseslandet, og mener, at den både har positiv betydning for majoritetsbefolkningen og dem selv. For eksempel nævner nogle forældre, at 24-årsreglen har givet dem mulighed for at afvise ægteskabstilbud i oprindelseslandet.

Andre af de unge og deres forældre er langt mere kritiske over for lovgivningen, som de anser for både at marginalisere dem og forskelsbehandle dem som gruppe. Nogle beskriver lovgivningen som en "anden form for tvang", fordi den begrænser mulighederne for at gifte sig med en person fra et andet land, særligt hvis man er 24 år eller derunder. Andre beskriver, at lovgivningen splitter velfungerende ægteskaber ad, fordi den part, der kommer udefra, ikke kan få ophold i Danmark.

På baggrund af såvel anbefalinger fra ressourcepersoner på området (dvs. sagsbehandlere, psykologer, konsulenter, ledende personale i foreninger og institutioner) som undersøgelsens datamateriale som helhed giver rapporten et antal forslag til forbedring af indsatsen mod tvangsægteskaber. Information om pardannelse og om lovgivningen på området understreges som væsentlig, især fordi forældrene udviser manglende viden om, hvad fx lovgivningen på familiesammenføringsområdet indeholder. Dialog med forældrene og hjælp til at forbedre kommunikationen mellem denne generation og de unge kan også prioriteres yderligere. Det er i denne sammenhæng vigtigt, at man ikke blot opfatter og fremstiller forældrene som diktatoriske magtudøvere, for tvangsægteskaber handler ikke alene om, at de

unge står magtesløse over for forældrene, men også om, at forældrene kan føle sig sårbare i forhold til de unges hurtige integration. Fokus på integration i uddannelsessystem og på arbejdsmarked er også væsentlig, når man påtænker ressourcepersonernes angivelse af, at det er i marginaliserede familier, at risikoen for tvangsægteskab synes størst. Endelig anbefaler rapporten en klarere præcisering af lovgivningen i forhold til det arrangerede ægteskab. Netop fordi det arrangerede ægteskab også kan være et kærlighedsægteskab og kan bygge på et bevidst valg hos den unge, kan det også ses som udtryk for den selvbestemmelse, som lovgivningen søger at beskytte. Det er således væsentligt, at arrangerede ægteskaber ikke per definition opfattes og behandles som tvangsægteskaber.

INDHOLD

	FORORD	2
	RESUME	4
1	SAMMENFATNING	16
	1.1 Indledning	16
	1.2 At være ung og få en kæreste	17
	1.3 Forventninger til og valg af ægtefælle	21
	1.4 Pardannelsesmønstre og integration	25
	1.5 Betydningen af politiske tiltag mod tvangsægteskaber	28
	1.6 Pardannelse og integration – et blik fremad	31

2	INDLEDNING	36
	2.1 Hvorfor en undersøgelse om etniske minoriteters pardannelse?	36
	2.2 Afgrænsning	37
	2.3 Undersøgelsens centrale temaer	39
	2.4 Den kvalitative undersøgelse	49
	2.5 Spørgeskemaundersøgelsen	53
	2.6 Undersøgelsens begreber	59
3	AT FINDE ET STÅSTED – OG MÅSKE EN KÆRESTE	62
	3.1 At være “både-og” og “hverken-eller”	63
	3.2 Ungdomsliv	67
	3.3 At have en kæreste – kollektive grænser og individuelle valg	74
	3.4 At tale det samme sprog	87
	3.5 Perspektivering	96
4	AT VÆLGE “DEN RIGTIGE”	100
	4.1 Indledning	100
	4.2 Gift eller ej?	101
	4.3 Forventningen	104
	4.4 Ægteskab: Et resultat af en proces med flere deltagere?	118
	4.5 Betydningen af endogame præferencer	126
	4.6 Tvangsægteskabet	133
	4.7 Perspektivering	140

5	PARDANNELSESMØNSTRE OG INTEGRATION	146
	5.1 Indledning	146
	5.2 Hvad viser tidligere undersøgelser?	148
	5.3 Analyse af pardannelsesmønstre og integration	154
	5.4 Partnerens uddannelse og beskæftigelsesstatus	168
6	AKTUELLE POLITISKE TILTAG OG FORSLAG TIL EN FORBEDRET INDSATS MOD TVANGSÆGTESKABER	198
	6.1 Indledning	198
	6.2 Nuværende regler og tiltag i forhold til arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber	199
	6.3 Svarpersonernes holdning til lovgivningen på familiesammenføringsområdet	205
	6.4 Hvordan håndteres lovgivningen i praksis?	217
	6.5 Forslag til en forbedret indsats til bekæmpelse af tvangsægteskaber	221
	6.6 Perspektivering	228
	LITTERATURLISTE	232
	SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS UDGIVELSER SIDEN 1.1.2002	244

SAMMENFATNING

1.1 Indledning

Denne undersøgelse beskriver pardannelsesmønstre blandt etniske minoritetsunge i Danmark. Baggrunden for undersøgelsen er den diskussion af tvangs- og arrangerede ægteskaber, som har fundet sted i de senere år, og den efterspørgsel på viden, der trænger sig på i den henseende. Hvor stort et problem er der egentligt tale om? Hvordan oplever unge og deres forældre selv processerne frem mod pardannelse og ægteskab – hvad er deres forventninger? Er det helt umuligt og forbundet med store konflikter, hvis en ung med etnisk minoritetsbaggrund vil have en kæreste? Kan man sige, at traditionelle ægteskabsformer påvirker den enkeltes deltagelse i samfundslivet? Hvilken effekt har lovgivningen om familiesammenføring på etniske minoriteters måder at danne par på?

Dette er nogle af de spørgsmål, som nærværende undersøgelse prøver at give uddybende svar på. I undersøgelsen har vi valgt at begrænse os til at se på etniske minoriteter fra Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Libanon og Somalia, som er fem af de største etniske minoritetsgrupper i Danmark med oprindelse i lande uden for Norden og EU. Der er således tale om et studie af pardannelsesmønstre blandt indvandrergupper med en lang historie i Danmark (fra Eksjugoslavien, Pakistan og Tyrkiet) såvel som blandt forholdsvist nyttilkomne grupper af flygtninge (fra Libanon og Somalia). Der fokuseres endvidere på 17-27-årige med etnisk minoritetsbaggrund.

Datagrundlaget for undersøgelsen er dels en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse, dels kvalitative interview. I alt 62 kvalitative interview blev gennemført: 35 interview med 17-27-årige etniske minoritetsunge, 16 interview med forældre til etniske minoritetsunge og 11 interview med centrale aktører fra relevante organisationer og institutioner.

Mens de kvalitative interview både har de etniske minoritetsunge og forældregenerationen som målgruppe, så er spørgeskemaundersøgelsen afgrænset til de unge. Stikprøvegrundlaget består af personer, hvis forældre begge er født i udlandet, og hvis moder har oprindelse i enten Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Libanon eller Pakistan. Endvidere skal personerne have været 17-27 år den 1. maj 2003 og have opholdt sig mindst 7 år i Danmark. Betingelsen om en opholdstid på 7 år er bl.a. medtaget, fordi det er pardannelsesmønstre blandt etniske minoriteter, som (delvist) er opvokset i Danmark, som er i fokus i analysen. 200 personer fra hvert af de fem oprindelseslande blev udtrukket til interview ved en simpel tilfældig stikprøve blandt de personer, som opfyldte udvælgelseskriterierne. Der blev gennemført interview med 628 personer svarende til en samlet svarprocent på 64. Svarprocenten må generelt vurderes som meget tilfredsstillende, når svarpersonernes baggrund tages i betragtning. Bortfaldet, som trods alt udgør lidt over en tredjedel af stikprøven, kan dog have betydning for resultaterne af analyserne lavet på baggrund af spørgeskemadataene, fx hvis det er de socialt svageste som er underrepræsenteret i spørgeskemaundersøgelsen. Dette skal der naturligvis tages højde for, når der konkluderes på baggrund af analyseresultaterne.

1.2 At være ung og få en kæreste

1.2.1 Ungdomsidentitet og -praksis

Som andre unge i det danske samfund prægtes unge med etnisk minoritetsbaggrund af de sociale sammenhænge, som de indgår i: deres familie, skolen, som de går i, kvarteret, som de bor i, og deres deltagelse på arbejdsmarkedet. Hvad der er specielt for denne gruppe, er, at de til stadighed må forholde sig til deres etnicitet i mødet med andre. Selvom mødet ikke altid er problematisk, og fx ikke medfører forskelsbehandling, betyder omverdenens øjne også noget for følelsen af tilhørsforhold og identitet. Netop spørgsmålet

om, hvilke grupper man identificerer sig med, er afgørende, når man ser på de unges pardannelse. Både i majoritetsbefolkningen og blandt de etniske minoriteter vælger man i stort omfang en partner, som ligner en selv.

Ungdomslivet beskrives af mange af de unge i den kvalitative delundersøgelse som forbundet med fester, kærester og at have større eller mindre konflikter med forældrene. I hvor høj grad, de unge deltager i fester, varierer, når man ser på svarpersonernes etnicitet og køn. Blandt unge med oprindelse i Eksjugoslavien er det fx en tredjedel, som går til fest mere end to gange om måneden, hvorimod det er under ca. en femtedel af de unge med oprindelse i Pakistan, som gør det. Modsat er det ca. en tiendedel af de unge med oprindelse i Eksjugoslavien og en tredjedel af de unge med oprindelse i Pakistan, som aldrig går til fest.

Personernes køn spiller en betydningsfuld rolle i forhold til, hvordan de deltager i ungdomslivet. Ser vi på deltagelse i fester, er det tydeligt, at kvinderne i de fem etniske minoritetsgrupper er langt mindre tilbøjelige til at gå til fest, end mændene i de samme grupper er, og de er i langt større udstrækning end mændene tilbøjelige til ikke at gå til fest overhovedet. At gå til fest tolkes inden for en seksuel ramme, og her er det ofte mindre legalt for de unge kvinder at deltage, end det er for mændene. Det er forskelligt, hvordan de unge kvinder tolker dette: Nogle ser det som en uretfærdig forskelsbehandling, mens andre accepterer den og betoner den som en fornuftig måde at værne om kvindens dyd på. Under alle omstændigheder beskriver de unge både kulturen og den kulturelle tolkning, fx af, hvilke sociale rum kvinder kan deltage i, som både ensartet og forskelligartet, foranderlig og uforanderlig på samme tid. Man ved – og reproducerer – hvad “ens kultur” indeholder og betoner, samtidig med at der sker omtolkninger og tilpasninger af denne kultur ud fra det liv, man lever i Danmark.

1.2.2 Kærester

De unge mænd i undersøgelsen er langt mere tilbøjelige til at have kærester end de unge kvinder. Eksempelvis er der mere end dobbelt så mange kvinder med oprindelse i Pakistan og Tyrkiet, som aldrig har haft en kæreste, som der er unge mænd inden for samme etniske minoritetsgrupper. Blandt unge med oprindelse i Tyrkiet er der ca.

fire gange så mange kvinder (55 pct.) som mænd (14 pct.), som aldrig har haft en kæreste.

Baggrunden for de kønsmæssige forskelle kan ses i sammenhæng med, at kvinderne i mindre grad deltager i fester: Kvinden risikerer i større grad at miste anseelse gennem visse handlinger, end manden gør – og gennem disse handlinger påvirker hun ikke alene sine egne muligheder (fx på ægteskabsmarkedet), men også den familie, som hun repræsenterer. Kulturelle tolkninger er her af betydning, om end de er under forandring. Nogle unge kan også selv fravælge en kæreste, fordi de af individuelle årsager finder det forkert at have en sådan – der er ikke altid tale om et pres fra forældrenes side. Undersøgelsen viser, at en del forældre accepterer, at deres unge har en kæreste. Unge med oprindelse i Eksjugoslavien og Tyrkiet er dem, som oplever størst accept – henholdsvis 95 pct. og 68 pct. svarer bekræftende på, at deres forældre accepterer deres kæreste. I modsætning hertil oplyser 31 pct. af unge med oprindelse i Pakistan, at deres forældre har accepteret deres kæreste, og 23 pct. inden for denne etniske minoritetsgruppe fortæller, at deres forældre ikke accepterer deres kæreste. Mange af dem, som har en kæreste, er i øvrigt kæreste med en person, som kommer fra samme etniske minoritetsgruppe. Dette kan skyldes, at den unge føler, at han/hun har mest til fælles med en sådan person, et hensyn til forældrenes holdninger og præferencer, og derudover, at det kan være forbundet med komplikationer at være kæreste med en dansker. Det er fx ikke alle danske familier, som ser velvilligt på, at deres søn/datter er kæreste med en ung med etnisk minoritetsbaggrund.

Selvom en del af de etniske minoritetsunge er åbne om deres kæresteforhold, og selvom en del forældre accepterer, at deres børn har kærester, er der nogle unge, som vælger at holde deres kæresteforhold skjult. Der kan være forskellige grunde til dette. Der er de unge, som ved, at deres forældre ikke vil acceptere, at de har en kæreste, og som er nervøse for deres reaktion. Og der er de unge, som bliver kæreste med en person uden for deres etniske gruppe – fx en dansker – men ved, at deres forældre kun vil acceptere en person med samme etniske baggrund. I nogle tilfælde er forældrene bevidste om, at deres børn har et forhold, men undlader at tale med den unge om det, ofte fordi de selv frygter omverdenens reaktion, hvis kæresteriet bliver alment kendt.

For nogle unge afsluttes det hemmelige kæresteri med et ægteskab, og det anvendes således strategisk: Det hemmelige kæresteri er en periode, hvor man lærer hinanden at kende og sammen finder det bedste tidspunkt at sætte ind over for forældrene på inden for traditionelle og accepterede rammer. I andre tilfælde afsløres kæreste-forholdet og resulterer i en konfrontation. Konfrontationen behøver ikke at være voldsom, men kan betyde, at unge og forældre får talt om dele af deres liv og forventninger, som de ellers holder for sig selv. I andre tilfælde igen kan afsløringen betyde, at forældrene presser den unge til et ægteskab, som denne ikke ønsker.

1.2.3 Forholdet til forældrene

Undersøgelsen understreger, at processer omkring pardannelse, der ender med tvang, i nogle tilfælde ser ud til at hænge sammen med, at de unge og forældrene kommunikerer dårligt med hinanden. Det er derfor nærliggende at bruge omfanget af konflikter mellem de unge og deres forældre som indikator på tvang. Men undersøgelsen viser også, at betydningen af disse konflikter ikke skal overvurderes eller tages som et uafviseligt tegn på, at den unge efterfølgende sanktioneres. Kvinder har fx større konflikter end mænd med deres forældre om accept af en kæreste, men samtidig er der flere kvinder end mænd, som oplever, at forældrene accepterer kæresten. Det kan således være, at kvinderne arbejder hårdere for at opnå forældrenes accept, at de i større grad ønsker åbenhed omkring deres forhold, end de unge mænd – og at deres indsats faktisk lønner sig. Yderligere er det ikke altid, at konflikter er udtalt mellem de to parter – jf. at nogle holder deres kæresteforhold hemmeligt.

Relationen mellem forældre og unge afspejles i de *forventninger, muligheder og magt/afhængighedsforhold*, som de hver især oplever. Forældrene kan fx have en forventning om, at deres børn skal klare sig godt i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet – de skal klare sig bedre i samfundet, end de selv gjorde. De unges forventninger til forældrene er omvendt, at de socialt klarer sig dårligere end dem selv. Dette forhold gør sig også gældende, når man ser på relationen til de unges respektive etniske gruppe: Hvor de unge ofte beskriver forældrene som påvirket af sladder og overvågning inden for gruppen, ser de selv disse elementer som irriterende, og noget, som de ønsker at ændre, selvom dette ikke altid er muligt.

Nogle forældre giver udtryk for at være meget sårbare i forhold til deres børn. De er usikre på børnenes fremtidsvalg, på deres egen evne til at opdrage dem, og slutteligt bange for at miste autoritet over for dem. Som forældre kan de fx føle, at de ikke formår at håndtere både familiens og samfundets kulturelle normer og dermed ikke kan give en "helstøbt" opdragelse videre til deres børn. Frygten afspejler på mange måder et omvendt magtforhold mellem unge og forældre. Børnene er en betydningsfuld brik i forældrenes netværk, blandt andet i forhold til at have en status inden for dette. Ligeledes er børnene for nogle forældre et bindeled til det omgivende samfund. At have kontrol over sine børn kan altså – i nogle situationer – være en måde at have og vise kontrol over sit eget liv på.

1.3 Forventninger til og valg af ægtefælle

1.3.1 Kærlighed og fælles livssyn er vigtigt

Ser man på de forventninger, som både gifte og ugifte etniske minoritetsunge i spørgeskemaundersøgelsen har til et ægteskab, mener langt de fleste svarpersoner, at kærlighed i høj grad har betydning i parforholdet. Dette gælder for mere end 85 pct. i alle de fem undersøgte minoritetsgrupper. Hertil kommer, at over halvdelen anser fælles livsværdier og fælles religion for elementer, der i særlig grad er vigtige, hvis et parforhold skal lykkes. Betydningen af fælles religion er særligt vigtig for kvinderne. At det forholder sig sådan, kan bl.a. hænge sammen med den rolle som kulturbærer, som kvinden ofte får i en minoritetssammenhæng: Det er hende, der i særlig grad er ansvarlig for opdragelsen af den næste generation. Tillige kan det være udtryk for, at netop den etniske minoritetskvinde – hvad enten det drejer sig om hendes rettigheder, muligheder eller måde at gå klædt på – er et tilbagevendende tema i diskussionen af etniske minoriteters stilling i det danske samfund. Et stærkt fokus på fx religion og andre dele af en kulturel arv kan være en måde at forholde sig til denne debat på.

En del unge gifter sig fortsat med en person, der kommer fra et andet land end Danmark. Dette gælder for mere end en tredjedel af de forlovede/gifte unge, som har oprindelse i Eksjugoslavien og Somalia, og mere end halvdelen af de forlovede/gifte unge fra Pakistan, Tyrkiet og Libanon. Hertil kommer, at mange vælger en person, som

har rødder i oprindelseslandet (dvs. som enten er familiesammenført, eller hvis forældre er immigreret fra dette land). Dette gælder for over 80 pct. af alle de unge, som enten er gift eller forlovet. At så mange finder en ægtefælle inden for deres egen gruppe, kan ikke mindst skyldes forventningen om, at man i særlig grad deler værdier og normer med en sådan person. Det kan også hænge sammen med usikkerhed i forhold til, om et ægteskab med en dansker vil være ved. Flere af de interviewede etniske minoritetsunge udtrykker således en forestilling om, at danskere let lader sig skille. Skilsmisse kan have en negativ effekt på særligt kvindernes muligheder på ægteskabsmarkedet, fordi det gør hende mindre attraktiv. Endelig kan tradition og religion gøre ægteskab med en person fra en anden etnisk eller religiøs gruppe uacceptabelt.

Selvom den kvantitative delundersøgelse viser, at mange etniske minoritetsunge fortsat forlover/gifter sig med en person, der kommer fra et andet land end Danmark, viser en sammenligning med andre undersøgelser, at tendensen er aftagende. Dette kan hænge sammen med den nuværende danske lovgivning om familiesammenføring, men også ændrede holdninger til, om et ægteskab med en person uden for ens etniske gruppe kan være ved, fx at flere og flere oplever, at de har flest fælles holdninger og værdier med en person fra majoritetsbefolkningen. Hertil kommer, at selvom de fleste unge beskriver forældrenes forventninger til, hvem de bør gifte sig med, som væsentlig, så er holdningen ikke absolut dominerende: Ca. 40 pct. mener, at de kun i ringe grad eller slet ikke vil tage hensyn til deres forældres accept, når de gifter sig. Hensynet til kærlighed og fælles livssyn er blandt disse af større betydning end hensynet til forældrene.

1.3.2 Ægteskabsdannelsen som en kollektiv proces

At man ikke skal overvurdere forældres og anden families indflydelse, når etniske minoritetsunge gifter sig, understreges yderligere af, at mere end 80 pct. af de forlovede/gifte unge med oprindelse i Eksjugoslavien, Tyrkiet, Libanon og Somalia, og mere end 50 pct. af de forlovede/gifte unge med oprindelse i Pakistan siger, at de selv har fundet deres ægtefælle. Den etniske gruppe, hvor forældre og anden familie i særlig grad er involveret, er den pakistanske: Her angiver ca. hver tredje, at forældrene var involveret i valget af ægtefælle, og mere end hver tiende, at såvel forældre som anden familie var involveret.

Hvor stor forældres og anden families indflydelse er inden for sådanne ægteskaber, varierer. I mange tilfælde kan man tale om et *forhandlet* ægteskab: en proces, hvor begge parter har indsigelsesret. Vigtigt i det arrangerede ægteskab er overholdelsen af visse konventioner og "ritualer"; at både unge og forældre gør "det rigtige" – dette giver processen og dermed både individ, familie og ægteskab troværdighed, ikke mindst i forhold til den (etniske) gruppe, som de er en del af. Familien kan fx bruges som en slags kontrolmekanisme i forhold til at afgøre og undersøge, om den mand eller kvinde, som den unge præsenterer for dem, nu vitterligt er det gode match, som den unge mener, at der er tale om.

Hvad der yderligere er af betydning i det arrangerede ægteskab, er såkaldte endogame præferencer. *Endogami* er betegnelsen for de parannelser, der finder sted inden for sociale fællesskaber, det være sig familie, kaste, landsby, religion o.a. Den snævrere endogame præference, som findes i undersøgelsen, er fætter-kusineægteskabet. Ca. 10 pct. af svarpersonerne med oprindelse i Tyrkiet, ca. 15 pct. af svarpersonerne med oprindelse i Libanon og ca. 45 pct. af svarpersonerne med oprindelse i Pakistan er forlovet/gift med en fætter eller kusine. Undersøgelsen kan ikke afgøre, hvor mange af disse ægteskaber der er udtryk for henholdsvis "kærlighedsægteskaber", "arrangerede ægteskaber" eller "tvangsægteskaber". Men undersøgelsen sætter spørgsmålstegn ved, om traditionen i fremtiden vil fortsætte med samme styrke, både fordi båndene til hjemlandet svækkes, og fordi ideen om, hvem man har noget til fælles med – endogamiens grænser – forandres.

Forandringen i endogami understreges af, at en overvejende del af svarpersonerne i den kvantitative delundersøgelse mener, at deres børn selv skal vælge, hvem de skal giftes med. 85 pct. af svarpersonerne med oprindelse i Eksjugoslavien, Tyrkiet, Libanon og Somalia og 70 pct. af svarpersonerne med oprindelse i Pakistan har denne holdning. Selvom færre mener, at deres børn skal have lov til at gifte sig med en dansker, viser undersøgelsen, at der både slækkes på de snævre grænser for, hvem man kan gifte sig med, og på, i hvor høj grad familien er partner i valg og ansvar.

1.3.3 Tvangsægteskabet

Definerer vi tvangsægteskabet som et ægteskab, som enten familie eller slægt arrangerer for et familiemedlem uden dettes vidende herom, eller i direkte modstrid med personens ønsker, må vi antage, at hvis en person angiver, at han/hun ikke var involveret i processen frem mod et ægteskab, er det en indikation på et tvangsægteskab. I undersøgelsen er der 14 pct. af de unge med oprindelse i Pakistan, 2 pct. af de unge med oprindelse i Tyrkiet og 4 pct. af de unge med oprindelse i Libanon, som angiver, at de slet ikke har været involveret i at finde deres ægtefælle. At det særligt er i blandt unge med oprindelse i Pakistan, at forældrene har indflydelse, kan ikke mindst tilskrives det pakistanske *zaat*-system – *zaat* kan bedst forstås som kaste. Blandt unge med oprindelse i Eksjugoslavien og Somalia er der ingen, som angiver, at de ikke selv har været involveret i at finde deres ægtefælle. Det er dog vigtigt at tage forbehold for, at undersøgelsen på grund af skævheder i bortfaldet i spørgeskemaundersøgelsen måske undervurderer antallet af ægteskaber inden for de fem minoritetsgrupper, hvor de unge ikke selv har været involveret i processen frem mod ægteskabet

Selvom de unge opgiver, at de ikke selv har fundet deres ægtefælle, kan vi dog ikke med sikkerhed fastslå, at der er tale om et tvangsægteskab. Overgangen mellem det arrangerede ægteskab og tvangsægteskabet er glidende. Vi ved ikke, om unge og forældre har forhandlet gennem processen, om den unges ønsker er blevet respekteret (kunne han/hun fx takke nej, da forældrene foreslog, hvad de anså for en mulig partner?), eller tilsidesatte forældrene vitterligt enhver mulighed for forhandling og traf valget selv, uden noget hensyn til den unges ønsker? At ægteskabet er et resultat af en kollektiv proces, kan ikke i sig selv ses som et udtryk for, at den unge tvinges til et bestemt valg af partner. Arrangerede ægteskaber kan også være kærlighedsægteskaber: To personer kan blive forelskede i hinanden og efterfølgende vælge at inddrage familien, fordi de anser det for den rigtige måde at gøre det på. Tvangsægteskabet ligner det arrangerede ægteskab, fordi der også her er tale om en kollektiv proces, men forhandlingen mangler. Det er andre (forældre, familie og slægt), som forhandler, og den unges stemme er enten fraværende eller magtesløs.

For at fastslå, om der er tale om et tvangsægteskab, er det i alle tilfælde nødvendigt at lytte til den unge. Det er ham eller hende, som bedst kan beskrive, hvorfor og hvordan der er tale om tvang. Det er vigtigt, at forekomsten af tvang vurderes fra sag til sag, men generelt er der som nævnt en række indikatorer på tvangsægteskab.

Social marginalisering i forhold til enten majoritetsbefolkningen eller den respektive etniske minoritetsgruppe synes at være en afgørende faktor, og den hænger sammen med den sårbarhed og det tab af autoritet, som nogle forældre oplever i forhold til deres børn. Tvangsægteskabet kan blive en måde, hvorpå forældre prøver at genvinde (mistet) autoritet indadtil i familien og udadtil i forhold til det etniske/slægtskabsmæssige netværk – fx i hjemlandet – som man er en del af, og som man ikke ønsker at miste. Tvangsægteskabet kan således være en måde, hvorpå generationskonflikter og tab af status “løses” inden for familier, der på den ene eller anden måde er udsatte i samfundet. Sådanne familier har måske en høj status inden for gruppen, men faldet fra piedestalen kan være brat, hvis de ikke opfylder eller svigter de forventninger, som gruppen har til dem, og de ikke har andre sociale netværk at støtte sig til. Integration i samfundslivet fremstår, både når det gælder forældre og børn, som et afgørende element i indsatsen mod tvangsægteskaber.

1.4 Pardannelsesmønstre og integration

1.4.1 Uddannelse, beskæftigelse og ægteskab

Ud fra spørgeskemaundersøgelsen analyseres samspillet mellem pardannelsesmønstre på den ene side og integration af etniske minoritetsunge på den anden side. I denne analyse er fokuset især lagt på deltagelse i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Omfanget af oplevet diskrimination inddrages også som en indikator på integration.

Undersøgelsen indeholder sammenligninger af, om de etniske minoritetsunge, der er gift, adskiller sig fra de øvrige mht. uddannelse, beskæftigelse og oplevet diskrimination. De etniske minoritetsunge, som har en familiesammenført ægtefælle, sammenlignes endvidere med de øvrige gifte. Det er ikke muligt at lave sammenligninger af, hvorvidt de svarpersoner, som har indgået et arrangeret ægteskab, adskiller sig fra de øvrige svarpersoner, da det kun er en mindre del

af ægteskaberne blandt svarpersonerne, hvor forældre eller anden familie har været involveret i at finde ægtefællen.

Den foreliggende undersøgelse viser, at der blandt etniske minoritetsunge er en tendens til, at tidligt gifte er dårligere integreret i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet end de sent gifte/ugifte, mens vi ikke finder en sammenhæng mellem ægteskabsmønstre og oplevet diskrimination. Blandt mændene er det især dem, som har en familiesammenført ægtefælle, der står svagt mht. beskæftigelse og uddannelse, mens kvinder, der er gift med en familiesammenført, ikke adskiller sig fra de øvrige gifte kvinder. Sammenhængen mellem pardannelse og uddannelse hænger delvist sammen med betydningen af at få børn i en relativt tidlig alder. De svarpersoner, som har fået børn tidligt, har et lavere uddannelsesniveau end de øvrige svarpersoner.

Spørgsmålet er, hvad der forklarer den fundne sammenhæng. Der er sandsynligvis nogle af de unge (både blandt etniske minoriteter og danskere), der gifter sig tidligt og ikke får en uddannelse, som under alle omstændigheder ikke ville have påbegyndt og gennemført en uddannelse efter grundskolen – måske fordi de ikke ville være i stand til at gennemføre uddannelsen og derfor vælger at stifte familie tidligt. Andelen, som ikke kan gennemføre en uddannelse, er dog sandsynligvis højere for etniske minoritetsunge end for danske unge, bl.a. på grund af manglende dansk kundskaber.

Men der kan også være andre forklaringer. Internationale forskningsresultater peger på, at traditionelle værdier vil indebære tidligt ægteskab og familiesammenføring, samtidig med at de traditionelle værdier vil aftage med øget integration, som kan måles ved indvandrerstatus, uddannelse og arbejdsmarkedstilknytning. Begrebet traditionel refererer til værdier og sædvaner, der er importeret fra oprindelseslandet, og som er overført mellem generationerne. En række holdningsvariable, som beskriver, om de unge har en traditionel holdning til kønsarbejdsdelingen i husholdningsarbejdet, og om det er faren eller moren i en familie, der har hovedansvaret for forsørgelsen, benyttes som indikatorer for traditionelle værdier. Det er både forældrenes og de unges værdier, og dermed både forældrenes og de unges integration i det danske samfund, som har betydning for pardannelsen. Sociale netværk kan måske også være med til at forklare de fundne sammenhænge, hvis de personer, som har uddan-

nelse og arbejde, i større omfang har kontakt med personer uden for den etniske minoritetsgruppe. Indvandrerstatus kan have betydning for sammensætningen af det sociale netværk. Er der sammenhæng mellem pardannelse på den ene side og indvandrerstatus, forældrenes uddannelse, traditionelle værdier og netværk på den anden side, kan det bidrage til at forklare sammenhængen mellem pardannelse og integration i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet.

Blandt mændene er det især personer med traditionelle holdninger og forældre med et lavt uddannelsesniveau, som er blevet gift tidligt og har en familiesammenført ægtefælle. For kvinderne er der derimod ingen sammenhæng mellem pardannelse og forældrenes uddannelse og kun svag sammenhæng mellem traditionelle holdninger og pardannelse. De foreliggende analyser viser heller ingen sammenhæng mellem pardannelse og netværk eller mellem pardannelse og indvandrerstatus.

1.4.2 Partnerens uddannelse og beskæftigelse

En dansk undersøgelse fra slutningen af 1990'erne viser, at det i majoritetsbefolkningen er lidt over halvdelen af alle gifte par, der er uddannelsesmæssigt ligestillede, dvs. det er almindeligt at gifte sig med en person, som har samme uddannelsesniveau som en selv. Hovedparten af de etniske minoritetsunge i nærværende spørgeskemaundersøgelse mener ikke, at det er væsentligt, at begge personer i et parforhold har det samme uddannelsesniveau. Til gengæld mener de fleste unge, at det er væsentligt, at begge personer i et parforhold har et job. Men hvordan er sammenhængen rent faktisk mellem gennemført uddannelse og beskæftigelsesstatus for svarpersonen og svarpersonens partner for de svarpersoner, som er gift på interviewtidspunktet?

En stor del af de etniske minoritetsunge vælger ligesom personer fra majoritetsbefolkningen en ægtefælle med samme uddannelsesniveau som dem selv. Svarpersonerne og deres ægtefæller adskiller sig ikke mht. fordeling på uddannelsesniveau. Det gælder, uanset om ægtefællerne er familiesammenførte fra oprindelseslandet eller ej.

Der er større forskelle på ægtefællerne mht. beskæftigelse. De kvindelige svarpersoner er i højere grad under uddannelse end deres ægtefæller, men er til gengæld i mindre grad i beskæftigelse og arbejdsløse. De

mænd, som er gift med de kvindelige svarpersoner, har en fordeling på beskæftigelsesstatus, som meget ligner fordelingen for de mandlige svarpersoner. Det gælder også de familiesammenførte. Så overraskende tyder det ikke på, at de mænd, som er kommet til Danmark pga. familiesammenføring, klarer sig dårligere end de mænd, der er kommet til Danmark som børn, på trods af den højere alder ved indvandring og den kortere opholdstid. Andre studier viser, at jo højere alderen er ved indvandring og jo kortere opholdstiden er i Danmark, i jo mindre grad er indvandrerne alt andet lige i beskæftigelse.

De mandlige svarpersoner er i langt højere grad i beskæftigelse end deres ægtefæller, mens de i lidt mindre grad er under uddannelse og i langt mindre grad arbejdsløse. Dette billede findes både for alle gifte og for de gifte, som har en familiesammenført ægtefælle fra oprindelseslandet. Forskellen er dog mest markant for den sidstnævnte gruppe. Ægtefællerne til de mandlige svarpersoner er også i mindre grad i beskæftigelse og i højere grad arbejdsløse end de kvindelige svarpersoner.

Forældrenes uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet har indflydelse på deres børns succes i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Blandt andet af den grund er det vigtigt, at også de familiesammenførte ægtefæller klarer sig godt i uddannelsessystemet og på det danske arbejdsmarked. De familiesammenførte adskiller sig ikke meget fra deres ægtefæller mht. uddannelse. De kvindelige familiesammenførte har dog en meget svag arbejdsmarkedstilknytning, og det vil derfor være vigtigt, at disse kvinders beskæftigelsesstatus forbedres med deres opholdstid.

1.5 Betydningen af politiske tiltag mod tvangsægteskaber

Siden slutningen af 1990'erne er der igangsat flere juridiske og sociale initiativer til bekæmpelse af tvangsægteskaber. I vurderingen af, hvilken betydning lovgivningen har haft på de etniske minoritetsunges pardannelsesmønstre, samt hvordan indsatsen kan forbedres, er det nærliggende at se på, hvordan den definerer sit genstandsfelt, samt hvilke holdninger unge og forældre har til den, hvilken effekt de mener, at den har på forskellige planer, og hvad de i det hele taget kender til den.

Ser man på den aktuelle lovgivning og de aktuelle handlingsplaner, ligger bekæmpelse af tvangsægteskabet på linje med anden dansk lovgivning (Ægteskabsloven og Straffeloven), men argumentet for bekæmpelse af arrangerede ægteskaber er mere problematisk. I Regeringens handlingsplan på området henvises til, at arrangerede ægteskaber kan ende ulykkeligt. Men også kærlighedsægteskaber kan ende ulykkeligt. Der er her brug for en større grad af præcision, ikke mindst hvis man erkender, at et arrangeret ægteskab ikke nødvendigvis er et tvangsægteskab, men faktisk kan være udtryk for individuel præference.

En klarere afgrænsning af indsatsområdet kan være hensigtsmæssig af flere årsager. Den kan fx være af betydning for de unge, som har brug for en klar defineret af de problemer, som de kan gå videre til systemet med. Endvidere kan en klarere definition af genstandsfeltet være af betydning, hvis man anskuer lovgivningen som en del af integrationsindsatsen: Jo mere uklart det er formuleret, hvad der er ulovligt, jo flere vil der være, der kan føle sig ramt – og dermed uden for samfundets fællesskab. Endelig kan en nærmere afklaring af, hvordan man som udenforstående afgør tilstedeværelsen af tvang, være af betydning for den fremadrettede indsats blandt de ressourcepersoner, som til daglig arbejder med etniske minoriteter: Hvilke elementer og samspil mellem elementer bør de være opmærksom på?

1.5.1 De unges og forældrenes holdninger og erfaringer med den nuværende lovgivning

De interviewede etniske minoritetsunge har forskellige holdninger til lovgivningen. De unge, som ser lovgivningen som noget godt, mener, at den hjælper kvinderne, at den giver danskerne sikkerhed for indvandring, og at den fremmer deres egen integration og muligheder i det danske samfund. Overordnet set fokuserer denne gruppe særligt på indvandringens betydning for den danske velfærdsstat og mindre på spørgsmålet om tvangsægteskaber og individets rettigheder.

De etniske minoritetsunge, som er kritiske over for lovgivningen, mener, at den kan fratage personer, som af kærlighed ønsker at gifte sig med hinanden, muligheden herfor, og at den dermed er “en anden slags tvang”. Denne gruppe unge udtrykker endvidere, at lovgivningen påvirker deres følelse af tilhørsforhold til Danmark i

negativ retning, fordi de kommer til at føle sig anderledes og mere restriktivt behandlet end andre borgere i samfundet.

Ingen af de forældre, der er kritiske over for lovgivningen, begrundet det med, at de føler, at de mister indflydelsesmulighed over for deres børn. Deres bekymringer går først og fremmest på, at de synes, at lovgivningen indskrænker deres børns muligheder, og at den sætter krav – fx økonomiske – som kan være svære at opfylde. Hertil kommer, at forældrene ser lovgivning som forskelsbehandling, fx fordi danske unge kan danne kæresteforhold, når de er ganske unge, mens etniske minoritetsunge skal vente med at gifte sig – hvis valget falder på en person uden for Danmarks grænser – til de er 24 år gamle.

Både unge og forældre er enige om, at lovgivningen har en betydning for pardannelsesprocessen. De unge og deres forældre fokuserer således i større grad på et ægteskabsmarked inden for Danmarks grænser. Lovgivningen betyder endvidere, at forældrene lettere kan sige nej til tilbud om ægteskab fra slægt eller venner i oprindelseslandet, uden at det bliver opfattet som tegn på foragt. Her kan lovgivningen altså være til hjælp. Dog kan lovgivningen også have en negativ effekt: Personer, som holder af hinanden, og som har fælles børn, forhindres i at leve sammen.

Selvom unge såvel som forældre beskriver, at lovgivningen har en effekt, er det dog værd at lægge mærke til, at særligt forældrenes viden om reglerne på familiesammenføringsområdet er ufuldstændig. Yderligere information om rettigheder, muligheder og krav på området kan således være et element i en fremtidig indsats, således at de etniske minoriteter i langt højere grad ved, hvad de skal forholde sig til: hvad deres rettigheder og pligter er.

1.5.2 Yderligere forslag til en forbedret indsats: Hvad mener ressourcepersoner på området?

En gennemgang af lovgivning og handlingsplaner giver indikationer af, på hvilke områder indsatsen kan forbedres. Men derudover giver en række ressourcepersoner, som til daglig arbejder med etniske minoriteter, også deres bud på, hvad man bør være opmærksom på i fremtiden. Ressourcepersonerne fokuserer på, hvad der kan gøres på et *konkret, individbaseret plan* og på et *samfunds- og lovgivningsmæssigt plan*.

På det *direkte, individbaserede plan* foreslås en flerstrengt indsats med fokus på oplysning til både børn, unge og forældre og med fokus på dialog mellem unge og forældrene. Dialogen er vigtig for at undgå konflikter, for at få forældrene i tale og for at få dem til at forstå deres børns/unges situation og ønsker, samt for at finde ud af, hvad der foregår i de enkelte familier. Yderligere er det vigtigt at sikre et højt niveau af information, fx om det at leve i et parforhold. Man kan hér tilføje, at undersøgelsen som sådan understreger, at der er brug for et langt højere niveau af information til etniske minoriteter om, hvad lovgivningen mod tvangsægteskaber og på familiesammenføringsområdet indebærer.

Som det fremgår af afsnittet om tvangsægteskaber, er risikoen for sådanne ægteskaber særligt fremtrædende i familier, der oplever social marginalisering. Ressourcepersoner understreger derfor, at det på et *samfundsmæssigt plan* er vigtigt at arbejde med etniske minoriteters integration i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Deltagelse på arbejdsmarkedet kan give den enkelte en forståelse for livet i Danmark og adgang til danske netværk. Og denne forståelse er af betydning for de voksnes forståelse af både deres eget og deres børns liv og fremtid.

I deres beskrivelse af mulige *lovgivningsmæssige* tiltag nævner nogle af resourcepersonerne alderskravet som en fortsat mulighed. Alderskravet kan sikre, at de unges deltagelse i uddannelsessystemet sikres. Yderligere efterlyser resourcepersoner, at lovgivningen forholder sig til de økonomiske incitamenter, der kan være i forbindelse med indgåelse af ægteskaber, samt at der igangsættes en mere fokuseret indsats i de lande, som de familiesammenførte kommer fra: Hvad betyder det at bo i Danmark – hvad kan man forvente og gøre sig håb om?

1.6 Pardannelse og integration – et blik fremad

Den overvejende del af de etniske minoritetsunge i undersøgelsen lever en tilværelse, som ligner den, man kan se blandt majoritetens unge. Fester, ideen om romantisk kærlighed, kærestier og skændrier med forældre om rammerne for ungdomslivets udfoldelse deles af unge på tværs af etniske skel. Selvom der er forskelle mellem de

etniske minoritetsgrupper i undersøgelsen, og tillige mellem mænd og kvinder, når det gælder rammerne for denne udfoldelse, er det tydeligt, at de kulturelt betingede tolkninger heraf ikke er statiske, men i bevægelse. De unge reproducerer på forskellig vis de normer og værdier, som findes i deres familier, men de omfortolker dem, omformer dem – og integrerer dem dermed – inden for rammerne af en dansk hverdag.

At ungdomsliv og pardannelse i de fleste tilfælde er en uproblematisk proces i de undersøgte grupper af etniske minoriteter, er nyttig viden i den fremtidige integrationsindsats. Hvis man definerer integration som en vis grad af deltagelse i samfundet i overensstemmelse med dette samfunds spilleregler – det vil i denne sammenhæng særligt sige i overensstemmelse med respekten for individets ret til at træffe selvstændige valg – er det naturligvis værdifuldt at vide, at de etniske minoriteter rent faktisk gør det.

At pardannelse og ungdomsliv forløber uproblematisk for de fleste, ændrer dog ikke ved, at tvangsægteskaber er et fænomen, som findes blandt nogle grupper af etniske minoriteter. Dette er også et af undersøgelsens resultater. En fokuseret indsats – politisk og samfundsmæssigt – for at komme sådanne ægteskaber og de processer, som skaber dem, til livs, er derfor central. Udfordringen er, hvordan rammerne for en sådan indsats formuleres. Netop fordi langt de fleste etniske minoritetsunge ikke oplever problemer omkring pardannelse, kan en præventiv indsats, der fokuserer alene på *etnisk* tilhørsforhold, snarere end på de *sociale* processer, som øger risikoen for brug af tvang, have en negativ indflydelse på den integrationsindsats, som mange familier *selv* udfører. Den kritik, som nogle unge og forældre rejser mod den nuværende lovgivning på familiesammenføringsområdet, understreger denne faldgrube.

Den kulturelle baggrund for et givet pardannelsesmønster er ikke et element, der kan afskrives, når vi diskuterer arrangerede og tvangsægteskaber. Tvang er ikke kun et spørgsmål om acceptable/uacceptable sociale processer, om tolkning eller om brug af normative, absolutte argumenter: “dette er den eneste vej, for sådan er vores kultur,” eller “dette er den gruppe, som vi gifter os inden for.” At en del svarpersoner i undersøgelsen i stor udstrækning refererer til deres kultur som udgangspunkt for den måde, som de handler på,

viser, at kultur er central – ikke mindst for dem, som praktiserer den. Tvangsægteskabet kan i nogle tilfælde forklares gennem henvisning til en kulturel arv – men dette medfører ikke, at alle, som refererer til denne kultur, bliver tvunget til at gifte sig. Kulturelle tolkninger må ses i sammenhæng med den kontekst, som individet lever i. Og i denne forbindelse spiller *deltagelsen i det sociale liv* atter ind, fordi den skaber forudsætningerne for den måde, som kulturen praktiseres på, hvad enten denne går i en integrerende eller segregerende retning.

Undersøgelsen viser, at der blandt de etniske minoritetsunge er en tendens til, at de tidligt gifte er dårligere integreret i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet end de sent gifte/ugifte. Det gælder både mænd og kvinder. For de mandlige minoritetsunge er det endvidere især de unge med en familiesammenført ægtefælle, som er dårligt integreret.

Hvordan det kausale forhold er mellem pardannelsesmønstre og integration, er imidlertid ikke helt klart. Som beskrevet ovenfor mener ressourcepersoner i undersøgelsen, at det ikke mindst er i familier, der oplever marginalisering/manglende integration, at muligheden for tvangsægteskaber er størst. Ligeledes kan man forestille sig, at manglende integration også øger sandsynligheden for ægteskab med personer fra hjemlandet. Pardannelsesmønstrene kan også påvirke integrationen. Ægteskab med en person fra hjemlandet giver fx ikke i lige så høj grad adgang til netværk i Danmark som ægteskab med en person bosiddende i Danmark. Hvis tidligt ægteskab og ægteskab med en familiesammenført også indebærer en højere grad af fastholdelse af traditionelle mønstre, kan det også påvirke integrationen. Alt i alt kan man sige, at en generel integrationsindsats, der har til hensigt at påvirke fx arbejdsmarkedsdeltagelse blandt etniske minoriteter, også skal indeholde overvejelser omkring relationer mellem familie og arbejdsliv og kan have en effekt på pardannelsesmønstre.

Jo større grad af integration, des tættere på majoritetsbefolkningens pardannelsesmønstre vil minoriteternes pardannelsesmønstre tilsyneladende være. Endnu et aspekt af denne sammenhæng er, at forældrenes uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet har indflydelse på deres børns succes i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet – og dermed på deres grad af integration. Blandt andet af den grund

er det selvfølgelig vigtigt, at også de familiesammenførte ægtefæller klarer sig godt i uddannelsessystemet og på det danske arbejdsmarked. Undersøgelsen viser dog, at de familiesammenførte ikke adskiller sig meget fra deres ægtefæller mht. uddannelse. Til gengæld har de kvindelige familiesammenførte en meget svag arbejdsmarkedstilknøytning. Det vil derfor være vigtigt, at disse kvinders beskæftigelsesstatus forbedres væsentligt med tiden.

Betydningen af integrationsindsatsen bør således ikke undervurderes, hverken når det gælder herboende unge, deres forældre, eller de unge, som kommer til landet gennem familiesammenføring. Integrationsindsatsen bør bl.a. indebære, at der i såvel minoritets- som majoritetsbefolkning gøres op med fordomme om, hvem "de andre" er, da det er disse fordomme, der danner skel i forhold til, hvem man finder det attraktivt at gifte sig med. Nærværende undersøgelse dokumenterer, at forskellene ikke er så store endda. Etniske minoritetsunge ligner på mange områder unge i majoritetsbefolkningen.

Fokusset på pardannelsesmønstre og integration gør det nærliggende at se på individets *selvbestemmelse*. Reaktionen mod tvangsægteskaber er tæt knyttet til forventningen om individets selvbestemmelse: at man som mand eller kvinde har ret til at leve sammen med og gifte sig med, hvem man vil. Fokuserer man på selvbestemmelse – og dermed på individet *som* individ – er der i øvrigt god grund til, at spørgsmålet om tvang i et ægteskab afgøres fra sag til sag, også selvom nærværende undersøgelse forsøger at opstille en række rammer og mulige årsagskæder. At en ung indgår et arrangeret ægteskab, hvor forældrene finder frem til den person, som den unge gifter sig med, *kan* være udtryk for et bevidst valg fra den unges side, såvel som det modsatte.

Individets ret til og mulighed for at vælge partner selv gør tvangsægteskabet uacceptabelt. Men det gør ikke det arrangerede ægteskab, som det defineres i denne undersøgelse, uacceptabelt. Undersøgelsen viser, at det arrangerede ægteskab også kan være udtryk for kærlighed og valg, og at man som individ kan anse denne type ægteskab for den rigtige måde at blive gift på. De unge reproducerer på forskellig vis de normer og værdier, som findes i deres familier, men de omfortolker dem, omformer dem – og integrerer dem dermed – inden for rammerne af en dansk hverdag. Det arrangerede ægteskab er

således ikke blot én mulighed blandt flere, men udgør snarere flere *forskellige* muligheder, der på den ene eller anden måde implicerer den unges valg. Spørgsmålet er, om man som samfund vil acceptere disse former for valg og selvbestemmelse som en del af pardannelsens mangfoldighed.

KAPITEL 2

INDLEDNING

2.1 Hvorfor en undersøgelse om etniske minoriteters pardannelse?

Nærværende undersøgelse har, på den ene side, sit udgangspunkt i de seneste års offentlige debat om etniske minoriteters måder at danne par på, især når det gælder forekomsten af tvangsægteskaber, og på den anden side i, at der sideløbende fra politisk hold er blevet iværksat forskellige initiativer til bekæmpelse af tvangsægteskaber, og i stigende grad også arrangerede ægteskaber. Både i den offentlige debat og i forbindelse med de politiske initiativer efterspørges der svar på en lang række spørgsmål: Hvor mange tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber indgås der blandt etniske minoriteter i Danmark? Kan man skelne mellem arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber – og i givet fald hvordan? Er det forbundet med store og uoverkommelige konflikter med forældrene, når etnisk minoritetsunge forelsker sig og måske får en dansk kæreste? Betyder det, at etniske minoriteter gifter sig på en bestemt måde, at de bliver mindre integrerede i det danske samfund?

Dette er spørgsmål, som nærværende rapport på forskellig vis forsøger at besvare. Dette kapitel vil kort skitsere og begrunde rammen for denne besvarelse, både når det drejer sig om undersøgelsens målgruppe og metoder og om de centrale temaer og problemstillinger, der fokuseres på. Hvilke pejlemærker giver den tidligere forskning på området os at gå efter? Kapitlet beskriver også de metodiske overvejelser og tilgange, som anvendes i undersøgelsen, og giver en

karakteristik af de personer, som er med. Hvordan blev svarpersonerne udvalgt, hvem sagde ja til at deltage – og hvem afstod? Endelig introducerer kapitlet centrale begreber som arrangeret ægteskab, tvangsægteskab og integration, som anvendes gennem rapporten som helhed. Dette er begreber, som nuanceres ved hjælp af empirisk data i de følgende kapitler. Men en indledende definition ud fra den eksisterende forskningslitteratur kan give en ide om vores genstandsfelt og de elementer, som må undersøges for at forstå det til bunds.

2.2 Afgrænsning

Undersøgelsen søger at belyse den måde, som etniske minoriteter i det danske samfund danner par på i bred forstand. Undersøgelsens fokusområde er således ikke ensidigt ægteskaber eller specifikke typer af ægteskaber, men *pardannelser*. Det betyder, at undersøgelsen også inddrager beskrivelser og analyser af de par, der ikke har “papir” på hinanden – fx dem, som er kærestere. Ved at kigge på pardannelsesmønstre som et net med mange muligheder – og mange mulige afslutninger – er det i første omgang målsætningen at give et billede af, hvordan etniske minoriteter faktisk danner par, hvilke overvejelser de gør sig i den forbindelse, og at analysere de unges bevæggrunde, personlige valg og muligheder i forhold til forskellige pardannelses typer. I sidste ende kan en bred tilgang til de måder, som etniske minoriteter danner par på, også bruges som forklaringsmodel på de forhold og processer, der fører til tvangsægteskab? Og hvad er det for forhold og processer, der fører til ægteskaber baseret på kærlighed, måske efter et langt kæresteforhold?

De pardannelser, som undersøgelsen beskriver, finder sted blandt unge, der alle er mellem 17 og 27 år. Den periode i livet, hvor folk danner par, er naturligvis ikke begrænset til ungdomsfasen. Både når det gælder minoritets- og majoritetsbefolkningen, venter nogle til langt op i trediverne eller senere med at danne par, mens andre bliver gift og skilt og gift igen – måske med mange års mellemrum. At der i denne undersøgelse særligt fokuseres på de unge, skyldes en antagelse om, at ungdomslivet er en fase, hvor påvirkningen fra forældre og familie fortsat kan være stærk. Måske bor man fortsat hjemme, måske er man studerende med begrænset økonomi, eller måske er man blot fortsat usikker på voksenlivets krav og muligheder. At se på denne livsfase er således af betydning, når man vil forstå den

påvirkning, som andre end personen selv kan have på pardannelsen. At der fokuseres på *ungdomslivet* som et udgangspunkt for undersøgelsen, skyldes, at vi her har at gøre med en gruppe personer, som er opvokset i Danmark og har mødt danske normer om, hvordan man danner par gennem omgang med danske kammerater. Hvorledes påvirker denne opvækst de holdninger, som de unge har til det at få en kæreste eller blive gift – og ser de den som forenelig med den måde, som deres forældre har opdraget dem på?

At undersøgelsen ser på de unges pardannelse som et handlingsforløb, hvor andre personer end de unge selv kan være involveret, gør også, at der inddrages betragtninger og erfaringer fra den gruppe, som man kan antage har størst mulighed for at påvirke, nemlig forældregenerationen. Hvordan oplever forældrene de unges liv og holdninger, hvad er deres forhåbninger til deres ægteskab, ønsker de i det hele taget at spille en rolle, når valget af partner skal træffes, og hvis dette er tilfældet: hvordan? Da tvangsægteskaber involverer to parter – nemlig de unge og deres forældre – er det vigtigt at få begge generationer i tale, hvis man både ønsker at forstå, hvordan tvangsægteskaber opstår, og hvordan denne problematik kan undgås. Hvad er det i det hele taget, forældrene anser for ønskeligt og acceptabelt for deres børns liv?

For at få en dybtgående forståelse af de etniske minoriteters pardannelse er der anvendt såvel en kvalitativ som en kvantitativ metodisk tilgang i undersøgelsen. Hvor den kvantitative surveyundersøgelse giver os en overordnet forståelse af *omfanget* af handlingsmønstre og præferencer, bidrager de kvalitative interview med en dybere forståelse af de involverede parters *begrundelser* for sådanne. Undersøgelsens forskningsfelt er begrænset til at dække fem etniske minoritetsgrupper i Danmark: tre store indvandrergrupper (pakistanere, tyrkere og eksjugoslavere) og to store flygtningegrupper (libanesere – hvoraf flere havde palæstinensisk baggrund – og somaliere).¹ Denne

1. Ifølge Integrationsministeriets udlændingedatabase i Danmarks Statistik var 12,4 pct. af det samlede antal udlændinge og efterkommere i Danmark i 2003 fra Tyrkiet, 4,9 pct. var fra Libanon, 4,8 pct. var fra Bosnien-Hercegovina, 4,1 pct. var fra Jugoslavien (dvs. havde fået opholdstilladelse i Danmark, før borgerkrigen i det tidligere Jugoslavien brød ud), 4,1 pct. var fra Somalia og 4,4 pct. var fra Pakistan (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2003). Dvs. at indvandrerne og efterkommerne fra de fem udvalgte oprindelseslande udgør omkring en tredjedel af indvandrer- og efterkommerbefolkningen i Danmark.

afgrænsning gør på den ene side, at undersøgelsen ikke kan bruges til at generalisere over alle grupper af etniske minoriteter i Danmark. På den anden side gør afgrænsningen det muligt at se på betydningsfulde nuancer, ligheder og forskelle mellem disse fem større etniske minoritetsgrupper i det danske samfund og at analysere dem i dybden.

Sammenligninger er vigtige, hvis man vil tydeliggøre og forklare forskelle i handlingsmønstre mellem grupperne, men også for at kunne beskrive og analysere tendenser, der fremstår som fælles for dem. Én mulig og væsentlig sammenligning, som undersøgelsen ikke dækker, men på flere områder efterspørger, er sammenligningen med majoritetsbefolkningen. Når der fx i den kvantitative delundersøgelse spørges til, i hvilken grad forældre eller anden familie spiller ind på, hvordan de unge svarpersoner finder deres partner, så ved vi ikke, hvordan dette billede ser ud i befolkningen som helhed. Vi ved ikke, om og hvordan danske unge inddrager deres forældre i processen, og om de forestillinger om deres deltagelse ligner dem, som vi finder blandt unge med etnisk minoritetsbaggrund. Resultater fra nærværende undersøgelse kan således ikke bruges til at beskrive sammenfald med eller afvigelse fra majoritetsbefolkningens normer og praksis, da disse ikke er beskrevet.

Majoritetsbefolkningens stemme er dog ikke fuldstændigt fraværende i undersøgelsen. En sidste gruppe, som blev interviewet, er en gruppe af ressourcepersoner, som på forskellig vis forholder sig til etniske minoriteters pardannelser i deres daglige virke. Nogle af disse har etnisk minoritetsbaggrund, men de fleste har ikke. At denne gruppe af svarpersoner er inddraget i den kvalitative del af undersøgelsen, skyldes de erfaringer, som de har på området. Disse erfaringer er især brugbare, når det gælder en anden af undersøgelsens målsætninger: at give forslag til forbedringer af indsatsen mod tvangsægteskaber.

2.3 Undersøgelsens centrale temaer

2.3.1 Kæresteforhold, forældreforhold – konflikt eller forhandling?

Ungdomsfasen kan, lige meget om vi taler om etniske minoritetsunge eller majoritetsunge, siges at indeholde et *identitetsarbejde*. Her er det af betydning at se på den rolle og dannelsesproces, som indivi-

det spiller og gennemgår i det danske samfund af i dag, et samfund, som man kan kalde for *postmoderne*. Det postmoderne samfund karakteriseres bl.a. ved et forøget fokus på individet, herunder et større mål af frisættelse af dette fra sociale fællesskaber, som det traditionelt har været en del af (Dencik & Jørgensen, 2001). Ideen om en aftraditionalisering af samfundet, ifølge hvilken den enkelte ikke længere fødes ind i en fortælling (fx blive bager, fordi ens far er det), men skaber sin egen (Sørensen, 2001), gør, at identiteten bliver den enkeltes projekt og ansvar (Giddens, 1991). I visse faser af personens liv bliver dette projekt særligt nærværende; fx i en *overgangsfase* som ungdomsfasen, hvor man går fra barn til voksen. Overgangsfaser er ofte præget af opbrud, flydende grænser og usikkerhed, men også genskabelse og transformation (Turner, 1967).

I nærværende undersøgelse inddrages spørgsmålet om ungdomsfasen på tre niveauer. Pardannelsen kan for det første siges at hænge tæt sammen med at etablere og manifestere “den, man er”, hvad enten vi har at gøre med følelsen af værdifællesskab, intimitet eller forelskelse. Det er ikke mindst i en sådan sammenhæng, at vi kan tolke de skarpe reaktioner mod tvangsægteskab: Hvis individets ret til at “skabe sig selv” – fx gennem pardannelse – er centralt i det moderne samfund, så er tilstedeværelsen af “andre” i processen uacceptabelt, forurenende (Douglas, 1966).²

Vi må således indledende se på den identitetsdannelse, som finder sted iblandt de etniske minoritetsunge i undersøgelsen. Forskningen på området beskriver ofte identitetsdannelsen inden for denne gruppe unge som en kompliceret og krævende proces (Mørck, 1998; Ålund, 1997), særligt fordi det fordres fra en magtfuld omverdens side, at de bevidst tager stilling til, hvem de er (Schmidt, 2004b). Hermed ikke sagt, at der er tale om en stillingtagen for eller imod henholdsvis normer, som de er vokset op med inden for familiens rammer, og normer, som de finder i det omgivende samfund: Resultatet bliver snarere en blanding af begge. Et spørgsmål, som er

2. Man kan sige, at sådanne forhold står i modsætning til, hvad sociologien Anthony Giddens kalder for “rene forhold”, som er baseret på to parterers hensigt om at indgå i en gensidig nyttesituation (fx intimitet, venskab), og som ikke afhænger af eksterne elementer, såsom forældre, moral o.a. (Giddens, 1991).

relevant i den forbindelse, er, om de unges synlighed i samfundet som anderledes på grund af deres etnicitet er af nogen betydning for de valg, som de træffer i deres identitetsarbejde, og de muligheder, de har? Kan forskelsbehandling have nogen indvirkning på, hvordan man ser sig selv – og dermed på, hvilke kategorier af partnere, man finder det muligt at vælge inden for og identificere sig med?

For det andet må vi se på de eksperimenter med forskellige dele af ungdomslivet, som de unge deltager i. At deltage i fester og det at have en kæreste er ofte praksisser, som forbindes med det at være ung, og kan således være både socialt inkluderende og ekskluderende. Er man med, så er man "nogen" – er man ikke, står det værre til. Spørgsmålet er her, i hvilken grad unge med etnisk minoritetsbaggrund deltager i sådanne sammenhænge – hvor mange tager til fester, og hvor mange har prøvet at have en kæreste? Yderligere: Hvad er begrundelserne, hvis de ikke deltager? En lang række både danske og internationale undersøgelser understreger, at personens køn er af stor betydning for, hvilke sociale sfærer de unge færdes i, og hvor langt de kan gå i deres eksperimenter med ungdomsliv (Berg, 1994; Mørck, 1998; Øia, 1998). Hvad er forskellene på drenge og piger, og hvordan ser såvel de unge som forældrene på dem? Er forskellene statiske, eller sker der også ændringer i forhold til tolkningen af ret opførsel? Og hvad gør de unge i det hele taget, når de oplever en diskrepans mellem, hvad de selv vil – hvad de ser sig selv som – og hvad fx deres forældre forventer af dem?

For det tredje er det væsentligt at belyse forældrenes betydning for de unges liv og valg. Dette er et tilbagevendende tema i forskning og anden litteratur om etniske minoritetsunge (fx Jeppesen, 1989; Mørck 2001), herunder deres pardannelse (fx Berg, 1994; Schmidt & Jakobsen, 2000; Sareen, 2003a). Spørgsmålet er, om forældrene og de unge forstår hinanden, herunder om forældrene kan tolerere de valg, som de unge foretager (eller ønsker at eksperimentere med) i ungdomsfasen. Hvad sker der, når en ung forelsker sig, men er usikker på, om forældrene vil tolerere forholdet? Og kan et snævert fokus på udtalte konflikter unge og forældre imellem, hvis vi vil forstå de zoner af urørlighed, som muligvis eksisterer mellem dem (Øia, 1998)? Er forholdet mellem unge og forældre i det hele taget *ensidigt* problematisk, eller er forhandling, åbenhed og fælles forandring også et element i disse relationer? Og er de unge ensidigt

underkastet de voksnes autoritet – eller finder vi også de modsatte tilfælde?

2.3.2 Forlovelse og ægteskab – frivillighed eller tvang?
Hvordan unge med etnisk minoritetsbaggrund gifter sig i det danske samfund, er, således som det beskrives indledningsvist, et emne, som til stadighed er til diskussion. Centrale spørgsmål, som er relaterede til debatten, er 1) hvorledes man kan definere tvangs- og arrangerede ægteskaber, 2) hvor mange tvangsægteskaber der finder sted blandt etniske minoriteter i den danske kontekst, og 3) er tvangs- og arrangerede ægteskaber at sidestille med transnationale ægteskaber, dvs. betyder det, at en ung af etnisk minoritetsbaggrund gifter sig med en person fra udlandet, at tvang eller traditionelle ægteskabsformer er en del af billedet? Endnu et spørgsmål i debatten er, hvad etniske minoriteters pardannelse betyder for deres integration og levekår i Danmark (se afsnit 2.3.4).

Hvordan skal forekomsten af tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber beskrives og afgrænses i forhold til hinanden? Som udgangspunkt defineres tvangsægteskabet her som:

Et ægteskab, hvor forældre eller slægt arrangerer et ægteskab for et familiemedlem, uafhængig af eller i direkte modstrid med denne persons ønsker og forventninger (Schmidt & Jakobsen, 2000).

Et arrangeret ægteskab kan som udgangspunkt defineres som:

Et ægteskab, der kommer i stand igennem forhandling imellem to familier. [Dvs.] mellem de respektive forældre og deres børn samt deres bredere familier (Rytter, 2003). *Hvad der er kendetegnende for [det arrangerede ægteskab] er, at den person, som skal giftes, tager del i beslutningsprocessen* (Schmidt & Jakobsen, 2000).

Inden for nordisk forskning beskrives overgangen mellem de to typer ægteskaber som glidende og svær at afgrænse (fx Singla, 1995; Bredal, 1999; Madsen, 2003). Tvangsægteskabet kan beskrives som særlig variant af det arrangerede ægteskab (Gullestad, 2002), dvs. de to ægteskabsformer deler et antal karakteristika med hinanden, men adskiller sig fra hinanden på ét afgørende punkt. Tvangsægteskabet indebærer ikke en forhandling *med* den unge, hvor dennes meninger

høres og er af betydning, men en ensidig forhandling *mellem andre parter* end den unge.

Andre ægteskabsdefinitioner er blevet introduceret i forsøget på at nuancere, hvad arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber er, og hvad de ikke er. Et af disse begreber er *gråzoneægteskabet*, hvilket kan beskrives som “et arrangeret ægteskab, hvor der forekommer tvang” (Sareen 2003b): Betegnelsen kan siges at være et forsøg på at dække den glidende overgang imellem arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber, fx når en ung igennem længere tid er blevet tilskyndet til at gifte sig med en person, som familien har fundet til ham/hende, og slutteligt siger ja, i frygt for, hvad en fortsat afvisning kan medføre (Sareen 2003a).

Nærværende undersøgelse benytter sig ikke af begrebet “gråzoneægteskab”. Selvom overgangen mellem tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber er glidende, og det for en udenforstående er svært at sætte fingeren på, hvor grænserne mellem pres og tvang går (var der fx “blot” tale om en bemærkning, som blev sagt lidt hårdt i et øjeblikks ophidselse, eller var der i virkeligheden tale om en trussel, om en krænkelse, om en voldshandling?), anser vi det for vigtigt at gøre forsøget. At anvende præcise begreber er af betydning inden for den aktuelle debat – hvad er det for afgrænsede genstandsfelter, man forholder sig til, og hvordan forholder de sig til hinanden – bl.a. for at kunne konkretisere og forholde sig direkte til det centrale spørgsmål, som både debatten og forskningen på området stiller: Har unge med etnisk minoritetsbaggrund selvbestemmelse, medbestemmelse eller ingen bestemmelse i deres valg af ægtefælle?

Et andet begreb, som spiller en rolle i såvel debat som definition af tvangs- og arrangerede ægteskaber, er begrebet *kærlighedsægteskabet*. Et kærlighedsægteskab kan defineres som et ægteskab, “der er blevet etableret på baggrund af følelser mellem to unge, der selv har fundet hinanden og giftet sig med eller uden deres forældres accept” (Rytter, 2003). Kærlighedsægteskabet kan siges at være den ægteskabsform, som de fleste medlemmer af majoritetsbefolkningen i Danmark forbinder deres ægteskab/forventninger til et kommende ægteskab med. I denne undersøgelse anvendes begrebet både som en modsætning til tvangsægteskabet, men også som et begreb, der problematiserer, hvad et arrangeret ægteskab er. Kan kærlighed også være baggrund

for et arrangeret ægteskab? Kan individualiseret kærlighed spille en rolle inden for rammerne af det arrangerede ægteskab, eller er denne type ægteskab ensidigt baseret på, hvad der defineres som fornuftigt ud fra kollektivets/familiens behov (Bredal, 1999)? På samme måde som undersøgelsen undersøger rammer for og indhold af arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber, undersøger den også rammerne for kærlighedsægteskabet. Taler vi om én, utvetydig og snæver måde at bevæge sig hen mod/indgå ægteskab på, eller dækker kærlighedsægteskabet over en bredere vifte af praksisser?

Denne undersøgelse søger bl.a., på baggrund af det indsamlede data-materiale, at beskrive arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber, med udgangspunkt i de ovenfor beskrevne definitioner. Samtidig søger undersøgelsen at udvide og nuancere definitionerne, især ud fra et element, som er væsentligt i forhold til arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber, nemlig spørgsmålet om graden af *forhandling*. Hertil kommer analyser af forholdet mellem de momenter af individuelt valg og følelser, der kendetegner henholdsvis kærlighedsægteskabet og det arrangerede ægteskab.

Spørgsmålet om selvbestemmelse, men også præferencer i valg af ægtefælle, og processen, der fører dertil, er af betydning for forståelsen af arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber. Ønsker de unge fx, at forældrene skal deltage i processen, finder de det væsentligt at tage hensyn til dem, eller er sådanne hensyn underordnede? Har de i det hele taget et reelt valg, eller er det blot noget, som de forestiller sig og/eller fremhæver over for andre? Nogen forskningslitteratur (fx Mørck, 1998) beskriver tilfælde af alvorlige brud, når en ung med etnisk minoritetsbaggrund har valgt efter sit eget hjerte og dermed brudt den traditionelle ramme for, hvordan et ægteskab kommer i stand inden for gruppen. Andre studier beskriver, hvordan det personlige valg så at sige væves ind i det traditionelle mønster for ægteskab (Berg, 1994), og hvordan de unge udvikler strategier for, hvordan deres individuelle behov og ønsker kan opfyldes gennem disse (Rytter, 2003). At fokusere på, om der er plads til individuelle valg inden for traditionelle ægteskabsformer, og i givet fald hvordan der er det, er således også et element, som må afdækkes i nærværende undersøgelse. Er der en skarp afgrænsning mellem, hvad vi kan kalde kollektivistiske/familieorienterede former for ægteskab på den ene side og individbaserede former for ægteskab på den anden,

eller er der tale om glidende overgange og ændringer, fx som følge af de påvirkninger, som både de unge og deres forældre møder i det danske samfund?

Yderligere er det værd at undersøge nogle af de bagvedliggende årsager til tvangsægteskab. En dansk undersøgelse nævner fx familiens ønske om at bevare eller styrke sociale bånd til oprindelseslandet eller at hjælpe en slægtning til bedre økonomiske vilkår, forældrenes angst for at miste deres børn eller for, at de skal blive for vestlige, eller deres ønske om at sikre deres egen alderdom (Madsen, 2003). På den ene side er det plausibelt, at sådanne faktorer spiller en rolle i årsagskæden, der leder frem mod tvangsægteskab. På den anden side er de ikke i sig selv udtømmende begrundelser for, at tvangen finder sted. At forældrene fx er bange for at miste deres børn, *kan* betyde, at de tyr til tvang, men der bliver sikkert i mange tilfælde udfærdiget løsninger på problemet, som *ikke* indebærer tvang. Det er vores tese, at man i særlig grad skal se på *relationen mellem unge og forældre*, fx hvad angår kommunikation (Bredal, 2002) og hemmeligholdelse (Berg, 1994), og derudover på *familiens stilling inden for det omgivende samfund og den etniske gruppe*. Når vi ser på begrundelser for tvangsægteskab, ser vi derfor i mindre grad på, hvad vi kan kalde for rationaliseringen af handlingen, og i større grad på de sociale og familiemæssige relationer, der knytter denne rationalisering til én parts vold mod den anden frem for til dialog og forhandling.

Et spørgsmål, som undersøgelsen endvidere vil gå ind på, er om, hvordan og i hvilket mål tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber kan ses i sammenhæng med spørgsmålet om ægteskab etableret over grænser, kaldet for *transnationale ægteskaber*. Flere studier – såvel danske som nordiske – viser, at et stort antal etniske minoritetsunge gifter sig med personer, som kommer fra samme oprindelsesland (Vassenden, 1997; Schmidt & Jakobsen, 2000; Lie, 2003; Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2003). Men der er brug for mere viden om, hvordan og hvorfor sådanne ægteskaber kommer i stand, og hvilke muligheder de unge har i den forbindelse. Er transnationale ægteskaber et udtryk for en families forsøg på at fastholde forbindelser og netværk i oprindelseslandet, er der tale om den unges valg på baggrund af individuelle prioriteringer og ønsker/behov, eller er der tale om en blanding?

2.3.3 Omfanget af arrangerede og tvangsægteskaber

I Danmark findes kun et enkelt statistisk forsøg på at beskrive, hvor stor en andel af etniske minoritetsunge der indgår et arrangeret ægteskab eller et tvangsægteskab. Kirsten Just Jeppesens undersøgelse fra 1989, om 18-25-årige etnisk minoritetsunge med oprindelse i det daværende Jugoslavien, Pakistan og Tyrkiet, understregede på baggrund af survey data, at kun få af de unge ægteskaber var baseret på tvang (Jeppesen, 1989). Blandt unge med oprindelse i Tyrkiet var der 2 pct., og blandt unge med oprindelse i Pakistan 3 pct., som svarede bekræftende på, at deres ægteskab var arrangeret af deres forældre uden deres accept.

I nærværende undersøgelse spørges der ikke direkte til, om en person af familien er blevet tvunget til at gifte sig. Dette skyldes vores forventning om glidende overgange mellem tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber, mellem kollektive eller autoritative og individuelle valg, som beskrevet ovenfor. Således søger vi at afgrænse de hændelsesforløb, hvor tvang havde størst *mulighed* for at finde sted – der er altså ikke tale om lovmæssigheder. Afgrænsningen foretages i undersøgelsen ved at fokusere på de ægteskaber/forlovelser, hvor forældre eller andre familiemedlemmer var involveret i de unges partnervalg, og på de ægteskaber/forlovelser, hvor de unge angiver, at de slet ikke var involveret i valget af ægtefælle (afsnit 4.4.1). Denne afgrænsning giver dog kun et ydre rids af, hvor tvangsægteskaber kan finde sted, og en dybere karakteristik baseres derfor på undersøgelsens kvalitative materiale.

2.3.4 Pardannelse og integration

Samspillet mellem pardannelse og integration i det danske samfund er også et centralt tema i den foreliggende undersøgelse. I denne forbindelse anvendes begrebet integration som nævnt først og fremmest ud fra en deltagelsestilgang, hvor det især er deltagelse i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, der er i fokus. Uddannelse og beskæftigelse er vigtigt for den enkeltes økonomiske uafhængighed og forbrugsmuligheder og også for den enkeltes bidrag til det danske samfund, herunder finansiering af velfærdsstaten. Der er selvfølgelig også andre aspekter af etniske minoriteters integration, som er væsentlig, fx politiske deltagelse. Men vi har valgt (af ressourcemæssige årsager) at afgrænse os til deltagelse i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet for at kunne gå mere i dybden med disse emner.

Ud over deltagelse i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet indrages omfanget af oplevet diskrimination også som en indikator på integration.

Tidligere danske og udenlandske undersøgelser viser, at etniske minoritetsunge, der er gift i en tidlig alder eller gift med en familiesammenført fra oprindelseslandet, har et lavere uddannelsesniveau og en svagere tilknytning til arbejdsmarkedet end øvrige etniske minoritetsunge, jf. Lievens (1999), Jakobsen & Smith (2003), Hummelgaard et al. (2002).

Men hvad kan forklare en sådan sammenhæng mellem pardannelse og integration i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet? Tidligt ægteskab behøver ikke nødvendigvis at være en hindring for at studere og arbejde. Eller den anden vej rundt: Uddannelse og arbejde behøver ikke at være en hindring for at stifte familie.

En mulig forklaring på sammenhængen er, at tidligt ægteskab og ægteskab med en person fra oprindelseslandet bygger på traditionelle værdier, og at traditionelle værdier vil aftage med øget integration i værtslandet. Begrebet traditionelle værdier refererer her til værdier og sædvaner, der er importeret fra oprindelseslandet (eller et bestemt område i oprindelseslandet), og som er overført mellem generationerne. Både forældrenes og de unges værdier kan have betydning, se fx Lievens (1999) og Qian et al. (2001). Empiriske undersøgelser støtter dog ikke entydigt denne forklaring, jf. Lievens (1999). Sociale netværk kan også være med til at forklare den fundne sammenhæng mellem pardannelse og integration, såfremt etniske minoritetsunge, som har uddannelse og et arbejde, i større omfang end de øvrige etniske minoriteter har kontakt med personer uden for den etniske minoritetsgruppe, jf. Qian et al. (2001).

I den foreliggende undersøgelse belyser vi, om en relativt lav sandsynlighed for at blive tidligt gift og blive gift med en familiesammenført fra oprindelseslandet er sammenfaldende med høj deltagelse i uddannelsessystemet, høj deltagelse på arbejdsmarkedet og færre oplevelser af diskrimination for etniske minoritetsunge fra Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Libanon og Somalia. Det belyses også, om forældrenes uddannelsesniveau, netværk og traditionelle holdninger kan være med til at forklare en sådan sammenhæng.

Der er ingen danske kvantitative undersøgelser, der har undersøgt betydningen af arrangerede ægteskaber eller tvangsægteskaber for integrationen i det danske samfund (eller betydningen af integration for om de etniske minoriteter indgår arrangerede ægteskaber/tvangsgiftes). Det er heller ikke muligt i denne undersøgelse, da relativt få af ægteskaberne på baggrund af ovenstående kan kategoriseres som arrangerede ægteskaber, og da det ikke er muligt at afgrænse tvangsægteskaber i den kvantitative undersøgelse (jf. kapitel 4 og 5).

I den foreliggende undersøgelse fokuserer vi også på partnernes uddannelse og beskæftigelsesstatus. De unge etniske minoriteter og deres ægtefæller sammenlignes mht. uddannelsesniveau og beskæftigelsessituation. I den forbindelse er der særlig fokus på de svarpersoner, som har en familiesammenført ægtefælle. Én motivation for at lave denne analyse er, at forældrebaggrund har stor betydning for børns og unges uddannelsesmønstre og arbejdsmarkedstilknytning, jf. Nielsen et al. (2003) og Jakobsen & Smith (2003). Bliver de unge etniske minoriteter i Danmark gift med personer fra oprindelseslandet med et lavt uddannelsesniveau, og kommer ægtefællerne ikke i beskæftigelse efter ankomsten til Danmark, kan det derfor få konsekvenser for kommende generationers integration.

Det er vigtigt at bemærke, at pardannelsesmønstrene blandt etniske minoriteter og deres efterkommere er afhængige af præferencerne i andre grupper, fx villigheden blandt personer fra majoritetsbefolkningen og personer i oprindelseslandet til at gifte sig med de etniske minoriteter i værtslandet. I denne undersøgelse analyserer vi dog udelukkende sammenhængen mellem karakteristika hos de etniske minoriteter og hvem de gifter sig med, da vi som nævnt ikke har datamateriale for majoritetsbefolkningen, som er parallelt til det, vi har for de etniske minoritetsunge.

2.3.5 Politiske tiltag på pardannelsesområdet og forslag til at forbedre indsatsen mod tvangsægteskaber
I takt med, at der i samfundet er kommet stor bevågenhed omkring forekomsten af tvangsægteskaber blandt etniske minoriteter, har man fra politisk hold på forskellig vis forsøgt at forholde sig til og begrænse omfanget af disse ægteskaber. Lovgivningsmæssigt har det primære indsatsområde fokuseret på reglerne omkring familiesammenføring, hvilket har medført en stramning heraf (se kapitel 6).

Spørgsmålet er, hvilke reelle effekter stramningen har. Overordnet kan man se på mulige effekter på to planer. For det første kan man se på, om lovgivningen i det hele taget påvirker etniske minoriteters måder at gifte sig på – og gør det efter hensigten om at begrænse ægteskaber, som de unge faktisk ikke ønsker. For det andet kan man se på, om lovgivningen påvirker de unges forståelse af såvel deres muligheder, og stilling i det danske samfund. Ser de lovgivningen som en hjælp til integration? Hvad ved svarpersonerne i det hele taget om lovgivningen på fx familiesammenføringsområdet? Er de bekendte med samtlige krav, som stilles på dette område, eller viser deres udsagn, at der er brug for yderligere oplysning?

Men hvordan afgrænser lovgivning og handlingsplaner mod tvangsægteskaber i det hele taget deres genstandsfelt? Taget i betragtning af, at grænserne mellem tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber umiddelbart synes flydende, er det interessant at se på, hvordan man fra myndighedernes side afgrænser de forhold, som er uacceptable eller ligefrem kriminelle. En analyse af lovgivningens genstandsfelt, særligt ud fra de data og konklusioner som denne undersøgelse indeholder, kan bl.a. anvendes i den fremadrettet indsats. Er lovgivning og handlingsplaner dækkende for det fænomen (tvang som et element i pardannelsen), som det søger at forholde sig til, eller er der brug for yderligere præcisering?

2.4 Den kvalitative delundersøgelse

Den kvalitative delundersøgelse fokuserer på tre hovedgrupper: de unge, forældrene og de nævnte ressourcepersoner (se afsnit 2.1). Interviewene fandt sted mellem april og oktober 2003.

Der blev ved udvælgelsen af svarpersonerne lagt vægt på, at de skulle komme fra flere steder i landet og have en forskelligartet erfaring med etniske minoriteters pardannelse. Hvad angår svarpersoner med etnisk minoritetsbaggrund (forældre og unge), skulle de have en forskelligartet social og kulturel baggrund. Svarpersonerne skulle have boet mindst syv år i Danmark for herved at beskrive de pardannelsesmønstre, som ses blandt personer med etnisk minoritetsbaggrund, som helt eller delvist er opvokset i Danmark. Hvad sker der med pardannelsesmønstrene, når en gruppe har boet i en længere årrække i et land og påvirkes af livet der? At grænsen netop blev sat til syv år,

skyldes primært, at undersøgelsen indbefatter somaliere. Dette er en gruppe, hvis indvandring især startede efter udbruddet af borgerkrigen i landet i 1988 (Bjørn et al., 2003). Derudover skulle der være en forholdsvis ligelig fordeling mellem de udvalgte etniske grupper i undersøgelsen. Blandt *de unge* (17-27-årige) skulle der både være personer, som endnu ikke havde haft erfaringer med at danne par, personer, som havde erfaringer med at have kærester, og personer, som var forlovede eller gift. I denne gruppe skulle der også være personer, som havde erfaringer med at vælge partner på traditionel vis, dvs. gennem et arrangeret ægteskab, og personer, som var blevet gift på baggrund af et individualiseret kærlighedsægteskab – eller havde forventninger om at blive gift på en af disse måder. Blandt *forældrene* skulle der ligeledes være personer, som havde børn, som var blevet/skulle giftes gennem et arrangeret ægteskab eller et individualiseret kærlighedsægteskab. De interviewede forældregrupper er i øvrigt kendetegnet ved, at alle har større eller voksne børn.

Også hvad angår interview med gruppen af de såkaldte ressourcepersoner blev det tilstræbt, at disse afspejlede så forskelligartede erfaringer med og tilgange til etniske minoriteters pardannelser i det danske samfund som overhovedet muligt. I stort set alle tilfælde er der dog tale om personer, som særligt kommer i kontakt med unge og deres forældre om emnet, når forholdene omkring pardannelse er gået hen og blevet konfliktfulde. Fordelingen af de i alt 62 svarpersoner i den kvalitative undersøgelse beskrives i tabel 2.1-2.3 på udvalgte baggrundsforhold.

I tabellerne ses der visse skævheder. Ser vi på de unge, er der fx en stor gruppe, som er under 19 år gamle, der er flere kvinder end mænd, langt de fleste er muslimer, og halvdelen er ugifte/danner ikke par. Disse skævheder er tilfældige, og igennem undersøgelsens forløb blev det tilstræbt, at der blandt svarpersonerne skulle være en ligelig fordeling af fx køn og civilstand. Svarpersonerne blev bl.a. derfor kontaktet gennem mange forskellige kanaler. At der dog fortsat er skævheder skyldes især, at nogle kanaler (fx gymnasieskoler) gav mange svarpersoner, og at nogle typer svarpersoner (fx kvinder) var særligt lette at få kontakt med. Overrepræsentationen af muslimer i de kvalitative interview skyldes, at flertallet inden for de udvalgte etniske minoritetsgrupper, som beskrives i denne undersøgelse, også tilhører denne religion (se også tabel B.4.4).

Tabel 2.1
Unge-interview (kvalitative).

	Antal
Alder	
19 år og derunder	21
20-22 år	2
23-25 år	8
26 – 31 år	4
Køn	
Mand	11
Kvinde	24
Etnisk baggrund	
Eksjugoslavien	4
Tyrkiet	11
Pakistan	3
Libanon	7
Somalia	2
Andet	8
Religion	
Muslim	32
Kristen	2
Ateist	1
Civilstand	
Gift/forlovet	9
Ugift/danner ikke par	18
Ugift/har kæreste	5
Skilt/separeret	3
I alt svarpersoner	35

Kontakten til svarpersonerne blev etableret på forskellig vis. Måden, hvorpå kontakten til de unge blev etableret, fandt sted gennem henvendelser til gymnasier, kvarterløfts- og beboerinitiativer, pige-klubber, sagsbehandlere i kommunerne, konsulenter på det etniske område og landsdækkende foreninger og aktører. Forældrene blev primært kontaktet gennem kvarterløfts- og beboerinitiativer, kommunale sagsbehandlere, konsulenter på det etniske område og lands-

Tabel 2.2

Forældreinterview (kvalitative).

	Antal
Alder	
35-40 år	1
40-45 år	5
45 år og derover	10
Køn	
Mand	6
Kvinde	10
Etnisk baggrund	
Eksjugoslavien	1
Tyrkiet	5
Pakistan	5
Libanon	2
Somalia	3
Religion	
Muslim	15
Kristen	1
I alt svarpersoner	16

Tabel 2.3

Interview med ressourcepersoner (kvalitative).

	Antal
Arbejdsområde	
Sagsbehandler/jurist	1
Rådgivende/psykolog	3
Forening/landsorganisation	3
Værested/institution	4
I alt svarpersoner	11

dækkende foreninger og aktører. Hvad angår ressourcepersoner, blev disse kontaktet direkte. Der blev foretaget interview i både Jylland, på Fyn og på Sjælland.

Interviewene fandt enten sted i svarpersonernes hjem, på uddannelsesinstitutioner, på krisecentre, i foreningslokaler eller hos kommunen. I de fleste tilfælde blev svarpersonerne interviewet enkeltvist, men i enkelte tilfælde blev to personer (fx to veninder eller søstre) interviewet samtidigt. Formen på interviewene var semistruktureret, dvs. at forskerne brugte en interviewguide med et antal spørgsmål og spørgsmålskategorier som udgangspunkt for samtalen, for herved at afdække svarpersonens erfaringer og holdninger til en række emner, som på forskellig vis har med pardannelse at gøre. Interviewsproget var i de fleste tilfælde dansk, men i enkelte tilfælde – særligt over for forældre med baggrund i Pakistan – blev der anvendt modersmål (urdu og punjabi). I andre tilfælde blev der anvendt tolk under interviewet. Sluttelig blev der foretaget et par interview på engelsk. I alle tilfælde blev hele interviewet båndet og efterfølgende transkriberet.

Selvom det blev tilstræbt, at alle svarpersoner i den kvalitative delundersøgelse tilhørte en af de fem udvalgte etniske minoritetsgrupper, blev der i otte tilfælde interviewet personer med anden etnisk baggrund. Det skyldes, at den kontaktperson, som formidlede dem, mente, at de kom fra et af de udvalgte oprindelseslande. Ofte er der tale om personer, som enten har boet i et af de udvalgte lande i en periode og/eller kommer fra lande, der ligger i umiddelbar nærhed deraf. Disse interview er således også en del af undersøgelsens baggrundsmateriale, om end vi kun har valgt at anvende deres udsagn i mindre grad i rapporten. Under alle omstændigheder anskueliggør deres tilstedeværelse i materialet, at etnicitet ofte først og fremmest afgøres af menneskers forestilling om hinanden: At have boet i Pakistan, fx, betyder ikke, at man er pakistaner.

2.5 Spørgeskemaundersøgelsen

Mens de kvalitative interview både har de unge etniske minoriteter og forældregenerationen som målgruppe, så omfatter spørgeskemaundersøgelsen udelukkende de unge. Spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført af SFI Survey ved hjælp af besøgsinterview i perio-

den juni-september 2003. Stikprøvegrundlaget består af personer, hvis forældre begge er født i udlandet, og hvis moder har oprindelse i enten Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Libanon eller Pakistan. Endvidere skulle personerne have været mellem 17 og 27 år og have opholdt sig mindst syv år i Danmark den 1. maj 2003.

200 personer fra hvert af de fem oprindelseslande blev udtrukket til interview ved en simpel tilfældig stikprøve blandt personerne, som opfyldte udvælgelseskriterierne. Af de 1000 personer, som blev udtrukket til interview, var 13 personer dog flyttet til udlandet, da interviewfasen startede, og yderligere 1 person havde ukendt adresse, og der blev derfor forsøgt opnået interview med 986 personer. Der blev gennemført interview med 628 personer svarende til en samlet svarprocent på 64, jf. tabel 2.4. Omkring 12 pct. af de udvalgte interviewpersoner nægtede at deltage i interviewundersøgelsen. Den mest hyppige forklaring på, at der ikke er opnået interview, er dog, at interviewereren ikke har kunnet træffe interviewpersonerne, enten

Tabel 2.4

Personer udvalgt til interview fordelt efter resultat. Særskilt for oprindelsesland. Antal og pct.

	Tyrkiet		Pakistan		Eks- jugoslavien		Libanon		Somalia		I alt	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Gennemførte interview	127	64,1	119	60,7	142	71,4	127	63,5	113	58,5	628	63,7
Ikke gennemførte interview	71	35,9	77	39,3	57	28,6	73	36,5	80	41,5	358	36,3
Heraf												
Nægter	32	16,2	20	10,2	20	10,1	26	13,0	15	7,8	113	11,5
Sygdom	0	0,0	0	0,0	1	0,5	1	0,5	2	1,0	4	0,4
Handicap	2	1,0	1	0,5	1	0,5	0	0,0	2	1,0	6	0,6
Bortrejst/hospital	6	3,0	9	4,6	6	3,0	3	1,5	7	3,6	31	3,1
Flyttet	8	4,0	4	2,0	1	0,5	7	3,5	11	5,7	31	3,1
Ikke truffet	17	8,6	29	14,8	25	12,6	33	16,5	33	17,1	137	13,9
Sprogvanskeligheder	4	2,0	1	0,5	0	0,0	1	0,5	2	1,0	8	0,8
Andet	2	1,0	13	6,6	3	1,5	2	1,0	8	4,1	28	2,8
I alt	198	100	196	100	199	100	200	100	193	100	986	100

Tabel 2.5

Svarprocent for personer udvalgt til interview efter køn, alder, civilstand og bopæl. Særskilt for oprindelsesland. Antal udvalgt til interview og svarprocent.

	Tyrkiet		Pakistan		Eks- jugoslavien		Libanon		Somalia		I alt	
	Antal	Svar pct.	Antal	Svar pct.	Antal	Svar pct.	Antal	Svar pct.	Antal	Svar pct.	Antal	Svar pct.
Køn												
Mænd	99	63,6	99	60,6	79	69,6	120	61,7	109	63	506	62,3
Kvinder	99	64,6	97	60,8	120	72,5	80	66,3	84	50	480	65,2
I alt	198	64,1	196	60,7	199	71,4	200	63,5	193	58,5	986	63,7
Chi-square ¹⁾ (p-value)	0,0220 (0,8822)		0,0010 (0,9750)		0,1933 (0,6602)		0,4350 (0,5059)		0,0582 (0,8093)		0,9304 (0,3348)	
Alder												
17-18	30	63,3	23	60,9	29	72,4	40	72,5	41	70,7	163	68,7
19-21	53	69,8	50	64,0	64	76,6	59	59,3	64	60,9	290	66,2
22-24	57	59,7	56	55,4	62	67,7	61	59,0	60	58,3	296	60,1
25-27	58	63,8	67	62,7	44	68,2	40	67,5	28	35,7	237	61,6
I alt	198	64,1	196	60,7	199	71,4	200	63,5	193	58,6	986	63,7
Chi-square ¹⁾ (p-value)	1,2525 (0,7404)		1,0096 (0,7989)		1,4778 (0,6874)		2,6475 (0,4492)		8,6748 (0,0339)		4,6356 (0,2005)	
Civilstand												
Ugift ²⁾	121	64,5	152	61,2	164	70,1	145	61,4	177	57,6	759	62,8
Gift	77	63,6	44	59,1	35	77,1	55	69,1	16	68,8	227	66,5
I alt	198	64,1	196	60,7	199	71,4	200	63,5	193	58,5	986	63,7
Chi-square ¹⁾ (p-value)	0,0140 (0,9059)		0,0627 (0,8023)		0,6956 (0,4043)		1,0231 (0,3118)		0,7480 (0,3871)		1,0199 (0,3125)	
Bopæl												
Hovedstaden ³⁾	29	55,2	110	47,3	48	50,0	19	36,8	36	30,6	242	45,5
Københavns Amt	70	62,9	70	77,1	36	66,7	15	33,3	20	50,0	211	64,9
Øvrige Sjælland m.m. ⁴⁾	48	50,0	8	75,0	35	85,7	47	51,1	18	61,1	156	60,9
Fyn	16	87,5	8	87,5	12	66,7	23	78,3	17	88,2	76	81,6
Århus Amt	18	94,4	0	-	6	83,3	50	78,0	52	67,3	126	76,2
Resten af Jylland	17	70,6	0	-	62	82,3	46	73,9	50	62,0	175	73,1
I alt	198	64,1	196	60,7	199	71,4	200	63,5	193	58,5	986	63,7
Chi-square ¹⁾ (p-value)	16,5271 (0,0055)				18,7841 (0,0021)		23,7011 (0,0002)		20,3374 (0,0011)		61,7472 (0,0001)	

1) Angiver, om der er signifikante forskelle i svarprocenterne for mænd og kvinder, aldersgrupperne, gifte og ugifte og geografisk bopæl.

2) Kategorien 'ugift' inkluderer fraskilte. Kun 13 personer i stikprøvegrundlaget var fraskilte.

3) København og Frederiksberg.

4) Frederiksborg Amt, Roskilde Amt, Vestsjællands Amt, Storstrøms Amt og Bornholms Amt.

fordi personerne har været bortrejst, er flyttet eller simpelthen ikke har været hjemme de gange, interviewerne har forsøgt at komme i kontakt med dem. Som det fremgår af tabel 2.4 er der kun få interview, der ikke blev gennemført pga. sprogvanskeligheder.

Svarprocenten varierer for de fem grupper, idet personerne fra Eksjugoslavien har den højeste (71 pct.) og personerne fra Somalia den laveste svarprocent (59 pct.). Den lavere svarprocent for personerne fra Somalia skyldes især, at intervieweren ikke har kunnet træffe personerne, mens personerne fra Somalia har en lavere andel, som har nægtet at deltage i interview, end de øvrige grupper.

Svarprocenten må generelt vurderes som meget tilfredsstillende, når svarpersonernes baggrund tages i betragtning. Et væsentligt spørgsmål er dog, om bortfaldet i spørgeskemaundersøgelsen, som trods alt udgør lidt over en tredjedel af stikprøven, har betydning for resultaterne af analyserne, som laves på spørgeskemadataene. Dette afhænger af, om de personer, der er opnået interview med, adskiller sig væsentligt fra de personer, der ikke er opnået interview med. Af tabel 2.5 fremgår det, hvorvidt deltagelse i spørgeskemaundersøgelsen afhænger af personernes køn, alder, civilstand og bopæl.

Som det fremgår af tabellen, har bopælen stor betydning for gennemførelsesprocenten. For næsten alle grupperne gælder det, at svarprocenten er lavest i hovedstaden og højest i Jylland og på Fyn, jf. tabel 2.5. Den forholdsvis lave gennemførelsesprocent i hovedstaden er ikke usædvanlig. Normalt er gennemførelsesprocenten lavest i stærkt urbaniserede områder, se fx Møller & Togeby (1999) og Schmidt & Jakobsen (2000).

Til gengæld er der ingen signifikante forskelle i svarprocenten for mænd og kvinder og for gifte og ugifte for nogen af de fem grupper. For personer fra Somalia er der signifikante forskelle i svarprocenten for aldersgrupperne: Mens der er opnået interview med 71 pct. af de 17-18-årige, er der kun opnået interview med 36 pct. af de 25-27-årige. For de øvrige fire grupper varierer svarprocenten ikke for aldersgrupperne.

Selvom de demografiske faktorer vist i tabel 2.5 ikke har stor betydning for bortfaldet, kan der dog være andre skævheder i bortfaldet.

En analyse af bortfaldet i en spørgeskemaundersøgelse gennemført i 1999 blandt 28-36-årige etniske minoritetspersoner med oprindelse i Eksjugoslavien, Tyrkiet og Pakistan viser fx, at mens demografiske forhold som alder, civilstand og antal børn kun har mindre betydning for bortfaldet, er personer uden en erhvervskompetencegivende uddannelse, med få års erhvervs erfaring, og som ikke er i beskæftigelse, underrepræsenteret blandt de personer, der er opnået interview med, se Jakobsen (2003). Datagrundlaget for denne undersøgelse giver ikke mulighed for at analysere, om der er skævheder i bortfaldet mht. socioøkonomiske faktorer, men det er selvfølgelig vigtigt at huske på, når der i det efterfølgende konkluderes på analyserne af spørgeskemadataene, at de socialt svageste sandsynligvis er underrepræsenteret i undersøgelsen.

Spørgeskemaet indeholder et spørgsmål om, hvilket år svarpersonen er født, men ikke alderen på interviewtidspunktet. I analyserne i de efterfølgende kapitler angiver 'alderen' derfor, hvor gammel svarpersonen bliver i løbet af 2003, hvilket medfører, at aldersintervallet bliver det nævnte 17-28 år.

2.5.1 Karakteristik af svarpersonerne

Men hvad karakteriserer så de etniske minoritetsunge, som er i fokus i denne undersøgelse? På baggrund af spørgeskemadata beskrives de unge i dette afsnit mht. sammensætning på køn, alder, alder ved indvandring, indvandringsårsag samt danskkundskaber, se tabel 2.6. Samspillet mellem socioøkonomiske forhold og pardannelsesmønstre blandt de unge beskrives særligt i kapitel 5.

Aldersfordelingen varierer lidt for de fem grupper. Libanesere og især somaliere er yngre end de unge i de tre andre grupper, idet der er flere i aldersgruppen 17-20 år og færre i aldersgruppen 24-28 år, jf. tabel 2.6.

Der er meget store forskelle på de fem grupper mht. alderen ved indvandring. En meget stor andel af tyrkerne og pakistanerne er efterkommere, dvs. født i Danmark (62-85 pct.), mens ganske få er kommet til Danmark, efter de fyldte 6 år (20 pct. eller derunder). Derimod er ganske få af somalierne og libaneserne efterkommere (under 10 pct.). Især blandt somalierne er en stor andel kommet til Danmark i 10-17-års-alderen (omkring 50 pct.). Jugoslaverne er

Tabel 2.6

17-28-årige etniske minoriteter fordelt efter alder, alder ved indvandring, indvandringsårsag, forældrebaggrund og danskuddskaber. Særskilt for oprindelsesland og køn.

	Tyrkiet		Pakistan		Eks- jugoslavien		Libanon		Somalia		I alt	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
Alder												
17-20	30,2	39,1	28,3	37,3	37,0	43,0	40,5	41,5	50,8	52,0	37,5	42,5
21-23	36,5	28,1	16,7	30,5	29,6	22,1	29,7	34,0	36,5	20,0	30,2	26,5
24-28	33,3	32,8	55,0	32,2	33,3	34,9	29,7	24,5	12,7	28,0	32,4	31,0
I alt pct.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt antal	63	64	60	59	54	86	74	53	63	50	315	313
Alder ved indvandring												
Født i Danmark	66,7	62,5	75,0	84,8	20,4	25,6	5,4	1,9	0,0	6,0	32,4	37,5
0-6 år	12,7	21,9	18,3	11,9	7,4	11,6	60,8	65,4	12,7	10,0	24,1	22,4
7-9 år	11,1	6,3	3,3	1,7	25,9	26,7	16,2	19,2	41,3	34,0	19,4	17,6
10-13 år	6,4	7,8	3,3	0,0	27,8	20,9	13,5	13,5	31,8	30,0	16,5	14,4
14-17 år	3,2	1,6	0,0	1,7	18,5	15,1	4,1	0,0	14,3	20,0	7,6	8,0
I alt pct.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt antal	63	64	60	59	54	86	74	52	63	50	315	312
Indvandringsårsag¹⁾												
Flygtning	9,5	0,0	0,0	0,0	79,1	81,0	62,9	63,5	55,6	55,3	54,5	56,7
Kom til DK pga. forældre	85,7	95,7	93,3	100,0	20,9	19,1	35,7	30,8	44,4	44,7	44,1	41,2
Anden årsag	4,8	4,4	6,7	0,0	0,0	0,0	1,4	5,8	0,0	0,0	1,4	2,1
I alt pct.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt antal	21	23	15	9	43	63	70	52	63	47	213	194
Danskuddskaber²⁾												
Flydende	84,1	89,1	84,5	84,8	72,2	88,4	71,8	80,8	71,0	53,1	76,7	81,0
Gode	7,9	6,3	8,6	13,6	20,4	7,0	26,8	13,5	21,0	28,6	17,2	12,5
Nogenlunde	6,4	3,1	5,2	1,7	3,7	3,5	1,4	5,8	6,5	14,3	4,5	5,1
Dårlige/slet ingen	1,6	1,6	1,7	0,0	3,7	1,2	0,0	0,0	1,6	4,1	1,6	1,3
I alt pct.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt antal	63	64	58	59	54	86	71	52	62	49	309	311

1) De interviewpersoner, som ikke er født i Danmark, er blevet spurgt, om de er kommet til Danmark som flygtninge. De havde følgende svarmuligheder: "Ja", "Nej, jeg kom til Danmark, fordi jeg skulle giftes med en person, der boede her", "Nej, jeg kom til Danmark, fordi min mor eller far boede her/sammen med min mor eller far" og "Nej jeg kom til Danmark af anden årsag." Ingen kom til Danmark som familiesammenførte til ægtefælle.

2) Oplysninger om danskuddskaber bygger på interviewerens vurdering af danskuddskaberne.

en mere sammensat gruppe: 20 pct. er efterkommere, og halvdelen er indvandret til Danmark, efter de fyldte 9 år. Dette reflekterer sandsynligvis, at de unge fra Eksjugoslavien både består af børn af de indvandrere, der kom til landet i 1960'erne og 1970'erne, og børn af flygtninge fra Bosnien.

De personer, der ikke er født i Danmark, er blevet spurgt om indvandringsårsagen. Her er der også store forskelle på grupperne. Blandt personer fra Eksjugoslavien, Libanon og Somalia er der mange, som er flygtninge, mens ingen af pakistanerne og de tyrkiske kvinder og kun en mindre andel af de tyrkiske mænd er flygtninge.

Hovedparten af de unge taler ifølge interviewernes vurdering flydende eller godt dansk. Kvinderne fra Somalia skiller sig ud ved at have dårligere danskkundskaber end de øvrige. Kun 53 pct. af de somaliske kvinder taler flydende dansk mod over 70 pct. i de øvrige grupper. Alderen ved indvandringen har betydning for danskkundskaberne, se Schmidt & Jakobsen (2000). At også andre faktorer har betydning for danskkundskaberne, fremgår dog også af tabel 2.6. Fx er kvinderne fra Tyrkiet og Eksjugoslavien ifølge interviewernes vurdering omtrent lige gode til det danske sprog, selvom kvinderne fra Eksjugoslavien i højere grad end kvinderne fra Tyrkiet er kommet til Danmark, efter de er fyldt 9 år.

2.6 Undersøgelsens begreber

I undersøgelsen bruger vi begrebet "etniske minoriteter" som en overordnet betegnelse for de fem etniske grupper, der beskrives. Hermed understreges det, at vi har at gøre med en population, der skiller sig ud fra majoritetsbefolkningen på baggrund af etnicitet. Dette betyder på den ene side ikke, at individerne ikke hver især inden for grupperne kan have store sammenfald med majoritetsbefolkningen, det være sig uddannelsesmæssigt, arbejdsmæssigt, bolig-mæssigt og pardannelsesmæssigt. På den anden side er det forventningen, at den baggrund, som medlemmer af de etniske minoriteter har, påvirker gruppernes handlingsmønstre og/eller er noget, som de må forholde sig til i deres daglige liv. Ikke mindst forældregenerationen har andre kulturelle og sproglige forudsætninger, end man ser i befolkningen som helhed, simpelthen fordi de er flyttet til Danmark fra et andet land. "Etniske minoriteter" er en generel term, hvilket ikke betyder,

at de forskellige etniske grupper ikke hver i*sær har egne særpræg og måder at gøre ting på. Undersøgelsens beskrivelser (fx tabeller) og analyser er derfor så vidt muligt opdelt efter etniske grupper.

Svarpersonerne har, på tværs af etniske grupper, forskellige forståelser af og holdninger til, hvad det at høre til en etnisk minoritetsgruppe betyder for dem. Der kan fx være variationer mellem den førstegenerationsindvandrer, for hvem båndene til oprindelseslandet og den kulturelle arv er stærke og af høj prioritet, og den unge, som kun har besøgt oprindelseslandet et par gange i sit liv, og som føler og beskriver sig selv som “dansker”. Hvad sådanne personer har til fælles, er, at de har oprindelse i et andet land end Danmark. Derfor anvender vi som en fællesbetegnelse for personer, der repræsenterer samme etniske gruppe “person med oprindelse i Pakistan” eller “person med oprindelse i Tyrkiet” i stedet for betegnelser som fx “tyrker” og “pakistaner”, eller “dansker med libanesisk baggrund”.

Betegnelsen “dansker” anvendes i undersøgelsen om de personer, som tilhører majoritetsbefolkningen. Hermed ikke sagt, at personer med etnisk minoritetsbaggrund ikke kan føle sig danske. På den anden side bruger svarpersonerne netop betegnelsen “dansk” om medlemmer af majoritetsbefolkningen – på samme måde som de kan betegne medlemmer af andre etniske minoritetsgrupper som “pakistanere”, “tyrkere”, “libanesere” osv. Dansk bliver hermed en betegnelse for en bestemt gruppe mennesker i det danske samfund.

KAPITEL 3

AT FINDE ET STÅSTED – OG MÅSKE EN KÆRESTE

Dette kapitel vil give et indblik i de etniske minoriteters ungdomsliv, deres holdninger til og erfaringer med at have en kæreste¹ og deres forhold til deres forældre. Det er vores antagelse, at disse elementer hver især er af betydning for de muligheder og valg, som de unge har og træffer, når de skal giftes. At beskrive ungdomslivet – herunder den identitetsdannelse og positionering i forhold til majoritetsbefolkningen – er interessant, bl.a. fordi det kan give os en ide om, hvilke normer og værdier, men også sociale og kulturelle fællesskaber, de unge identificerer sig med. Netop spørgsmålet om, hvem man anser sig selv for at have noget “til fælles” med, er af betydning, når en potentiel ægtefælle skal findes (se kapitel 4). Rammerne for disse fællesskaber afgøres ikke alene af den unges præferencer, men også af, hvad omverdenen og “signifikante andre” (Berger & Luckman, 1966) – herunder forældre – finder acceptabelt.

Kapitlets beskrivelse af de unges erfaringer med og holdninger til det at have en kæreste er foranlediget af undersøgelsens målsætning om at undersøge etniske minoritetsunges pardannelsesmønstre i bred forstand. Herunder kan det beskrives, om de rammer, som de unge bevæger sig inden for, gør, at det at have en kæreste i det hele taget er en mulighed. Anses det for vigtigt, at seksualitet alene praktiseres

1. I denne undersøgelse refererer begrebet “kæreste” til partnere i heteroseksuelle forhold. Undersøgelsen beskæftiger sig ikke med homoseksualitet, hvad enten det drejer sig om ikke-registrerede eller registrerede partnerskaber.

inden for ægteskabets rammer, eller er kæresteri en chance for at prøve forskellige potentielle partnere af, inden man finder “den helt rigtige”? Og er det acceptabelt at have en kæreste, som kommer fra en anden etnisk gruppe end en selv og fx er dansker?

En beskrivelse af forholdet mellem de unge og deres forældre er af betydning, hvis man ønsker at forstå baggrunden for tvangsægteskaber. I sidste ende er det inden for forældre-unge-relationen, at denne kategori af ægteskaber bliver til: Det er forældre – og med dem evt. en udvidet familie – som tvinger en ung til at gifte sig med en person, som de har valgt, og en ung, som uden mulighed for genmæle underkastes denne udøvelse af magt. Tvangselementet står i modsætning til det at tale sammen – ved tvang tilhører talen og handlingen ubetinget den ene part. De indvendinger, som den anden part har, høres måske, men får ringe indflydelse på handlingen. Af den grund er det væsentligt at se på, hvordan unge og forældre taler sammen, fx når de har konflikter med hinanden. Taler de så at sige samme sprog?

3.1 At være “både-og” og “hverken-eller”

Identiteten kan defineres som “de træk ved en person, der tilsammen kendetegner eller afgrænser personen som forskellig fra andre” (Den Store Danske Encyklopædi, 1997). Der er således tale om personlighedens dannelse mellem elementer af lighed og ulighed. Man kan opleve sig selv eller af andre karakteriseres som identificerbar med bestemte sociale/etniske grupper, værdier, normer, osv. I forhold til spørgsmålet om pardannelse er identitet vigtig, netop fordi valget og mulighed for valg af partner – både når der er tale om kæreste og ægtefælle – ofte ligger inden for de rammer, som personen identificeres/identificerer sig med, hvad enten disse skabes af socialklasse eller etnicitet (se fx Bonke, 1997; Qian, 1997; Vestergaard, 2002).

Overordnet set skabes identitet gennem individets kontakt og deltagelse i mange forskellige sammenhænge. Dette gælder ikke alene for etniske minoriteter, men også for medlemmer af majoritetsbefolkningen. Vi påvirkes af den familie, som vi vokser op i eller vælger i form af partner, stedet vi bor, skoler og uddannelsessystem, tilknytning til og position på arbejdsmarkedet, og meget andet. Hvad der

er specielt for etniske minoritetsunge er, at deres identitet også – og i særdeleshed som produkt af omverdenens årvågenhed – påvirkes af deres etnicitet og af, at de og deres familier har rødder i andre lande end Danmark. Etnicitet er noget, som de må forholde sig til – ikke blot i ord (som når de fx beskriver sig selv over for en forsker), men også i handling. Projektet er ikke altid let, hvilket beskrives af følgende citat:

Jeg har spurgt mig [selv] meget om det dér med at finde ens rødder. At ens rødder ikke svarer til det, man selv er. Jeg kan i hvert fald ikke identificere mig med mine fætre og kusiner i Tyrkiet, det kan jeg simpelthen ikke. Men alligevel, lige så snart man hører sådan noget med ... indvandrere, fremmedfjendsk og sådan noget, og så alt det her med integration, så kigger man på sig selv, og siger "jeg er sgu' ikke dansk. Jeg hører nok ikke til her." Og så tager man til Tyrkiet ... og så hører man heller ikke rigtig til der. Og så ved man ikke rigtig, hvor man hører til. Man kan slå et telt op i Italien. Jeg ved det ikke. Der er sådan en identitetskonflikt, tror jeg. Det tror jeg, der er hos de fleste. For mig synes den rimelig svær, for nu hører man så meget om, at det er vigtigt for det moderne menneske at finde sig selv, og finde sin identitet, men jeg synes, det er rimelig svært at finde sin identitet, når man ikke bliver accepteret fra nogen side, eller også er det mig, der tager tingene for personligt.
(Ung mand med oprindelse i Tyrkiet)

Citatet understreger en "både-og"-identitet (Mørck, 2001) – at den unge både føler sig som tyrkisk og dansk – men også som "hverken-eller". Dette er en selvforståelse, som deles af flere af de unge, som deltager i den kvalitative delundersøgelse. Forståelsen skabes på den ene side gennem de unges møde med det danske samfund, på den anden side gennem de møder med den kultur og det land, som deres familie stammer fra, fx når de holder sommerferie der:

Jeg føler virkelig, at det har påvirket mig som person, at jeg skulle leve i to lande, på en eller anden måde. En gang om året, så rejser jeg tilbage til der, hvor jeg kommer fra. Og der er jeg så en hel måned. Lige så snart jeg kommer derned, så får jeg et kulturchok ... Jeg er vant til at være her i Danmark, men så snart jeg kommer derned, så taler alle arabisk. Man kan høre folk i gaden tale arabisk. Det kan man ikke her. Det er jo bare dansk. Det er virkelig underligt, de ting de gør. Så efter to eller

tre dage, så begynder jeg at snakke ligesom dem ... Når man vender tilbage, så får man igen et kulturchok.

(Ung kvinde med oprindelse i Libanon)

Som den første svarperson beskriver, kræves det i det moderne samfund, at man som individ kan definere eller "finde"/vælge sin identitet. Hvad der kendetegner de etniske minoritetsunges valg af identitet er på den ene side, at de som minoritet skal forklare og forsvare, hvem de er, og på den anden side, at de ikke altid synes at passe ind i de grupper, som de henholdsvis placeres i af andre (fx gruppen af tyrkere eller pakistanere) eller ønsker at identificere sig med (fx majoritetsbefolkningen). Den personlige identitet er derfor ikke et åbent bord af muligheder, men af- og begrænses af den komponent, som også gør dem synlige i det danske samfund, nemlig deres etnicitet:²

Man tænker jo egentlig ikke så meget over sin etnicitet i det daglige. Men man bliver ligesom presset til det på grund af den debat, der er – det fokus, der er på indvandrere. Så på den måde, så bliver man nødt til, eller man bliver mindet om det konstant, ellers er det ikke noget, jeg mærker til. Eller hæfter mig ved til daglig. Når jeg er hjemme hos mine forældre eller er sammen med mine søskende, så er jeg jo ikke meget mere anderledes, end når jeg er blandt mine danske veninder og min danske omgangskreds.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Hvorvidt de unge på baggrund af deres etniske identitet har oplevet at blive behandlet dårligere end majoritetsbefolkningen (fx blive diskrimineret), er et andet spørgsmål. Ser man på den kvantitative delundersøgelse, er der mellem ca. 20 pct. (unge med oprindelse i Eksjugoslavien) og 40 pct. (unge med oprindelse i Libanon), som har oplevet at blive behandlet dårligere end danskere flere gange (tabel 3.1). Derimod er der mellem ca. 45 pct. (unge med oprindelse i Libanon eller Somalia) og ca. 65 pct. (unge med oprindelse i Eksjugoslavien), som aldrig har oplevet at blive behandlet dårligere end danskere. Hertil kommer, at mellem ca. 15 pct. (unge med oprin-

2. Etnicitet er langt fra den eneste faktor, som har invirkning på individets muligheder og synlighed i samfundet. Fx spiller køn, alder og samfundsklasse en rolle.

Tabel 3.1

17-27-årige etniske minoriteter procentvist fordelt efter, hvorvidt de er blevet behandlet dårligere end personer, hvis familie har boet i Danmark i flere generationer, fordi du tilhører en etnisk minoritet. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eks- jugoslavien	Tyrkiet	Pakistan	Libanon	Somalia	Alle
Flere gange	22	33	33	40	32	32
En enkelt gang	14	14	14	17	22	16
Aldrig	63	52	52	43	46	51
Ved ikke	1	1	2	0	0	1
I alt pct.	100	100	101	100	100	100
I alt personer	140	126	118	127	113	624

delse i Eksjugoslavien, Tyrkiet, Pakistan eller Libanon) og ca. 20 pct. (unge med oprindelse i Somalia) nævner, at de kun har oplevet at blive behandlet dårligere end danskere en enkelt gang.

Tallene viser os på den ene side, at ca. halvdelen af de unge ikke mener, at de har oplevet negativ behandling på baggrund af deres etnicitet. På den anden side viser tallene, at den anden halvdel af de unge i større eller mindre grad har oplevet, at de er blevet behandlet dårligere end majoritetsbefolkningen på grund af deres etnicitet. Hvad en sådan forskelsbehandling kan indeholde, fremgår af de kvalitative interview. Nogle unge nævner, at de er blevet kaldt navne som "perker", mens andre har oplevet, at folk har råbt efter dem på gaden. Andre igen har oplevet fysisk krænkende handlinger, som det beskrives af en kvinde med oprindelse i Somalia:

Jeg har desværre oplevet nogle gange, at danskere spytter på en eller råber efter en eller siger noget grimt. Det er lidt forskelligt – der er nogle, der bare spytter, når de kommer kørende på cykel, og så forsvinder de – dem kan man ikke gøre noget ved. Andre måske, så bliver man vred, og så ved jeg ikke, hvad jeg skal gøre ved det, men det er jo deres land, [og det er derfor] de opfører sig på den måde, og så er der ikke så meget at gøre. Jeg snakker også med mine bekendte og fortæller og føler mig lettet på den måde.

Nærværende rapport har ikke diskrimination eller forskelsbehandling som central problemstilling. Men de beskrivelser af forskels-

behandling, som fx findes i den kvalitative delundersøgelse, viser, at den kan have en betydning for følelsen af fællesskab og tilhørsforhold. Dette kan igen påvirke, i hvilke kredse det er attraktivt at finde en kæreste eller ægtefælle. Spørgsmålet om forskelsbehandling vil yderligere blive analyseret i andre af undersøgelsens kapitler, fx i forbindelse med dens mulige betydninger i de processer, som leder mod tvangsægteskab (kapitel 4), og den eventuelle sammenhæng mellem forskelsbehandling, integration og pardannelse (kapitel 5). Inkluderende og ekskluderende sociale mekanismer er i det hele taget elementer, som må tages med i betragtning, hvis man vil forstå individers sociale adfærd – og dette gælder både for etniske minoriteter og majoritetsbefolkningen.

3.2 Ungdomsliv

3.2.1 Opvækstbetingelser

Selvom en del af de unge i den kvalitative delundersøgelse beskriver, at identitetsdannelse og dermed tilhørsforhold er et kompliceret projekt (se også Ålund, 1997), så identificerer de unge sig i overvejende grad med livet i Danmark. Det er her de enten er født eller har boet størstedelen af deres liv, stedet, hvor de hører "hjemme". Oplevelsen af hjemhørighed i Danmark knyttes ofte sammen med oplevelser under ophold i oprindelseslandet eller er et resultat af overvejelser og søgen efter svar. Derudover er det tydeligt, at den måde, som de unge forstår og fremhæver deres familie på, er af betydning. Mange beskriver deres familier som integrerede, fx på baggrund af de normer og den adfærd, som er gængs i hjemmene, herunder, om de taler dansk sammen (se også Schmidt & Jakobsen, 2000):

Jeg vil sige, at jeg føler mig hjemme i Danmark. Jeg har været i tvivl i puberteten, i teenagealderen, hvor man føler sig splittet, man ved ikke, hvor man hører til. Men efter, at jeg er kommet ud at rejse, så kan jeg se forskellen, at jeg faktisk hører hjemme i Danmark. For hver gang jeg rejser, så kan jeg mærke, at jeg skal hjem igen, og det er så Danmark.
(Kvinde med oprindelse i det Arabiske Emirater)

Jeg synes, min familie er meget integreret ... Vi lever som normale danskere. Vi snakker meget dansk derhjemme, mig og mine søskende. Vi taler dansk til mine forældre, og de taler dansk til os. Selvfølgelig har vi vores egen kultur. Den er ikke så forskellig fra danskernes. Det med

at tale dansk er bare en automatisk ting, tror jeg. Min mindre lillebror kan næsten ikke tale det sprog, som vi taler normalt, kurdisk, fordi han snakker så meget dansk, så han har næsten glemt [det kurdiske sprog].
(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Andre beskriver selve det, at de har skullet forholde sig til, hvem de er i sammensmeltningen mellem to kulturer, som en ressource og en værdi i et multikulturelt samfund:

Jeg føler, det er ikke for at prale, men jeg føler, at jeg har meget at give. Jeg synes, at jeg er heldig, at jeg både har fået det danske og det pakistanske ind i hovedet på mig. Fordi så kan jeg tilpasse mig. Selvfølgelig kan det være hårdt også, men alligevel giver det mig indblik i [det liv] andre ... har. Jeg selv lever med de to kulturer ... Men altså, det er hårdt, og det er også en byrde til tider. Hvor man så kan sige, at man kun vil have en kultur, at man kun vil være en person og leve sit liv.
(Kvinde med oprindelse i Pakistan)

Hertil kommer, at de fleste beskriver gode opvækster i grænseområdet mellem majoritetssamfundets institutioner (vuggestuer, børnehaver) og hjem, hvor klare normer og værdier gav trykthed:

Da vi var helt små, der boede vi i [bydel], der gik vi i vuggestue, helt fra vi var babyer, fordi mine forældre arbejdede meget. De arbejdede jo, for at vi skulle have en bedre opvækst. Vi er faktisk vokset op i vuggestuer og børnehaver og sådan noget. Men på samme tid har vi også fået en god opdragelse hjemmefra, for vores forældre har altid rådgivet os og vejledt os med hensyn til alting. Hvis der var noget, vi ville vide, skulle vi bare komme og spørge dem. Og hvis de så, vi gjorde noget forkert, så sagde de det: Det er ikke på den her måde, det skal være på den her måde. Så på den måde blev jeg altid fortalt, hvordan og hvorledes alting skulle foregå.
(Kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien)

Jeg havde skam en god opvækst ... Der var selvfølgelig en del indvandrerfamilier, som man kaldte dem [i området] ... men det var ikke særlig mange. Og jeg kan også se nu, fx, dengang havde vi meget mere kontakt med de andre danske børn. De børn, der boede i det nabolag, de kendte alle sammen hinanden, og vi legede sammen altid. Jeg har fået en god ballast med af mine forældre. De har altid været opmærksomme på, at vi

nok skulle studere, at vi nok skulle læse videre. De er lærere begge to. Så det er noget, de i hvert fald har sat stor pris på, at vi også ligesom gjorde. Hjemme hos os har der ikke været diskussion om, hvorvidt vi skulle læse eller ej. Det var mere et spørgsmål om, hvad vi skulle læse.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Andre igen beskriver opvækster præget af “sorte huller” i hukommelsen. Dette gælder fx for unge, som har oplevet flugt fra krig i deres barndom eller evt. har oplevet vold som en del af deres barndom. En kvinde med oprindelse i Pakistan fortæller:

Opvækst? Jeg kan ikke huske meget af det. Jeg kan huske en episode. Det var, når min far slog mig. Det kan jeg godt huske. Det husker jeg så tydeligt. Men jeg husker ikke de glade øjeblikke. Dem husker jeg ikke. Jeg ved ikke hvorfor. Men ellers er årene bare gået. Men det har været hårdt.

Hvilken rolle elementer som flugt og vold i barndommen spiller senere i de unges liv, særligt når det gælder pardannelse, afdækkes ikke af nærværende undersøgelse. Af de tre kvinder i den kvalitative delundersøgelse (to opvokset i Danmark og en familiesammenført), som nævner vold fra forældrenes/familiens side som en del af deres opvækst eller ungdom, er to blevet presset til et ægteskab (som senere viser sig ulykkeligt), og den tredje har oplevet et traumatisk og voldeligt brud med sine forældre, efter at hun har giftet sig med en mand, som forældrene ikke accepterer. Det indsamlede materiale er for lille til at påvise en mulig sammenhæng mellem vold i barndommen/ungdommen og tvangsægteskab, men noget tyder på, at det er en faktor, som man må se nærmere på for i større grad at afdække baggrunden for sådanne ægteskaber.

3.2.2 Deltagelse i ungdomsliv

Ungdomslivet beskrives af mange af de unge i undersøgelsen som tæt forbundet med deltagelse i fester med andre unge, det at have kærester og det at have større eller mindre konflikter med forældrene. På disse områder har de unge i undersøgelsen meget til fælles med unge i majoritetsbefolkningen. En nylig undersøgelse af 13-19-årige unge i Holbæk viste fx, at en tredjedel af alle piger og en fjerdedel af alle drenge havde en kæreste, at ca. halvdelen brugte tiden sammen med deres venner til at feste, og ca. en fjerdedel brugte tid sammen med forældre til at skændes (Hansen, 2003).

Tabel 3.2

17-27-årige etnisk minoritetsunge procentvist fordelt efter, hvorvidt de går til fester med andre unge, fx om fredagen eller lørdagen. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
Ja, mere end to gange om måneden	48	28	36	35	13	24	29	3	16	30	2	18	32	16	25	24
Ja, en eller to gange om måneden	30	37	34	22	19	21	20	24	22	29	21	25	44	30	38	28
Sjældent	15	22	19	32	33	33	29	31	30	26	30	28	13	28	19	26
Aldrig	7	13	11	11	35	23	22	42	32	15	47	28	11	26	18	22
I alt pct.	100	100	100	100	100	101	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt personer	54	86	140	63	64	127	59	59	118	74	53	127	63	50	113	625

Der er umiddelbart forskel på, i hvor udpræget grad de etniske minoritetsunge deltager i fester. Forskellene er tydelige, både når man ser på etnicitet og køn (tabel 3.2).

Den gruppe, hvor flest ofte deltager i fester (dvs. to gange eller mere månedligt), er de unge, der stammer fra Eksjugoslavien (36 pct.), og den etniske minoritetsgruppe, hvor færrest gør det, er de unge, der stammer fra Pakistan (18 pct.). Til sammenligning er der sammenlagt 11 pct. af de unge med oprindelse i Eksjugoslavien og 32 pct. af de unge med oprindelse i Pakistan, som aldrig går til fest (tabel 3.2). At unge går til fest, synes således langt mindre accepteret blandt pakistanere, hvilket nok hænger sammen med lavere grad af accept af førægteskabelige forhold inden for denne gruppe: Unge med oprindelse i Pakistan har i mindre grad end de andre etniske minoritetsgrupper i undersøgelsen prøvet at have en kæreste, og de oplever i større grad end de andre grupper, at forældrene ikke accepterer deres kæreste, hvis de har en sådan (tabel 3.3 & 3.4).

Det er tydeligt, at de grænser for deltagelse i fester, som forældrene sætter for de unge og/eller de unge sætter for sig selv, i stor udstrækning er kønsbestemt. Hvor fx næsten 30 pct. af de unge mænd med

oprindelse i Pakistan går til fester mere end to gange om måneden, er der kun 3 pct. af de unge kvinder fra samme etniske minoritetsgruppe, der gør det. Og hvor næsten halvdelen af unge mænd med oprindelse i Eksjugoslavien går til fest mere end to gange om måneden, er der ca. en tredjedel af de unge kvinder i samme etniske minoritetsgruppe, der gør det. Tilsvarende går ca. 45 pct. af de unge kvinder med oprindelse i Libanon aldrig til fest, hvorimod det kun er 15 pct. af de unge mænd i den samme etniske minoritetsgruppe, som aldrig deltager i sådanne sociale sammenhænge. Kvinderne i de fem etniske minoritetsgrupper går således gennemgående i langt mindre udstrækning til fest, end mændene fra de samme grupper gør, og de er i større udstrækning tilbøjelige til slet ikke at gå til fester, end mændene er det. At det forholder sig således, afspejles også i de kvalitative interview. En ung kvinde med oprindelse i Libanon siger:

Jeg [går] fx ikke til fester. Det må jeg ikke. Vi har nogle normer, og vi har nogle værdier, og vi holder fast ved dem. Det er fint, at man er i det danske samfund, og man har nogle danske venner. Men der er nogle ting, som er grænsen. Dvs. jeg går ikke til fester. Jeg tager med på studierejser og udveksling ... Det må jeg godt, [men] jeg ved, at andre piger, som også er udlændinge, at de ikke må. Og så er man også igen anderledes. Det er forskelligt fra familie til familie, hvad familien tilbyder, og hvad de synes er OK.

Kvinden beskriver en accept af tingenes tilstand. Der er tydeligvis en grænse mellem, hvad hun anser for acceptabelt ifølge de konventioner, der gælder inden for hendes egen gruppe, og de konventioner, der hersker i majoritetsbefolkningen. Der er ikke tale om en generel afvisning af danske normer, værdier og praksisser – fx deltager hun i studierejser o.a. – men hun afgrænser selv et felt, hvor det for hende at se er imod god opførsel at deltage. Selvom hun argumenterer ud fra en ganske utvetydig værdiramme, ("vi har nogle værdier" og "vi holder fast ved dem"), giver hun også udtryk for, at rammens betydning varierer fra familie til familie. Kulturen er således både homogen og heterogen, uforanderlig og foranderlig på en og samme tid.

Andre af de unge kvinder er langt mindre positive over for, hvad de beskriver som forskelsbehandling mellem dem og de unge mænd, som har samme etniske baggrund. Hvor nogle unge kvinder, som det beskrives ovenfor, accepterer og reproducerer en sådan forskels-

behandling, er der andre kvinder, der ser den som uretfærdig og i modstrid med de ønsker og normer, som de selv har for deres liv. Forskelsbehandlingen drejer sig ikke alene om at deltage i fester, men også om andre sociale relationer, som fx det at have en kæreste. En ung kvinde med oprindelse i Tyrkiet fortæller:

Det er drengene, der må alting. Vi piger må ingenting. Det ser man også meget tit ... at tyrkiske eller kurdiske drenge har kærester, gør dit og dat, men vi må ingenting. Jeg synes, det er meget uretfærdigt, fordi jeg synes, der skal være sådan lige ting. At vi skulle være lige, drenge og piger. At der ikke skulle være noget med, at piger, vi er lavere. Det, synes jeg, er meget uretfærdigt. Det accepterer jeg bare, som det er, selvom jeg synes, det er meget uretfærdigt. Jeg har snakket med min mor om det en gang, men så sagde hun bare, at sådan var det.

I afdækningen af etniske minoriteters pardannelsesmønstre er spørgsmålet om deltagelse i fester relevant af to årsager. For det første fortolkes deltagelse i disse ikke alene i en social ramme, men også i en seksuel ramme. At mellem hver tiende og hver anden af de unge kvinder aldrig deltager i fester med andre unge kan hænge sammen med en forventning om, at fester, hvor personer af begge køn omgås, kan åbne op for forelskelser, kæresterier/førægteskabelige forhold. Pigerne er noget, som man skal passe på, ikke mindst for at sikre deres seksuelle renhed (se også Cainkar, 1988; Berg, 1994). Hvor nogle forældre er bange for, at deres sønner ender i kriminalitet og dermed mister både sociale muligheder og anseelse, er de bange for, at deres døtre mister deres dyd.

Nærværende undersøgelse understreger, at der, i hvert fald for mændenes vedkommende, er en sammenhæng mellem at deltage i fester og have en kæreste. Langt de fleste unge mænd, som har en kæreste (48 pct.), har mødt denne til en fest, hvorimod flertallet (44 pct.) af de unge kvinder, som har en kæreste, har mødt denne gennem fælles venner (bilagstabel B.3.1 og B.3.2). I øvrigt har unge mænd fra de etniske minoritetsgrupper, hvorfra flest unge kvinder oplyser aldrig at gå til fest – dvs. Tyrkiet, Pakistan og Libanon – i langt større udstrækning kærester end deres kvindelige modparter (se afsnit 4.2).

Det er dog langt fra alle kvindelige svarpersoner i undersøgelsen, der ikke har lov til at deltage i fester eller andre aspekter af ungdomslivet. En ung kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien fortæller, at:

Jeg er en meget selvstændig pige og bestemmer meget selv. Gør, hvad jeg har lyst til. Laver, hvad jeg har lyst til. Min mor og far har altid lært mig: "Brug din sunde fornuft", og har altid stolet på mig 100 procent, og givet mig lov til mange ting, fordi de har opdraget mig godt og ved, at jeg aldrig ville gøre noget, som ikke ville være godt for mig. Min far giver mig selvfølgelig gode råd, og jeg kan snakke med ham om alt, og hvis der er noget, jeg er usikker på, og hvis han ikke synes, det er en god ide, så siger han det, og så siger han hvorfor, og siger: "Det er din beslutning" ... Der er ikke noget med, at han siger, at "det må du ikke".

Andre kvinder beskriver, at de bruger andre sammenhænge end majoritetens unge (fx fester i ungdomsklubber eller på gymnasier) til at feste, og at de således får afprøvet denne del af ungdomskulturen på en "lidt anden måde":

Når jeg har fri, så er jeg meget sammen med mine veninder. Så bruger jeg meget tid på mine veninder. Og vi holder fester. Jeg går ikke i byen. Men vi holder pigefester hos nogen eller lejer et festlokale. Og så gør vi det der eller hjemme hos hinanden. Kun mellem piger. Uden alkohol. Med høj musik og dejlig mad. Mødrene, de kommer og tjekker, hvad vi laver. De synes, det er rigtig godt.

(Ung kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Muligheden for at feste etableres i dette tilfælde af, at festen foregår sammen med personer af samme køn, at der ikke drikkes alkohol, og at forældrene har indsigt i og indflydelse på festens forløb. Festen giver således mulighed for et fællesskab, som er pigernes eget, selvom det sociale rum afgrænses af forældrenes kontrol af festens forløb og deltagere.

Alligevel skal man være opmærksom på, at rammerne for, hvad henholdsvis unge mænd og kvinder kan deltage i, er under forandring, hvilket både unge og forældre beskriver i de kvalitative interview. Nogle gange er der tale om direkte tilskyndelse fra forældrenes side, og andre gange tale om, at en ældre bror eller søster står som garant for, at deltagelse i fester ikke bringer uønsket opførsel med sig. Ældre

søskende kan således fungere som brobyggere mellem forældregenerationen og yngre søskende:

Før i tiden, fx da jeg gik i folkeskole, da måtte jeg ikke komme til skolefester og sådan nogle ting. Det måtte jeg først, da jeg kom i gymnasiet. Men det, man så kan se nu, [er], at det ændrer sig, for min søster, hun har været til nogle skolefester, så det ændrer sig med tiden. Men det er også fordi, [at svarpersonen siger til sine forældre, at] "lad hende gå til de skolefester, for der sker ingenting, og jeg skal nok hente hende, hvis det skulle være". "Og jeg står altid bag hende og siger: "Nej, jeg synes, hun skal gøre det, jeg synes, hun skal have lov til at prøve det." Så bliver hun jo også klog på de ting.

(Kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien)

3.3 At have en kæreste – kollektive grænser og individuelle valg

Undersøgelsen viser, at der er forskel på de etniske grupper og på mænd og kvinder i forhold til, om svarpersonerne har eller har haft en kæreste. Blandt unge med oprindelse i Eksjugoslavien er det ca. 90 pct. af svarpersonerne, som har/har haft en kæreste, hvorimod det sammenlagt er mindre end halvdelen af de unge med oprindelse i Pakistan, som har/har haft et sådant forhold (tabel 3.3). Hertil kommer, at de unge kvinder i de fleste tilfælde er langt mindre tilbøjelige til at have/have haft en kæreste end de unge mænd. For eksempel er der mere end dobbelt så mange kvinder med oprindelse i Pakistan og Tyrkiet, som aldrig har haft en kæreste, som unge mænd inden for de samme etniske minoritetsgrupper. Blandt unge med oprindelse i Tyrkiet er der ca. fire gange så mange kvinder (55 pct.) som mænd (14 pct.), som aldrig har haft en kæreste.

At det inden for nogle af de etniske minoritetsgrupper er mindre almindeligt for de unge kvinder at have et kæresteforhold, end det er for de unge mænd, kan forklares med de samme forhold, der forklarer, hvorfor kvinderne i mindre grad deltager i fester. En kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien fortæller om baggrunden for, at hun ikke har en kæreste:

Det har jo den betydning, at jeg som pige kan sige, at jeg er ren, fuldstændig, både udvendig og indvendig. Jeg ved, jeg har det gode på min

Tabel 3.3

17-27-årige etniske minoritetsunge procentvist fordelt efter, hvorvidt de på noget tidspunkt i deres liv har haft en kæreste. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
Har aldrig haft en kæreste	11	15	14	14	55	35	35	73	54	24	62	40	29	40	34	35
Har/har haft en kæreste	89	85	86	86	45	65	65	27	46	76	38	60	71	60	66	66
I alt pct.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	101
I alt personer	54	86	140	63	64	127	60	59	119	74	53	127	63	50	113	626

samvittighed, og jeg ingenting har gjort. Og på den måde er det godt for mig i fremtiden, at jeg kan få – altså jeg kan få en meget god fremtid for mig selv. På samme måde tror jeg også sagtens, min bror kan få det, fordi på fyrene kan man ikke se – altså enhver ved jo, at fyre har jo kærester, det er jo meget normalt. Jeg tror ikke, det vil gøre nogen forskel for ham. Men for mig vil det gøre en meget stor forskel, hvis jeg havde været sådan en pige, der var taget i byen og på diskoteker og alt det der, fordi så får man en helt anden mentalitet.

(Kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien)

Forskellen mellem etniske minoritetsmænd og -kvinder i spørgsmålet om sociale aktiviteter, der opfattes som potentiel grobund for førægteskabelige forhold eller det at have en kæreste, beskrives i anden dansk forskning ud fra "markmetaforen" (Mørck, 1998; Mørck, 2001). Yvonne Mørck beskriver således, at "grundtanken er, at ligesom manden sår sin sæd i de jordiske marker, så opfattes kvinden som en menneskelig mark, hvori manden sår sin sæd. Og ligesom manden ikke giver sine jordiske marker og dens afgrøder til hvem som helst, så giver han ikke sine døtre og deres produkter, sex og børn, til fremmede" (Mørck, 2001).

Markmetaforen beskriver en del af det kulturelle rationale, der gør, at mænd og kvinder inden for nogle etniske minoritetsgrupper har forskellige muligheder for handling og forskellige sfærer at udleve deres ungdomsliv i. Men forskellen skal ikke alene forstås i et ejer-

skabsperspektiv, men også i et identitets- og omsorgsperspektiv. Svarpersonen beskriver i citatet ovenfor, at renhed – kyskhed – både er af betydning “indvendigt og udvendigt”, og at et kæresteforhold skaber en “anden mentalitet” hos kvinden. Kvinden overtræder gennem et førægteskabeligt forhold nogle grænser for korrekt opførsel, men i større grad grænserne mellem “ren” kvindelig og “ren” mandlig identitet. Kvindens værdi afgøres således af, om hendes handlinger er rent kvindelige, eller om hendes handlingsmønster er påvirket eller “besmittet” af noget andet, i dette tilfælde en seksuel praksis, som anses som mandlig.³

Hertil kommer, at forældrene ikke kun ser deres børn som agenter, hvis acceptable eller uacceptable handlinger påvirker familiens ære og autoritet, men at de også ser dem som individer, der selv rammes. Har en datter et førægteskabeligt forhold, kan det medføre, at hun har ringere muligheder for at gifte sig i det hele taget. Her er der også tale om omsorg: at forældrene ønsker det bedste for deres børn:

Jeg skelner mellem det danske samfund og vores kultur og samfund. En dansk pige kan gå hen og gå i seng med en mand, og ingen snakker om hende. Hvis arabereren finder ud af, at pigen [har haft et seksuelt forhold], kan hun måske aldrig blive gift. Der er ikke nogen, der gider at have noget med hende at gøre.

(Mor med oprindelse i Libanon)

Hvor definitionen af kvindens rolle og (mangel på) muligheder i den førægteskabelige seksuelle sfære ofte er fast defineret, er mændenes muligheder langt mere uklare, diffuse. Anden forskning har beskrevet, at denne uklarhed bringer en større frihedsgrad med sig, men også, at grænsen mellem pæn (og dermed attraktiv) dreng og dårlig (og dermed uattraktiv) dreng bliver langt sværere for den enkelte at fastsætte (Berg, 1994; Schmidt & Jakobsen, 2000). Hvor de unge kvinder med stor sikkerhed kan præcisere, hvad de kan tillade sig, finder nogle unge mænd først ud af det, når deres renommé har taget skade.

3. For en interessant analyse af forholdet mellem rent og urent, se Douglas, 1966.

En del af svarpersonerne i de kvalitative interview – både unge og forældre – beskriver en ganske fasttømret forståelse af kulturelle rammer og grænser. Dette gælder ikke alene i forhold til seksualitet, men også i forhold til deltagelse i fester o.a., således som det beskrives i afsnit 3.2.2. Grænserne fastsætter på den ene side skillelinjen mellem acceptabel og uacceptabel opførsel i forhold til seksualitet og køn, og på den anden side – således som det illustreres af citatet ovenfor – anvendes de i argumentationen for, hvad der er svarpersonernes “egen” og “de andres” kultur, hvad enten der er tale om majoritetsbefolkningens eller etniske minoritetsgruppers.

Svarpersonernes refleksioner understreger, at kulturelle tolkninger har betydning for de sfærer, som de unge bevæger sig i, hvordan de gør det, og hvilke konsekvenser det kan have for den enkelte – og dennes familie – hvis grænserne overskrides. Ideen om kulturelle grænser hænger bl.a. sammen med “den rigtige måde” at indgå ægteskab på, som det beskrives i afsnit 4.4.4. Selvom de kulturelle rammer umiddelbart kan forekomme fastlåste, skal man, som anden dansk forskning beskriver (Rytter, 2003), være opmærksom på, at måden, de håndhæves på, varierer fra familie til familie, og at rammerne forandrer sig over tid, hvad enten de går imod en mere fleksibel eller ufleksibel tolkning. Dertil kommer de niches, som de unge skaber for sig selv inden for den kulturelle ramme, som giver dem mulighed for at praktisere en for dem attraktiv ungdomskultur, som forældrene stadigvæk kan acceptere. Selvom alkohol og mænd er fraværende, kan unge kvinder af etnisk minoritetsbaggrund fortsat feste, således som det beskrives i afsnit 3.2.2.

3.3.1 Rammer for ungdomslivet – muligheder for individuelle valg?

Nærværende undersøgelse viser, at familiens og omgivelsernes forventninger har en indflydelse på, hvilke sammenhænge og relationer de unge indgår i. Men betydningen af individuelle valg og muligheder blandt de etniske minoritetsunge skal ikke undervurderes. Det moderne samfund, som etniske minoritetsunge i Danmark er en del af, er præget af individualisme som ideal og praksis, og dette er en tendens, som de unge også refererer til, jf. den tidligere citerede “meget selvstændige pige” (s. 75). Det individuelle valg medfører ikke nødvendigvis, at de unge afviser traditionelle mønstre fra deres kulturelle baggrund, som synes at stå i modsætning til dominerende

paradigmer inden for ungdomskulturen, herunder det at drikke, feste eller have en kæreste, men at de overtager dem. En ung kvinde med oprindelse i Yemen fortæller, at:

Jeg drikker ikke, jeg kan ikke lide at drikke. Jeg har prøvet det, jeg kan ikke lide det, og jeg vil ikke, og jeg gør det ikke, kun fordi det står i min religion. Det er faktisk, fordi jeg ikke gider ... En anden ting [er]: Jeg kan ikke lide at gå til fester. Min mor og far, de har det sådan: "Gå nu, så du kan se, hvordan det er." Jeg har været til mange fester, jeg bryder mig bare ikke om det, fordi jeg synes bare, det er det samme, der sker: Folk drikker, de bliver stive, så er de sammen, og så brækker de sig.

Endelig kan der være tale om en blanding af disse forhold: at de unge anser valg og fravalg som noget individuelt, men samtidig tænker deres families og forældres reaktioner ind i dette valg, således som det beskrives af følgende citat:

Jeg har ikke noget imod et forhold, før man gifter sig. Jeg har noget imod sex før ægteskab. Fordi sådan er det i min religion, og det accepterer jeg fuldt ud. Mine forældre ville ikke acceptere det, tror jeg. Jo, hvis det var, at forholdet var med den, jeg skulle giftes med, men hvis jeg havde et forhold til én og så blev gift med en helt anden. Det tror jeg ikke, mine forældre ville være så vilde med.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Hensynet til individuelle valg, fx hvis den unge ønsker at have en kæreste før ægteskabet, bakked i øvrigt op af en del forældre. Accepten understreges delvist af, at en del unge faktisk har kærester, således som det beskrives i tabel 3.3. Tabellen giver dog ikke nogen oplysninger om, hvorvidt forældrene kender noget til disse kæresteforhold, eller om de unge holder dem hemmelige (se afsnit 3.3.3). Ser vi på de unges beskrivelser af, om deres forældre accepterer deres kæreste – herunder deres valg heraf – er det inden for de fleste grupper over halvdelen, som oplyser, at deres forældre accepterer deres forhold (tabel 3.4).

Unge med oprindelse i Eksjugoslavien og Tyrkiet er dem, som oplever størst accept – henholdsvis 95 pct. og 68 pct. svarer bekræftende på spørgsmålet. I modsætning hertil oplyser 31 pct. blandt unge med oprindelse i Pakistan, at deres forældre har accepteret deres kæreste,

Tabel 3.4

17-27-årige etniske minoritetsunge, som har en kæreste, procentvist fordelt efter, om deres forældre har accepteret deres kæreste. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eks- jugoslavien	Tyrkiet	Pakistan	Libanon	Somalia	Alle
Ja	95	68	31	56	50	69
Både og	0	23	31	31	27	17
Nej	5	0	23	6	9	7
Ved ikke	0	9	15	6	14	7
I alt pct.	100	100	100	99	100	100
I alt personer	44	22	13	16	22	117

og 23 pct. inden for denne etniske minoritetsgruppe fortæller, at deres forældre ikke accepterer deres kæreste. I denne gruppe kan der evt. være tale om, at forældrene i særlig grad forventer, at deres børn underordner sig kulturelle konventioner og "rigtige måder" at finde deres tilkommende på.

For flertallet synes kæresterelationerne ikke at give nogen problemer forældre og unge imellem. I visse tilfælde tilskynder forældrene endog børnene til at have kærester som en del af en nødvendig socialisering hen mod voksenlivet og livet i ægteskabet:

De [forældrene] vil selvfølgelig rådgive mig og vejlede mig, og sige: det er den rette, eller hvordan det er og hvorledes. Jeg tror på en eller anden måde, det vil være en læreform. Du kan jo også lære af det. Ja, altså, du kan jo lære af at have en kæreste, lære af at have en at holde af og lære af at have en at tænke på hele tiden, for det er jo det, man vil have, når man bliver gift. Så er det jo det, man får, og det er jo det, du skal leve med resten af dit liv. Så man lærer lidt, man forbereder sig til fremtiden, kan man sige.

(Kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien)

Da nærværende undersøgelse ikke indeholder data om danske unge, kan vi ikke foretage nogen statistisk sammenligning mellem de påvirkninger og begrænsninger, som etniske minoriteter oplever fra deres forældres side, og dem, som majoritetsbefolkningens unge oplever, i forhold til fester og kærester. Dette er en sammenligning,

som det på længere sigt kan være interessant at udføre for at forstå forskelle og ligheder i den sociale interaktion mellem grupperne og dennes betydning for fx pardannelse.

3.3.2 Kærestens etniske baggrund – og baggrunden for, at man fandt hinanden

Langt den overvejende del af de svarpersoner i den kvantitative delundersøgelse, som har en kæreste, er kæreste med en person, som har samme etniske baggrund som dem selv – det drejer sig om sammenlagt 58 pct. af de unge, jf. tabel 3.5. Langt færre er kæreste med en dansker (18 pct.). Hvor fx 75 pct. af de unge med oprindelse i Eksjugoslavien, som har en kæreste, kommer sammen med en person med rødder i oprindelseslandet, er det blot ca. 15 pct., som kommer sammen med en dansker. Og hvor ca. 50 pct. af de unge med oprindelse i Somalia kommer sammen med en person med rødder i samme land som dem selv, er det ca. 25 pct., som kommer sammen med en dansker. En person med rødder i et europæisk, nordamerikansk eller helt tredje land synes – når man ser på unge med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan, Libanon og Somalia – at være næsten lige så attraktiv som en dansk kæreste. Man skal dog være opmærksom på, at tabellen er baseret på forholdsvis få besvarelser.

At kun et begrænset antal af de unge vælger en kæreste fra majoritetsbefolkningen, kan skyldes forskellige ting. Valget kan fx have at

Tabel 3.5

17-27-årige etniske minoritetsunge, som har en kæreste, procentvist fordelt efter deres kærestes oprindelsesland. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eks- jugoslavien	Tyrkiet	Pakistan	Libanon	Somalia	Alle
Rødder i samme land	75	55	38	38	52	58
Dansker	14	23	15	19	24	18
Rødder i europæisk eller nordamerikansk land	7	23	15	25	24	16
Rødder i andet land end ovenstående	5	0	31	19	0	8
I alt pct.	101	101	99	101	100	100
I alt personer	44	22	13	16	21	116

gøre med forståelsen af, at man føler, man har mest til fælles med en person med samme etniske baggrund som en selv, hvad enten denne bor i Danmark eller andetsteds. Der kan også være tale om hensynet til forældrenes holdninger og præferencer, således som det beskrives i afsnit 3.3.1. Yderligere kan der være tale om, at et forhold med en dansker besværliggøres af de forestillinger, som de etniske grupper har om hinanden – fx, hvordan nogle danskere opfatter etniske minoriteter. En ung kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien, som er kæreste med en dansk mand, fortæller, at:

I starten havde han det meget med at sige, at nu skulle jeg passe på, hvad jeg sagde, når jeg kom hjem til hans forældre. Eller hans bedsteforældre, for de var ikke så glade for udlændinge. Og jeg tænkte bare, at nu stopper du. Jeg er altså ikke udlænding, jeg er dansker. Jeg har boet i Danmark. Jeg har dansk statsborgerskab. Og jeg er dansker. Man kan da ikke have noget mod alle indvandrere.

(Ung kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien)

At der er næsten lige så mange unge, som er sammen med en person med rødder i et europæisk, nordamerikansk eller tredjeland, i forhold til unge, som er kæreste med en dansker, kan også skyldes en oplevelse af en fælles baggrund her som etnisk minoritet. Endelig kan en globalisering af kæreste/ægteskabsmarkedet have indflydelse på, hvad enten man finder hinanden gennem rejser eller via internet (se fx Sinke, 1999; Adams & Ghose, 2003).

Derfor er det væsentligt at se på de sociale sammenhænge, som svarpersonerne deltager i, og hvor de finder en kæreste. For eksempel er antallet af kvinder i undersøgelsen, som har fundet deres kæreste på en ferie lige så stor som den andel, der har fundet deres kæreste gennem uddannelse, ca. 10 pct. (tabel 3.6). I alt har ca. en fjerdedel af kvinderne i undersøgelsen enten fundet deres kæreste gennem familie eller på en ferie. For mændenes vedkommende er der kun tale om, at mindre end hver tyvende har fundet deres kæreste på denne måde: De har til gengæld fundet deres kærester ved at deltage i fester, hvilket er en social sammenhæng, som mænd deltager mere i end kvinder. Blandt de mænd i undersøgelsen, som har kærester, har ca. 40 pct. af partnerne rødder i samme oprindelsesland, hvorimod andelen af transnationale kærester er 75 pct. for kvinder (bilagstabel B.3.3). Forskelle i de unge mænds og kvinders sociale liv, således som

Tabel 3.6

17-27-årige etniske minoritetsunge, som har en kæreste, fordelt efter, hvor de har fundet deres nuværende kæreste. Særskilt efter køn. Procentandele.

	Mand	Kvinde	Alle
Uddannelse	10	9	9
Arbejde	0	0	0
Internet/avis	5	4	4
Til en fest	48	26	38
Gennem venner	35	44	39
Gennem familie	2	11	6
På ferie	2	12	7
Andet	10	6	8
I alt personer	60	57	117

det bl.a. beskrives i afsnit 3.2.2., har betydning for, hvem de vælger som kærester. Lignende forhold er også af betydning, når det gælder valget af ægtefælle.

De kærester, som har rødder i oprindelseslandet, kan enten – som svarpersonen – bo i Danmark, de kan bo i oprindelseslandet, eller de kan bo i et helt tredje land. Hvad angår de transnationale forhold, dvs. at parterne bor i hvert deres land, understreger også de kvalitative interview betydningen af ferier, men også sociale sammenkomster i familier, som fx bryllupper. En ung kvinde med oprindelse i Tyrkiet fortæller her, at:

Jeg kender en i Tyrkiet, som jeg har snakket lidt med osv., og det ved min mor også godt. Han bor tæt på, nabo nede i Tyrkiet, og så har jeg været til bryllup og sådan noget, og så har vi mødt hinanden, og så har vi snakket lidt sådan og udvekslet numre. Så har jeg snakket med ham siden i sommerferien sidste år. Det kan man godt sige, jeg har. Og det ved min mor godt. Det, synes jeg, er meget rart, hun ved. Jeg ville ikke have det godt med ikke at måtte, men så gøre det alligevel. Vi taler i telefon eller sms'er ...

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Citatet understreger betydningen af de sociale sammenhænge, som de unge indgår i, også uden for Danmarks grænser, og betydningen af moderne teknologi, når man vil vedligeholde de kærlighedsrelationer, som disse sociale sammenhænge kan føre med sig. Mobiltelefoner og internet gør afstande mellem unge mindre, og dermed mulighederne for transnationale (kæreste)forhold større. Medier som internet o.a. kan i det hele taget være en måde at udforske en spirende seksualitet på – fx for de etniske minoritetspiger, for hvem det kan være svært at praktisere en sådan i den fysiske virkelighed (Necef, 2003).

3.3.3 Hemmelige kærester

Nogle af de unge vælger at hemmeligholde deres kæresteforhold for forældrene. Der kan være forskellige begrundelser for dette valg: På den ene side kan der være tale om, at de unge ved, at deres forældre ikke accepterer et kæresteforhold, og at de er usikre på, hvad det kan medføre, hvis forældrene finder ud af, at deres sønner eller døtre alligevel har et. På den anden side kan der være tale om, at den unge får en dansk kæreste, men ved, at forældrene ikke vil acceptere et kæresteforhold uden for deres etniske gruppe. Disse to elementer kan gribe ind i hinanden, som det fremgår af følgende citat:

De forhold, jeg har haft, det er bare sådan nogle små nogle ... Selvfølgelig var det mere i skjul, fordi mine forældre vil ikke have, at jeg skal have en dansk kæreste. Det gik bare ikke med dem. Det er de forkerte typer, jeg er stødt ind i. Jeg har mødt dem til fester, privatfester hos veninder, fx. Jeg synes, det er helt i orden at have en kæreste. Mine forældre ville ikke reagere særlig positivt. Deres synspunkt er, at man ikke skal have en kæreste i en ung alder. Det er først senere, man skal begynde at tænke på det, når man skal begynde at gifte sig, eller når man har tænkt sig at gifte sig. Det er bare sådan de ser på det. Det er ikke sådan, jeg ser på det.
(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

For de unge, der har en hemmelig kæreste, er forholdet ofte forbundet med dårlig samvittighed. Mens forældrene kan være bange for at miste deres børn – fx, når disse overtager praksisser, som er accepteret i det danske samfund, men ikke inden for den etniske minoritetsgruppe – kan de unge være bange for at svigte deres forældre (Mørck, 1998), eller have det dårligt, når de føler, at de gør det. Som en ung mand med oprindelse i Tyrkiet siger:

Når jeg har en kæreste, så siger jeg det ikke til mine forældre. Jeg mødte én til en skolefest. Hun var dansker. Jeg har været sammen med hende i 3 år ... Hun blev ked af det, men jeg ser hende nu, vi er venner. Som min mor siger til mig nu: "Åh [navn], du er sød, du er en god dreng, du går ikke sammen med piger." Og jeg gør det alligevel. Så får jeg det dårligt nogle gange.

Det hemmelige kæresteri er dog ikke altid fuldkommen hemmeligt. Forældrene kan have en ide om, hvad der foregår, og måske på skrømt konfrontere deres børn med mistanken, men tilsyneladende have en interesse i fortsat at lade, som om de ikke ved noget, og blot opfordre deres børn til – hvis de lader forholdet fortsætte – at dette sker bag lukkede døre:

Jeg har også haft andre kærester. Andre tyrkiske kærester. Jeg har ikke sagt til min mor, at jeg har haft kærester. Men hun har godt kunnet mærke det og har spurgt: "Har du en kæreste?" "Ja" [siger jeg], men jeg vil ikke tale om det. Så siger hun: "Okay, men pas på, pas på." Så en dag siger hun til mig: "Har du en kæreste?" "Hvorfor? [svarer jeg] Jo, jeg kan godt lide min fetter." "Det er også fint nok, [siger hun,] men pas på, pas på." Ikke lave noget forkert. Ikke gå i seng med ham. Gå i seng og blive gravid, og at blive set med ham. Jeg kan godt sige til min mor, jeg har en kæreste, men hvis en anden fremmed tyrker ser mig og siger: Hvem er hun, hvorfor går hun med ham der. Det vil hun ikke have. Jeg skal gøre det hemmeligt.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

For nogle kan afslutningen eller den endelige afsløring af kæreste-forholdet ske, når de vælger at gifte sig med hinanden. Som det beskrives i afsnit 4.4.1, kan det hemmelige kæresteri afløses af et egentligt frieri, som opfylder de traditionelle rammer for, hvordan et ægteskab bliver til. De unge lader, som om de kun kender hinanden overfladisk. I sådanne tilfælde kan man sige, at det hemmelige kæresteforhold anvendes strategisk (se også Rytter, 2003). Den periode, hvor man er hemmelige kærester, er en periode, hvor man både lærer hinanden at kende og sammen finder det rigtige tidspunkt at sætte ind over for forældrene på. Derudover kan afgørelsen om, at man vil bede om hinandens hånd også være en konsekvens af, at man ikke længere har lyst til at møde hinanden i smug eller lyve for omgivel-

serne. En kvinde med oprindelse i Libanon fortæller om overgangen mellem hemmeligt kæresteri til traditionelt frieri:

Det [det hemmelige kæresteri] var nået til et punkt, hvor jeg ikke gad det mere. Jeg var træt af, at det hele bare skulle være i smug, og vi ikke måtte se hinanden. Jeg er dårlig til at lyve, og jeg kan ikke lide det. Jeg fik dårlig samvittighed over det.

(Ung kvinde med oprindelse i Libanon)

I dette tilfælde udvikler det hemmeligholdte forhold sig til et arrangeret ægteskab. I andre tilfælde, hvor forholdet afsløres, skaber det et pres på den unge fra forældrenes side om at blive gift, enten med den person, som han/hun er kæreste med, eller med en helt anden, fx fra oprindelseslandet. Gennem ægteskabet genvinder familien atter sin status og viser over for omverdenen, at alting atter "går rigtigt til", også selvom det kan indebære et uønsket ægteskab. En kvinde med oprindelse i Pakistan, som kom til Danmark gennem et ægteskab med en herboende ung mand, fortæller om baggrunden for sit ægteskab:

Jeg tror, at hans mor traf en beslutning for ham. For han snakkede i telefonen med en dansk pige, og han sagde: "Jeg har en dansk kæreste. Jeg vil giftes med hende. Men min familie vil nok ikke have, at jeg gør det."

Dertil kommer, at forældre og andre kan bruge eksempler på kvinder (og mænd), som er blevet afsløret og derpå gift, som forsøge på at fraråde eller forhindre, at deres unge går ind i et hemmeligt forhold. En ung kvinde med oprindelse i Tyrkiet fortæller:

Nogle gange går der nogle rygter, fx min kusine ... Hun er blevet opdaget med sin kæreste. Og nu skal hun giftes med ham, en tyrkisk kæreste. Det var mine forældre, der opdagede det. Og min mor, hun er meget forstående ... "Sig, at han skal komme og fri til dig" – så nu skal de giftes. Så hun [moderen] er lidt bekymret, gør jeg også sådan noget? Min mor vil gerne have, at jeg kommer og siger til hende, at jeg er forelsket. Men når jeg gør det, så siger hun: "Pas på, folk ikke taler". Så derfor gør jeg det ikke.

Et fokus på hemmelige kæresteforhold er væsentligt, både når man ønsker at forstå, hvordan etniske minoritetsunge forsøger at udtænke

strategier for, hvordan de bedst kan blive gift med en person, som de kender godt og er forelskede i inden for traditionelle, arrangerede rammer, og hvordan de prøver at håndterer dobbeltheden mellem deres forældres forventninger og de idealer og normer, som de møder inden for et "dansk" ungdomsliv. Fokuset på hemmelige kæreste-forhold er også en måde at forstå baggrunden for tvangsægteskaber på, fordi anvendelse af tvang i nogle tilfælde kan være den måde, som forældrene reagerer på, hvis de finder ud af, at deres barn har en kæreste (se afsnit 4.6.). I andre tilfælde reagerer forældrene dog langt mere positivt, end den unge forventer. En ung kvinde med oprindelse i Tyrkiet fortæller her om, hvordan hendes forhold til en mand i Tyrkiet blev afsløret:

Så kom jeg hjem, og min mor sagde, de havde fundet de her breve, og jeg blev forskrækket. Altså, jeg havde aldrig talt med dem om det her, vel. Og jeg troede bare, at nu slagter de mig, ikke? Altså jeg er bare død ... Min far, han så sådan meget irriteret ud, altså han så helt forkert ud, og jeg var bare så bange ... Og så spurgte han mig, om jeg kendte én, der hed [navn] i Tyrkiet, en der boede i [navn på tyrkisk by] ... Og jeg benægtede det fuldstændigt og sagde, det var ikke mig, og "nej, det er bare nogle breve, jeg gemmer for min veninde." Og min far sagde så: "Det kan ikke være rigtigt" ... Og så til sidst, jeg måtte indrømme, det var mig, ikke? Og jeg tænkte, han må gøre, hvad han vil. Jeg bliver nødt til at være ærlig, ikke? ... "Nå, men okay, så har du jo mødt ham," sagde han så. Så sagde jeg: "Ja, det har jeg". "Så er det jo helt i orden, hvorfor skjuler du det så?" sagde han. Og så kiggede jeg på ham. Det kan han ikke mene. Det var meget uventet. Og vi havde aldrig talt om det, det har altid været min mor, der har talt om, hvor forbudt de her ting er, og min far ville gå amok og mine brødre og så noget. Men det så ud til, at det var ganske normalt, og det var helt i orden ... Vi sad og havde en snak, hvor han fortalte mig, at det var meget normalt, at jeg skrev sammen med en dreng, og han sagde også, at hvis han havde haft penge, ville han have købt en billet til mig, så jeg kunne rejse til [navn på tyrkisk by] ... Jeg blev meget, meget forbauset.

Citatet viser, at afsløringen af et hemmeligt kæresteforhold ikke nødvendigvis fører (forventede) konflikter med sig. Et resultat kan også være, at de unge og deres forældre åbner op for hinanden og ser, at de faktisk forstår hinanden på områder, hvor de troede, at gensidig forståelse var umulig. Her er det væsentligt at være opmærksom på,

at omverdenens – dvs. majoritetsbefolkningens – forventninger kan have en indflydelse på, hvad de unge mener, at de kan tale med deres forældre om, og hvad de ikke kan, og faktisk stoppe dialogen. En ressourceperson, som til dagligt arbejder med unge etniske minoritetspiger, siger:

Der er mange af dem [pigerne], der ikke snakker ret meget med deres forældre, men de er også gode til, pigerne imellem, til at opfordre hinanden til at snakke med deres forældre. Det er, som om de igennem mange år – det er meget generaliserende at sige – de er blevet mødt med enorm velvilje og forståelse fra pædagoger og lærere osv., som godt ved, hvor svære deres forældre er, godt ved, at de ikke må sådan og sådan. De er ofte blevet indhyllet i en eller anden selvforståelse af, at der er en masse ting, de ikke må, uden måske at snakke så meget med forældrene om det.

3.4 At tale det samme sprog

Hemmeligholdte kæresteforhold udtrykker en latent konfliktsituation: Den unge har ønsker og forventninger til sit liv, som ikke antages at stemme overens med, hvad forældre og anden familie finder acceptabelt, og han/hun prøver at undgå den mulige konflikt ved at udleve sit kærlighedsliv i det skjulte. På samme måde kan forældrene have en ide om, hvad der foregår i den unges liv, men vælge at lukke øjnene, fordi de er usikre på, hvad en konflikt med den unge kan føre med sig – og hvordan omverdenen vil reagere, hvis de får nys om det. At se på udtalte og uudtalte konflikter mellem forældre og unge kan give en forståelse af, hvordan de to generationer kommunikerer med hinanden, hvilke urørligheds- og sårbarhedszoner de har over for hinanden, og dermed en baggrundsforståelse for, hvorfor processen mod pardannelse i nogle tilfælde præges af frivillighed og åbenhed, i andre af sanktion og tvang.

Den kvantitative delundersøgelse viser, at de unge i forskellig grad oplever konflikter med deres forældre omkring pardannelse. Svarpersonens køn er her af betydning: I spørgsmål om, hvorvidt forældrene skal have indflydelse på de unges valg af ægtefælle, eller hvorvidt forældrene har svært ved at acceptere den unges valg af kæreste, oplever de unge kvinder langt større konflikter end de unge mænd (tabel 3.7 og 3.8). Der er fx seks gange så mange kvinder som mænd, der har store konflikter i forbindelse med forældrenes indflydelse på

Tabel 3.7

17-27-årige etniske minoritetsunge, som endnu ikke er forlovet eller gift, fordelt efter, om de har haft skænderier med deres forældre om, hvor stor indflydelse forældrene skal have på deres valg af partner. Særskilt efter køn.

	Mand	Kvinde	Alle
Store konflikter	5	30	18
Små konflikter	57	35	45
Ingen konflikter	38	35	36
I alt procent	100	100	99
I alt personer	21	23	44

Note: Forskellene i forhold til konflikter er ikke statistisk signifikante.

Tabel 3.8

17-27-årige etniske minoritetsunge, som endnu ikke er forlovede eller gift, fordelt efter, om de har haft skænderier med deres forældre, fordi de har fundet en kæreste, som forældrene ikke accepterer.

	Mand	Kvinde	Alle
Store konflikter	5	22	14
Små konflikter	24	17	20
Ingen konflikter	71	61	66
I alt procent	100	100	100
I alt personer	21	23	44

Note: Forskellene i forhold til konflikter er ikke statistisk signifikante.

de unges valg af partner, og fire gange så mange kvinder som mænd, der oplever store konflikter med forældrene, fordi de har fundet en kæreste, som forældrene ikke kan acceptere. Ligeledes er der næsten fire gange så mange kvinder som mænd, der oplever store konflikter med forældrene, fordi forældrene har fundet en mulig ægtefælle (bilagstabel B.3.4).

De unge mænds og kvinders forskellige oplevelser af konflikter med forældrene kan på den ene side hænge sammen med de forventnin-

ger, der er til kvinders og mænds roller og opførsel, som er beskrevet tidligere i dette kapitel (afsnit 3.2.2). På den anden side skal hverken betydningen af konflikter eller konflikternes størrelse overvurderes. Ser vi fx på spørgsmålet om accept af kæresten, viser undersøgelsen på den ene side, at kvinder har større konflikter med deres forældre om emnet, men på den anden side, at flere kvinder (80 pct.) end mænd (60 pct.) oplever, at deres forældre accepterer deres kæreste (bilagstabel B.3.5). Det kan således være, at kvinderne arbejder hårdere for at opnå forældrenes accept, at de i større grad ønsker åbenhed omkring deres forhold, end de unge mænd – og at deres indsats faktisk lønner sig.

Tidligere undersøgelser viser dog, at forskellen mellem etniske minoritetsmænds og -kvinders konflikter med forældregenerationen er begrænset. En dansk undersøgelse af 18-25-årige med oprindelse i Pakistan, Tyrkiet og Eksjugoslavien viste fx kun små kønsforskelle i frekvens og størrelse af forældrekonflikter i spørgsmål om valg af kæreste, forlovet eller ægtefælle (Jeppesen, 1989). At nærværende undersøgelse viser en større forskel kønnene imellem, kan evt. skyldes forandringer i, i hvor høj grad særligt de unge piger accepterer forældrenes regler og normer. Med baggrund i den offentlige debat om etniske minoriteters pardannelsesmønstre og etniske minoritetskvinders rettigheder, som har kørt gennem de sidste 10-15 år, kan særligt de unge kvinder se muligheder for – hvis ikke ligefrem krav om – at gøre oprør, end det tidligere var tilfældet.

En del potentielle konflikter kan dog fortsat være uudtalte. Konflikter kan også være skjulte, fx hvis den unge har en klar forventning om, at en konflikt alligevel ikke vil kunne ændre deres forældres holdninger, eller at konflikten drejer sig om emner, som unge slet ikke diskuterer med deres forældre (se fx Bredal, 1999; Schmidt & Jakobsen, 2000). Internationale studier nævner i denne forbindelse, at inden for minoritetsfamilier kan der være en større uvilje mod intergenerationelle konflikter, end man ser i majoritetsbefolkningen, fordi sådanne konflikter taler mod de autoritative rammer, som i højere grad søges vedligeholdt i disse familier end i majoritetsbefolkningen (Barber, 1994).

Nærværende undersøgelse giver som sådan ikke noget svar på, om etniske minoritetsunge skændes særligt meget eller særligt lidt med

deres forældre i forhold til danske unge, specifikt når det gælder pardannelse. Udenlandske studier viser, at unge, som ikke har etnisk minoritetsbaggrund, fx har en højere frekvens af konflikter med deres forældre, hvis de har en kæreste, end hvis de ikke har, og at unge kvinder med kærester oftere oplever konflikter med deres forældre, end unge mænd med kærester (Dowdy & Kliwer, 1998). Konflikter mellem unge og forældre i forbindelse med pardannelser opstår således også i majoritetsbefolkningen, og inden for denne gruppe er det også særligt kvinderne, der oplever den slags konflikter. En yderligere sammenligning af de konflikter, som unge med etniske minoritetsbaggrund oplever i forhold til deres forældre, og de konflikter, som unge fra majoritetsbefolkningen har, kan være ønskelig i fremtiden, især for at afdække, hvordan sådanne konflikter løses (gennem forhandling eller tvang) eller undgås (hemmeligholdelse).

3.4.2 De unges og forældrenes relationer: en måde at forstå pardannelse på?

Konflikt er på den ene side en af de faktorer, som vi må tage i betragtning, når vi ønsker at forstå de processer, som leder frem til pardannelse inden for etniske minoritetsgrupper. På den anden side understreger undersøgelsen, at et fokus på konflikter ikke kan forklare alle aspekter af forældrenes og de unges relationer til hinanden. Netop fordi nogle konflikter er udtalte, eller fordi seksualitet måske bare ikke er noget, som man snakker med sine forældre om, må vi se på et bredere felt af særligt *forventning, sociale muligheder og magt- og afhængighedsforhold*, som de unge og forældrene bevæger sig inden for. At vi ser på relationen mellem unge og deres forældre i et bredere perspektiv og ikke blot fokuserer på konflikter, gør også, at vi forstår pardannelsen, og de problemer, som kan opstå hermed, som et produkt af mange forskellige sociale og kulturelle elementer. Den følgende beskrivelse skal ikke mindst læses som optakt til kapitel 4's analyser af de processer, som fører til forskellige former for ægteskaber: kærlighedsægteskaber, arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber. Det er vores forventning, at dele af disse processer og deres resultater på mange måder påvirkes af den relation og de roller, som forældrene og de unge i forvejen spiller med og mod hinanden, ikke mindst når det gælder pardannelsen.

3.4.3 Forældres og unges forventninger til hinanden

Internationale undersøgelser beskriver, at forældre, som har oplevet deres situation i forhold til den dominerende kultur/majoritetsbefolkningen som svær, kan søge at udøve en større grad af kontrol i forhold til deres børn i et forsøg på at få dem til at klare sig bedre (Barber, 1994). Også danske undersøgelser understreger, at etniske minoritetsforældre kan tage ufravigelige og ambitiøse beslutninger om deres børns fremtid (Ejrnæs & Tireli, 1992; Schmidt & Jakobsen, 2000). At de unge oplever, at deres forældre tilskynder og forventer, at de klarer sig godt, understreges også i nærværende undersøgelse. En ung mand med oprindelse i Tyrkiet fortæller:

[Det værste, der kunne ske mellem svarpersonen og hans forældre] var, at jeg ikke fik en uddannelse. Det er så vigtigt for mine forældre. Fordi min far, han har været virkelig dygtig i skolen, men han har simpelthen ikke haft mulighed for at få sig en uddannelse. Og han har været alt for længe om at lære sproget her i DK, og så har han lige pludselig haft en familie, så han kunne simpelthen ikke få sig en uddannelse. Det er forventninger til mig. Og det samme med mine søskende, og det er det eneste, mine forældre stræber efter, at vi får den uddannelse, som de aldrig har fået.

Også forældrene understreger, at det er vigtigt for dem, at deres børn klarer sig godt. Forventningen kan til tider medføre, at forældrene begrænser de unges opførsel (fx, hvis de unge vil til fest, og forældrene forventer, at de laver lektier i stedet for). At investere i børnenes uddannelsesmæssige fremtid kan blive en måde, hvorpå man prøver at overkomme social marginalisering og stigmatisering. En mor forklarer:

Nogle gange, når de [hendes børn] ikke får lov til nogen ting, så siger jeg: "Bare vent, til I bliver forældre, og jeres børn kommer og siger sådan". Jeg håber, at de får en god fremtid, og får en god familie. Jeg er meget glad for mine børn, og jeg er stolt af mine børn, hvor jeg synes, det har været en hård verden at leve i. Og mine børn har været så fornuftige. Men jeg har virkelig kæmpet for, at mine børn skulle gå på den rette vej, og ikke på den dårlige ... Da de gik ud af skolen, så var der nogle børn, der foreslog, at vi kan da bare gå på bistand. Over mit lig. Jeg har aldrig fået en eneste krone i bistand, og det skal I heller ikke. I er sunde og raske, ud og arbejde. I skal ikke på bistand, og det har de aldrig fået

lov til. Det er så min faste holdning. De skal ud og arbejde for at tjene, for de er sunde og raske og har uddannelse. For i mine øjne ville det være så flovt at gå på bistand.

(Mor med oprindelse i Eksjugoslavien)

Andre forældre pointerer, at de finder det vigtigt, at deres børn får en god uddannelse, før de gifter sig. Forældrenes fokus på uddannelse anskueliggør to strategiske forhold: På den ene side er uddannelse vigtig for, at man kan klare sig i samfundet. På den anden side kan en god uddannelse betyde, at man får en bedre position på ægteskabsmarkedet (Schmidt, 2004a).

Spørgsmålet om uddannelse, arbejdsmarked og pardannelse behandles indgående i kapitel 5. Hvad vi kan påpege her, er, at de forventninger, som forældrene har over for deres børn i forhold til det at få en uddannelse, påvirker rammerne for det liv, som de unge lever, og hermed deres muligheder for pardannelse. Hensyn til netop uddannelse kan skærpe de forsøg på sanktion, som forældrene udsætter deres børn for, hvad enten det drejer sig om deltagelse i fester eller det at have en kæreste. Hvad tillader forældrene, at deres børn "spilder tid på", og hvordan kan de vælge at reagere, hvis de unges praksis går imod disse forventninger?

På samme måde som forældrene har forventninger til deres børn, har de unge forventninger til – eller forståelser af – de voksnes liv. Beskrivelserne karakteriseres ofte ved en forståelse af forældrene som mindre uddannede og mere traditionelle og "fastlåste" end de unge. Hermed tydeliggøres et "omvendt" magtforhold mellem de unge og deres forældre. Det skæve forhold mellem forældre og unge understreges fx af følgende citat:

Deres arbejde, fx, de laver rengøring. Det er ikke sådan noget, jeg vil komme ind på. De gik ud af folkeskolen, fra 5. eller 6. klasse. Og der var det meget normalt, specielt for piger... Men jeg har læst hele mit liv indtil nu, og jeg vil gerne fuldføre gymnasiet. Og jeg vil gerne læse videre til noget andet bagefter og ikke bare finde mig et arbejde.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Men det er ikke blot de unge og deres forældre, der har forventninger til hinanden. Også de umiddelbare omgivelser, herunder andre med-

lemmer af den etniske minoritetsgruppe, kan have en stærk betydning for, hvad rammerne for de unges praksis er. Sladder inden for gruppen er noget, som flere af de unge i de kvalitative interview reagerer kraftigt imod, særligt fordi det begrænser deres egen og forældrenes opførelse. En ung mand fortæller:

Min far han var meget venstreorienteret ... en af grundene til, at han kom til DK. Så han er rimelig dansk, eller demokratisk. Men samtidig er der også grænser for, fx hvor sent ude mine søskende må være. Sådan noget med at tage kæresten med hjem, det duer ikke rigtigt. Jeg føler [ikke, at det er] min far, der sætter de grænser, men mere de andre tyrkere og kurdere, vi kender. Det er mere, at der kommer en masse sladder ... Jeg driller min far rimelig meget med sådan noget, hvor jeg hele tiden prøver at flytte grænserne, men jeg kan godt flytte grænserne derhjemme, og jeg kan godt få ham til at indrømme og acceptere nogle ting, men lige så snart der er nogle andre til stede, så skal han vise sig, så forventes det, at man gør, som han siger.

(Ung mand med oprindelse i Tyrkiet)

Ligeledes fortæller en ung kvinde om sin erfaring med at starte som gymnasieelev på en kostskole:

... der går bare nogle rygter, lige meget hvilket land man kommer fra. Jamen, jeg var blevet smidt ud hjemmefra, var der folk, der sagde. Jeg kom i en forretning i [by], og så siger de så: "Nå, jeg hører, at du er smidt ud hjemmefra". "Hvad?" siger jeg så. "Ja, din mor og far har smidt dig ud hjemmefra. Hvor bor du henne?" [siger de] "Jamen jeg bor i [by], men de har ikke smidt mig ud hjemmefra. Jeg bor der på grund af skolen," [svarer jeg]. Der har folk ikke andet at tage sig til end at sladre om, hvad man laver.

(Ung kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien)

De begrænsninger, som nogle unge oplever i forhold til det at have en kæreste eller leve et uafhængigt liv (fx at flytte hjemmefra og starte på en uddannelse i en anden ende af landet), skabes ikke ensidigt af en forældre-unge-relation, men hænger sammen med familiens rolle og position inden for den etniske minoritetsgruppe, som de tilhører. Skønt sladder og overvågning kan være en social forventning, som de unge har styrke og ressourcer til at sætte sig ud, må de tage hensyn til disse elementer, fordi de – potentielt – kan ramme nogen, som

står dem nær. Også sådanne forhold kan derfor være af betydning for de unges pardannelsesmønstre.

3.4.4 Sociale muligheder og magtforhold

Det er således nødvendigt at se disse relationer – og deres resultater – som påvirket af de liv og relationer, som de har udadtil – hvad enten det drejer sig om deres rolle i det etniske minoritetsnetværk eller i samfundet som sådan. Vi har set, at de unge i flere tilfælde beskriver sig selv som mere ressourcestærke end deres forældre, det være sig i forhold til det at tage en uddannelse, at kunne klare sig i det omgivende samfund og at kunne modstå/håndtere sladder. Den sårbarhed, som nogle forældre oplever, kan, som beskrevet, medføre en større grad af sanktionering og fastholdelse af fasttømrede forestillinger om, hvad traditionelle værdier og dyder er. En ung kvinde med oprindelse i Libanon beskriver den kulturelle forståelse, som kommer ud af denne situation:

Jeg synes, det er meget indelukket. Og de [forældrene] åbner sig alt for langsomt op. De er bange for at miste deres kultur, de har med hjemmefra. De er bange for, at de en dag skal forsvinde. I deres hjemland ændrer den sig. For der ændrer alle sig på samme tid. Men de kom op for 18 år siden, og de har den del med, som fandtes dernede i deres hjemland for 18 år siden. Det kommer de herop med. Og så har de kun de gamle traditioner, og de har ikke udviklet sig. De har det der lukkede øg, der ikke åbner sig op. De er bange for at åbne det, fordi så flyver kalkunen ud.

I kvindens beskrivelse er den centrale rolle, som angsten spiller, tydelig. Der er frygten for at miste sin kultur – det grundlag af normer, som man hele sit liv har levet efter, men også de netværk, som man er en del af. Og der er frygten for, hvis vi tolker den metafor, som kvinden anvender, at alt det, som de finder værdifuldt, forsvinder, hvis de unge får frit slag.

Frygten kan genfindes på forskellige planer i nogle af de citater, som forældrene kommer med. Frygten drejer sig både om børnenes fremtidige muligheder og valg, men dertil udtrykkes sårbarhed og afhængighed over for børnene, usikkerhed over for, om man opdrager dem rigtigt, og frygten for at miste autoritet over for børnene. En kvinde fortæller:

Det eneste, jeg har nu, er min familie. Der er ikke noget, jeg værdsætter. Jeg bliver afhængig af mine børn, og det piner mig. Jeg vil være professionel, men jeg er ikke så aktiv, som jeg har været. Så ja, jeg føler, at jeg er afhængig af mine børn. Husk, da jeg kom til DK, var jeg uafhængig ... Jeg ville ønske, at jeg var yngre og arbejdede og var en del af denne aktive verden.

(Mor med oprindelse i Somalia)

Andre forældre fortæller, at de føler, at de ikke har haft særligt stort held i deres opdragelsesstrategier. De har haft deres udgangspunkt i et andet land end Danmark, har selv skullet finde deres vej i det danske samfund og har derfor været usikre på, hvordan de skulle give deres børn den rigtige ballast i balancegangen mellem to kulturer:

Forholdet [til mine børn] er ikke 100 pct. godt. Efter det, jeg gerne vil have. Jeg er opdraget på en måde, og jeg kan ikke opdrage mine børn på den samme måde. Så mine børn, de er hverken danskere eller libanesere. Hvis jeg skal opdrage dem libanesisk, jamen så kan jeg ikke det, for jeg bor et andet sted. Og hvis jeg skal opdrage dem dansk, jamen så kan jeg ikke, for jeg er ikke selv dansk ... Jeg har et rigtig godt, rimeligt forhold [til mine børn], men jeg vil gerne have et bedre.

(Far med oprindelse i Libanon)

Det er tydeligt, at den ufuldkomne håndtering af egne og samfundets normer efterlader svarpersonen usikker, men også, at han føler, at den påvirker kommunikationen mellem ham og hans børn negativt. De har svært ved at tale helt samme sprog, og han har svært ved at få enderne til at mødes. Her viser han en sårbarhed og magtesløshed, som også nogle af de unge svarpersoner i den kvalitative delundersøgelse refererer til, når de beskriver deres forældre. Nogle – men ikke alle – unge beskriver deres forældre som “gammeldags” eller “traditionelle,” hvilket medfører, at de – i de unges egne øjne – har en dårlig forståelse af det danske samfund og dermed er uintegrerede. Forældrene kan herigennem miste deres autoritet og lederposition i familien. En somalisk far fortæller om, hvad der for ham at se er det værste, der kan ske mellem ham og hans børn:

Hvis jeg ikke har autoriteten. Hvis en ikke vil lytte. At slå eller straffe, det er ikke mig. Hvis han lytter, har du autoritet. Du kan give ham gode råd og din erfaring. Det er ikke at slå og straffe.

At miste autoritet skal ses som tæt sammenknyttet med forældrenes frygt for at miste deres børn. Tabet er trefoldigt, for mister forældrene deres børn, mister de også en betydningsfuld brik i deres til tider begrænsede netværk, og en betydningsfuld brik i forhold til det "at være nogen" inden for dette. Børnene – de unge – kan være den lim, som binder familien til omverdenen, hvad enten det drejer sig om det omgivende samfund eller den etniske minoritetsgruppe.

Spørgsmålet er, hvordan forældrene forsøger at kompensere i de situationer, hvor tingene ikke går – og hvor de ikke selv spiller den rolle – som de kunne ønske sig. Af særlig interesse for nærværende undersøgelse er det, om forældrene har nogle kompensationsstrategier, der spiller en rolle, når de unge skal giftes. Mere specifikt: Spiller sådanne strategier en rolle i de tilfælde, hvor den unge udsættes for tvang i forbindelse med et ægteskab?

3.5 Perspektivering

Det liv, som etniske minoriteter lever som unge, påvirkes af mange faktorer: 1) Det omgivende samfund, fx det, at man konstant er synlig, fordi man ikke ligner majoritetsbefolkningen. 2) Andre unge, hvor fester og kærestier er en del af et fælles kulturelt ideal. 3) Forældrene og familien, der prøver at holde den unge fast på normer og værdier, som de finder betydningsfulde. 4) Betydningen af køn: at mænd ofte har større råderum og kan tillade sig mere end deres søstre. 5) Den etniske minoritetsgruppe, som kan have store forventninger til sine medlemmers opførsel, måske særligt for at sikre sin egen overlevelse.

Disse påvirkninger er også af betydning for de eksperimenter med seksualitet og pardannelse, som de unge begiver sig ud i. Omverdens forventninger kan fx betyde, at det ikke er muligt at have en kæreste – hvad enten det drejer sig om, at førægteskabelige relationer er tabu, eller at det først og fremmest er vigtigt at gøre noget ved sin uddannelse. Forventningerne kan også betyde, at man holder et kæresteri hemmeligt. Forventninger til god og korrekt opførsel kan gøre, at mænd er tilbøjelige til at finde deres kærester i visse sociale rum, og kvinderne i andre. Og forventninger til, hvem man har mest til fælles med, og hvor der vil være færrest "omkostninger" ved at have en kæreste, kan gøre, at man finder en kæreste fra samme

etniske gruppe. At næsten halvdelen af de unge har oplevet at blive behandlet anderledes end majoritetsbefolkningen, kan fx have betydning for, om dette er en attraktiv – eller mulig – gruppe at finde en partner inden for.

De unge balancerer således mellem flere påvirkninger og forventninger, men de er ikke forsvarsløse og uden muligheder for at ændre tingenes tilstand. Hemmelige kærester eller konflikter med forældrene om, hvorvidt kæresteri i det hele taget er en mulighed, kan åbne op for nye praksisser. De unge overtager ikke ukritisk forældrenes holdninger til pardannelse. På den anden side er forældrenes sårbarhed et element, som både de selv og deres unge refererer til. Spørgsmålet er, om ikke netop sårbarhed og et ringe fælles sprog unge og forældre imellem er afgørende for tvang og frivillighed i de processer, som leder frem til ægteskab blandt etniske minoritetsunge. Hvad er i det hele taget de unges forventninger til ægteskab, inden for hvilke grupper af potentielle partnere foretager man sit valg, og hvor er i det hele taget overgangene mellem tvang og uafhængige valg? Om dette handler kapitel 4.

BILAGSTABELLER

Bilagstabel B.3.1

17-27-årige etniske minoritetsunge med kæresten, procentvist fordelt efter, om de har fundet deres nuværende kæreste til en fest. Særskilt efter køn.

	Mand	Kvinde	Alle
Ja	48	26	38
Nej	52	74	62
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	60	57	117

Bilagstabel B.3.2

17-27-årige etniske minoritetsunge med kæresten, procentvist fordelt efter, om de har fundet deres nuværende kæreste gennem venner. Særskilt efter køn.

	Mand	Kvinde	Alle
Ja	35	44	39
Nej	65	56	61
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	60	57	117

Bilagstabel B.3.3

17-27-årige etniske minoritetsunge med kærester, procentvist fordelt efter, om de og deres nuværende kæreste har rødder i samme oprindelsesland. Særskilt efter køn.

	Mand	Kvinde	Alle
Ja	41	75	58
Nej, kæresten er dansk	24	12	18
Nej, kæresten har rødder i et europæisk eller nordamerikansk land	25	7	16
Nej, kæresten har rødder i et andet land end ovenstående	10	5	8
I alt pct.	100	99	100
I alt personer	59	57	116

Bilagstabel B.3.4

17-27-årige etniske minoritetsunge, som har/har haft kærester, procentvist fordelt efter, om de har haft skænderier med deres forældre, fordi forældrene synes, at de har fundet en mulig ægtefælle. Særskilt efter køn.

	Mand	Kvinde	Alle
Store konflikter	5	17	11
Små konflikter	0	0	0
Ingen konflikter	95	83	89
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	21	23	44

Bilagstabel B.3.5

17-27-årige etniske minoritetsunge, som har/har haft kærester, procentvist fordelt efter, om deres forældre har accepteret deres kæreste. Særskilt efter køn.

	Mand	Kvinde	Alle
Ja	60	79	33
Både og	25	9	22
Nej	8	5	3
Ved ikke	7	7	42
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	60	57	248

AT VÆLGE “DEN RIGTIGE”

4.1 Indledning

Dette kapitel vil give en beskrivelse og analyse af de forventninger og de processer, der er op til ægteskab inden for de fem etniske minoritetsgrupper. Formålet hermed er at give en såvel kvalitativ som kvantitativ præcisering af, hvad henholdsvis arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber indebærer. Kapitlet indledes med en beskrivelse af, hvor mange af de etniske minoriteter i nærværende undersøgelse, der er gift, og hvor gamle de er, når de bliver det. Derefter beskrives de forventninger, som de unge har til den person, som de ønsker at gifte sig med, og hvad de ser som værende af større eller mindre betydning i den forbindelse, hvad enten der er tale om kærlighed, fælles livssyn eller religion, det at komme fra samme oprindelsesland eller hensynet til forældrene. Kapitlet beskriver derpå processerne inden for det arrangerede ægteskab og de rammer for opførelse og valg af partner, som er væsentlige, når et sådant ægteskab indgås. Derpå beskrives de forhold og processer, som kan føre til et tvangsægteskab.

Her er det vigtigt at pointere, at grænserne mellem de forskellige ægteskabsformer er glidende, overlappende og dynamiske. Et kærlighedsægteskab kan arrangeres traditionelt, et arrangeret ægteskab kan blive til et kærlighedsforhold, og et arrangeret ægteskab kan blive præget af tvang. Yderligere må man være opmærksom på, at kapitlets hovedfokus på at afklare ægteskabstyper og -dynamikker gør, at der bliver mindre fokus på den forskellighed, der faktisk eksisterer blandt de etniske minoritetsgrupper, der er med i undersøgelsen.

4.2 Gift eller ej?

Kapitel 3 beskrev de rammer for kæresteforhold, som findes blandt etniske minoriteter i nærværende undersøgelse. Beskrivelsen understregede, at en del af de unge har kærester, og at forholdene langt fra altid giver konflikter med forældregenerationen. En del unge i undersøgelsen er gift – mellem ca. 10 og 40 pct. (tabel 4.1). De grupper, hvor færrest er gift, er blandt svarpersoner med oprindelse i Somalia (10 pct.) og mænd med oprindelse i Eksjugoslavien (11 pct.). De grupper, hvor flest er gift, er blandt kvinder med oprindelse i Tyrkiet og Libanon. Til gengæld er en del svarpersoner slet ikke i et parforhold: mellem ca. 35 og 70 pct. Den gruppe, hvor flest personer ikke har noget parforhold, er blandt personer med oprindelse i Somalia (ca. 70 pct.).

Blandt svarpersoner med oprindelse i Eksjugoslavien, Tyrkiet, Pakistan og Libanon er der en overvægt af kvinder i de stabile forhold (forlovet/gift) og en overvægt af mænd i de ustabile (kæreste)/manglende forhold. Mest markant er forskellen blandt svarpersoner med oprindelse i Libanon, hvor henholdsvis 29 pct. af mændene er i stabile forhold og 70 pct. er i ustabile/manglende forhold, hvorimod 57 pct. blandt kvinderne er i stabile forhold og 44 pct. er i ustabile/manglende forhold. Blandt somaliere er der stort set lige mange mænd og kvinder, der er i stabile og ustabile forhold.

Tabel 4.1

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter pardannelsesmønster. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
Gift	11	24	19	35	41	38	18	27	23	24	42	32	10	10	10	24
Forlovet	11	5	7	6	8	7	7	10	8	5	15	9	2	2	2	7
Kæreste	26	35	31	19	16	17	15	7	11	16	8	13	21	18	19	19
Ikke i parforhold	52	36	42	40	36	38	60	56	58	54	36	46	68	70	69	50
I alt pct.	100	100	99	100	101	100	100	100	100	99	101	100	101	100	100	100
I alt personer	54	86	140	63	64	127	60	59	119	74	53	127	63	50	113	626

Kvinderne i nærværende undersøgelse gifter sig gennemgående tidligere end mændene, og de bliver også forlovet tidligere. En nærmere fortolkning heraf i forhold til deltagelse i uddannelsessystem og arbejdsmarked findes i kapitel 5. Hertil kommer en forestilling hos kvinderne om, at det kulturelt er tilrådeligt, at man senest gifter sig, når man er først i 20'erne – hvilket fx forældre og andre nære relationer kan gøre en opmærksom på. Tilskyndelsen til ægteskab er altså afhængig af den enkelte families kulturelle normer. Udsætter man tidspunktet, hvor man for alvor begynder at se sig om efter en potentiel ægte mand, kan det være svært at finde “prinsen på den hvide hest”. En ung kvinde med oprindelse i Libanon siger:

Når man er 18, 19, så er de bedste muligheder der. Det er der, man skal giftes og forloves. Alle kommer og frier i den alder. Det gør de også, når man er lidt yngre. Men dér, så er man virkelig gifteklar. Når man kommer op i de der tyvere, så kommer der ikke så mange og frier, så er mulighederne meget små, og så føler man også, at man er for gammel. Jeg har en veninde, som er 22 nu, og hun er bare desperat. Hendes mor presser hende ikke direkte, men hun kan godt sige sådan, nu mangler vi stadig dig. Eller man hører fra ens veninder eller mors veninder, hvornår skal du så giftes, og hvornår kommer manden på den hvide hest ... Hun føler sig virkelig som gammeljomfru, siger hun altid.

Selvom de etniske minoritetsmænd danner stabile parforhold senere, end etniske minoritetskvinder gør det, er der også hos dem en forestilling om, at man bør gifte sig tidligt. Det er, hvad de mener, at der forventes af dem:

Jo, det er vigtigt at være gift. Fordi det ligger ikke til kulturen, at man er ugift eller bare sådan bosætter sig. Det tror jeg ikke. For mit eget vedkommende vil jeg meget gerne være gift. Jeg vil gerne have en familie. Jeg tror, jeg bliver gift rimeligt tidligt. Det, tror jeg bare, er noget med indvandrere. Når vi kommer op i den der 22-23-års alder, så føler vi en trang til at blive gift. Ikke en tvang ... Det er på tide, at du bliver gift, når du har den alder. Ellers kan du [gifte dig] meget senere, sådan 28, 29 år. Men indvandrere har det med at gifte sig lidt tidligere. Fordi sådan har det bare været hele tiden. Det er, hvad der er blevet forventet af en. (Mand med oprindelse i Tyrkiet)

Spørgsmålet om forventning i forhold til, hvad omgivelserne opfatter som korrekt opførsel, behandles i afsnit 4.4. Men at en person gifter sig tidligt og måske med en person fra oprindelseslandet, kan ikke umiddelbart ses som en indikator for, at andre har skubbet på for at få et ægteskab igennem. Der kan være tale om en person, for hvem det er en prioritet at gifte sig tidligt, og det med en, som kender den veldefinerede kulturelle matrix, som personen vælger ud fra. Hertil kommer forelskelsen.

Yderligere er det interessant, at ca. 25 pct. af de svarpersoner, som er 23 år eller derover, ikke er i parforhold, og at ca. 40 pct. i samme aldersgruppe har en kæreste (bilagstabel B.4.1). Selvom etniske minoritetsunge gifter sig tidligere end majoritetsbefolkningen,¹ er der således en gruppe, som venter med at etablere stabile parforhold, til de er i midten eller slutningen af 20'erne. For nogen kan denne status holde sig til op i trediveårsalderen, således som det illustreres af en tidligere dansk undersøgelse af 30-35-årige etniske minoriteter fra Pakistan, Tyrkiet og Eksjugoslavien. Blandt svarpersoner fra Eksjugoslavien var mere end 10 pct. ikke gift, og blandt pakistanske mænd var tallet ca. 15 pct. Kun blandt personer med oprindelse i Tyrkiet var kun 2 pct. fortsat ugift (Schmidt & Jakobsen, 2000).

Mønstre for, hvad der socialt og kulturelt er acceptabelt, når det gælder pardannelsesmønstre ændrer sig over tid. En del kvinder i den kvantitative del af undersøgelsen er ikke i parforhold, og en del har kærester, også selvom de er oppe i tyverne (se bilagstabel B.4.1). Det kan således være mere væsentligt for den unge (og, som det fremgår af afsnit 3.4.3, ligeledes for forældrene) at sikre sig en god uddannelse end at blive gift tidligt:

Etniske piger, de har det meget sådan, det er blevet sådan et hit for tiden, at blive gift meget tidligt. Mange af mine veninder er blevet forlovet, og de er 17, 18 år. Jeg synes, det er alt, alt for tidligt. Jeg tænker meget mere på min uddannelse end at blive gift først. Jeg vil først færdiguddannes, og så kan jeg godt tænke på sådan nogle ting.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

1. Den gennemsnitlige vielsesalder for mænd og kvinder i Danmark er 29 år (Nyt fra Danmarks Statistik, 2003).

Oplevelsen af, at der sker en ændring, findes ikke alene blandt de unge, men også i forældregenerationen. Ændringen fremstilles både som et produkt af livet i Danmark og af de forventninger og ønsker, som de unge har til deres liv her, men den er også påvirket af de lignende ændringer i normer og værdier, som finder sted i de lande, som de unge og deres forældre kommer fra. En mor med oprindelse i Tyrkiet siger at:

Danskerne, de bor sammen, også i Tyrkiet, de bor sammen nu, de unge. Det er helt normalt nu ... I Ankara. Også store byer. Jeg har da min fætter, og han har 3 børn, og deres store datter og store søn, de bor sammen med deres ven [kæreste], selvom de ikke er gift. [Hans] datter, hun har boet med sin kæreste i 3 år.

4.3 Forventningen

Med hvilken forventning går etniske minoritetsunge ind i et parforhold? Hvad er vigtigt for dem, når de beskriver behov, ønsker og drømme i forhold til sig selv og de hensyn, som de tager i forhold til deres familie og omgangskreds?

I Danmark er det almindeligt, at man gifter sig på baggrund af forelskelse og kærlighed. Valget er således – overordnet set – betinget af en romantisk følelse. Men meget tyder på, at det ikke er tilfældigt, hvem vi tillader os – alvorligt – at have en sådan følelse overfor. En dansk undersøgelse fra slutningen af 1990'erne viste, at lidt over halvdelen af alle gifte par er uddannelsesmæssigt ligestillede. Det vil sige, at personer uden uddannelse gifter sig med personer uden uddannelse, og personer med lange uddannelser gifter sig med personer med lange uddannelser (Bonke, 1997). Kærligheden og forventningen om, hvor den skal findes, og med hvem den kan vare, er derfor forbundet med ideen om, at man har noget til fælles, hvad enten det drejer sig om værdier og holdninger eller uddannelsesniveu og arbejde. Hertil kommer, at fællesskaber og netværk ofte dannes på baggrund af uddannelse, arbejde, interesser og værdier, og at det er her, man møder hinanden og forelskes.

Alligevel ved vi fortsat meget lidt om, hvilke faktorer der er væsentlige, når majoritetsbefolkningen vælger ægteskabs- eller samlivspartner. Hvad ser individer inden for denne gruppe som de væsentlig-

ste elementer i et parforhold, hvis det skal fungere på langt sigt? Resultater fra nærværende undersøgelse kan således ikke bruges til at beskrive sammenfald med eller afvigelse fra majoritetsbefolkningens normer og praksis, da disse ikke er beskrevet tilbundsående. Hvad dette afsnit søger at gøre, er primært at beskrive de forventninger, som etniske minoritetsunge – og ligeledes deres forældre – har til den person, som de gifter sig med. Disse forventninger og/eller idealer kan perspektivere de følgende afsnits beskrivelser af de faktiske processer og valg og at de ægteskaber, som er resultat heraf.

4.3.1 Forventning om et forhold, der bygger på kærlighed

Langt over to tredjedele i de fem etniske minoritetsgrupper anser kærlighed for i høj grad at være væsentlig (tabel 4.2.). I langt de fleste grupper – med undtagelse af de libanesiske kvinder – anser mere end 85 pct. kærlighed for i høj grad at være vigtig. Ser man på de grupper, som anser kærlighed for enten i høj grad eller nogen grad at være væsentlig, svarer stort set alle svarpersoner bekræftende på spørgsmålet. Også de kvalitative interview understreger kærlighed som noget vigtigt, hvis et parforhold skal kunne fungere på langt sigt. Der skal være tale om “rigtig” (romantisk) kærlighed, for at man vil tage beslutningen om ægteskab og børn. En kvinde med oprindelse i Tyrkiet siger:

Tabel 4.2

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, i hvilken grad de mener, at kærlighed er væsentligt i et parforhold. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
I høj grad	92	93	93	83	87	85	84	88	86	82	79	81	90	94	92	87
I nogen grad	8	5	6	16	10	13	12	12	12	16	17	17	5	4	4	10
I mindre grad	0	1	1	2	3	3	4	0	2	1	4	2	5	2	4	2
Slet ikke	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
I alt pct.	100	100	101	101	100	101	100	100	100	99	100	100	100	100	100	99
I alt personer	53	85	138	63	63	126	58	59	117	73	52	125	62	50	112	618

Skal jeg giftes, så skal det være for evigt. Så skal det være af kærlighed. Rigtig kærlighed. Det skal være med børn og familie og det hele.

Nogle svarpersoner er mere forbeholdne. Deres skepsis kan ses i forhold til, hvad kærligheden “er for en størrelse”. Forelskelse og romantisk kærlighed anses af nogle svarpersoner for flygtige følelser, som skal erstattes med andre elementer – fx respekt, tolerance og tillid – for at forholdet kan holde. Ligeledes anser nogle svarpersoner en fælles baggrund og et fælles værdigrundlag for et mere vægtigt fundament end kærligheden. Kærlighed er noget, som vokser frem, hvis de andre delelementer er til stede. En kvinde med oprindelse i Libanon siger:

Respekt er vigtig. Og tolerance og tillid. Min mand skal i hvert fald være religiøs. Ikke rigtig syg i hovedet religiøs. Men han skal følge sin religion, som jeg følger [den]. Og kærlighed, det betyder faktisk ikke noget, fordi, det tror jeg, det er noget, der kommer, når man lever sit liv. Jeg mener, det er forkert at basere et forhold på kærlighed. Fordi så går det kun i stykker. Enten er det helt oppe i himlen eller helt nede i helvede.

4.3.2 Betydning af fælles livssyn og religion

Svarpersonerne i den kvantitative delundersøgelse mener i vid udstrækning, at det er væsentligt, at de to parter i parforholdet har samme syn på livet (bilagstabel B.4.2). I alle grupper – dog med undtagelse af mænd med oprindelse i Pakistan – anser over halvdelen af svarpersonerne det samme syn på livet som væsentligt. Til sam-

Tabel 4.3

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, i hvilken grad de mener, at det er af betydning i et parforhold, at begge parter har samme religion. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle			
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
I høj grad	19	36	29	35	66	50	59	78	68	49	87	65	49	73	60	54			
I nogen grad	20	25	23	27	13	20	19	12	15	19	8	14	30	8	20	19			
I mindre grad	31	14	21	17	8	13	14	3	9	11	2	7	11	10	11	12			
Slet ikke	30	25	27	21	13	17	9	7	8	21	4	14	10	8	9	15			
I alt pct.	100	100	100	100	100	100	101	100	100	100	101	100	101	99	100	100			
I alt personer	54	84	138	63	62	125	58	59	117	72	53	125	61	49	110	615			

menigning anser ca. 5-15 pct. af svarpersonerne det, at parterne har samme uddannelse, for at have høj prioritet.

At man har samme syn på livet, kan fx betyde, at man har samme religiøse udgangspunkt. Det skal her bemærkes, at den overvejende del af svarpersonerne i undersøgelsen er muslimer; næsten 90 pct. i den kvantitative delundersøgelse svarede, at de tilhørte denne religion (bilagstabel B.4.4). Religiøst tilhørsforhold kan have betydning for, hvem man anser for at være en mulig ægtefælle. En kvinde med oprindelse i Tyrkiet fortæller således, at valget af hendes ægtefælle særligt hang sammen med, at han var muslim:

Det var vigtigt, at han for det første var muslim, fordi det skulle være en, som delte mit livssyn. For det er så enormt vigtigt, især hvor man ser så mange ægteskaber, hvor der er så mange skilsmisser. Både blandt muslimer og ikke-muslimer. Så derfor har det i hvert fald været meget vigtigt for mig, også fordi religion betyder så meget for mig. At det i hvert fald var en, der kunne dele mine synspunkter. Ikke fordi min mand gør det hundrede procent. Men i hvert fald have det samme livssyn. I stedet for at man ligesom havde en mand, som man holdt meget af, måske, og elskede, men som måske kun havde hån til overs for det, som man overhovedet troede på, fx.

At man har samme religion, beskrives som vigtigt af svarpersonerne i den kvantitative delundersøgelse og i flere tilfælde vigtigere end det at have samme syn på livet. At man deler religion med sin partner, er særligt vigtigt for kvinderne (tabel 4.3). Hvor fx 35 pct. af mænd med oprindelse i Tyrkiet beskriver fælles religion som i høj grad betydningsfuld, gælder det for 66 pct. af kvinderne i samme etniske gruppe. På samme måde svarer 87 pct. af kvinder med oprindelse i Libanon, at de anser en fælles religiøs baggrund for meget vigtig, hvor det "kun" gælder for 49 pct. af mændene i samme etniske gruppe.

At det særligt er kvinderne, som anser religion for væsentlig, kan bero på flere ting. For det første kan det hænge sammen med den rolle som kulturbærer, som kvinden ofte får i en (etnisk) minoritetssammenhæng (Bloul, 1996; Cainkar, 1988). Kvinden er mor og opdrager af den næste generation, og ligeledes er hun ofte et genkendeligt symbol for "anderledeshed" i gadebilledet, fx hvis hun er muslim og

bærer tørklæde. Den etniske minoritetskvinde er ofte i fokus i de diskussioner, der finder sted i det offentlige rum, hvad enten det gælder hendes påklædning, hendes seksualitet (fx omskæring og ægteskab) og hendes mulighed for ligestilling. Et stærkt fokus på fx religion eller andre dele af en kulturel arv kan være en måde at forholde sig til denne debat på og en måde at markere sin identitet og kultur som et bevidst og betydningsfuldt valg (Schmidt, 2004b).

Denne kønsforskel er ikke mindst interessant taget i betragtning, at der ikke er den store forskel mellem kønnene i forhold til, om man mener, at religionen er af stor eller lille betydning i ens liv (bilagstabell B.4.3). Blandt svarpersoner med oprindelse i Eksjugoslavien og Tyrkiet mener stort set lige mange mænd og kvinder, at religionen er meget vigtig i deres daglige liv. Blandt svarpersoner med oprindelse i Somalia er der ligefrem lidt flere mænd end kvinder, som anser religion for at være af stor betydning. Kun blandt svarpersoner med oprindelse i Libanon og Pakistan er der en betydelig forskel mellem mænds og kvinders holdninger på området, idet ca. 10 procentpoint flere kvinder end mænd i begge grupper anser religion for meget væsentlig i deres liv. At religiøs observans spiller en særlig rolle for kvinder i forbindelse med ægteskab, kan også tilskrives islams forskrifter om, at en muslimsk kvinde ikke kan gifte sig med en ikke-muslim, medmindre denne konverterer,² og den rolle som kulturbærer, som kvinder spiller inden for etniske minoritetsgrupper.

Under alle omstændigheder anses religion som en betydningsfuld faktor, når afgørelsen om ægteskab skal træffes. Som beskrevet ovenfor kan dette skyldes hensynet til varetagelse af traditioner og værdier, fx i forbindelse med opdragelse af parrets fælles børn. Hertil kommer, at nogle anser religionen som af betydning for, om partnerne respekterer hinanden og giver hinanden lov til at deltage i samfunds- og arbejdsliv, fx hvis kvinden ønsker at gøre karriere. En kvinde med oprindelse i Tyrkiet siger:

Han [skal være] en religiøs mand og ikke bare en kulturel mand. Fordi sådan som jeg ser det, så synes jeg, at der er meget hos den kulturelle

2. En muslimsk mand kan derimod gifte sig med en ikke-muslimsk kvinde, så længe hun er kristen, jøde eller zoroaster.

muslim, som er uforeneligt med islam. Hvor jeg mener, der er så mange restriktioner, de folk lever efter nogle normer, som egentlig er uforenelige med islam, og som også kan være kvindeundertrykkende og så meget andet også. Så det har været meget vigtigt for mig at have en religiøs mand, som dermed også respekterer, at jeg vil gøre karriere. At jeg vil have mig et arbejde, og at jeg brænder og går op i nogle ting, og det skal jeg også have mulighed for. Hvis der er noget, jeg brænder for, så skal jeg også have mulighed for at arbejde inden for det også.

Kvinden skelner mellem “kulturelle” og “religiøse” muslimer, en distinktion, som er almindelig iblandt muslimer i Danmark og andre vestlige lande (Schmidt, 2001). De kulturelle muslimer beskrives som dem, der ikke kender deres religion ordentligt, og hvor fx kvindeundertrykkelse forekommer. De religiøse muslimer er dem, som har tilegnet sig grundlæggende viden om islam og efterfølgende erkender kvindens frihed og muligheder inden for religionen. Religiøs observans anses altså for frigørende for kvinden, ikke det modsatte.

Hertil kommer, at religiøse tolkninger kan betyde, at det ikke betyder så meget, hvor partneren kommer fra. For de unge, for hvem religionen er væsentlig, er det vigtigere, at deres kommende ægtefælle selv er troende. Nogle svarpersoner peger dog på, at gifter man sig med en person fra oprindelseslandet, kan man fortsat tale om en betydningsfuld fælles baggrund, der mindsker risikoen for gnidninger. En ung, gift kvinde med oprindelse i Tyrkiet siger om sin mand, som er dansk konvertit:

Jeg har sådan set været ligeglad med, om han var tyrkisk eller pakistansk eller dansk muslim. Det skulle bare være en muslim. Det var det vigtigste for mig. Men jeg tror da, det havde været meget nemmere for mig et eller andet sted, hvis det havde været en fra Tyrkiet. For der er da stadig nogle gange, hvor jeg tænker, det er en tradition hos os, hvor han ligesom ikke kan forstå det, eller hvor han ikke synes, det tiltaler ham. Der er da nogle gnidninger, hvor jeg synes, han kunne være mere fintfølede og kunne sætte sig ind i, hvad det egentlig betyder for mig. Men hvor det ikke har nogen betydning for ham, for det er han ikke vokset op med.

I den kvantitative delundersøgelse beskriver langt de fleste svarpersoner fælles religion som mere betydningsfuldt end det at komme fra samme oprindelsesland, hvis et parforhold skal lykkes. Faktisk for-

Tabel 4.4

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, i hvilken grad de mener, at det er væsentligt, at begge parter i et parforhold har rødder i samme oprindelsesland. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle		
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt
I høj grad	19	18	18	14	34	24	12	14	13	12	21	16	23	32	27	20		
I nogen grad	19	25	23	25	27	26	25	28	27	23	30	26	16	14	15	23		
I mindre grad	29	24	26	30	20	25	24	36	30	32	28	31	31	32	32	28		
Slet ikke	33	34	34	30	19	24	38	22	31	32	21	28	30	22	26	29		
I alt pct.	100	101	101	99	100	99	99	101	101	99	100	101	100	100	100	100		
I alt personer	52	85	137	63	64	127	59	58	117	74	53	127	61	50	111	619		

holder det sig således, at andelen af svarpersoner, som mener, at det at komme fra samme land i “mindre grad” har betydning, i de fleste tilfælde er større end den andel, der mener, at fælles oprindelsesland i “høj grad” er af betydning (tabel 4.4). Undtagelserne er kvinder med oprindelse i Tyrkiet og kvinder med oprindelse i Somalia (for sidste gruppes vedkommende er der lige mange, som mener, at spørgsmålet er af høj relevans, som der er svarpersoner, der mener, at det ikke er relevant overhovedet).

At religiøst tilhørsforhold er mere væsentligt, end hvor ægtefællen kommer fra, understreges af den kvalitative delundersøgelse. Dette gælder ikke blot for de unges forestillinger om en god ægtefælle, men også for repræsentanter for forældregruppen, hvad enten de er muslimer eller kristne. En muslim med oprindelse i Libanon siger:

Mine børn kan færdes blandt mange forskellige trosretninger – det har jeg ikke noget imod, men den dag, de begynder at gøre noget, som vi ikke tillader, så vil jeg sige til min søn, at det vil jeg ikke have. Hvis vores børn bliver gift med en ikke-araber, fx tyrker, pakistaner, så kan man sige, at det vigtigste for mig er, at det er en, som er muslim. En, som kan sige vores trossætning og bekender sig til islam – om det så er en pakistansk muslim eller en arabisk muslim, det er ikke vigtigt.

Og en far, der ligeledes har oprindelse i Libanon, men som er kristen, siger:

Der er ingen tvivl om, at jeg havde ønsket, at de blev gift med deres egen religiøse gruppe. Det er ikke pga. mine intentioner eller min egen private interesse i deres liv – det er for deres egen skyld og for deres børns skyld i fremtiden.

4.3.3 Betydning af fælles etnisk baggrund/ægteskab med en person uden for Danmarks grænser

At både nogle unge og forældre fokuserer på religion i større grad end oprindelsesland, ændrer ikke ved, at mange fortsat vælger at gifte sig med en person fra et andet land end Danmark (oprindelseslandet eller tredjeland), således som det illustreres i tabel 4.5. Af den fjerdedel af svarpersonerne i undersøgelsen, som enten er forlovede eller gift, angiver mellem ca. 25 og 60 pct., at deres partner kommer fra oprindelseslandet eller et andet land. Lavest er tallet blandt svarpersoner med oprindelse i Eksjugoslavien, og højest blandt svarpersoner med oprindelse i Pakistan. Blandt personer med oprindelse i Pakistan, Libanon og Tyrkiet danner over halvdelen par med en person, som levede uden for Danmark inden de fandt sammen, mens det drejer sig om mindre end en tredjedel blandt personer med oprindelse i Somalia og Eksjugoslavien. Tallene må dog tages med et vist forbehold, da der er tale om få svarpersoner.

Sammenholder man tallene med en anden undersøgelse af etniske minoritetsunge i stort set samme aldersgruppe (18-25 år), som Socialforskningsinstituttet udførte i 1989 (Jeppesen, 1989), tyder det på, at antallet af personer, som danner faste parforhold med en person, der ikke har dansk nationalitet og er bosat uden for Danmark, er faldende. Hvor fx mere end 80 pct. af svarpersoner med oprindelse i

Tabel 4.5

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, hvorvidt deres forlovede/ægtefælle boede i et andet land, inden de fandt sammen. Særskielt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eks- jugoslavien	Tyrkiet	Pakistan	Libanon	Somalia	Alle
Ja	24	51	59	52	33	47
Nej	76	49	41	48	67	54
I alt pct.	100	100	100	100	100	100
I alt personer	37	57	37	52	12	195

Tyrkiet i 1989 dannede fast par med en person fra oprindelseslandet eller tredjeland, gælder det for 50 pct. i 2003. Og hvor mere end 80 pct. af svarpersoner med oprindelse i Pakistan i 1989 dannede fast par med en person fra oprindelseslandet eller tredjeland, gælder det for ca. 60 pct. i 2003.

Hertil kommer, at da samme svarpersoner, som blev interviewet i 1989, ti år senere blev spurgt om deres pardannelse, viste det sig, at flertallet af dem, som blev gift gennem familiesammenføring, var blevet gift i en ung alder. Jo ældre svarpersonerne var, desto flere giftede sig med en dansker (Schmidt & Jakobsen, 2000). Man kan derfor antage, at andelen af personer ifølge nærværende undersøgelse, som gifter sig med en person fra oprindelseslandet/tredjeland, vil falde i takt med, at flere unge etablerer sig i faste pardannelser. Dette tyder på, at der er en *faldende* tendens blandt etniske minoriteter i Danmark til at gifte sig med personer, som kommer fra et andet land end Danmark. Dette kan både skyldes nuværende dansk lovgivning, hvor retskravet til familiesammenføring er sat til 24 år (se kapitel 6), samt ændringer i selvforståelse: at de unge i stigende grad identificerer sig med det land, som de bor i, og finder andre kriterier for, hvem der umiddelbart er attraktive ægtefæller, hvad enten disse drejer sig om religion, etnicitet eller noget andet. Endelig kan ændringen skyldes, at både de unge og deres familier er medvidende om, at et transnationalt ægteskab ikke altid er lykken, for selvom ægtefællerne har samme etniske baggrund, kan de, på grund af forskelle i deres opvækst, have forskellige normer og forventninger til et parforhold (Werbner, 1999).

Sammenligner man i øvrigt tallene med undersøgelser af etniske minoriteters pardannelsesmønstre i andre lande, er antallet af svarpersoner, der indgår ægteskab med en person uden for Danmarks grænser, overraskende lavt. For eksempel viser undersøgelser fra England, at langt over halvdelen af pakistanske indvandrere og deres børn giftede sig med en person udefra (Simpson, 1997; Shaw, 2001; Samad & Eade, 2002). Ligeledes viser et statistisk studie fra Belgien, at ca. 70 pct. af unge over 18 år med oprindelse i Tyrkiet var gift med en person fra oprindelseslandet. Dette gjaldt dog ikke for efterkommere eller indvandrere, der var kommet til landet som 0-6-årige. Her var der en betydeligt lavere tendens til at gifte sig med en partner fra udlandet/oprindelseslandet (Lievens, 1999).

Andre undersøgelser viser, at den overvejende del af transnationale ægteskaber finder sted med en person fra oprindelseslandet (Jepesen, 1989; Lievens, 1999; Schmidt & Jakobsen, 2000). Men der er også de unge, for hvem det ikke er attraktivt at indgå en relation med en person fra samme oprindelsesland, bl.a. fordi de forventer, at en sådan relation vil skabe en ubalance parterne imellem. Deres forventning er, at en person, som kommer fra et land uden for Danmark (evt. Europa), i større grad vil være afhængig af den person, som har boet her hele sit liv:

For hvis jeg skal giftes med en, og han skulle være tyrker, så har jeg sagt til mig selv, jeg vil ikke giftes med en eller anden fra Tyrkiet, som jeg kender, eller som jeg senere kommer til at lære at kende, dernede fra en eller anden lille landsby. Fordi han skal jo herop. Jeg gider ikke være den, der skal passe på ham på den måde. Jeg vil gerne have en fra Danmark, som ved, hvordan Danmark er i forvejen ... For hvis jeg skulle have ham med herop, så er det ligesom mig, der skal introducere ham for de her ting. Og han skal lige vænne sig til landet. Jeg tror altså, det vil tage sin tid. Det vil jeg ikke.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Det vigtigste er, hvis jeg skal giftes, at den kone, jeg finder, hun forstår ting. Hun skal have respekt for mennesker og tale pænt, og hun skal forstå, hvordan verden er bygget op. Hun skal selvfølgelig gå i skole. Hun skal være integreret ligesom mig. Det nytter ikke noget, jeg henter en fra Eritrea, og det er svært. Hvis jeg gerne ville giftes, så skal det være en fra Europa. Fra mit eget land. På den måde, som forstår systemet.

(Mand med oprindelse i Eritrea)

For kvinderne kan det også have betydning, at en mand, der er opvokset i Danmark eller Europa, kender og respekterer normer for ligestilling mellem kønnene:

På et tidspunkt, så skal jeg giftes. Så ved jeg også, hvordan han skal være. Jeg har lovet mig selv, at han skal være herfra, han skal ikke være fra mit hjemland. Han skal være fra Europa. Så han kan forstå, at jeg er, som jeg er. At jeg er så selvstændig, og at jeg vil gå i skole. Han skal ikke kunne lægge grænser på mig. Ikke det der med, at mænd skal bestemme, det vil jeg ikke have.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Tabel 4.6

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, i hvilken grad de mener, at det er væsentligt, at deres ægtefælle/forlovede boede i Danmark, inden de blev gift/forlovet. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle		
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt
I høj grad	34	33	33	37	35	36	25	25	25	24	45	33	43	46	44	34		
I nogen grad	19	16	17	10	19	14	25	21	23	23	17	20	13	10	12	17		
I mindre grad	23	12	16	24	22	23	9	30	19	23	15	20	16	18	17	19		
Slet ikke	24	40	34	30	24	27	41	25	33	30	23	27	28	26	27	30		
I alt pct.	100	101	100	101	100	100	100	101	100	100	100	100	100	100	100	100		
I alt personer	53	83	136	63	63	126	56	57	113	74	53	127	61	50	111	613		

At svarpersonerne mener, at den person, som de enten er gift med eller håber at gifte sig med, i fremtiden har kendskab til normer i det danske samfund, afspejles i undersøgelsens kvantitative del.

Andelen af personer, som finder dette element vigtigt i høj grad, er i stort set alle tilfælde større – mellem ca. 5 og 25 procentpoint – end antallet, som finder det væsentligt, at partneren har rødder i samme oprindelsesland (saml. tabel 4.4 og tabel 4.6). Eneste undtagelse er kvinder med oprindelse i Tyrkiet, hvor lige mange svarpersoner (ca. 35 pct.) finder begge aspekter for væsentlige i høj grad.

4.3.4 Er en dansk ægtefælle en mulighed?

Men betyder ønsket om at danne par eller gifte sig med en person, som bor i Danmark, også, at man vil gifte sig med en dansker? Her viser det kvalitative materiale, at der er en vis tilbageholdenhed over for at etablere et sådant parforhold. Det er ikke mindst afgørende, at svarpersonerne mener, at danskere let lader sig skille. Skilsmisse kan være stigmatiserende for etniske minoritetspiger, fordi den stiller dem ringere i det miljø, de kommer fra, særligt hvis de vil giftes igen:

Jeg har oplevet mange danskere. De bliver gift, men det mindste skænderi eller sådan noget, så kan de bare gå fra hinanden, ikke ... Og så har jeg det bare sådan, nej, jeg føler, at når man skal giftes, så skal det være virkelig stærkt. Man lover hinanden mange ting, og det er ægteskabsløfter. Og det synes jeg, det betyder meget. Hvis jeg bliver skilt på et tidspunkt, hvilket jeg håber, at jeg ikke gør, i fremtiden, så vil det være svært for

mig at giftes igen. Fordi så vil folk sige: "Men hvad er problemet?" og: "Hun fungerer måske ikke godt i et ægteskab?"... Og, så hvis jeg skal giftes igen, så bliver det faktisk med en meget gammel mand, som også har børn og sådan noget.

(Kvinde med oprindelse i Libanon)

Hertil kommer så forældrenes forbehold over for, at deres børn gifter sig med en dansker:

Jeg er kurdisk tyrker. Det er lige meget, hvem hun [hans datter] finder, bare hun kan lide ham. Bare det ikke er en dansker. Jeg ville godt have, hvis hun var gift med en kurder eller tyrker. Ikke en araber eller paki-staner. Dansker selvfølgelig, hvis hun godt kan lide det, hvis han er ung og god for min datter. Men hvis han leger med hende eller slår på hende ... Jeg har aldrig tænkt på en dansker, så jeg siger nej.

(Mor med oprindelse i Tyrkiet)

Lad os tage en dreng, som er født og opvokset i Danmark. Hvis han [tager til] Libanon og finder sig en pige, en libanesisk pige, en muslimsk pige, så vil det være svært for ham. Jeg siger altid til dem: en dreng eller en pige, som er født her, bor her, kan hverken giftes med en dansker eller med en libaneser, de er på midten. De er en tredje slags. Hvis min søn skal giftes med en pige fra Libanon, så tager det flere år, indtil hun har rettet sig efter hans måde at leve på. Hvis han skal gifte sig med en dansk pige, så går det heller ikke, fordi han er opdraget i Danmark på den arabiske måde. Så jeg synes, det skal være en [libanesisk] pige, som bor her i Danmark. For hun er også en tredje slags.

(Far med oprindelse i Libanon)

For den første svarperson er det tydeligt, at hun er urolig ved, om en dansk svigersøn vil behandle hendes datter respektfuldt. For den anden svarperson, derimod, drejer det sig om, at han ser børn som stående midt i et krydsfelt af libanesisk og dansk kultur. Han afviser således tanken om en dansk svigersøn/svigerdatter på samme grundlag, som han afviser en mulig ægtefælle fra Libanon: Deres livsanskuelser passer ikke til den måde, som hans børn lever på. Det ideelle, for ham at se, vil være at finde en person med samme etniske baggrund, som allerede bor i Danmark.

4.3.5 Skal forældrenes forventninger ind i billedet?

Forældrenes holdning til, hvem deres barn danner par med, er ikke uvæsentlig. Således svarer halvdelen af svarpersonerne i den kvantitative delundersøgelse, at det i høj grad er væsentligt for dem, at forældrene accepterer deres partner. Kvinderne er i de fleste tilfælde mere tilbøjelige til at anse forældrenes accept for særligt vigtig end mændene. Fx anser 74 pct. af kvinder med oprindelse i Pakistan denne accept for i høj grad væsentlig, hvorimod kun 48 pct. af mændene i samme etniske gruppe gør det (tabel 4.7). Blandt svarpersoner med oprindelse i Somalia er det 66 pct. af kvinderne, som finder det særligt væsentligt at have forældrenes accept i modsætning til 53 pct. af mændene. At det forholder sig således, kan, som det beskrives i kapitel 3, bl.a. begrundes med, at etniske minoritetskvinder i mange tilfælde oplever et snævrere råderum end etniske minoritetsmænd. At handle imod forældres, families eller netværks forventninger kan således være langt vanskeligere for kvinder, end det er for mænd.

Forældrenes holdninger og forventninger kan altså have en indflydelse på, hvad de unge gør, fordi de unge anser det for væsentligt at tage hensyn til forældregenerationen, når de træffer deres valg. Hertil kommer svarpersonernes beskrivelse af, at forældrenes holdninger præges af hensynet til den etniske gruppe, som de er en del af. En ung mand med oprindelse i Tyrkiet fortæller således, at hans forældre

Tabel 4.7

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, i hvilken grad de mener, at det er væsentligt, at forældrene accepterer deres parforhold. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle			
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
I høj grad	30	34	32	43	53	48	48	74	61	52	56	54	53	66	59	50			
I nogen grad	28	33	31	33	31	32	32	16	24	29	29	29	29	26	28	29			
I mindre grad	30	24	27	17	9	13	15	7	11	12	12	12	11	6	9	15			
Slet ikke	11	9	10	6	6	6	5	3	4	6	4	6	6	2	4	6			
I alt pct.	99	100	100	99	99	99	100	100	100	99	101	101	99	100	100	100			
I alt personer	53	86	139	63	64	127	59	58	117	73	52	125	62	50	310	620			

nok finder det underordnet, om han gifter sig med en dansker eller en person fra oprindelseslandet, men at de i høj grad vil tage hensyn til forventninger, som findes inden for det etniske minoritetsnetværk (se også afsnit 3.4.3):

Jeg tror, at de i sig selv ville være rimelig ligeglade, men det er igen det der pres fra det tyrkiske miljø. Det er heller ikke det, der forventes af en. Det er det, jeg tror, vil være problemet. Jeg har nogle familiemedlemmer, der har været gift med danskere, og det har ikke holdt. Det er også det, de [forældrene] er bange for, tror jeg. Man bliver gift, og så bliver man skilt, fordi det ikke holder. Det er de bange for... Indvandrere tænker [på], hvad de andre vil sige i forhold, til hvad de selv synes. Jeg synes, de er lige "fucked up", indvandrerne. Det er helt klart, at man aldrig kommer nogen vegne, når man hele tiden skal tage stilling til, hvad andre synes.

De fleste unge beskriver forældrenes forventninger til, hvem de bør gifte sig med som væsentlige, men ikke absolut dominerende: Ca. en femtedel i den kvantitative del af undersøgelsen mener, at de kun i ringe grad eller slet ikke tager hensyn til deres forældres accept, når de vælger partner (tabel 4.7). Hensynet til kærligheden og til fælles livssyn er således af langt større relevans en hensynet til forældrene (tabel 4.3 samt bilagstabel B.4.2). Netop hensynet til et fælles værdigrundlag kan gøre, at de unge vælger en partner, som har samme etniske baggrund. Her kan en blanding af opdragelse, men også en forventning til og oplevelse af, at ægteskabet har størst mulighed for at være med en person, som man deler kultur og værdier med, være af betydning:

*Nok fordi det ligger lidt i min opdragelse, [er det] vigtigt for mig, at det er en person, som deler de samme traditioner og samme religion som mig. Så derfor er det bedst for mig at vælge en tyrker-makedoner. Fordi det er bedst for mig på den måde, at det vil være meget lettere for mig i fremtiden. Hvis jeg valgte en dansker eller en pakistaner, eller en inder, for den sags skyld, det ville være en omvæltning i ens liv, og man skal leve et helt andet liv... Hvorimod, hvis du vælger en af din egen slags, hvis man kan sige det på den måde, så er der jo den der lighed, man har, man forstår hinanden, fordi man er blevet opdraget på samme måde. Så derfor tror jeg, det ville være lettere, hvis man valgte en af sine egne.
(Kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien)*

Jeg syntes ikke, at det betød noget, om han var somalier eller ikke-somalier. For mig var det vigtigste, at det var en, jeg kunne lide ... Men nu var det også lettere, at han var somalier, og at det var en, som vi kendte, med vores traditioner og kultur ... Jeg var heldig, at det var en fra min egen etniske gruppe, at det var ham, der lige dukkede op.
(Kvinde med oprindelse i Somalia)

4.4 Ægteskab: Et resultat af en proces med flere deltagere?

Ovenfor er nogle af de elementer, som etniske minoritetsunge anser for mere eller mindre væsentlige i deres valg af ægtefælle beskrevet. Det fremgik blandt andet, at selvom mange af de unge mener, at det er væsentligt for dem at have forældrenes accept, når de gifter sig, så er der ca. en tredjedel, for hvem dette forbehold kun er af ringe eller af ingen betydning. At der ikke alene er tale om forventning, men også om praksis, fremgår af tabel 4.8. Der er dog tale om forholdsvis få svarpersoner, hvorfor tallene må tages med et vist forbehold. Blandt de unge med oprindelse i Eksjugoslavien, Tyrkiet, Libanon og Somalia, som enten var forlovet eller gift på interviewtidspunktet, angiver over 80 pct., at de selv havde fundet deres ægtefælle. Kun ca. 10 pct. af svarpersonerne angiver, at deres forældre var involveret i at finde deres forlovede/ægtefælle.

Tabel 4.8

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, om deres forældre eller familie var involveret i at finde deres forlovede eller ægtefælle. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eks- jugoslavien	Tyrkiet	Pakistan	Libanon	Somalia	Alle
Mine forældre var involveret	5	5	33	10	0	11
Familien var involveret	0	2	3	4	0	2
Såvel forældre og familie var involveret	0	7	14	4	0	6
Jeg fandt selv min ægtefælle	95	86	51	82	100	81
I alt pct.	100	100	101	100	100	100
I alt personer	37	57	37	49	12	192

Kun blandt unge med oprindelse i Pakistan ser billedet anderledes ud; her er det kun ca. halvdelen, som selv har fundet deres ægtefælle. Blandt svarpersoner i denne gruppe svarer en tredjedel, at deres forældre var involveret i valget af ægtefælle. Til sammenligning angiver hver tiende svarperson med oprindelse i Libanon og hver tyvende svarperson med oprindelse i Eksjugoslavien og Libanon, at deres forældre var involveret i ægteskabet. Andre dele af familien kan også være involveret i processen omkring valg af forlovet/ægteskabspartner, hvilket ses blandt svarpersoner med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan og Libanon.

I det følgende vil fokus særligt være rettet mod de ægteskaber, som er blevet til gennem en kollektiv proces. Ofte beskrives sådanne ægteskaber som arrangerede ægteskaber. Det arrangerede ægteskab kan defineres ved, at både de individer, som ønsker at gifte sig, og andre (forældre, familie m.fl.) tager del i processen (se også Bredal, 1999). På den måde kan man også tale om et forhandlet ægteskab: mulige partnere introduceres og afvises eller accepteres af modparten. Det arrangerede ægteskab beskrives indledende i afsnit 2.2.2. Hér vil vi på baggrund af det indsamlede datamateriale gå dybere ned i undersøgelsen af denne type ægteskaber for at beskrive, hvordan processen omkring arrangerede ægteskaber blandt etniske minoriteter i Danmark ser ud, og hvilke tanker unge og forældre gør sig i den forbindelse. Beskrivelsen af det arrangerede ægteskab er yderligere nødvendig for den videre analyse af forskelle og ligheder mellem denne ægteskabsform og tvangsægteskabet. Det tvungne ægteskab kan som sådan ses som en speciel form af det arrangerede ægteskab, idet også denne ægteskabsform er præget af deltagelse af flere medspillere. Dog adskiller *tvangsægteskabet* sig som nævnt fra det arrangerede ægteskab ved, at forhandlingen med den unge ikke finder sted. Der er ikke tale om en gensidig proces, hvor begge parter kan give sig (sådan som det beskrives i det følgende citat), men snarere diktat fra den stærkere parts (forældrenes, familiens) side:

De [familie og forældre] vil jo nok også have, som jeg også vil, at det skal være en tyrker-makedoner. Jeg ved ikke, hvordan det vil påvirke mig, men selvfølgelig vil det påvirke mig på en eller anden måde, for det er jo dem, der rådgiver mig gennem hele vejen. Jeg spørger jo dem hele tiden. På den måde tror jeg, at der hele vejen vil være en eller anden form for

samtale mellem forældre og en selv, gennem den her proces. Så tror jeg, man påvirker hinanden på den måde.

(Kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien)

Forældrenes og familiens mulige rolle i den proces, der fører mod ægteskab, understreges af de kvalitative interview:

Ja, der er mange personer. Hvis jeg skal giftes med en fyr. Det er ikke kun, hvad min far og mor siger. Jeg siger til min mor: "Jeg vil gerne giftes med ham der." Så siger de til deres forældre: "Vores datter vil gerne giftes med ham der." Og [de siger det] til min onkel og til min fars brødre og til min fars søskende og min mors brødre og min mors søskende. Og så vil de begynde at spørge folk: "Hvordan er ham der? Hvordan er hans familie? ... Hele familien bliver indblandet ..." "Hvordan er han? Går han rundt og laver kriminalitet? Har han andre kærester?" ... Har jeg bestemt mig for at giftes, så skal de ikke sige noget. Så er det mit valg. Men det er ok, at de siger til mig: "Jamen du skal lige vide, at det er sådan og sådan." De må gerne give mig råd og kritik. Jeg kan selv bestemme, om jeg vil eller ej.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Citatet understreger tre ting. For det første giver det en delvis forklaring på, hvorfor "hele familien" inddrages, når en ung person mener at have fundet en passende person at gifte sig med. Familien bruges som kontrolmekanisme i forhold til at afgøre, hvorvidt den foreslåede ægtefælle er til at stole på, og virkelig er det gode "match", som den unge mener, at der er tale om. For det andet understreger citatet elementet af forhandling. Det er ikke uvæsentligt, hvad forældre og anden familie mener, og undersøgelsen af udkårne understreger betydningen af en kollektiv proces, selvom den unge beskriver, at der stadigvæk er tale om et selvstændigt valg. Og for det tredje understreger citatet, at initiativet til det forhandlede ægteskab ikke nødvendigvis og ensidigt er et projekt, der fremlægges af forældre eller familie. De unge kan også være dem, der kommer med et udspil til, hvem de ønsker at gifte sig med. Man kan altså tale om to former for arrangerede ægteskaber: det ægteskab, hvor det er forældre o.a., som vælger/foreslår den unge en mulig partner, og det ægteskab, hvor det er den/de unge, som forelægger muligheden for ægteskab til forældrene – inden for visse konventioner (se også Shaw, 2001).

Spørgsmålet om, hvem der er den udfarende varierer, ikke blot mellem familierne, men også inden for den enkelte familie. For ét barns vedkommende kan der være tale om, at han/hun selv finder sin partner, hvorimod der kan være tale om en langt mere kollektiv proces for de følgende børn. En far med oprindelse i Tyrkiet fortæller om sine døtres ægteskaber:

Den ene [datter] blev gift med en fra min side affamilien. Men jeg presede hende ikke dengang. Hun [valgte] selv. Hun siger, at "jeg vil giftes med ham". Før de blev gift, boede han i Tyrkiet. De blev gift her. Og den anden [datter], der var vi hjemme i Tyrkiet. Så der kommer mange [bejlerere til hende]... Så siger jeg, at jeg bestemmer ikke, hun bestemmer selv, hvem vil hun giftes med. Hvis hun vil, så kan jeg [spørge] min familie og andre fremmede folk: "Hvis min datter kan lide din søn, så må hun godt gifte sig, men hvis hun ikke kan, så siger jeg nej til [bejleren]." Der kommer mange [friere], og jeg snakker med dem, men hun siger: "Nej, nej." Der kommer en mere og snakker med [hende], og så siger hun, at "jeg vil gifte mig med ham". "Det er i orden," siger jeg.

Og en far med oprindelse i Libanon siger:

Den måde, som vi arabere gør det på, det er, at man finder en pige og lærer vedkommende at kende. Hvis det er en pige, som man godt kan lide, så går man hen til forældrene og siger, jeg synes den pige skal være min kone. Så går forældrene til dine forældre og snakker om det. Det er det, man i Danmark kalder arrangeret ægteskab. Det er altid drengens forældre, der kommer hen til pigens forældre og anmoder om hendes hånd ... I Danmark tager man fejl. Man tror, at det er forældrene, der tager beslutningen, og vi børn ved ikke noget om det. Sådan var det i gamle dage. Min kone og jeg har valgt hinanden. Vi havde kendt hinanden i fire måneder, og så [lovede jeg] at gifte mig med hende, hvis det lykkedes for mig at gøre det og det. Og til sidst lykkedes det, så sagde jeg: "Jamen, jeg synes, vi skal giftes, hvis du har lyst." Det blev hun selvfølgelig glad for. Og hun gik hen og fortalte sin mor, at hun kender en mand, som hun var forelsket i ... Hendes forældre var positive [over for] det, så jeg snakkede med mine forældre. Gik hen til hendes forældre og snakkede om det. Hendes far har spurgt hende, om hun vil [mig]. Så sagde hun ja.

De bragte citater skitserer den ramme, som forberedelse, anmodning om og forhandling af ægteskab foregår inden for. Rammen er

væsentlig, både når man *forklarer*, hvad man gør, og hvorfor man gør det, men dertil kommer, at rammen er *praksis*, hvilket betyder, at bestemte handlinger skal være en del af processen, for at den er autoritativ og tillidsvækkende – både for dem, som er involveret, og for dem, der står udenfor. De konventioner, der omkranser ægteskabsforløbet, herunder forløbets nærmest stiliserede udtryk, er noget, som de personer, der spiller med, er enige om og følger. Træder man ved siden af, så har det betydning for de muligheder, som man som familie og individ har i ægteskabsspillet.

Medspillere kan være forældre og anden familie. Hvordan disse personer spiller med, kan variere – til tider betyder deres involvering, at det er dem, som præsenterer en mulig ægteskabskandidat for deres søn eller datter, i andre tilfælde er det den unge, som introducerer kandidaten til dem, under hensyntagen til at konventionerne fortsat overholdes. “Spillet” består i, at forældrene fortsat fremstår som dem, der arrangerer og “giver tilladelse” til ægteskab. Sådan er det i hvert fald i nogle familier. Som det fremgår af tabel 4.8, er der en overvejende del af de unge, som selv vælger deres ægtefælle, uden at familien er centralt involveret i processen.

Familien kan gå ind som garant for, at den handling, som den unge er i færd med, er noget, som den bakker op omkring, støtter og anser for troværdig.

4.4.1 Det alvorfulde spil

Men hvilke faktorer spiller ind på, hvordan rammerne om ægteskabsprocessen ser ud, hvordan de overholdes, og hvad der sker, når de overtrædes? Den kvalitative delundersøgelse peger på, at de vigtigste faktorer for ægteskabsprocessen er betydningen af “at gøre det rigtige” og betydningen af endogame præferencer (dvs. at ægteskabet finder sted inden for samme kaste, samme landsby, samme etnicitet eller samme religion). Disse faktorer uddybes i det følgende.

At “gøre *det* rigtige” (Rytter, 2003) er af betydning for, at man som individ og som familie mener, at man har fundet “*den* rigtige”. Processen frem mod bryllup og ægteskab skal derfor forløbe efter den formulering af “ægteskabsspillet”, der er fremherskende inden for gruppen: Forældre og familie har deltaget i processen, har undersøgt den udkårnes baggrund og har i sidste ende anmodet om den udkår-

nes hånd eller accepteret tilbuddet. Også selvom de unge forinden har været kærestes, eller i hvert fald har været forelsket i hinanden på afstand, er der tilfælde, hvor forventningen til, hvordan processen skal forløbe, gør, at ting – som fx det, at man faktisk kender hinanden – lades usagte, og at man spiller med på de præmisser, som ligger i forventningen om et korrekt indgået ægteskab. En ung kvinde fra Libanon, der i lang tid havde været kærestes med den unge mand, som hun nu var forlovet med, fortæller:

De [hendes forlovedes forældre] kom og friede hos min far, og han spurgte mig. "Ja, jeg vil gerne lære ham at kende" [sagde jeg]. Og det er det, man bruger forlovelsesperioden til. Der kan man lære hinanden at kende. Hvis jeg ikke synes om ham, så kan jeg sige fra ... Og så sagde jeg, at jeg gerne ville lære ham at kende. Jeg syntes godt om ham. Man bliver nødt til at lyve, man bliver nødt til at sige sådan nogle ting, og det er bare så dårligt nogle gange. Kan man ikke bare sige, jeg har lært ham at kende før. Min mor, hun vidste det godt. Jeg har fortalt hende det for starten af. Hun synes selv godt om ham. Det er bare min far: Jeg skal spille over for ham.

At "gøre det rigtige" kan altså indebære at holde fast i bestemte rammer og procedurer, som giver indtryk af, at familien – og her særligt forældrene – har indflydelse på valg af ægtefælle og har godkendt ægteskabet. For forældrene kan der være tale om, at vedligeholde deres autoritet over for deres unge – og over for omverdenen.

Betydningen af forældrenes autoritet – og den sårbarhed, som er knyttet til denne – behandles i afsnittene 3.4.4 og 4.4.4. Men det fremgår tydeligt af de kvalitative interview, at det særligt er de unge, som understreger diskrepansen mellem, hvad man faktisk gør, og hvad man siger, at man gør, og ligeledes, hvor stor betydning det har for forældrene, at de kan vise autoritet over for omverdenen. Giver den unge et forkert signal udadtil, er det familiens ære, der står på spil.

De forældre, som under de kvalitative interview klart melder ud, at de forventer at have en stor (evt. styrende) rolle i valget af deres barns ægtefælle, forstår derimod forholdet anderledes: De hjælper deres børn ved at deltage aktivt, både fordi de har mere livserfaring, fordi de kender deres børn, fordi de kender rammerne for "at gøre

det rigtige” til bunds, og fordi de kan handle og bedømme fornuftigt, og ikke på baggrund af hovedløs forelskelse:

Jeg vil gerne have, at de (mine børn) kommer hen og fortæller mig, fordi de som 20- eller 25-årige ikke alene kan stå for ægteskabet. Jeg synes det er for meget. For stort et ansvar. Der skal være nogle forældre med erfaring, der styrer det. Der er mange eksempler, hvor en pige har fundet en mand, hun er veludlært, og manden, han får bistandshjælp. Og forældrene har ikke indflydelse på, hvad hun gør. Hun siger: “Det er mig, der har valgt ham, det er mig, der skal giftes med ham.” De [forældrene] kan ikke gøre noget ved det. Og så, når man er gift ... så går der 2, 3 år, så finder man ud af, at det er et dårligt forhold. Jeg vil gerne have, at mine børn kommer hen og spørger mig: “Er det en god pige eller en god mand?” Jeg vil ikke sige nej, hvis det er fornuftigt. Jeg håber, det er et spørgsmål om at sige ja. Hvis det er et dårligt forhold, så vil jeg selvfølgelig sige nej.
(Far med oprindelse i Libanon)

Hvor stor forældrenes indflydelse er på valget af ægtefælle, varierer fra familie til familie. Hvor tabel 4.8 beskriver, hvorvidt familie eller andre var involveret i at finde den unges partner, giver tabel 4.9 et billede af den grad af indflydelse, som den unge selv har på processen. Ser vi tvangsægteskaber som en proces, hvor “forældre eller slægt arrangerer et ægteskab for et familiemedlem, uafhængigt af eller i direkte modstrid med denne persons ønsker og forventninger” (Schmidt & Jakobsen, 2000), må vi forvente, at det særligt er i de tilfælde, hvor personen angiver, at de ikke var involveret i processen frem mod ægteskab, at tvangsægteskaber forekommer.

Tabel 4.9 antyder, at det er en meget lille del af pardannelserne blandt de unge med etnisk minoritetsbaggrund, der beror på tvang: Kun sammenlagt 4 pct. af svarpersonerne angiver, at de slet ikke var involveret i at finde deres forlovede eller ægtefælle. Højest er andelen blandt unge med oprindelse i Pakistan (14 pct.), hvorimod tallet er 2 og 4 pct. for unge med oprindelse i henholdsvis Tyrkiet og Pakistan. Blandt unge med oprindelse i Eksjugoslavien og Somalia er der ingen svarpersoner, som slet ikke har været involveret i at finde deres forlovede/ægtefælle.

Der er dog tale om forholdsvis få svarpersoner, og tallene må derfor tages med et vist forbehold. Samtidig giver tabellen os ikke noget

Tabel 4.9

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, hvorvidt de slet ikke selv var involveret i at finde deres forlovede/ægtefælle. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eks- jugoslavien	Tyrkiet	Pakistan	Libanon	Somalia	Alle
Var slet ikke involveret	0	2	14	4	0	4
Var involveret	5	12	35	18	0	16
Fandt selv ægtefælle	95	86	51	78	100	80
I alt pct.	100	101	100	100	100	100
I alt personer	37	57	37	51	12	194

nuanceret indtryk af den variation i forhandlingsforløb, som kan gøre sig gældende. Selvom den unge beskriver, at han/hun slet ikke var involveret, ved vi ikke, om forhandling alligevel i en eller anden grad har fundet sted, og om den unges ønsker blev respekteret (kunne den unge fx sige endegyldigt ja eller nej til forældrenes forslag), eller om forældrene vitterligt tilsidesatte enhver mulighed for forhandling og egenhændigt valgte den unges ægtefælle ud fra en forventning om, at de bedst vidste, hvad der var rigtigt og godt for deres barn – og dem selv. Beskrivelsen i dette afsnit understreger, at skellet mellem tvang og frivillighed ikke ligger mellem forældreindflydelse og fravær af samme, men i fraværet af forhandling. Der er således brug for en yderligere beskrivelse af omstændighederne omkring tvangsægteskaber, således som det sker i afsnit 4.6.

Hertil kommer, at nogle unge ligefrem foretrækker, at forældrene tager hovedansvaret og -initiativet i forbindelse med deres ægteskab. Hvor de som unge – og uerfarne – primært vil have tendens til at tage en sådan beslutning på baggrund af følelser, mener de, at forældrene vil være i stand til at finde en ægtefælle til dem på baggrund af erfaring, og fordi de ved, hvad der er “bedst” for deres børn:

Mine forældre [finder min ægtefælle]. Fordi de ved bedst for os. For deres egne børn. Også fordi min far har været her [i Danmark], siden han var ung, så han ved, hvordan vi tænker, og han ved, hvordan vi er. Så derfor tror jeg for ham, jeg vil nok overlade det til ham. Min egen rolle ville også være meget stor, det er mig, der skal sige ja eller nej. Det kan godt være, min far har nogle venner, som har en søn. Så siger han:

“Jamen, skal vi ikke lige snakke sammen.” Og så kan det godt være, at han kommer over. Jeg skal lære ham at kende.

(Kvinde med oprindelse i Pakistan)

4.5 Betydningen af endogame præferencer

Endogami er betegnelsen for de pardannelser, der finder sted inden for sociale fællesskaber, det være sig familie, kaste, landsby, religion o.a. Hvis man gifter sig uden for disse grupper, kaldes det at gifte sig *eksogamt*.

Graden af endogami afhænger af, hvordan man vælger at definere termen. Anser man fx personer, hvis forfædre har boet i Danmark i flere generationer som én gruppe (danskere), kan man sige, at flertallet heraf gifter sig endogamt med en anden dansker. Tal fra Danmarks Statistik viser, at i 2001 var der i 84 pct. af de ægteskaber, hvor en dansk statsborger blev gift, tale om et ægteskab med en anden dansk statsborger (Danmarks Statistik, 2002).³ Studier fra andre nationale kontekster viser, at den etniske barriere er svær at bryde, når det kommer til spørgsmålet om ægteskab, om end der også spores ændringer over tid (Alba & Reid, 1986; Qian, 1997). Et britisk studie af social adfærd fra 1992 viser endvidere, at 75 pct. af “hvide” svarpersoner mente, at de ville reagere negativt, hvis en nær slægtning ønskede at gifte sig med en person med vestindisk eller asiatisk baggrund (Jowell et al., 1992).

Betydningen af endogami inden for de etniske minoritetsgrupper kan eksemplificeres ved det pakistanske *zaat-system*. *Zaat* kan bedst oversættes som “kaste”, og dette hierarkiske system konstitueres af forskellige klaner, inden for hvilke det fx er gængs at gifte sig/gifte sine børn. En nyere dansk undersøgelse viser, at *zaat* fortsat er af stor betydning for unge mænd med pakistansk oprindelse i Danmark, ikke mindst når det gælder pardannelse og forældrenes mulighed

3. Det kan være problematisk at sætte lighedstegn mellem en persons statsborgerskab og etniske tilhørsforhold. Eksemplet ovenfor kan kun bruges til at beskrive, at en stor andel af personer, som har dansk statsborgerskab gifter sig med personer med samme statsborgerskab. Heraf kan en vis andel fx have etnisk minoritetsbaggrund.

Tabel 4.10

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, om de er blevet gift/forlovet med en fætter/kusine eller anden familie. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eks- jugoslavien	Tyrkiet	Pakistan	Libanon	Somalia	Alle
Fætter/kusine	0	11	44	13	0	15
Anden familie	0	13	3	6	9	6
Nej	100	77	53	81	91	79
I alt pct.	100	101	100	100	100	100
I alt personer	37	56	36	52	11	192

Note: Signifikant, men få svarpersoner.

for at få indflydelse på disse processer (Rytter, 2003). *Zaat* kan således bidrage til at forklare, hvorfor det særligt er blandt unge med oprindelse i Pakistan, at man ser en stor grad af forældreindflydelse (tabel 4.8).

Endogame præferencer er også tydelige, når man ser på svarene i denne undersøgelse. I den ene af spektret finder vi dem, som har giftet eller forlovet sig med en person, som de er i familie med, og i den anden ende finder vi dem, som har giftet eller forlovet sig med en person, som har samme etniske eller religiøse baggrund, eller mener, at det er rigtigt at vælge en partner inden for disse grupper.

Blandt den tredjedel af svarpersonerne i den kvantitative undersøgelse, som enten er gift eller forlovet, er ca. hver femte i familie med sin partner (tabel 4.10). Fætter-kusine-ægteskaber er almindelige i mange udviklingslande (Reniers, 2001; Shaw, 2001), men er i nærværende undersøgelse særligt fremherskende inden for tre etniske minoritetsgrupper: pakistanere (ca. 45 pct.), tyrkere (ca. 10 pct.) og libanesere (ca. 15 pct.). En sammenligning med andre studier viser på den ene side, at andelen af fætter-kusine-ægteskaber i dette studie kan være for lav (fx Shaw, 2001). På den anden side kan tallet også understrege effekten af dansk lovgivning, som inden for de seneste år har søgt at begrænse pardannelse gennem familiesammenføring.

Kun to af svarpersonerne i den kvalitative delundersøgelse fortæller, at de er blevet gift med deres fætter. Den ene af disse fortæller om processen frem til ægteskabet:

Min mand, han er min fætter. Vi kender hinanden. Så siger han til min far, at han gerne vil giftes med hans datter. Så min far kom og spurgte mig: "Vil du giftes med din fætter?" Så sagde jeg: "ja." De siger ikke, du skal giftes. De spurgte mig, vil du giftes eller læse videre. Jeg kan ikke rigtig lide [at gå i] skole. Så okay, jeg vil giftes. Han er også sød, min mand. Han siger til mig: "Gå og uddan dig. Gå og læs." [Men] jeg kan ikke lide [det]. Jeg kan godt lide at arbejde, ikke læse.

(Kvinde med oprindelse i Palæstina)

Kvinden understreger, således som flertallet af svarpersoner i den kvalitative delundersøgelse, at valget af partner foregik frivilligt, og at både hendes far og ægtefælle gav hende mulighed for at læse videre, hvis det var det, hun ønskede. En vis "interviewereffekt" kan ikke afvises i forbindelse med sådanne udsagn; i dette tilfælde kan svarpersonerne være påvirket af deres viden om, at udsagn anvendes i en undersøgelse om etniske minoriteters ungdomsliv og pardannelsesmønstre i et offentligt rum, hvor spørgsmålet om mulig tvang i sådanne ægteskaber ofte diskuteres. Det kan derfor blive ekstra vigtigt for svarpersonerne at understrege deres frie valg – også når de ikke direkte eller indirekte bliver spurgt om det.

Kvinden understreger i øvrigt, at hun kendte sin kommende ægtemand i forvejen. Netop det at "kende hinanden", ikke alene som individer, men også som familie, beskrives som vigtigt af flere af de svarpersoner, som har forlovet eller giftet sig gennem et arrangeret ægteskab, og ligeledes af forældrene. Hertil kommer overholdelsen af slægtskabsbånd og evt. klan og kaste (Shaw, 2001; Rytter, 2003).

Nærværende undersøgelse viser, at fætter-kusine-ægteskaber forekommer blandt etniske minoriteter i Danmark i dag. Hvorvidt denne tradition fortsætter, er uvist, og nogle af svarpersonernes udsagn tyder på, at det med tiden kan blive sværere at finde en sådan ægtefælle i oprindelseslandet, fordi båndene dertil langsomt bliver svagere. En mand med oprindelse i Tyrkiet fortæller:

Selv min søsters forlovede er ikke en fra vores familie. Ikke en, vi kendte før. [Han er] kurder – men fra en anden by, kan man sige. Et andet sted fra Tyrkiet. Men før var det heller ikke acceptabelt, det skulle være en fra familien ... En fætter måske, eller bare en, forældrene kendte. Men det tror jeg, folk har det meget afslappet med, fordi her i Danmark, hvis pigerne skal giftes, så er det jo ikke særlig nemt at finde en fra deres egen familie.

4.5.1 Etnisk endogami

Den form for endogami, som er mest udbredt blandt de etniske minoritetsgrupper, som indgår i denne undersøgelse, er etnisk endogami. Sammenlagt er det ca. 80 pct. af de svarpersoner i undersøgelsen, som har en kæreste, er gift eller forlovet, som har fundet en partner med rødder i oprindelseslandet (tabel 4.11). At have "rødder" i samme oprindelsesland kan dog betyde forskellige ting. Der kan være tale om, at partneren fortsat bor i oprindelseslandet, at han eller hun boede der, til man blev gift/forlovet, eller om en person,

Tabel 4.11

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, om de og deres kæreste forlovede/ægtefælle har rødder i samme oprindelsesland. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			I alt
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
Har rødder i samme oprindelsesland	73	85	81	74	98	86	63	96	80	62	91	76	53	71	61	79
Partneren er etnisk dansker	8	9	9	13	0	6	13	0	6	18	3	10	21	21	21	9
Partneren har rødder i andet europæisk eller nordamerikansk land	19	2	8	13	2	8	8	4	4	9	3	6	21	7	15	8
Partneren har rødder i et andet land end ovenstående	0	4	2	0	0	0	17	0	10	12	3	7	5	0	3	4
I alt pct.	100	100	100	100	100	100	101	100	100	101	100	99	100	99	100	99
I alt personer	26	55	81	38	41	79	24	26	50	34	34	68	19	14	33	311

som er opvokset i Danmark, men tilhører samme etniske minoritetsgruppe som svarpersonen.

At så mange finder en partner inden for deres egen etniske gruppe, kan især skyldes en forventning om fælles værdier: noget, som de unge understreger som betydningsfuldt i deres valg af partner, og dermed en forudsætning for, at forholdet kan vare (se afsnit 4.3). At de unge har noget til fælles, er også af betydning for forældrene, hvad enten de aktivt går ind i ægteskabsforhandlingerne eller ej. Forældrenes etniske præferencer kan gøre, at de både afviser muligheden for, at deres barn gifter sig med en dansker eller en person fra en anden etnisk minoritetsgruppe:

Hvis min datter elsker en mand ... [skal han] være pakistansk, og jeg kigger, hvis hans familie er god eller ikke så god ... [der kan være] sprogproblem og kulturproblem – meget stor forskel. [Der er både forskelle mellem] den tyrkiske og pakistanske kultur, også den arabiske og pakistanske kultur ... De [hendes børn] vil ikke blive gift med en dansker. Det vil de aldrig tænke på (griner) ... sådan har jeg opdraget dem.

(Mor med oprindelse i Pakistan)

4.5.2 Udvikling mod en bredere forståelse af endogami og det “at gøre det rigtige”

Selvom etnisk endogami fortsat er udbredt blandt etniske minoritetsgrupper i Danmark, viser nærværende undersøgelse, at en bredere forståelse af endogami, og dermed af, hvem det er forsvarligt og ønskeligt at gifte sig med, er under udvikling. For eksempel kan et fokus på religion og fælles værdier betyde, at hensynet til fælles etnisk baggrund nedprioriteres, sådan som det fremgik af afsnit 4.3. En kvinde med oprindelse i Yemen fortæller endvidere, at:

Han skal bare være muslim. Det er det vigtigste for mig. Vi forstår hinanden bedre. Vi forstår hinandens situationer, problemer. Sådan som vi lever. Der er mange danske muslimer efterhånden. Der er mange spanske. Jeg er ligeglad, hvilket land det er. Vedkommende skal bare være muslim.

(Kvinde med oprindelse i Yemen)

Studier af etniske minoriteters ægteskabsmønstre i andre nationale sammenhænge viser, at antallet, som gifter sig på tværs af etniske

skel, stiger over tid (Alba & Reid, 1986; Qian, 1997). At sådanne ændringer også finder sted i Danmark, understreges af de etniske minoritetsunges holdninger til, om deres egne børn i fremtiden skal have lov til at gifte sig med en dansker: I alt 57 pct. af svarpersonerne vil give deres egne børn lov til dette (bilagstabel B.4.5). En vis polarisering mellem de etniske minoritetsgrupper er dog tydelig. Blandt unge med oprindelse i Eksjugoslavien er det 80 pct., som bestemt vil give tilladelse til, at deres barn gifter sig med en dansker, og blandt somaliere er det over 65 pct. Lavest accept af ægteskab med en dansker findes blandt kvinder med oprindelse i Pakistan, hvoraf kun ca. 25 pct. vil give tilladelse til, at deres barn gifter sig med en dansker. Dette kan bl.a. kan tilskrives betydningen af zaat. Sandsynligheden for en streng håndhævelse af etnisk endogami over for de kommende generationer af etniske minoriteter i Danmark skal derfor ikke overvurderes.

Derudover sker der tilsyneladende ændringer i rammerne for processen frem mod ægteskab. De unge fortæller om situationer og måder at finde hinanden på, som minder om majoritetsbefolkningens måde at "gøre det rigtige" på. Om fælles busture til udlandet, hvor man fatter interesse for hinanden; om deltagelse i de samme ungdomsforeninger og om møder ved bryllupsfester og fester med venner, hvor man falder for hinanden og efterfølgende lader et forhold udvikle sig. En kvinde med oprindelse i Somalia fortæller:

I første omgang lærte vi hinanden at kende gennem venner, og så kunne vi godt lide hinanden. Vi fortsatte med at have kontakt. Han kom på et tidspunkt her til Danmark, og vi lærte hinanden godt at kende, kom til at holde af hinanden. Første gang, vi mødte hinanden, var i Sverige gennem fælles venner. Jeg var usikker i starten, for jeg kendte ham ikke særlig godt, og jeg skulle være sikker på, at han var en god mand, ansvarlig. Men efterhånden som jeg lærte ham at kende, var jeg ikke mere usikker.

Denne ændring bakkes op af forældrene. En far med oprindelse i Somalia fortæller om hans børns selvbestemmelse og valg – og om, hvordan rammerne for "at gøre det rigtige" ændrer sig:

Jeg ved ikke, hvor de [hans børn] har mødt deres partnere. I Somalia bliver man gift med familiens hjælp. Her finder de selv ud af det. De kommer og fortæller, at de har mødt en person, som de vil giftes med.

Så mødes familierne. De opnår enighed. Så arrangerer vi deres bryllup. Mine børns partnere er fra Danmark.

Disse forældre vil fortsat gerne være en del af forhandlingsprocessen, men det er den unge, som tager initiativ og aktivt finder frem til en ønsket kandidat. Det betyder samtidig, at der sker en adskillelse af familiens og den unges ansvar. Det er nu den unge, som må stå inde for valg og handling, og der er ikke længere noget, som familien kan klandres for eller bedømmes på, hvis noget går galt:

I sidste ende er det sådan, at det er dem [de unge], der skal bestemme, det er dem, der vælger, hvem de skal giftes med, og nu vil jeg fortælle hvorfor. Fordi når der opstår problemer, så kan jeg sige: "Prøv lige at høre, du har selv valgt. Jeg har bare lagt min hånd i den anden fars hånd, og trykkede hænder, så det kunne blive til noget. Jeg har finansieret festen, jeg har finansieret brylluppet, men jeg har ikke bestemt, at det skal være hende eller ham, det afgør du. Jeg har ikke så meget med det at gøre." Sådan burde det være.

(Far med oprindelse i Libanon)

Ændringerne i endogami og proces frem mod ægteskab fremgår også af forventningerne til de kommende generationer. En overvejende del af svarpersonerne i den kvantitative del af undersøgelsen mener, at deres børn selv skal vælge, hvem de skal giftes med (bilagstabel B.4.6). Over 85 pct. af svarpersonere med oprindelse i Eksjugoslavien, Tyrkiet, Libanon og Somalia mener, at deres børn bestemt selv skal vælge deres partner. Iblandt svarpersoner med oprindelse i Pakistan er det ca. 70 pct., som giver samme svar. Kun sammenlagt 3 pct. svarer direkte nej til, at deres barn selv skal vælge, hvem de vil giftes med. Hvorvidt dette nej betyder, at man som forældre forventer at tage beslutningen, eller om der er tale om en rolle som medforhandler, kan ikke udledes af tabellen. På baggrund af beskrivelsen i dette kapitel er det nok relevant at tale om en glidende skala fra den ene ende af spektret til den anden.

Ser vi på spørgsmålet om tvang og frihed, er spørgsmålet om selvbestemmelse af større vægt end spørgsmålet om etnisk endogami. Etnisk endogami kan hverken nu eller i fremtiden ses som et utve-tydigt udtryk for tvang: Der kan udmærket være tale om kærlighed og præference. Yderligere betyder fokus på selvbestemmelse ikke, at

de arrangerede ægteskaber forsvinder fra en dansk kontekst. Unge kan fortsat vælge at lade sig gifte på den måde, fordi de anser denne ægteskabsform for den mest korrekte. Arrangerede ægteskaber kan også være kærlighedsægteskaber.

4.6 Tvangsægteskabet

Som det understregedes indledningsmæssigt, er det svært at påvise, hvornår man kan tale om et tvangsægteskab. At der er tale om en proces, hvor flere agenter deltager i processen frem til ægteskabet, og at forældre eller anden familie er dem, der præsenterer mulige emner, som den unge kan giftes med, kan ikke entydigt tages som udtryk for, at der er tale om tvang eller pres. Ingen af de unge i den kvalitative delundersøgelse siger, at de direkte er blevet tvunget til at gifte sig, og ingen af forældrene siger, at de ikke har taget eller vil tage hensyn til de unges ønsker, når de skal giftes. Derimod fortæller nogle, at de kender til ægteskaber, som er baserede på tvang, således som en kvinde med oprindelse i Tyrkiet fortæller:

[Tvangsægteskab] er, når man får at vide, at nu skal du giftes, og man ikke ved, hvem det er. Og jeg har ikke lov til at sige ja eller nej. Som fx min faster. De blev født, og så [blev det aftalt, at de skulle] giftes, og de kender ikke hinanden, det synes jeg, er et tvangsægteskab ... Min onkel er gift med sin egen kusine. Han var 26 år, da sagde de, han skal snart giftes, og han vil ikke giftes. "Vi har fundet en pige til dig, hun er meget sød. Så tag derned i sommerferien, og så [skal] du giftes." Så tog han derned, og det var første gang, han havde set hende. De faldt så for hinanden, heldigvis.

Citatet beskriver, hvorledes aftaler om ægteskaber kan være indgået inden for/mellem familier allerede fra en persons fødsel. I disse tilfælde er der ikke mulighed for forhandling, eftersom forhandlingen er foretaget og afsluttet, mens den involverede endnu var spæd. Yderligere beskriver citatet, at et tvangsægteskab ikke altid ender "ulykkeligt", men at de par, som er sat i situationen, kan falde for hinanden hen ad vejen.

Nærværende undersøgelse viser ikke entydigt, hvor mange tvangsægteskaber der præcist indgås blandt de udvalgte etniske minoritetsgrupper i Danmark. Men den beskriver – som vi ser det i tabel 4.9

– inden for hvilke grupper det er sandsynligt, at de forekommer.⁴ I afgørelsen af, hvornår der vitterligt er tale om tvangsægteskab, er der brug for en nærmere kvalificering, særligt med udgangspunkt i den analyse af forældre/ungerelationer, som findes i afsnit 3.4, og nærværende kapitels beskrivelse af forhandling, endogami og betydningen af “at gøre det rigtige”.

Unge kan være bevidste om, at deres valg af partner kun kan foregå inden for bestemte grupper, hvis de ønsker at vedligeholde kontakten med deres forældre og familie. Begrænsningen kan i sig selv ses som en styring og en kraftig markering af endogami. En kvinde med oprindelse i Tyrkiet siger:

Jeg tror ikke, de [forældrene] ville kendes ved mig, hvis jeg giftede mig med en dansk mand. Hvis det skete på den måde, så ville mine forældre slå hånden af mig. Og familien dernede ville også få det at vide. Nå, hun er stukket af. Jeg tror ikke, de ville tage det positivt. Jeg kan heller ikke se, hvorfor man gør det på den måde. Det er jo mit liv, og hvis jeg vil leve på den måde, hvorfor ikke? Jeg vil aldrig have de fordomme over for mine børn. De skal kunne leve mere frit. Hvis de siger, de har fundet den eneste ene, så, lige meget hvor han er fra, så har de min tilladelse til at gifte sig med ham eller hende. For det er dem, der skal leve med dem, og ikke mig. Jeg vil ikke sige, han skal kun være derfra, hun skal kun være derfra.

Kvinden oplever tydeligvis en begrænsning: Bliver hun forelsket i en dansk mand, så vil hendes familie slå hånden af hende, både den del af familien, som bor i Danmark, og den, som bor i Tyrkiet. Valget for hende består dermed i enten at gå imod forældrenes ønsker og forventninger, med risikoen for at miste dem, eller at underkaste sig markeringer af endogami. Styringen i valg af partner sker altså lang tid før, at forelskelse eller konkret forhandling af ægteskab finder

4. I den kvantitative delundersøgelse afstod vi fra at spørge direkte om, hvorvidt de unge var blevet tvunget til at gifte sig, da vi forventede, at besvarelsen i høj grad ville være påvirket af den pågående debat om etniske minoriteters måder at danne par på i Danmark. I stedet forsøgte vi at komme omkring emnet ved at spørge ind til problemstillinger og forhold, som vi fandt af betydning for afgrænsning af problematikken, fx om ægteskabet blev til gennem en kollektiv eller individuel proces, og om den unge var involveret/ikke involveret i processen frem mod ægteskab.

sted. Den sker indirekte i de rammer og ud fra de konventioner, som familien lever efter. Kvinden udtrykker, at disse er uforanderlige, når det gælder hendes eget liv (hun har altså svært ved at forhandle). Men ændringen kan ske i forhold til hendes børn, dvs. i forhold til den familie, hvori hun selv med tiden bliver en autoritet.

Andre af svarpersonerne er overbeviste om, at de kan flytte (altså, forhandle) de rammer og begrænsninger, som forældrene opstiller. Det kommer så at sige an på, om man er "sat i situationen":

Det værste, der kunne ske [i forhold til forældrene]? Måske det der med, hvem man vælger som [partner], når man skal giftes. De vil meget gerne have, at det bliver inden for vores egen kultur. Men hvis jeg fx kom ind med en dansk pige og vil giftes med hende, så vil de først være meget skeptiske, men så tror jeg bare, at de derefter vil acceptere det. Det tror jeg ikke, vil være det store problem. Det vil de. Det er jeg helt sikker på.
(Mand med oprindelse i Tyrkiet)

Men hvorfor er det så, at rammerne for det kulturelt acceptable er mere statiske og muligheden for forhandling er mindre i nogle familier end andre? Hvordan ser disse familier ud? Nogle af de kvalitative data tyder på, at det særligt er i de familier, som oplever en social marginalisering i det danske samfund, at forældrene er tilbøjelige til at ville kontrollere deres børn og unge. En ressourceperson med lang erfaring inden for arbejdet med etniske minoritetsfamilier siger:

De familier, vi har været i kontakt med, de er i forvejen ramt af udstødelse, udstødelse af arbejdsmarkedet og det danske samfund. Deres eneste kontakt til samfundet består i "det forstår jeg ikke" besøg hos lægen, samtaler hos sagsbehandleren, A-kassen. Det er den kontakt, de har. Bliver de også udstødt af det fællesskab, de lever i, så har de næsten ingen kontakt, intet netværk overhovedet... Derfor kan man sige, at overlevelse for familien samlet set bliver påvirket af den unges valg, ud over at relationen mellem forældrene bliver dårligere, og en får måske, som får ny status, meget ny status. Der er tale om familiens samlede overlevelse.

Man skal således være opmærksom på, at de etniske minoriteters marginalisering i det danske samfund kan styrke bestræbelse på at holde fast i de bånd, som familien har til oprindelseslandet. Her er der tale om netværk, hvor man som familie søger at fastholde en identitet af

selvværd og autoritet. Den fortsatte deltagelse i netværket afhænger af, i hvilken grad man er villig til at investere i det. Investeringen kan fx tage form af at gifte sit barn med en anden person, som er tilknyttet netværket. De unge bliver således en "værdi", som udveksles for at vedligeholde kontakt og fastholde autoritet og dermed følelsen af selvværd i forhold til de netværk og familieband i oprindelseslandet, som man ikke ønsker at blive (yderligere) marginaliseret i forhold til.

Alligevel kan man ikke antage, at tvangsægteskaber kun finder sted i socialt marginaliserede familier. Tvang i sådanne familier er måske netop synlige, fordi det oftest er dem, der har kontakt til det sociale system og professionelle. En social faktor kan således forenkle vores billede af, i hvilke familier tvangsægteskab foregår. Det kan ikke afvises, at også unge i bedrestillede familier udsættes for et pres, som de oplever som tvang.

På den ene side kan vi således se tvangsægteskaber som udtryk for en social faktor, og på den anden side må vi se tvangsægteskaber som noget, der kan finde sted på tværs af sociale faktorer. Fastholdelse af autoritet kan ikke alene være et problem for den, som ingen autoritet har, den kan også være et problem for den familie, som har en høj status inden for gruppen – hvad kan det betyde for en sådan families selvforståelse og autoritet, hvis den unge får en kæreste eller går imod familiens forventninger, fx når det gælder bestemte tolkninger af slægtskabssystemer? Her er det af betydning at se på det "omvendte autoritetsforhold", som beskrives i kapitel 3: Tager den unge en rolle eller foretager en handling, som svækker eller overskygger forældrenes autoritet, eller er forældrene på et eller flere planer afhængige af den unge? Betydningen af afhængighed udtrykkes fx i følgende citat. Selvom der ikke er tale om en ung, som er ved at indgå et (tvangs-)ægteskab, men er på vej ud af et ulykkeligt ægteskab, viser det, at familien kan opleve den unges afvisning af de forventninger, som de stiller til dem, som fatalt:

Jeg er egentlig ligeglad med ham [hendes mand], men så [er der] resten af min familie. Det påvirker nok dem mere, end det påvirker ham. For han kan jo godt blive gift igen. Men de får måske ikke deres datter tilbage ... Jeg tror ikke, de vil have noget med mig at gøre, hvis jeg gjorde det. For jeg snakkede med min lillebror på et tidspunkt, da sagde han så også til mig, at "hvis det er, at du går din vej, så lever du ikke for mig mere.

Så er du simpelthen død for mig” ... Min mor hun siger også, at “hvis du vælger at gå, så inden du går, så synes jeg simpelthen, at du skal slå os alle sammen ihjel”.

(Kvinde med oprindelse i Pakistan)

Særligt moderens refleksioner er centrale i citatet: Hvis den unge går imod familiens ønsker, imod hvad der anses som “det rigtige”, så kan hun lige så godt slå dem alle sammen ihjel. Den unge må altså gøre op, hvilke konsekvenser valg og fravalg kan have. De må både gøre op, hvad sådanne handlinger har af betydning for dem selv, men også – således som det beskrives ovenfor – hvad det kan have af betydning for deres familie. En ung kvinde fortæller, da hun bliver spurgt om, hvad det værste var, der kunne ske mellem hende og hendes forældre, at:

Det ville være sådan noget med at være sammen med en dansk dreng. For det vil de ikke have overhovedet. Det skal være en, der er tyrker. Hvis det er [man falder for en ikke-tyrker] – man kan jo ikke gøre for, at man bliver forelsket. Det sker bare. Så bliver man måske nødt til at lyve lidt. Og så sige, man går ud med veninderne, det gør man ikke. Jeg har det ikke godt med at blive nødt til at lyve, men så på de områder, der gør jeg det.

Hemmeligholdelsen understreger i sig selv, at der kan være en risiko ved offentliggørelse af førægteskabelige forhold inden for nogle familier. Faren er ikke alene det tab, som den unge kan lide i forhold til familien, men også det tab, som familien kan lide i forhold til gruppen. Afsløringen af forhold, som ikke følger det ægteskabelige spil, kan af familien opfattes som et overgreb fra den unges side imod dem. Og overgrebet – både når det gælder kæresteforhold og andre handlinger, så som at løbe hjemmefra – kan gengældes med et overgreb, hvad enten det drejer sig om udstødelse eller pres til at indgå et ægteskab efter familiens ønske. Det sårede omdømme, den sårede autoritet, heles ved at tingene atter “går rigtigt til”. En ung kvinde med pakistansk baggrund fortæller:

Der skete det, at jeg i ‘99 stak af hjemmefra ... Jeg syntes, jeg var ved at eksplodere indeni. Jeg skulle bare have rum, hvor jeg bare var mig selv ... Måske var det ham, jeg var sammen med på det tidspunkt. Så stak jeg af, og så kom jeg tilbage igen. Og så ved mine forældre ikke rigtig, hvad de skal stille op med mig. Min far han blev også ret hidsig ... Jeg

var meget sårbar på det tidspunkt. Så fik min mor overtalt mig til, at jeg kunne blive gift med min fætter. Fordi det kunne være meget godt. Det er meget rart at være gift, for så har man æren i behold. Inden for familien ... Så tænkte jeg: Jeg var også ved at blive træt af det. Så tænkte jeg, at så er det i orden. Så gifter jeg mig. Det var egentlig det, der fik mig til at gifte mig. Men i dag fortryder jeg det så.

Citatet understreger fire ting: 1) familiens (ikke mindst faderens) sårbarhed i forhold til dens autoritet og muligheder, da datteren afviger fra den slagte vej og ikke gør "det rigtige", 2) den sårbarhed – som kan få den unge til at gå ind i et ægteskab, som han eller hun bagefter fortryder, 3) processen, som leder frem til ægteskabet som en generationskonflikt: Den unge kvinde har forventninger til sit eget liv, som passer så lidt ind i hendes families forventninger, at hun stikker af hjemme fra, 4) kompleksiteten i, hvornår man kan tale om et tvangsægteskab eller ej. På den ene side er der et tydeligt pres fra familien, men på den anden side giver den unge sit samtykke. Et samtykke, som senere fortrydes, men ikke desto mindre gives.

For at fastslå, om der er tale om et tvangsægteskab, er væsentligt at lytte til den unges røst. Det er i særlig grad ham eller hende, som bedst kan beskrive, hvorfor og hvordan der er tale om tvang fra familiens eller andres side. At vi i dette kapitel alligevel har prøvet at give en overordnet definition af og forklaring på, hvad et tvangsægteskab er, skyldes to ting: for det første et overordnet samfundsmæssigt behov for at få en nuanceret beskrivelse af, hvad processerne i denne slags ægteskaber er, og på hvilken måde man kan sige, at de adskiller sig fra andre pardannelsesformer. Og for det andet en forventning om, at beskrivelsen kan være et redskab i den praktiske indsats, der finder sted mod tvangsægteskaber. Den kan være med til at beskrive nogle af de "sårbarheds zoner", hvor risikoen for et tvangsægteskab kan opstå, men også påpege den sensitivitet, som disse zoner skal behandles med. En troværdig påvisning af, at der er tale om et tvangsægteskab, kan ikke gøres på baggrund af en facitliste, men kræver indblik i de historier, som såvel unge som forældre kan fortælle. Tvangsægteskabet er et spørgsmål om brug af magt, om fastholdelse af magt og om afmagt. Forældre kan tvinge deres børn til ægteskab og udfører dermed en magthandling, men de unge kan også bruge argumentet om tvangsægteskab, når de henvender sig til det sociale system som en måde at få magt over deres forældre på – ikke mindst

på baggrund af de diskussioner, som findes i det offentlige rum (Sareen, 2003).⁵ At fastslå, at der er tale om et tvangsægteskab, kræver en dybtgående analyse af den proces, som fører til det konkrete ægteskab – og at der lyttes til de aktører, som tager del i den.

Selvom undersøgelsen altså understreger, at man må høre på den unge på "individplan" for at afgøre forekomsten af tvang, viser den imidlertid også, at der er større risiko for tvangsægteskab i nogle etniske minoritetsgrupper end andre (tabel 4.6). Risikoen for tvangsægteskaber er mindst blandt unge med oprindelse i Eksjugoslavien og Somalia, og den er størst blandt unge med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan og Libanon. At risikoen for tvangsægteskab fremstår som ringe blandt unge med oprindelse i Somalia, er interessant, når man tager den marginalisering, som denne gruppe oplever i det danske samfund, og gruppens stærke netværk (og dermed mulighed for sanktioner, se Schmidt, 2003) i betragtning.

Noget af forklaringen kan findes i den forholdsvis pragmatiske forståelse af ægteskab, som findes inden for denne etniske gruppe. En professionel, som til daglig arbejder med somaliske kvinder, fortæller:

Min oplevelse af somaliere er, at de gifter sig, bliver skilt, får børn med – jeg vil ikke sige med gud og hver mand, det kommer til at lyde så strengt – men de har en, måske ikke en anden familiestruktur, men de har en anden måde at danne par og opløse parforholdene på ... Pludselig opdager man, når man sidder og skal hjælpe dem, og alle de her børn og retten, og så de to børn her, dem har jeg med fra et tidligere ægteskab, og de der er hans særbørn, og så pludselig er de der 13 børn, der står på listen, splittet op. Jeg har indtryk af, at det er meget nemt for dem. Jeg ser også kvinder – ja, vi ser jo kun kvinder her – de bliver hurtigt uvenner med deres mænd, og inden de officielt er flyttet fra hinanden og separationssagen er gået i gang, har de allerede giftet sig islamisk med en anden mand og måske fået barn.

5. At dette forekommer, understregedes også af Anne Mau, sekretariatschef i Landsorganisationen af Kvindekrisecentre, ved et møde arrangeret af Ligestillingsministeriet, 8. januar 2003.

En dansk undersøgelse af 3 år gamle etniske minoritetsbørn i Danmark understreger en høj skilsmisserate blandt somaliere i Danmark. Hvor 20 pct. af børn med oprindelse i Somalia havde oplevet, at deres forældre blev skilt inden for de første 3-4 år af deres liv, var det ca. 5 pct. af børnene med oprindelse i Pakistan og Tyrkiet, som havde oplevet deres forældre gå fra hinanden i samme tidsrum (Jepesen & Nielsen, 2001). En høj skilsmisefrekvens kan på den ene side påvirkes af sociale faktorer (fx flugt og social marginalisering), men dertil kommer de holdninger, som en gruppe må have til skilsmisse – og især konsekvenserne for en person, som gennemgår den. Disse holdninger kan igen påvirke processen omkring ægteskab: Hvis skilsmisse er acceptabelt og fx ikke giver kvinden en dårlig plads på ægteskabsmarkedet, bliver de restriktioner, som kan knytte sig til ægteskabsprocessen også mindre.

4.7 Perspektivering

Kapitlet her har illustreret noget af den mangfoldighed, som findes i de måder, som etniske minoriteter gifter sig på. Fremstillingen viser, at der er flydende overgange mellem forskellige ægteskabsformer. Et arrangeret ægteskab kan bunde i kærlighed, og et tvangsægteskab kan have mange ligheder med et arrangeret ægteskab. Den afgørende forskel ligger i processen, i spørgsmålet om frivillighed og mulighed for forhandling. Mangler disse elementer, er der tale om et tvangsægteskab. Er de til stede, kan der enten være tale om et kærlighedsægteskab eller/og et arrangeret ægteskab.

Måden, vi gifter os på, er kulturelt bestemt. Dette er også noget, som både unge og forældre i denne undersøgelse gør opmærksom på. Selvom denne beskrivelse til tider fremstår statisk ("i vores kultur gør vi sådan og sådan"), understreger kapitlet også, at der sker forandringer af den kulturelle ramme. At gøre "det rigtige" fremstår i stigende grad som den unges eget projekt og valg, når man ser på de prioriteringer af kærlighed, fælles værdier og baggrund, som de foretager. Hvordan processen frem til brylluppet ser ud, når man har fundet den rette (eller, for nogles vedkommende, ladet andre vælge), kan variere. Nogle involverer familien, andre gør ikke. Men vigtigt er det at fremhæve, at etniske unge ikke blot er subjekter, som andre, fx forældre, handler og vælger for: De handler og vælger i stor udstrækning også selv.

Kapitlet giver nogle *overordnede* perspektiver på, hvorfor tvangsægteskaber opstår: social marginalisering, risikoen for udstødelse af betydningsfulde netværk samt tab af autoritet og dårlig kommunikation mellem børn og forældre. Ligeledes beskriver kapitlet de forskelle, som findes mellem det arrangerede ægteskab og tvangsægteskabet, men også, at størstedelen af de unge gifter sig af kærlighed og foretager deres valg selvstændigt. At en stor del af de unge fortsat vælger en person med oprindelse i det samme land som dem selv, er en karakteristisk, som gør sig gældende for alle grupper i undersøgelsen, men ligeledes er det tydeligt, at denne præference ikke betyder, at man gifter sig med en person, som bor i det land: Der er snarere fokus på, at fælles baggrund kan gøre, at man har fælles værdier og måder at gøre ting på, hvilket også er et element, som de unge prioriterer i deres ægteskaber. Grænserne for endogami forandres og gør det tilsyneladende – når man sammenligner med tidligere undersøgelser af etnisk minoritetsunge i Danmark – ganske hurtigt.

Der er dog også visse *specifikke* forskelle mellem de fem udvalgte etniske minoritetsgrupper, som er værd at bemærke. Det er fx interessant, at unge med oprindelse i Pakistan i særlig grad opgiver, at familien var involveret i processen frem mod deres ægteskab, at de i større grad end de andre grupper opgiver, at de slet ikke var involveret i at finde deres partner, og at de i mindre grad end andre unge opgiver, at de vil tillade, at deres eget barn gifter sig med en dansker eller selv vælger deres ægtefælle. Dette understreger betydningen af en snæver tolkning af endogami (*zaat*) og den deraf følgende forældreindflydelse inden for denne gruppe – uden at det dermed påvirker deres integration i andre dele af samfundslivet (Schmidt & Jakobsen, 2000).

Ligeledes er det interessant, at somaliere i særlig grad er den gruppe, hvor familien ikke er involveret i valg af partner i stor udstrækning vil give deres barn lov til selv at finde sin partner, og gifte sig med en dansker, og i højere grad end de andre grupper finder det vigtigt, at deres partner boede i Danmark, inden de blev gift/forlovet. Taget i betragtning, at denne gruppe i det danske samfund ofte beskrives som særligt marginaliseret og kulturelt “anderledes”, er det et væsentligt resultat, at somaliere i forbindelse med pardannelsen viser et stort niveau af tilpasning til det danske samfund.

BILAGSTABELLER

Bilagstabel B.4.1

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter alder. Særskilt efter pardannelsesmønster og køn.

	Gift			Forlovet			Kæreste			Ikke i parforhold			Alle
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
19 år og derunder	0	2	1	16	29	23	23	28	26	40	47	43	28
20-22 år	21	29	25	26	29	28	37	35	36	33	27	30	30
23-25 år	37	43	41	37	38	37	37	25	31	19	18	18	27
26 år og derover	43	26	33	21	4	12	3	12	8	8	8	8	14
I alt pct.	101	100	100	100	100	100	100	100	101	100	100	99	99
I alt personer	63	90	153	19	24	43	60	57	117	173	142	315	628

Bilagstabel B.4.2

17-27-årige etniske minoritetsunge, procentvist fordelt efter, i hvilken grad de mener, at det er af betydning i et parforhold, at begge parter har samme syn på livet i almindelighed. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
I høj grad	67	66	66	68	60	64	47	53	50	53	66	59	65	80	71	62
I nogen grad	20	28	25	18	32	25	43	36	39	27	28	28	13	6	10	26
I mindre grad	11	3	6	8	5	6	7	8	8	15	6	11	21	14	18	10
Slet ikke	2	2	2	6	3	5	3	3	3	4	0	2	1	0	1	3
I alt pct.	100	99	99	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	101
I alt personer	54	86	140	62	62	124	58	59	117	73	53	126	62	49	111	618

Bilagstabel B.4.3

17-27-årige etniske minoritetsunge, fordelt efter, hvorvidt de mener at religion betyder meget, lidt, noget eller ingenting for dem. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle		
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt
Meget	28	29	29	43	44	43	67	78	72	69	77	72	79	76	78	60		
Noget	41	30	34	37	38	37	23	19	21	19	23	20	13	20	16	26		
Lidt	19	24	22	11	14	13	7	3	5	7	0	4	8	4	6	10		
Ingenting	13	16	15	10	5	7	3	0	2	5	0	3	0	0	0	6		
I alt pct.	101	99	100	101	101	100	100	100	100	100	100	99	100	100	100	100		
I alt personer	54	86	140	63	64	127	60	59	119	74	53	127	62	50	112	625		

Bilagstabel B.4.4

17-27-årige etniske minoritetsunge, fordelt efter deres religiøse tilhørsforhold. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle		
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt
Islam	65	65	65	94	91	92	95	98	97	89	94	91	100	98	99	88		
Kristendom	30	28	23	0	3	2	2	2	2	7	6	6	0	0	0	7		
Ateist/ingen religion	6	6	6	6	3	5	3	0	2	3	0	2	0	2	1	3		
Andet	0	1	6	0	3	2	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2		
I alt pct.	101	100	100	100	100	101	100	100	101	100	100	100	100	100	100	100		
I alt personer	54	85	139	63	64	127	60	59	119	74	53	127	62	50	127	624		

Bilagstabel B.4.5

17-27-årige etniske minoritetsunge, fordelt efter i hvilken grad de mener, at deres børn skal have lov til at gifte sig med en dansker. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
Ja, bestemt	87	76	80	55	47	51	47	25	36	64	30	50	71	62	67	57
Ja, måske	9	7	8	24	17	21	33	27	30	24	38	30	16	22	19	21
Nej	2	10	7	11	20	16	13	31	22	5	25	13	1	4	3	12
Ved ikke	2	7	5	10	16	13	7	17	12	7	8	7	11	12	12	9
I alt pct.	100	100	100	100	100	101	100	100	100	100	101	100	99	100	101	99
I alt personer	54	86	140	62	64	126	60	59	119	74	53	127	62	50	112	624

Bilagstabel B.4.6

17-27-årige etniske minoritetsunge, fordelt efter i hvilken grad de mener, at deres børn selv skal have lov til at finde deres ægtefælle. Særskilt efter forældrenes oprindelsesland og køn.

	Eksjugoslavien			Tyrkiet			Pakistan			Libanon			Somalia			Alle
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	
Ja, bestemt	94	94	94	84	89	87	68	71	70	88	85	87	90	94	92	86
Ja, måske	0	6	4	13	9	11	25	14	19	11	13	12	3	6	5	10
Nej	6	0	2	0	2	1	2	3	3	0	2	1	2	0	1	1
Ved ikke	0	0	0	3	0	2	5	12	8	2	0	1	5	0	3	3
I alt pct.	100	100	100	100	100	101	100	100	100	101	100	101	100	100	101	100
I alt personer	54	86	140	62	64	126	60	59	119	74	53	127	62	50	112	624

PARDANNELSESMØNSTRE OG INTEGRATION

5.1 Indledning

Generelt er uddannelsesniveaut og andelen, der er i beskæftigelse, lavere for indvandrerne med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan, Eksjugo-slavien, Libanon og Somalia end for danskerne. Også efterkommerne har et lavere uddannelsesniveau og lavere beskæftigelsesfrekvenser end jævnaldrende danskere, selvom de generelt er bedre uddannet og klare sig bedre på arbejdsmarkedet end deres forældre.¹ En af forklaringerne på det forholdsvis lave uddannelsesniveau og den svage arbejdsmarkedstilknytning for efterkommere og for indvandrere, som er kommet til Danmark som børn, er deres sociale arv, dvs. forældrenes lave uddannelse og svage arbejdsmarkedstilknytning, jf. Hummelgaard (2002), Jakobsen & Smith (2003) og Nielsen et al. (2003). De nævnte analyser viser dog også, at de etniske minoritetsunge, som bliver gift tidligt, har mindre uddannelse og i mindre grad er i beskæftigelse end de øvrige etniske minoritetsunge.

1. For en beskrivelse og analyse af uddannelsessituationen og arbejdsmarkedstilknytningen for etniske minoriteter i Danmark, se fx Larsen (2000), Schultz-Nielsen (2000), Husted et al. (2001), Hummelgaard et al. (1998 og 2002), Jakobsen & Smith (2003) og Nielsen et al. (2003). De nævnte undersøgelser viser også, at der er betydelige forskelle på de fem etniske minoritetsgrupper mht. uddannelsesniveau og arbejdsmarkedstilknytning.

I dette kapitel fokuseres der på samspillet mellem pardannelsesmønstre på den ene side og integration af de etniske minoriteter på den anden. I denne forbindelse anvendes begrebet integration først og fremmest ud fra en deltagelsestilgang, hvor det især er deltagelse i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, der er i fokus (jf. afsnit 2.2.4). Omfanget af oplevet diskrimination inddrages også som en indikator på integration.

De empiriske analyser af sammenhængen mellem integration og pardannelsesmønstre laves på baggrund af spørgeskemadata og indeholder sammenligninger af, om de etniske minoritetsunge, der er gift, adskiller sig fra de øvrige mht. uddannelse, beskæftigelse og oplevet diskrimination. De etniske minoritetsunge, som har en familiesammenført ægtefælle, sammenlignes endvidere med de øvrige gifte. Det er ikke muligt at lave sammenligninger af, hvorvidt de svarpersoner, som har indgået et arrangeret ægteskab, adskiller sig fra de øvrige svarpersoner, da det kun er en mindre del af ægteskaberne blandt svarpersonerne, hvor forældre eller anden familie har været involveret i at finde ægtefællen. Langt de fleste af svarpersonerne har selv fundet deres ægtefælle, jf. kapitel 4. Det er heller ikke muligt at lave en sammenligning af svarpersoner med en dansk ægtefælle og de øvrige svarpersoner, da meget få er gift med en dansker. Analyserne laves separat for mænd og kvinder. Selvom kapitel 4 viste, at pardannelsesmønstrene varierer for de fem etniske minoritetsgrupper, er det ikke muligt at lave særskilte analyser for de fem oprindelseslande på grund af et relativt lavt antal interviewpersoner i spørgeskemaundersøgelsen.

Den præcise sammenhæng mellem de unges pardannelsesmønstre på den ene side og deres integration på den anden side er antageligt meget kompleks. Den er derfor særdeles vanskelig at indfange i empiriske analyser. Fravælger nogle unge fx uddannelse, fordi de i en ung alder skal giftes med en person fra oprindelseslandet? Eller vælger nogle unge det tidlige ægteskab, fordi de ikke kan komme videre i uddannelsessystemet? Eller er det andre faktorer, der på en gang påvirker både uddannelsesvalg og valg vedrørende pardannelse, såsom oplevelsen af at blive diskrimineret i det danske samfund? Nogle gange inddrages uddannelse også som forklarende variabel i analyser af pardannelsesmønstre, mens variable, som beskriver pardannelse, andre gange inddrages som forklarende variable i analyser

af uddannelse og beskæftigelse. Selvom et af formålene med denne undersøgelse er at få en øget viden om sammenhænge mellem pardannelsesmønstre og integration, er det ikke inden for rammerne af dette projekt muligt at få afdækket de kausale sammenhænge. I analyserne af sammenhængen mellem pardannelse og integration inddrages dog en række faktorer som på baggrund af tidligere forskning forventes at påvirke ægteskabsmønstrene.

Et af de problemer ved familiesammenføringer, som er blevet nævnt i den offentlige debat, er, at de etniske minoritetsunge bliver gift med personer fra hjemlandet med et meget lavt uddannelsesniveau, jf. kapitel 6. For at belyse i hvor stort omfang dette er tilfældet, indeholder dette kapitel også en sammenligning af etniske minoritetsunge, som er gift, og deres ægtefæller mht. uddannelsesniveau og beskæftigelsessituation. I den forbindelse er der særlig fokus på de svarpersoner, som har en ægtefælle, der er familiesammenført. Det er bl.a. interessant at belyse de familiesammenførte ægtefællers uddannelse og beskæftigelsesstatus, da forældrebaggrund har stor betydning for børns og unges uddannelsesmønstre og arbejdsmarkedstilknytning, jf. Nielsen et al. (2003) og Jakobsen & Smith (2003). Hvis de familiesammenførte ægtefæller i større grad mangler kvalifikationer, der er relevante for det danske arbejdsmarked, kan det derfor få konsekvenser for kommende generationers integration. Det skal dog bemærkes, at det ikke er inden for rammerne af denne undersøgelse at belyse betydningen af familiesammenføringer på børnenes integration i det danske samfund.

Det næste afsnit indeholder en beskrivelse af tidligere forskningsresultater på området, som de empiriske analyser i kapitlet er inspireret af. Afsnit 5.3. indeholder analysen af sammenhængen mellem integration og pardannelse, mens afsnit 5.4 indeholder analysen af partnerens uddannelsesniveau og beskæftigelsesstatus.

5.2 Hvad viser tidligere undersøgelser?

Flere internationale undersøgelser har analyseret, hvorvidt pardannelsesmønstrene varierer for etniske minoritetsunge, afhængigt af om personerne er efterkommere eller indvandrere, og afhængigt af uddannelsesniveaut.

Lievens (1999) og Qian et al. (2001) analyserer sammenhængen mellem etniske minoriteters assimilation i hhv. Belgien og USA, og valg af ægtefælle. Assimilation er bl.a. målt ved indvandrerstatus og uddannelsesniveau. Indvandrerstatus beskriver, om personen er indvandrer eller efterkommer. I de to studier undersøges følgende tese: Jo mere assimileret personen er, jo mindre tilbøjelig er den pågældende til at gifte sig med en person fra oprindelseslandet (familiesammenføring).²

Tesen kan forklares med en ifølge Lievens ofte fremsat påstand om, at ægteskab med en person fra oprindelseslandet bygger på traditionel adfærd, som vil aftage over tid og generationer, fx at indvandrernes børn vil være mindre tilbøjelige til at gifte sig med en person fra oprindelseslandet end indvandrerne selv. Her refererer begrebet traditionel til værdier og sædvaner, der er importeret fra oprindelseslandet (eller et bestemt område i oprindelseslandet), og som er overført mellem generationerne. Ægteskab er i denne sammenhæng et familieanliggende nærmere end en forening af to individer, og forældrene har stor indflydelse på valget af ægtefælle. Det, at børnene får en ægtefælle fra det samme område i oprindelseslandet, som forældrene stammer fra, kan være en måde at bevare traditionerne på, se Lievens (1999). Aftager traditionel adfærd med øget assimilation, kan det også forventes, at især forældre, der har været kort tid i værtslandet, er dårligt uddannet og har en svag tilknytning til arbejdsmarkedet, ønsker, at deres børn skal giftes med en person fra oprindelseslandet. Tidligt ægteskab kan måske også ses som et udtryk for traditionel adfærd, hvor man lægger mere vægt på traditionelle familiemønstre end på uddannelse. Tidligere undersøgelser har fundet, at etniske minoritetsunge, som bliver gift relativt tidligt, i højere grad får/vælger en familiesammenført ægtefælle end øvrige etniske minoritetsunge, jf. Lievens (1999) og Schmidt & Jakobsen (2000).

-
2. Assimilation betyder, at minoritetsgrupperne bliver ligesom majoritetsgruppen. I nogle sammenhænge anvendes begrebet fragmentarisk, hvor fx beskæftigelsesmæssig assimilation anvendes til at beskrive en situation, hvor etniske minoriteter har samme beskæftigelsesfrekvenser, arbejdsløshedsrater og lønniveau som majoritetsbefolkningen. Andre gange dækker assimilationsbegrebet over, at de etniske minoriteter tilnærmer sig majoritetsbefolkningen både mht. socioøkonomiske forhold og kulturelt.

Der kan dog også være andre forklaringer end opretholdelsen af traditionelle mønstre, der spiller ind på ægteskabsadfærden. Forskellige undersøgelser tyder på, at mænd og kvinder gifter sig med personer fra oprindelseslandet af forskellige årsager: Kvinder, som har den højeste sandsynlighed for at blive assimileret, har også den højeste sandsynlighed for at gifte sig med en person fra oprindelseslandet, mens det for mændene er omvendt. Mændene begrundet et sådant valg af partner med, at kvinderne, som tilhører deres egen etniske gruppe i værtslandet, er for moderne og opfører sig for frit. Mens kvinderne argumenterer, at mændene fra deres egen etniske gruppe i værtslandet er for traditionelle, ikke har en god uddannelse og ofte er uden arbejde, jf. Lievens (1999).

Deltagelsen i netværk kan også påvirke pardannelsen og være med til at forklare sammenhængen mellem integration og pardannelse, hvis fx etniske minoriteter med en høj uddannelse og et arbejde i højere grad end lavt uddannede er i kontakt med majoritetsbefolkningen, fordi de møder personer fra majoritetsbefolkningen i uddannelsessystemet og på arbejdet, eller fordi de i bor i boligområder, hvor beboerne fortrinsvis er fra majoritetsbefolkningen, jf. Qian et al. (2001). Netværk kan måske også være med til at forklare sammenhængen mellem indvandrerstatus/alder ved indvandring og pardannelse. Personer, der er født i værtslandet eller kommet dertil i en tidlig alder og været gennem værtslandets skole- og uddannelsessystem, vil nok alt andet lige have et større netværk i majoritetsbefolkningen.

En forklaring på, at nogle etniske minoritetsunge vælger at gifte sig med personer fra andre etniske minoritetsgrupper i værtslandet (frem for majoritetsbefolkningen), kan være fælles erfaringer/oplevelser i værtslandet, fx diskrimination eller en følelse af at være marginaliseret, jf. Qian et al. (2001). Andre forklaringer kan være fælles religion, og at man ønsker at blive gift med en person, som har boet i værtslandet før ægteskabet, jf. kapitel 4. Diskrimination og religion kan måske også indebære, at etniske minoritetsunge vælger en ægtefælle fra oprindelseslandet. Om ægtefællen findes i oprindelseslandet eller i en etnisk minoritetsgruppe i værtslandet, kan så bl.a. afhænge af netværkene (om netværkene primært består af personer i oprindelseslandet eller andre etniske minoriteter i værtslandet) og af, hvor stor vægt den unge lægger på, at ægtefællen har kendskab til værtslandet.

Lievens ser på valg af ægtefælle blandt etniske minoriteter i Belgien med oprindelse i Tyrkiet og Marokko, mere præcist, hvordan forskellige faktorer spiller en rolle for, om personer i de to etniske minoritetsgrupper gifter sig med en person fra oprindelseslandet eller en person fra Belgien, som tilhører samme etniske gruppe som dem selv. Kun ganske få bliver gift med en person fra en anden etnisk gruppe, og disse er derfor ikke medtaget i analyserne. For gruppen af etniske minoriteter med oprindelse i Tyrkiet finder Lievens at forskellene mellem personer, som var 6-14 år ved indvandring (delvist socialiseret i Belgien), og personer, som er født i Belgien eller indvandret før de fyldte 6 år (socialiseret i Belgien), ser ud til at være i overensstemmelse med ideen om, at valg af en ægtefælle fra oprindelseslandet er traditionelt motiveret: De personer, som var 6-14 år ved indvandringen til Belgien, har højere odds for at vælge en partner fra oprindelseslandet. Det er især udtalt for kvinder. Kønsforskellene kommer også frem i forbindelse med effekten af uddannelse: Sandsynligheden for at vælge en partner bosiddende i oprindelseslandet stiger for kvinderne med stigende uddannelsesniveau, mens det omvendte er tilfældet for mændene. Det vil sige, at disse resultater underbygger, at for kvinderne er det dem, som har mest potentiale for assimilation, der i størst omfang vælger en partner, som er bosiddende i oprindelseslandet, mens det er omvendt for mændene. For marokkanerne er billedet det samme for mændene. Modsat kvinderne fra Tyrkiet er kvinder fra Marokko med et højt uddannelsesniveau mindre tilbøjelige til at vælge en partner fra oprindelseslandet end de øvrige kvinder, jf. Lievens (1999). Lievens resultater understreger, at sammenhængene mellem fx pardannelsesmønstrene og uddannelse varierer for de etniske minoritetsgrupper.

I Qian et al. (2001) analyseres valg af ægtefælle hos etniske minoriteter med oprindelse i Asien, herunder hvordan forskellige faktorer har indflydelse på, om de gifter sig med: (1) en hvid amerikaner, (2) en amerikaner med oprindelse i et andet asiatisk land eller (3) en person med oprindelse i samme asiatiske land som dem selv. Analyserne deles ikke op på køn. De finder i overensstemmelse med hypotesen vedrørende assimilation, at ægteskab med hvide amerikanere blandt etniske minoriteter med asiatisk baggrund er hyppigere for de højt uddannede end de lavt uddannede, og hyppigere for efterkommere end indvandrere. De finder også, at efterkommere hyppigere end indvandrere gifter sig med personer med oprindelse i andre asiati-

ske lande. Betydningen af generation og uddannelse varierer for de forskellige asiatiske grupper, og dette bliver forklaret med forskelle i kultur, religion, sprog og socioøkonomisk baggrund. For eksempel er asiater med en etnisk kultur, som har været under indflydelse af vestlig kultur og engelsk sprog, mest tilbøjelige til at gifte sig med hvide amerikanere.

Også et andet dansk studie har fokuseret på pardannelsesmønstre blandt unge med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan og Eksjugoslavien, som er indvandret til Danmark, før de fyldte 16 år, se Celikaksoy et al. (2003). Analyserne er baseret på spørgeskemadata indsamlet i 1999 blandt knap 700 28-36-årige etniske minoriteter fra de tre lande. Fokuset i analyserne er på sammenhængen mellem de unge indvandrere og deres ægtefællers uddannelse. Tidligere internationale undersøgelser har fundet en positiv korrelation mellem ægtefællernes uddannelsesniveau. Resultaterne i Celikaksoy et al. (2003) viser da også en positiv korrelation mellem uddannelsesniveau for de unge indvandrerkvinder og deres ægtefæller. For mændene er tendensen den samme, men resultaterne er ikke robuste.

Analyserne i Celikaksoy et al. (2003) viser også, at unge indvandrere med et højt uddannelsesniveau, som har haft mange konflikter med deres forældre, er kulturelt assimileret (måles ved, at de har præference for dansk kultur mht. kønsroller, skilsmisse, behandling af ældre og børn) og har signifikant mindre sandsynlighed for at vælge en partner bosiddende i oprindelseslandet end de øvrige unge indvandrere.

Andre danske undersøgelser har også inddraget variable, som beskriver pardannelse som forklarende variable i statistiske analyser af etniske minoriteters uddannelsesniveau og beskæftigelsessituation. En undersøgelse (Schultz-Nielsen, 2000) finder, at indvandrere, som omgås og jævnligt taler med danskere, har større sandsynlighed for at være i arbejde.

En undersøgelse baseret på registeroplysninger for totalpopulationen af 18-25-årige efterkommere, som har forældre med oprindelse i mindre udviklede lande, og en 10 pct. stikprøve af jævnaldrende danskere viser, at hos både unge danskere og unge efterkommere gennemfører tidligt gifte i mindre omfang en erhvervskompetence-

givende uddannelse end ugifte. Dette gælder i højere grad efterkommere end danskere og i højere grad kvinder end mænd. Blandt de unge, som er gift, er næsten alle efterkommere gift med en indvander eller efterkommer, og næste alle danskere er gift med en dansker. Undersøgelsen viser også, at tidligt gifte mandlige og kvindelige efterkommere har en mindre sandsynlighed for at komme i beskæftigelse efter endt uddannelse end andre efterkommere, mens en tilsvarende sammenhæng ikke findes for danskerne, jf. Hummelgaard et al., (2002). Jakobsen & Smith (2003), som bygger analyserne på det samme datasæt, som anvendes i Celikaksoy et al. (2003), finder også en stærk sammenhæng mellem alder ved ægteskab og uddannelsesniveau for både kvinder og mænd blandt etniske minoritetsunge med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan og Eksjugoslavien. En anden registerbaseret analyse finder, at indvandrere med en dansk partner (enten gift eller samlevende), som er i beskæftigelse, har en mindre risiko for at blive marginaliseret på arbejdsmarkedet end indvandrere uden en dansk partner. Omvendt har indvandrere med en dansk partner og svag tilknytning til arbejdsmarkedet større sandsynlighed for at blive integreret på arbejdsmarkedet end de øvrige indvandrere med en svag tilknytning til arbejdsmarkedet (Dahl et al., 1998).

De spørgeskemadata, som anvendes af både Celikaksoy et al. (2003) og Jakobsen & Smith (2003), blev indsamlet af Socialforskningsinstituttet i 1999, og de første analyser på dataene findes i Schmidt & Jakobsen (2000). De svarpersoner, som ikke havde påbegyndt en erhvervskompetencegivende uddannelse inden interviewtidspunktet i 1999, blev spurgt om årsagen til dette. Schmidt & Jakobsen (2000) viser, at blandt svarpersonerne med oprindelse i Tyrkiet havde 60 pct. mænd og 68 pct. kvinder aldrig påbegyndt en uddannelse. Næsten halvdelen af mændene fra Tyrkiet og en fjerdedel af kvinderne fra Tyrkiet angav, at de var nødt til at arbejde, som begrundelse for, at de ikke havde påbegyndt en uddannelse. Endvidere svarede 15 pct. af kvinderne fra Tyrkiet, at årsagen var, at de skulle giftes/have barn, og 16 pct., at deres forældre ikke ville have, at de påbegyndte en uddannelse. Den pågældende undersøgelse har ikke analyseret nærmere, hvorfor så stor en andel af de tyrkiske mænd var nødt til arbejde, og hvorfor ægteskab og børn forhindrer de unge tyrkiske kvinder i at få en uddannelse, men svarene indikerer en sammenhæng mellem forældrenes holdninger, pardannelse og uddannelse/beskæftigelse, jf. Schmidt & Jakobsen (2000).

Det er vigtigt at være opmærksom på, at pardannelsesmønstre blandt indvandrere og deres efterkommere også er afhængige af præferencerne i andre grupper, fx villigheden blandt personer fra majoritetsbefolkningen og personer i oprindelseslandet til at gifte sig med indvandrerne og efterkommere. De undersøgelser, som er beskrevet ovenfor, analyserer udelukkende sammenhængen mellem karakteristika hos de etniske minoriteter, og hvem de gifter sig med. Det samme må vi gøre i den foreliggende undersøgelse, da vi ikke har datamateriale for majoritetsbefolkningen, som er parallelt til de data, vi har for de etniske minoritetsunge.

5.3 Analyse af pardannelsesmønstre og integration

I denne undersøgelses analyse af sammenhængen mellem integration og pardannelsesmønstre er det som tidligere nævnt deltagelse i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, som er i fokus. Endvidere inddrages oplevet diskrimination som en indikator på, om etniske minoritetsunge føler sig accepteret i det danske samfund. De tre faktorer uddannelse, arbejdsmarkedstillknytning og oplevet diskrimination er indbyrdes relateret. Uddannelse har fx meget stor betydning for den enkeltes succes på arbejdsmarkedet, og diskrimination kan påvirke etniske minoritetsunges motivation til at tage en uddannelse og mindske deres muligheder for at opnå beskæftigelse. Endvidere udsættes de unge, som i størst omfang deltager i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, måske i højere grad for diskrimination end de øvrige etniske minoritetsunge, fordi de hyppigere er i kontakt med majoritetsbefolkningen.

Derefter undersøges det, om høj deltagelse i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet og oplevelser af diskrimination er sammenfaldende med en relativt lav sandsynlighed for at blive tidligt gift og blive gift med en familiesammenført fra oprindelseslandet, således som man har fundet i andre undersøgelser, jf. afsnit 5.2. Endvidere undersøges sammenhængen mellem pardannelse på den ene side og traditionelle værdier, netværk, indvandrerstatus og forældrekapital på den anden side, dvs. sammenhængen mellem pardannelse og fire faktorer, som ifølge tidligere forskning bidrager til at forklare sammenhængen mellem pardannelse og integration i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, jf. afsnit 5.2. Forældrekapital er i

undersøgelsen defineret ud fra forældrenes uddannelsesniveau, og om forældrene stammer fra by eller land i oprindelseslandet. Lav forældrekapital defineres som, at forældrene har et lavt uddannelsesniveau og stammer fra landområdet i oprindelseslandet.

En række holdningsvariable, som beskriver, om de unge har en traditionel holdning til kønsarbejdsdelingen i husholdningsarbejdet, og om det er faderen eller moderen i en familie, der har hovedansvaret for forsørgelsen, benyttes som indikatorer for traditionelle værdier. Antal danske venner og antal venner med rødder i oprindelseslandet anvendes til at beskrive de unges netværk.

Sammenhængen mellem pardannelse og integration analyseres udelukkende for de 21-28-årige etniske minoriteter. Der sker meget for unge i alderen 17-28 år mht. uddannelse, beskæftigelse og pardannelse. De 17-20-årige svarpersoner er typisk i gang med en ungdomsuddannelse, og meget få af dem er gift, jf. bilagstabel B.5.1-B.5.3 i bilaget til dette kapitel. Derfor medtages de ikke i analyserne i dette kapitel. Blandt de 21-28-årige er det 31 pct. af mændene og 45 pct. af kvinderne, som er gift. Heraf er ca. halvdelen gift med en person, som er familiesammenført, jf. bilagstabel B.5.1. Alle de kvindelige svarpersoner, som er gift, har en ægtefælle, som har oprindelse i samme land som dem selv. 97 pct. af de mandlige svarpersoner har en familiesammenført ægtefælle, og 76 pct. af de øvrige gifte mandlige svarpersoner har også en ægtefælle med rødder i samme oprindelsesland som dem selv.

Afsnit 5.3.1 indeholder en karakteristik af etniske minoritetsunge mht. uddannelse, beskæftigelsesstatus, oplevet diskrimination, indvandrerstatus, forældrekapital, netværk, holdninger til forsørgelse og kønsarbejdsdeling. Analyserne af sammenhængen mellem pardannelse og integration er beskrevet i afsnit 5.3.2

5.3.1 Hvad karakteriserer de unge, etniske minoriteter

Uddannelse, beskæftigelse og oplevet diskrimination

De fleste af de 21-28-årige etniske minoriteter er enten i beskæftigelse eller under uddannelse. Kvinderne er i højere grad under uddannelse og i mindre grad i beskæftigelse end mændene: Knap 50 pct. af mændene og 25 pct. af kvinderne er i beskæftigelse, mens omkring

28 pct. af mændene og 40 pct. af kvinderne er under uddannelse. De personer, som ikke er i beskæftigelse eller under uddannelse, er hovedsageligt arbejdsløse eller på orlov. Især kvinderne har orlov fra beskæftigelse og ledighed, jf. bilagstabel B.5.2.

Selvom kvinderne i højere grad er under uddannelse på interview-tidspunktet end mændene blandt de 21-28-årige, adskiller de sig ikke signifikant fra mændene mht. fordeling på højeste igangværende eller fuldført uddannelse, jf. bilagstabel B.5.3.³ Omkring halvdelen er i gang med eller har gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse (dvs. en faglig eller videregående uddannelse). Endvidere er omkring 15 pct. i gang med eller har fuldført en gymnasial uddannelse. Nogle af disse unge vil formentlig starte på en videregående uddannelse på et senere tidspunkt.

Tidligere undersøgelser viser, at efterkommere og indvandrere opvokset i Danmark har et lavere uddannelsesniveau end danske unge, se fx Hummelgaard et al. (2002) og Jakobsen & Smith (2003). De etniske minoritetsunge, som indgår i den foreliggende undersøgelse, halter også bagefter danske unge mht. uddannelsesniveau. I 2003 havde 70 pct. af de 29-årige danskere gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse, mens omkring 10 pct. havde 8.-10. klasse som højeste gennemførte uddannelse, jf. www.statistikbanken.dk. Selvom flere af svarpersonerne er først i 20'erne og vil påbegynde en erhvervskompetencegivende uddannelse i det kommende år, er det næppe 70 pct. af svarpersonerne, som har gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse som 29-årig. Dels er en relativ høj andel af de 21-28-årige (omkring en tredjedel) ikke i gang med eller har gennemført en uddannelse over grundskoleniveau på interview-tidspunktet, jf. bilagstabel B.5.3, dels ved vi fra andre undersøgelser, at etniske minoriteter (både efterkommere og indvandrere) har et relativt højt frafald i uddannelsessystemet, jf. Undervisningsministeriet (2001) og Jakobsen & Rosholm (2003).

3. Svarpersonerne er i en alder, hvor man typisk er i gang med en uddannelse, hvilket også fremgår af bilagstabel B.5.2. Derfor har vi valgt at analysere på 'højeste igangværende eller fuldført uddannelse' i stedet for 'højeste fuldførte uddannelse'.

Som beskrevet i kapitel 3 oplyser en stor andel af svarpersonerne, at de har oplevet at blive behandlet dårligere end personer fra majoritetsbefolkningen pga. deres etniske minoritetsbaggrund. Mændene har i højere grad oplevet diskrimination end kvinderne. Ifølge eget udsagn har omkring 50 pct. af de 21-28-årige mænd oplevet diskrimination flere gange mod omkring 20 pct. af kvinderne i samme aldersgruppe, jf. bilagstabel B.5.4. At mænd oplever diskrimination mere end kvinder, er også fundet i tidligere danske og udenlandske undersøgelser, jf. Møller & Togeby (1999).

Indvandrerstatus, forældrekapital, netværk og holdninger

Hvordan de etniske minoriteter er fordelt på indvandrerstatus/alder ved indvandring, er vist i afsnit 2.5. Heraf fremgår det, at hovedparten af svarpersonerne har tilbragt det meste af deres barndom i Danmark. Omkring en tredjedel af de etniske minoritetsunge er født i Danmark. Lidt over en femtedel er kommet til Danmark i førskolealderen, mens under en tiendedel er kommet til Danmark, efter de er fyldt 13 år.

Forældrene til de 21-28 årige etniske minoritetsunge har generelt et lavt uddannelsesniveau, jf. bilagstabel B.5.6. Det gælder især mødre. Omkring 15 pct. af mødre og 5 pct. af fædre har 0 års skolegang, mens omkring 30 pct. af mødre og 50 pct. af fædre har en erhvervskompetencegivende uddannelse.

De fleste 21-28-årige svarpersoner har både venner med rødder i oprindelseslandet og danske venner, jf. bilagstabel B.5.7 og B.5.8. Det er under 10 pct., som ikke har venner med rødder i oprindelseslandet, og ligeledes under 10 pct., som ikke har danske venner. Mændene har lidt flere venner end kvinderne, især har de flere danske venner. Knap 40 pct. af kvinderne og over 50 pct. af mændene angiver, at de har mere end ni danske venner, hvilket indikerer, at de har et udbygget netværk med danskere.

Tidligere analyser af holdninger til ligestilling finder ikke overraskende, at flere kvinder end mænd ønsker ligestilling mellem kønnene, jf. Bonke (1997). I overensstemmelse hermed viser den foreliggende undersøgelse, at de mandlige etniske minoritetsunge har en mere traditionel opfattelse af kønsrollerne end de kvindelige minoritetsunge. De unge er bl.a. blevet spurgt, om de mener, at det

er moderen eller faderen, som i familien har hovedansvaret for forsørgelsen, jf. bilagstabel B.5.9. Omkring 50 pct. af mændene mener, at det i lige høj grad er moderen og faderen, der har ansvaret for forsørgelsen, mens de resterende mener, det mest eller kun er faderen, som har ansvaret for forsørgelsen. Sammenlignet hermed mener 83 pct. af kvinderne, at det i lige høj grad er moderen og faderen, der har ansvaret for forsørgelsen.

Mændene er også mere traditionelle mht. holdninger til arbejdsdeling i hjemmet mellem kønnene. En større andel af kvinderne end mændene blandt de etniske minoritetsunge mener, at mænd og kvinder skal deles ligeligt om husarbejdet. Både blandt mænd og kvinder mener de svarpersoner, som ikke angiver, at mænd og kvinder bør deles ligeligt om husarbejdet, at det er kvinderne, der skal stå for madlavning, rengøring, tøjvask og pasning af børn, mens mændene skal stå for havearbejde, reparationer og vedligeholdelse, jf. bilagstabel B.5.10.a-B.5.10.g. Madlavning, rengøring, tøjvask og pasning af børn har traditionelt været kvindeopgaver, mens gør-det-selv-arbejde som havearbejde, reparationer og vedligeholdelse fortrinsvis har været mandeopgaver, jf. fx Lausten & Sjørup (2003).⁴ En analyse af den faktiske arbejdsdeling mellem svarpersonerne og deres partnere viser da også, at det er kvinderne, som i størst omfang står for tøjvask, rengøring, madlavning og børnepasning, mens mændene i størst omfang står for havearbejde og reparation og vedligeholdelse. At mændene er mere traditionelle end kvinderne, er også i overensstemmelse med forskningsresultater refereret i Lievens (1999), som viser, at kvinderne mener, at mændene fra deres egen etniske gruppe i værtslandet er for traditionelle.

5.3.2 Adskiller de gifte sig fra de ugifte mht. uddannelse, arbejde, diskrimination og holdninger?

I dette afsnit sammenlignes gifte og ugifte hhv. kvinder og mænd mht. uddannelse, arbejde, diskrimination, indvandrerstatus, forældrekapital, netværk og holdninger. Da bl.a. en sammenligning af for-

4. Lausten & Sjørup (2003) viser også, at danske kvinder også i dag bruger mere tid på madlavning, rengøring, tøjvask og omsorg for børn og mindre tid på gør-det-selv-aktiviteter end danske mænd, selvom kvinder og mænd er mere lige mht. tidsforbrug på de nævnte aktiviteter i Danmark end mænd og kvinder i mange andre europæiske lande.

Tabel 5.1

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter alder. Særskilt for køn og civilstand.¹

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
21 år	3	23	6	15
22 år	15	17	17	16
23 år	16	15	17	19
24 år	8	15	12	18
25 år	13	16	19	11
26 år	20	8	12	9
27 år	11	4	10	8
28 år	13	2	6	3
I alt pct.	99	100	99	99
I alt personer	61	136	81	99
Chi-square (p-værdi)	28,4382 (0,0002)		7,6208 (0,3672)	

1) Aldersfordelingen er ikke signifikant forskellig for alle mænd og alle kvinder blandt de 21-28-årige etniske minoriteter.

delingerne på beskæftigelsesstatus vil være følsom over for forskelle i aldersfordelingen for gifte og ugifte, er aldersfordelingen vist i tabel 5.1. For kvinderne er der ikke signifikant forskel på alderen for de gifte og ugifte, mens de gifte mænd er lidt ældre end de ugifte mænd: Der er flere 26-28-årige og færre 21-årige.

Uddannelse, beskæftigelse og oplevet diskrimination

Der er forskel på fordelingen på beskæftigelsesstatus på interviewtidspunktet for gifte og ugifte, jf. tabel 5.2. Blandt kvinderne er en fjerdedel af både de gifte og ugifte i beskæftigelse. De ugifte er derimod i højere grad under uddannelse end de gifte: Omkring halvdelen af de ugifte og lidt over en fjerdedel af de gifte er under uddannelse. Til gengæld er de gifte i højere grad end de ugifte på orlov fra beskæftigelse eller arbejdsløshed. Lidt over en fjerdedel af de gifte kvinder har orlov på interviewtidspunktet. Den relativt høje andel på orlov blandt gifte kvinder hænger sandsynligvis sammen med, at de i højere grad har børn end de ugifte kvinder, jf. bilagstabell B.5.11. At de gifte kvinder i mindre grad får en uddannelse end de ugifte, understreges af tabel 5.3, som viser fordelingerne

på højeste igangværende eller fuldført uddannelse: De gifte har et lavere uddannelsesniveau end ugifte. Forskellen er dog ikke statistisk signifikant.

Hos mændene er de gifte i lidt højere grad i beskæftigelse, i højere grad arbejdsløse (eller har orlov fra arbejdsløshed) og i mindre grad under uddannelse end de ugifte, jf. tabel 5.2. At færre af de gifte end de ugifte er under uddannelse, kan måske til dels forklares ved, at de ugifte er yngre. En sammenligning af højeste igangværende eller fuldført uddannelse viser dog, at de gifte mænd har et lavere uddannelsesniveau end de ugifte mænd: Flere har ingen eksamen fra folkeskolen eller tilsvarende skoleuddannelse, og færre er i gang med eller har fuldført en erhvervskompetencegivende uddannelse. Det vil sige, at der er større forskel på giftes og ugiftes uddannelsesniveau blandt mændene end blandt kvinderne.

For de mandlige svarpersoner er det især de gifte, der har en familiesammenført ægtefælle, som har en svag arbejdsmarkedstilknytning og et lavt uddannelsesniveau: De er i højere grad arbejdsløse og i mindre grad i beskæftigelse og under uddannelse end de øvrige gifte, og en meget højere andel er på interviewtidspunktet ikke kommet videre i skole- og uddannelsessystemet end grundskolen, jf. bilagstabel B.5.13 og B.5.14. Der er til gengæld ikke systematiske forskelle på beskæftigelsesstatus og uddannelsesniveauet for de kvindelige svarpersoner, som har en familiesammenført ægtefælle, og de øvrige gifte, kvindelige svarpersoner, jf. bilagstabel B.5.13 og B.5.14. Det vil sige, at for kvinderne er der ikke forskel på uddannelsesniveau og beskæftigelsesstatus for dem, som gifter sig med en person fra oprindelseslandet, og dem, som gifter sig med en person bosiddende i Danmark med rødder i oprindelseslandet. Om det samme er tilfældet for mændene, kan vi ikke sige noget om på baggrund af bilagstabel B.5.13 og B.5.14, da de, som ikke har en familiesammenført ægtefælle, både består af personer gift med danskere og personer med en ægtefælle med rødder i oprindelseslandet, jf. bilagstabel B.5.1.⁵

5. Pga. det lave antal observationer er det ikke muligt at sammenligne de mandlige svarpersoner, som er gift med en dansker, med de øvrige gifte, som har en ægtefælle, der ikke er familiesammenført.

Tabel 5.2

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter beskæftigelsesstatus. Særskilt for køn og civilstand.

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
Beskæftigede	57	44	24	25
Under uddannelse	16	34	28	49
Arbejdsløs	18	13	11	10
Orlov fra beskæftigelse	0	1	14	5
Orlov fra arbejdsløshed	5	1	14	4
Andet ¹⁾	3	7	10	6
I alt pct.	99	100	101	99
I alt personer	61	136	80	99
Chi-square (p-værdi)	9,9557 (0,0765)		15,094 (0,0100)	

1) Indeholder bl.a. personer, der aftjener deres værnepligt, hjemmegående og førtidspensionister.

Tabel 5.3

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter højeste igangværende eller gennemførte uddannelse. Særskilt for køn og civilstand.

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
Ingen eksamen ¹⁾	23	7	12	7
9. eller 10. klasse	26	23	25	14
Studentereksamen eller lign.	16	15	14	15
Faglig	18	24	20	23
Kort videregående	5	7	12	11
Mellemlang videregående	7	10	11	16
Lang videregående	5	12	4	10
Andet	0	3	3	3
I alt pct.	100	101	101	99
I alt personer	61	136	81	99
Chi-square (p-værdi)	13,706 (0,0567)		7,714 (0,3585)	

1) Inkluderer personer, som ikke har en afgangsprøve fra folkeskolen eller en tilsvarende eksamen, og som heller ikke er i gang med 9. eller 10. klasse.

Tabel 5.4

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de har oplevet diskrimination i Danmark. Særskilt for køn og civilstand.

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
Flere gange	46	51	28	16
En enkelt gang	15	10	14	15
Aldrig	39	39	58	69
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	61	134	79	99
Chi-square (p-værdi)	0.862 (0.6499)		0.2667 (0.8751)	

Som nævnt tidligere har mange af de gifte fået børn, og analyser af spørgeskemadataene (som ikke er vist her) viser, at de svarpersoner, som har børn, har mindre uddannelse end de svarpersoner, der ikke har børn, og at det er svært at adskille betydningen af hhv. ægteskab og børn for uddannelsesniveaet. Så sammenhængen mellem pardannelsesmønstre og integration hænger i hvert fald delvist sammen med betydningen af at få børn i en relativ tidlig alder.

En stor andel af de unge har som tidligere beskrevet oplevet, at de er blevet diskrimineret på grund af deres etniske baggrund, især mændene. På baggrund af de kvantitative data finder vi dog ingen sammenhæng mellem oplevet diskrimination og pardannelse. Der er ingen forskel på de gifte og ugifte mht. oplevet diskrimination, jf. tabel 5.4. Der er heller ikke forskel på, i hvor høj grad de gifte, som har en familiesammenført ægtefælle, og de øvrige gifte har oplevet diskrimination, jf. bilagstabel B.5.15.

I overensstemmelse med de tidligere forskningsresultater beskrevet i afsnit 5.2 viser ovenstående analyser, at der er en tendens til, at tidligt gifte er dårligere integreret i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet end de ugifte. Blandt mændene er det især de unge, som har en familiesammenført ægtefælle, som står svagere mht. beskæftigelse og uddannelse. Til gengæld finder vi ingen sammenhæng mellem ægteskabsmønstre og oplevet diskrimination.

Indvandrerstatus, forældrekapital, netværk og holdninger

I en analyse (ikke vist) af sammenhængen mellem indvandrerstatus, forældrekapital, netværk, holdninger og integration i uddannelsessystemet finder vi, at det især er svarpersoner, der er efterkommer eller indvandret i en tidlig alder, som har et lavt niveau af forældrekapital, er uden danske venner og har traditionelle holdninger, der har et lavt uddannelsesniveau.⁶ Betydning af forældrekapital og holdninger synes stærkest for mændene. Men hvordan er sammenhængen mellem de fire faktorer og pardannelse?

Som beskrevet i afsnit 5.2 har man i tidligere undersøgelser fundet, at ægteskabsmønstrene blandt indvandrere varierer med alder ved indvandring, fx at efterkommere og indvandrere, som er indvandret i førskolealderen, i mindre grad end de øvrige indvandrere vælger en ægtefælle fra oprindelseslandet. En sådan sammenhæng forklares bl.a. med, at efterkommere har mindre traditionelle værdier end indvandrere. En anden forklaring kan være, at efterkommere i højere grad end indvandrere indgår i netværk med danskere. Der ser dog ikke umiddelbart ud til at være nogen sammenhæng mellem ægteskabsmønstre og alder ved indvandring for svarpersonerne i den foreliggende undersøgelse, jf. tabel 5.5 og bilagstabel B.5.16. At vi ikke finder nogen sammenhæng mellem alder ved indvandring og pardannelse, kan dog skyldes, at alder ved indvandring varierer med andre variable, som har betydning for pardannelse, såsom oprindelsesland og forældrekapital.

Forældrebaggrunden forventes som nævnt tidligere at have en betydning for de unges pardannelsesmønstre. Tabel 5.6 og 5.7 viser, hvor meget forældrekapital hhv. gifte og ugifte mænd og kvinder har, idet forældrekapital er målt ved, om forældrene stammer fra land eller by, moderens uddannelse og faderens uddannelse. Hos kvinderne er der ikke forskel på de gifte og ugifte mht. forældrekapital. Hos mændene har de ugifte derimod signifikant mere forældrekapital end de gifte. Mens en fjerdedel af mødrene og omkring en tiendedel af fædrene til de ugifte mænd kun har 5 års skolegang eller mindre,

6. Pga. det lave antal observationer er det ikke muligt at sammenligne de mandlige svarpersoner, som er gift med en dansker, med de øvrige gifte, som har en ægtefælle, der ikke er familiesammenført.

Tabel 5.5

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter indvandrerstatus/alder ved indvandring til Danmark. Særskilt for køn og civilstand.

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
Født i Danmark	21	19	16	19
0-6 år	46	45	41	43
7-17 år	33	36	43	38
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	61	136	81	98
Chi-square (p-værdi)	0,2390 (0,8873)		0,6519 (0,7218)	

Tabel 5.6

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om forældrene boede på landet eller i en by i oprindelseslandet, før de indvandrede til Danmark. Særskilt for køn og civilstand.

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
Begge fra landet/landsby	43	27	41	35
Begge fra en by	54	66	52	56
Den ene fra landet/landsby og den anden fra en by	3	7	7	9
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	61	133	81	98
Chi-square (p-værdi)	5,040 (0,0805)		0,749 (0,6875)	

er det samme tilfældet for omkring halvdelen af mødrene og en tredjedel af fædrene til de gifte mænd, jf. tabel 5.6. De gifte mænd har også i højere grad forældre, som boede på landet eller i en landsby i oprindelseslandet, jf. tabel 5.5. Det er især de mænd, som har en familiesammenført ægtefælle, som har forældre med et lavt, uddannelsesniveau, jf. bilagstabel B.5.17 og B.5.18.

De fleste af svarpersonerne har som tidligere beskrevet både danske venner og venner med rødder i samme oprindelsesland som dem selv. Der er da heller ikke forskel på, hvor mange danske venner de

Tabel 5.7

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter moderens og faderens uddannelse. Særskilt for køn og civilstand.

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
Moderens uddannelse				
Ingen skolegang	25	8	4	4
1-5 års skolegang	25	16	20	9
6-9 års skolegang	19	27	16	14
Mere end 9 års skolegang	11	15	17	15
En erhvervskompetencegivende uddannelse	21	35	44	58
I alt pct.	101	101	101	100
I alt personer	53	116	71	93
Chi-square (p-værdi)	13,2 (0,0103)		5,4705 (0,2423)	
Faderens uddannelse				
Ingen skolegang	10	3	6	1
1-5 års skolegang	23	9	22	14
6-9 års skolegang	12	17	13	16
Mere end 9 års skolegang	6	18	15	16
En erhvervskompetencegivende uddannelse	50	53	43	54
I alt pct.	101	100	99	101
I alt personer	52	119	67	89
Chi-square (p-værdi)	12,196 (0,0160)		5,584 (0,2325)	

gifte og ugifte svarpersoner har, jf. tabel 5.9. Svarpersonerne med en familiesammenført ægtefælle har heller ikke færre danske venner end de øvrige svarpersoner, jf. bilagstabel B.5.20 Endvidere er der ikke forskel på antallet af venner med rødder i oprindelseslandet for de gifte og ugifte, jf. tabel 5.8.

Som beskrevet tidligere adskiller mændene og kvinderne sig mht. holdningsvariablen. Tendensen er, at mændene er mere traditionelle end kvinderne. Men er der også forskel på gifte og ugifte blandt hhv. mænd og kvinder?⁷ Der er ikke forskel på de giftes og ugiftes

7. Tabellerne vedrørende sammenhængen mellem pardannelse og holdninger er ikke vist.

Tabel 5.8

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, hvor mange venner der har rødder i oprindelseslandet. Særskilt for køn og civilstand.

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
0-2 venner	15	19	22	22
3-9 venner	32	24	27	40
10 eller flere venner	53	57	51	37
I alt pct.	100	100	100	99
I alt personer	60	135	81	99
Chi-square (p-værdi)	1,2094 (0,5462)		4,0717 (0,1360)	

Tabel 5.9

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, hvor mange danske venner, de har. Særskilt for køn og civilstand.

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
0-2 venner	18	12	27	22
3-9 venner	30	32	37	40
10 eller flere venner	52	56	36	37
I alt pct.	100	100	100	99
I alt personer	61	135	81	99
Chi-square (p-værdi)	1,3561 (0,5087)		0,6043 (0,7392)	

holdninger til, om det er moderen eller faderen i en familie, som har hovedsansvaret for forsørgelsen. Derimod er der forskel på gifte og ugifte mænd mht. holdningerne til, hvem der skal stå for madlavning, pasning af børn og havearbejde. De gifte mænd er mere traditionelle i deres holdninger til kønsarbejdsdelingen for disse typer af husholdningsarbejde end de ugifte mænd. Der er også en højere andel af de gifte end de ugifte mænd, der mener, at det kun eller mest er manden, der skal tage sig af kontakt med offentlige kontorer. Hos kvinderne er der ikke så store forskelle på de gifte og ugifte mht.

holdninger til deling af husarbejdet som hos mændene. Den eneste forskel mellem gifte og ugifte kvinder er, at gifte kvinder i højere grad end ugifte kvinder mener, at det mest er kvinder, der skal stå for madlavningen.

5.3.3 Opsamling

Ovenstående viser, at der er en tendens til, at tidligt gifte er dårligere integreret i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet end de ugifte, mens vi ikke i de kvantitative data finder nogen sammenhæng mellem ægteskabsmønstre og oplevet diskrimination. Blandt mændene er det især dem, som har en familiesammenført ægtefælle, som står svagt mht. beskæftigelse og uddannelse, mens kvinder, der er gift med en familiesammenført, ikke adskiller sig fra de øvrige gifte kvinder. Sammenhængen mellem pardannelse og uddannelse hænger delvist sammen med betydningen af at få børn i en relativ tidlig alder. De svarpersoner, som har fået børn tidligt, har et lavere uddannelsesniveau end de øvrige svarpersoner.

Spørgsmålet er, hvad der forklarer den fundne sammenhæng. Tidligt ægteskab behøver jo ikke nødvendigvis at være en hindring for at studere og arbejde. Eller den anden vej rundt: Uddannelse og arbejde behøver ikke nødvendigvis at være en hindring for at stifte familie.

Ifølge tesen om sammenhæng mellem assimilation og pardannelse vil traditionelle værdier indebære tidligt ægteskab og familiesammenføring, samtidig med at de traditionelle værdier vil aftage med øget assimilation, som kan måles ved indvandrerstatus, uddannelse og arbejdsmarkedstilknytning. Begrebet traditionelle værdier refererer her til værdier og sædvaner, der er importeret fra oprindelseslandet, og som er overført mellem generationerne (måles ved holdninger til kønsarbejdsdelingen). Det er både forældrenes og de unges værdier, som har betydning for pardannelsen. Sociale netværk kan måske også være med til at forklare de fundne sammenhænge, hvis de personer, som har uddannelse og arbejde i større omfang, har kontakt med personer uden for den etniske minoritetsgruppe. Indvandrerstatus kan have betydning for sammensætningen af det sociale netværk. Er der sammenhæng mellem pardannelse på den ene side og indvandrerstatus, forældrekapital (målt ved forældrenes uddannelsesniveau og om forældrene stammer fra by eller land i oprindelseslandet), traditionelle værdier og netværk på den anden side, kan det bidrage

til at forklare sammenhængen mellem pardannelse og integration i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet.

Blandt mændene er det især personer med lav forældrekapital og traditionelle holdninger, som er blevet gift tidligt og som har en familiesammenført ægtefælle. For kvinderne er der derimod ingen sammenhæng mellem pardannelse og forældrekapital og kun svag sammenhæng mellem traditionelle holdninger og pardannelse. De foreliggende analyser viser heller ingen sammenhæng mellem pardannelse og netværk eller mellem pardannelse og indvandrerstatus.

Så enten må der være alternative forklaringer på sammenhængen mellem pardannelse og integration, som også kan forklare de fundne resultater for kvinderne. Eller også skyldes de manglende sammenhænge i de empiriske analyser, at indvandrerstatus, holdning, forældrekapital og netværk samvarierer med andre variable, som har betydning for pardannelsen, fx oprindelsesland, eller at de variable, som anvendes som indikatorer for sociale netværk og holdninger, ikke er gode nok. I fremtidige undersøgelser af sammenhængen mellem pardannelse og integration vil det derfor være vigtigt at lave separate analyser for oprindelseslande, inddrage flere variable, der fx beskriver netværk, og lave multivariate analyser.

Endelig er der nok nogle af de unge, der både gifter sig tidligt og ikke får en uddannelse, som under alle omstændigheder ikke ville have påbegyndt og gennemført en uddannelse efter grundskolen – måske fordi de ikke ville kunne gennemføre uddannelsen og derfor vælger at stifte familie tidligt. Andelen, som ikke kan gennemføre en uddannelse, er sandsynligvis højere for de etniske minoritetsunge end for danske unge, bl.a. på grund af manglende dansk kundskaber (interviewernes vurdering af de 21-28-årige svarpersoners dansk kundskaber fremgår af bilagstabel B.5.5).

5.4 Partnerens uddannelse og beskæftigelsesstatus

Et af de problemer ved familiesammenføringer, som er blevet nævnt i den offentlige debat, er, at de unge etniske minoriteter bliver gift med personer fra hjemlandet med et meget lavt uddannelsesniveau, jf. kapitel 6. For at belyse, i hvor stort omfang dette er tilfældet,

indeholder kapitlet også en sammenligning af de unge etniske minoriteter, som er gift, og deres ægtefæller mht. uddannelsesniveau og beskæftigelsessituation. Forældrenes uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet har som tidligere nævnt indflydelse på deres børns succes i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Bl.a. af den grund er det selvfølgelig vigtigt at også de familiesammenførte ægtefæller klarer sig godt i uddannelsessystemet og på det danske arbejdsmarked. Andre faktorer end forældrenes uddannelse kan også have betydning for børnenes succes i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, fx hvilket sprog der tales i hjemmet, moderens/faderens viden om det danske samfund og familiens netværk. Disse faktorer inddrages ikke i nærværende analyser.

Kapitel 4 viser, at de unge etniske minoriteter, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, lægger stor vægt på, at begge personer i et parforhold har samme syn på livet og herunder samme religion, mens de unge finder det mindre væsentligt, at partneren har rødder i samme oprindelsesland som dem selv. Men hvilken vægt lægger de unge på deres partners uddannelse og jobstatus? Den kvantitative undersøgelse viser, at hovedparten af de unge etniske minoriteter ikke mener, at det er væsentligt, at begge personer i et parforhold har det samme uddannelsesniveau, jf. tabel 5.10. Til gengæld mener de

Tabel 5.10

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, at det er væsentligt, for at et parforhold kan fungere, at de to har omtrent samme uddannelsesniveau. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
I høj grad	8	14	16	11
I nogen grad	25	32	21	24
I mindre grad	32	28	25	31
Slet ikke	34	26	36	31
Ved ikke	1	0	1	3
I alt pct.	100	100	99	100
I alt personer	118	133	195	180
Chi-square (p-værdi)	6,1407 (0,1889)		5,7501 (0,2186)	

Tabel 5.11

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, at det er væsentligt, for at et parforhold kan fungere, at begge har/får en tilknytning til et job. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
I høj grad	49	66	46	56
I nogen grad	30	21	26	27
I mindre grad	14	11	17	9
Slet ikke	7	2	11	7
Ved ikke	1	0	1	1
I alt pct.	101	100	101	100
I alt personer	118	133	195	180
Chi-square (p-værdi)	9,4857 (0,0500)		8,0888 (0,0884)	

fleste unge, at det er væsentligt, at begge personer i et parforhold har et job. Næsten tre fjerdedele af de mandlige svarpersoner og over tre fjerdedele af de kvindelige svarpersoner lægger i nogen eller høj grad vægt på dette, jf. tabel 5.11. Så selvom halvdelen af mændene mener, at det er manden i en familie, der har hovedansvaret for forsørgelsen, er der flere af disse, som mener, at det dog samtidig i høj eller nogen grad er vigtigt, at kvinden også har et arbejde.

Kapitel 4 viser også, at selvom de unge etniske minoriteter ikke lægger så stor vægt på, at partneren har rødder i samme land som dem selv, så har en meget stor andel af de unge etniske minoriteter en partner med rødder i samme oprindelsesland. Men hvordan er sammenhængen rent faktisk mellem uddannelsesniveaet og beskæftigelsesstatus for svarpersonen og svarpersonens partner for de svarpersoner, som er gift på interviewtidspunktet? Det er fokuset i dette afsnit, hvor svarpersonerne og deres ægtefæller sammenlignes mht. gennemført uddannelse⁸ og beskæftigelsesstatus på interviewtids-

8. Det er ikke muligt ved foreliggende data at sammenligne svarpersonerne og deres ægtefæller mht. højeste igangværende eller gennemførte uddannelse. De unge etniske minoriteter, som har en partner under uddannelse, har ikke fået spørgsmål om partnerens igangværende uddannelse.

punktet. Sammenligningerne laves dels for alle de svarpersoner, som er gift, dels separat for de svarpersoner, der har en familiesammenført ægtefælle.

En dansk undersøgelse fra slutningen af 1990'erne viser, at i majoritetsbefolkningen har mænd og kvinder i lidt over halvdelen af familierne samme uddannelsesniveau (53 pct.). I 27 pct. af familierne har mændene det højeste uddannelsesniveau og i 20 pct. har kvinderne det højeste niveau. Kvinderne har samlet et lidt lavere uddannelsesniveau end mændene. I 63 pct. af alle familierne har de to ægtefæller samme beskæftigelsesstatus.⁹ Der er lidt flere arbejdsløse blandt kvinderne og også flere med deltidsarbejde. Det indebærer, at 22 pct. af familierne består af en deltidsbeskæftiget kvinde og en fuldtidsbeskæftiget mand, mens det omvendte nærmest ikke findes. Der er også flere familier, hvor kvinden er arbejdsløs, og manden er i beskæftigelse, end det omvendte, jf. Bonke (1997). En anden dansk undersøgelse finder endvidere (se afsnit 5.2) en positiv korrelation mellem uddannelsesniveaut for indvandrere og deres ægtefæller, især for kvinderne, jf. Celikaksoy et al. (2003).

5.4.1 Partnerens uddannelse

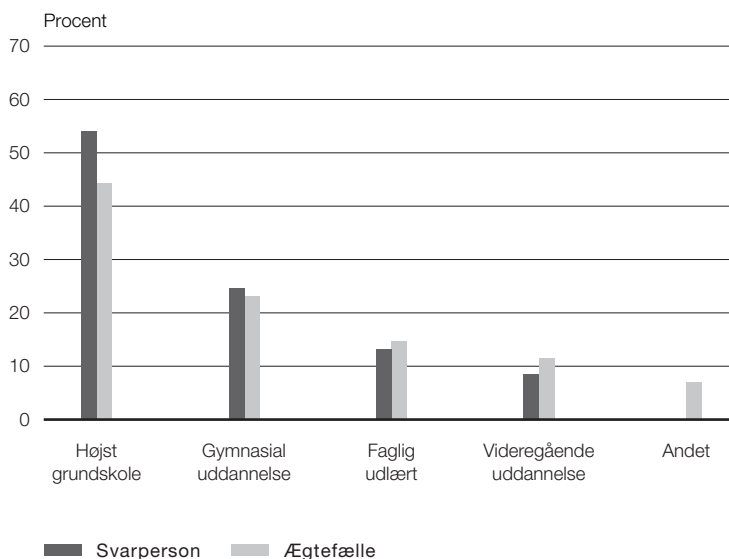
Blandt de unge etniske minoriteter er der ikke stor forskel på svarpersonerne og deres ægtefæller mht. fordeling på uddannelsesniveau. Der er en svag tendens til, at de mandlige svarpersoner har et lidt højere uddannelsesniveau end deres ægtefæller. Dette gælder for både alle de gifte mandlige svarpersoner og de mandlige svarpersoner, som har en familiesammenført ægtefælle. Forskellen på uddannelsesfordelingerne er dog ikke statistisk signifikant. Forskellen på uddannelsesniveaut for de kvindelige svarpersoner og deres ægtefæller er endnu mindre, jf. figur 5.1 og 5.2.

De etniske minoriteter, som er i fokus i denne undersøgelse, er stadig unge, og mange er under uddannelse. Som det vil fremgå af efterfølgende figurer med beskæftigelsesstatus (figur 5.3 og 5.4), er kvinderne i højere grad under uddannelse end mændene. Det gælder især de kvindelige svarpersoner, men også ægtefællerne til de

9. Beskæftigelsesstatus er inddelt i fem kategorier: fuldtidsbeskæftiget, deltidsbeskæftiget, korttidsbeskæftiget, arbejdsløs og pensionist/efterlønsmodtager.

Figur 5.1.a

21-28-årige mandlige etniske minoriteter, som er gift, procentvist fordelt efter egen og ægtefælles gennemførte uddannelse.¹⁾

1) Forskellen i uddannelsesfordelingen er ikke statistisk signifikant.

Note: I alt har 49 svaret på spørgsmålet vedrørende både egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

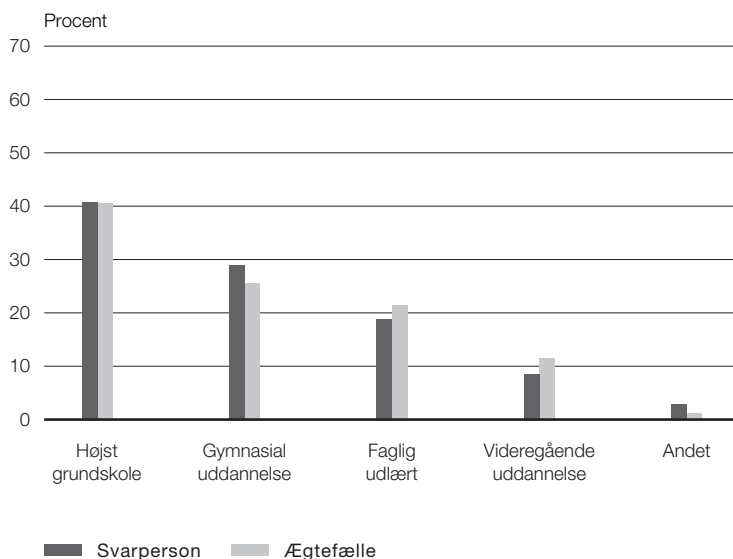
mandlige svarpersoner. Så en sammenligning af fordelingerne på uddannelsesniveau for svarpersonerne og deres ægtefæller vil måske om nogle år give et lidt andet billede.

Der er altså ikke en generel tendens til, at etniske minoritetsunge i Danmark får ægtefæller familiesammenført med et lavere uddannelsesniveau end deres eget. Men hvordan er overensstemmelsen mellem ægtefællernes uddannelse for de enkelte par? Dette fremgår af tabel 5.12.a og 5.12.b. Halvdelen af de mandlige svarpersoner med en familiesammenført ægtefælle har en uddannelse på samme niveau som ægtefællen, jf. andelen af personer i diagonalen af tabel 5.11. 29 pct. har en ægtefælle med et højere uddannelsesniveau, og 12 pct. har en ægtefælle med et lavere uddannelsesniveau.

En mindre andel af de kvindelige end af de mandlige svarpersoner har en uddannelse på samme niveau som ægtefællen: 34 pct. af kvin-

Figur 5.1.b

21-28-årige kvindelige etniske minoriteter, som er gift, procentvist fordelt efter egen og ægtefælles gennemførte uddannelse.¹⁾

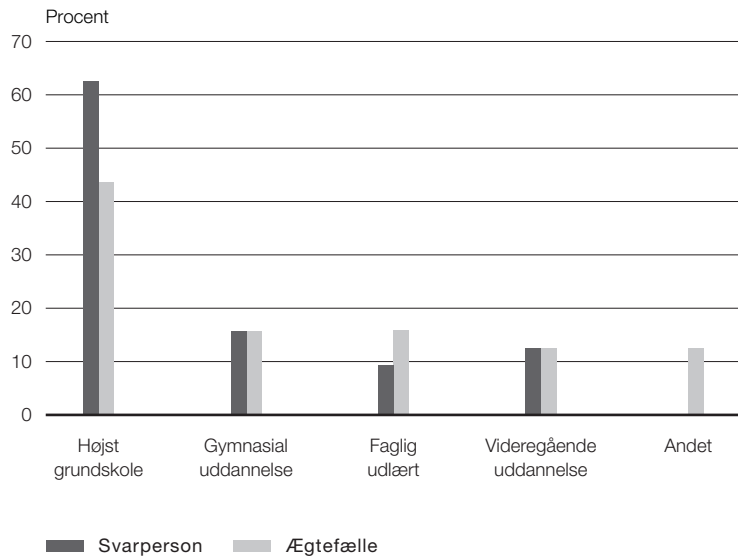
1) Forskellen i uddannelsesfordelingen er ikke statistisk signifikant.

Note: I alt har 71 svaret på spørgsmålet vedrørende både egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

derne har en uddannelse på samme niveau som ægtefællen. 25 pct. har en ægtefælle med et højere uddannelsesniveau, og 37 pct. har en ægtefælle med et lavere uddannelsesniveau, jf. tabel 5.12.b. Det vil sige, at det er en mindre andel af de kvindelige svarpersoner, som har en ægtefælle med samme uddannelsesniveau, end i befolkningen generelt, hvor lidt over halvdelen har samme uddannelsesniveau.

Figur 5.2.a

21-28-årige mandlige etniske minoriteter, som har en familiesammenført ægtefælle, procentvist fordelt efter egen og ægtefælles gennemførte uddannelse.¹⁾

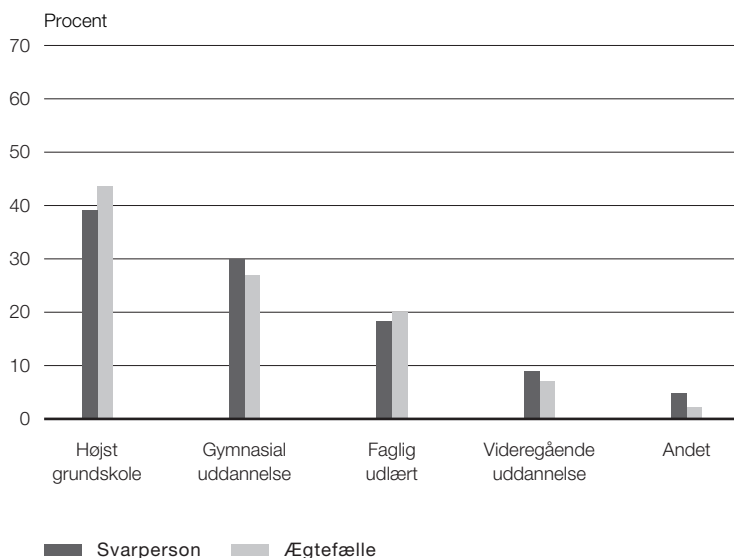

1) Forskellen i uddannelsesfordelingen er ikke statistisk signifikant.

Note: I alt har 24 svaret på spørgsmålet vedrørende både egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

Figur 5.2.b

21-28-årige kvindelige etniske minoriteter, som har en familiesammenført ægtefælle, procentvist fordelt efter egen og ægtefælles gennemførte uddannelse.¹⁾

1) Forskellen i uddannelsesfordelingen er ikke statistisk signifikant.

Note: I alt har 37 svaret på spørgsmålet vedrørende både egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

Tabel 5.12.a

21-28-årige mandlige etniske minoriteter, som har en familiesammenført ægtefælle. Svarpersonen og ægtefællens højeste gennemførte uddannelse. Procent.

	Svarpersonens uddannelse					I alt
	Højest grundskole	Gymnasial uddannelse	Faglig uddannelse	Videregående uddannelse	Andet	
Ægtefællens uddannelse	Procent af alle					
Højest grundskole	37,5	3,1	3,1	0,0	0,0	43,8
Gymnasial uddannelse	9,4	3,1	0,0	3,1	0,0	15,6
Faglig uddannelse	3,1	3,1	6,3	3,1	0,0	15,6
Videregående uddannelse	3,1	6,3	0,0	3,1	0,0	12,5
Andet	9,4	0,0	0,0	3,1	0,0	12,5
I alt	62,5	15,6	9,4	12,5	0,0	100,0

Tabel 5.12.b

21-28-årige kvindelige etniske minoriteter, som har en familiesammenført ægtefælle. Svarpersonen og partnerens højeste gennemførte uddannelse. Procent.

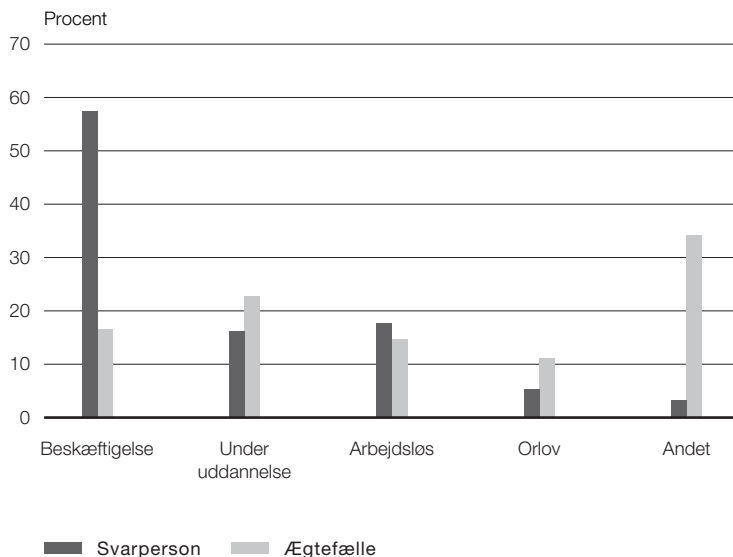
	Svarpersonens uddannelse					I alt
	Højest grundskole	Gymnasial uddannelse	Faglig uddannelse	Videregående uddannelse	Andet	
Ægtefællens uddannelse	Procent af alle					
Højest grundskole	18,2	13,6	9,1	0,0	2,3	43,2
Gymnasial uddannelse	9,1	11,4	4,6	2,3	0,0	27,3
Faglig uddannelse	9,1	2,3	2,3	4,6	2,3	20,5
Videregående uddannelse	0,0	2,3	2,3	2,3	0,0	6,8
Andet	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	2,3
I alt	38,6	29,6	18,2	9,1	4,6	100,0

5.4.2 Partnerens beskæftigelse

Der er større forskelle på ægtefællernes beskæftigelsesstatus end uddannelsesniveau, jf. figur 5.3 og 5.4. De mandlige svarpersoner er i langt højere grad i beskæftigelse end deres ægtefæller, mens de i mindre grad er under uddannelse. De mandlige svarpersoner er også i lidt højere grad arbejdsløse end deres ægtefæller. Til gengæld er de i mindre grad kategoriseret som 'andet', som bl.a. indeholder personer, der er 'hjemmegående'. Den lave andel beskæftigede og høje andel hjemmegående blandt ægtefællerne viser, at de har en meget svag tilknytning til arbejdsmarkedet. Ægtefællerne til de mandlige svarpersoner er også i mindre grad i beskæftigelse og i højere grad arbejdsløse og hjemmegående end de kvindelige svarpersoner. Dette billede findes både for alle gifte og for de gifte, som har en familiesammenført ægtefælle. Forskellen er dog mest markant for den sidstnævnte gruppe. At de kvinder, som er familiesammenførte, har en svagere arbejdsmarkedstilknytning end de kvindelige svarpersoner, er måske ikke overraskende, da de har en højere alder ved indvandring og en kortere opholdstid i Danmark. Andre studier har vist, at jo højere alderen er ved indvandring og jo kortere opholdstiden er i Danmark, i jo mindre grad er indvanderne i beskæftigelse, jf. Husted et al. (2001) og Schultz-Nielsen (2000). Det vil selvfølgelig være relevant i et fremtidigt studie at analysere, om de familiesammenførte kvinders beskæftigelsesstatus forbedres væsentligt med opholdstiden.

Figur 5.3.a

21-28-årige mandlige etniske minoriteter, som er gift, procentvist fordelt efter egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

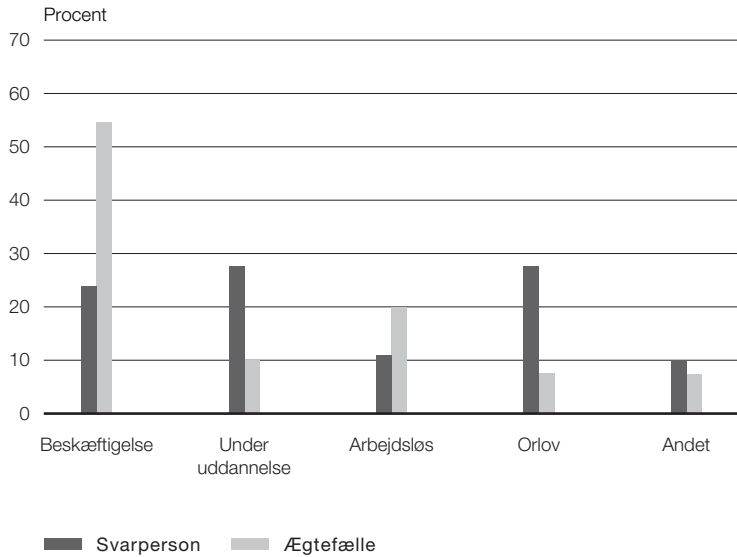

1) Knap to tredjedele af ægtefællerne i kategorien "andet" er hjemmegående
Note: I alt har 63 svaret på spørgsmålet vedrørende både egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

De kvindelige svarpersoner er i højere grad under uddannelse end deres ægtefæller. Til gengæld er de kvindelige svarpersoner i langt mindre grad i beskæftigelse og arbejdsløse. Den lavere andel beskæftigede og arbejdsløse opvejes dog til dels af, at de kvindelige svarpersoner har en høj andel på orlov sammenlignet med deres ægtefæller. Ægtefællerne til de kvindelige svarpersoner har en fordeling på beskæftigelsesstatus som meget ligner fordelingen for de mandlige svarpersoner. Andelen i beskæftigelse er kun lidt lavere for de familiesammenførte mænd. Så overraskende nok tyder det ikke på, at de mænd, som er kommet til Danmark pga. familiesammenføring, klarer sig dårligere end de mænd, som er kommet til Danmark som børn, på trods af den højere alder ved indvandring og kortere opholdstid, jf. figur 5.3 og 5.4. Et interessant spørgsmål, som denne undersøgelse ikke kan besvare, er, hvorfor de unge familiesammenførte mænd ligner de mandlige svarpersoner mht. beskæftigelsesstatus, mens det samme ikke er tilfældet for kvinderne. En mulig

Figur 5.3.b

21-28-årige kvindelige etniske minoriteter, som er gift, procentvist fordelt efter egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

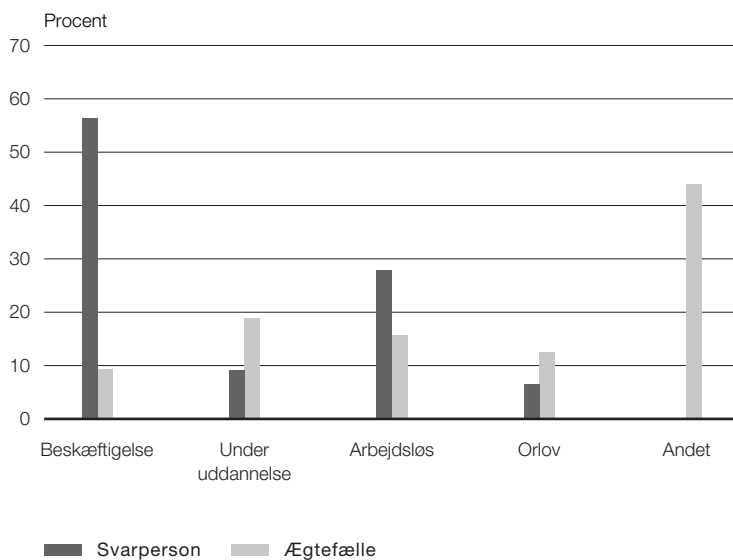

Note: I alt har 88 svaret på spørgsmålet vedrørende både egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

forklaring kan selvfølgelig være en norm om, at det først og fremmest er manden, som har ansvaret for forsørgelsen af familien, og at indvandrersfamilierne, som får familiemedlemmer fra oprindelseslandet, i højere grad udnytter deres netværk til at hjælpe de familiesammenførte mænd end de familiesammenførte kvinder i arbejde.

Figur 5.4.a

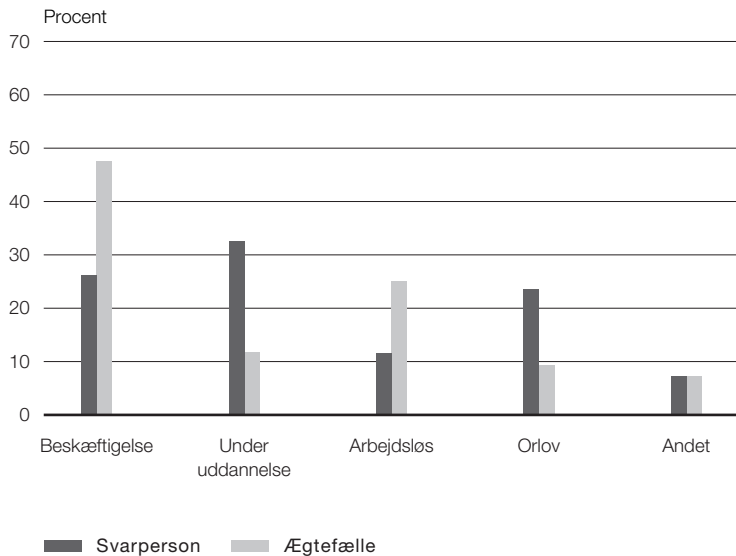
21-28-årige mandlige etniske minoriteter, som har en familiesammenført ægtefælle, procentvist fordelt efter egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.¹⁾

1) Lidt over to tredjedele af ægtefællerne i kategorien "andet" er hjemmegående.
Note: I alt har 32 svaret på spørgsmålet vedrørende både egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

Figur 5.4.b

21-28-årige kvindelige etniske minoriteter, som har en familiesammenført ægtefælle, procentvist fordelt efter egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

Note: I alt har 46 svaret på spørgsmålet vedrørende både egen og ægtefælles beskæftigelsesstatus.

5.4.3 Opsamling

I dette afsnit er sammenhængen mellem uddannelsesniveaut og beskæftigelsesstatus for svarpersonen og svarpersonens partner for de svarpersoner, som er gift på interviewtidspunktet, blevet belyst. Én motivation for denne analyse er, at forældrenes uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet som tidligere nævnt har indflydelse på deres børns succes i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Blandt andet af den grund er det selvfølgelig vigtigt, at også de familiesammenførte ægtefæller klarer sig godt i uddannelsessystemet og på det danske arbejdsmarked.

Ovenstående viser, at en stor del af de etniske minoritetsunge ligesom unge fra majoritetsbefolkningen vælger en ægtefælle med samme uddannelsesniveau som dem selv. Svarpersonerne og deres ægtefæller adskiller sig ikke mht. fordeling på uddannelsesniveau. Undersøgel-

sen tyder dermed ikke på, at de etniske minoritetsunge i Danmark får ægtefæller familiesammenført med et meget lavere uddannelsesniveau, end de selv har. Der er større forskelle på ægtefællerne mht. beskæftigelse. De kvindelige svarpersoner er i højere grad under uddannelse end deres ægtefæller, men er til gengæld i mindre grad i beskæftigelse og arbejdsløse. De mænd, som er gift med de kvindelige svarpersoner har en fordeling på beskæftigelsesstatus, som meget minder om fordelingen for de mandlige svarpersoner. Modsat har de kvindelige familiesammenførte en meget svag arbejdsmarkedstilknytning sammenlignet med både deres ægtefæller (de mandlige svarpersoner) og de kvindelige svarpersoner.

BILAGSTABELLER

Bilagstabel B.5.1

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter pardannelsesmønster. Særskilt for køn og aldersgruppe.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Gift	2	7	31	45
Heraf				
Ægtefællen er familiesammenført	-	-	16 ¹⁾	25 ¹⁾
Ægtefællen er ikke familiesammenført	-	-	15 ²⁾	20 ²⁾
Forlovet	3	8	8	7
Kæreste	18	22	20	16
Ikke i parforhold	77	63	42	32
I alt pct.	100	100	101	100
I alt personer	118	133	197	180
Chi-square (p-værdi)	8,4149 (0,0382)		8,1300 (0,0434)	

1) 97 pct. af de familiesammenførte til de mandlige svarpersoner og 100 pct. af de familiesammenførte til de kvindelige svarpersoner har rødder i samme oprindelsesland som svarpersonen.

2) 76 pct. af de mandlige svarpersoner, som er gift med en person, der ikke er familie sammenført, og 100 pct. af de kvindelige svarpersoner, som er gift med en person, der ikke er familiesammenført, har en ægtefælle med rødder i samme oprindelsesland som dem selv.

Bilagstabel B.5.2

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter beskæftigelsesstatus. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Beskæftigede	14	8	48	25
Under uddannelse	69	79	28	40
Arbejdsløs	11	8	15	11
Orlov fra beskæftigelse	1	1	6	8
Orlov fra arbejdsløshed	0	0	1	9
Andet ¹⁾	4	5	3	8
I alt pct.	99	101	101	101
I alt personer	118	133	197	179
Chi-square (p-værdi)	3,7127 (0,4461)		40,393 (0,0001)	

1) Indeholder bl.a. personer, der aftjener deres værnepligt, personer, som er hjemmegående, og førtidspensionister.

Bilagstabel B.5.3

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter højeste igangværende eller gennemført uddannelse. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Ingen eksamen ¹⁾	10	2	12	9
9. eller 10. klasse	15	14	24	19
Studentereksamen eller lign.	49	47	16	14
Faglig	19	23	22	22
Kort videregående	2	7	6	12
Mellemlang videregående	3	3	9	14
Lang videregående	1	5	10	7
Andet	1	0	2	3
I alt pct.	100	101	101	100
I alt personer	118	132	197	180
Chi-square (p-værdi)	16,899 (0,0181)		8,380 (0,3003)	

1) Inkluderer personer, som ikke har en afgangsprøve fra folkeskolen eller en tilsvarende eksamen, og som heller ikke er i gang med 9. eller 10. klasse.

Bilagstabel B.5.4

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de har oplevet diskrimination i Danmark. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Flere gange	41	13	49	21
En enkelt gang	14	27	12	15
Aldrig	46	70	39	64
I alt pct.	101	100	100	100
I alt personer	118	130	195	178
Chi-square (p-værdi)	25,707 (0,0001)		32,180 (0,0001)	

Bilagstabel B.5.5

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter danskkundskaber. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Flydende	78	85	76	78
Gode	18	13	17	13
Nogenlunde	3	2	5	7
Dårlig/slet ikke	1	0	2	2
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	117	132	192	179
Chi-square (p-værdi)	2,8430 (0,4165)		1,9159 (0,5901)	

Bilagstabel B.5.6

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter faderens og moderens uddannelsesniveau. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Faderens uddannelse				
Ingen skolegang	1	2	5	3
1-5 års skolegang	14	12	13	17
6-9 års skolegang	17	15	15	15
Mere end 9 års skolegang	12	17	14	15
En erhvervskompetencegivende uddannelse	57	55	52	49
I alt pct.	101	101	99	99
I alt personer	103	112	171	156
Moderens uddannelse				
Ingen skolegang	8	10	13	17
1-5 års skolegang	15	17	18	18
6-9 års skolegang	28	23	25	23
Mere end 9 års skolegang	16	21	14	15
En erhvervskompetencegivende uddannelse	33	30	31	27
I alt pct.	100	101	101	100
I alt personer	100	114	169	160

Bilagstabel B.5.7

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, hvor mange venner de har, som har rødder i oprindelseslandet. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
0 venner	8	7	9	10
1-2 venner	13	6	9	12
3-9 venner	28	36	26	34
10 eller flere venner	51	51	56	43
I alt pct.	100	100	100	99
I alt personer	118	133	195	180
Chi-square (p-værdi)	4,5808 (0,2052)*		6,0956 (0,1071)	

* Testen er ikke gyldig.

Bilagstabel B.5.8

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, hvor mange danske venner de har. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
0 venner	2	4	6	10
1-2 venner	8	9	8	14
3-9 venner	20	29	31	39
10 eller flere venner	69	59	55	37
I alt pct.	99	101	100	100
I alt personer	118	133	197	179
Chi-square (p-værdi)	3,8462 (0,2786)*		14,1715 (0,0008)	

* Testen er ikke gyldig.

Bilagstabel B.5.9

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, det er moderen eller faderen, som i en familie har hovedansvaret for forsørgelsen. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Kun faderen	8	3	14	3
Mest faderen	35	14	35	12
I lige høj grad faderen og moderen	56	80	49	83
Mest moderen	0	2	1	1
Kun moderen	0	0	0	0
Ved ikke	1	2	2	1
I alt pct.	100	101	101	100
I alt personer	118	133	197	180
Chi-square (p-værdi)	21,454 (0,0003)		51,970 (0,0001)	

Bilagstabel B.5.10.a

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, det er manden og kvinden i en husholdning, der skal og købe ind. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Mest eller kun manden	9	6	11	5
I lige høj grad manden og kvinden	79	86	80	86
Mest eller kun kvinden	11	8	9	9
I alt pct.	99	100	100	100
I alt personer	117	132	196	180
Chi-square (p-værdi)	1,6846 (0,4307)		4,8210 (0,0898)	

Bilagstabel B.5.10.b

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, det er manden og kvinden i en husholdning, der skal stå for rengøring og tøjvask. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Mest eller kun manden	1	2	1	3
I lige høj grad manden og kvinden	38	58	53	70
Mest eller kun kvinden	61	40	46	27
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	116	132	196	180
Chi-square (p-værdi)	11,1604 (0,0038)		15,3663 (0,0005)	

Bilagstabel B.5.10.c

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, det er manden og kvinden i en husholdning, der skal lave maden. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Mest eller kun manden	2	2	2	3
I lige høj grad manden og kvinden	60	63	53	66
Mest eller kun kvinden	38	34	45	31
I alt pct.	100	99	100	100
I alt personer	117	131	196	180
Chi-square (p-værdi)	0,5159 (0,7726)		8,7282 (0,0127)	

Bilagstabel B.5.10.d

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, det er manden og kvinden i en husholdning, der skal passe børn. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Mest eller kun manden	0	2	1	0
I lige høj grad manden og kvinden	85	90	74	91
Mest eller kun kvinden	15	8	24	10
I alt pct.	100	100	99	101
I alt personer	117	131	196	179
Chi-square (p-værdi)	3,9944 (0,1357)		16,8798 (0,0002)	

Bilagstabel B.5.10.e

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, det er manden og kvinden i en husholdning, der skal lave havearbejdet. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Mest eller kun manden	63	63	66	55
I lige høj grad manden og kvinden	34	36	34	40
Mest eller kun kvinden	4	2	0	5
I alt pct.	101	101	100	100
I alt personer	107	121	170	152
Chi-square (p-værdi)	0,9975 (0,6073)		10,1010 (0,0064)	

Bilagstabel B.5.10.f

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, det er manden og kvinden i en husholdning, der skal lave reparationer og vedligeholdelse. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Mest eller kun manden	89	82	87	74
I lige høj grad manden og kvinden	11	18	13	26
Mest eller kun kvinden	0	0	0	0
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	114	131	193	175
Chi-square (p-værdi)	1,8415 (0,1748)		10,1010 (0,0064)	

Bilagstabel B.5.10.g

17-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de mener, det er manden og kvinden i en husholdning, der skal stå for kontakter til offentlige kontorer. Særskilt for køn og aldersgrupper.

	17-20 år		21-28 år	
	M	K	M	K
Mest eller kun manden	9	3	12	2
I lige høj grad manden og kvinden	88	90	84	90
Mest eller kun kvinden	3	7	4	9
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	107	129	178	174
Chi-square (p-værdi)	5,8764 (0,0530)		16,217 (0,0003)	

Bilagstabel B.5.11

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de har børn eller ej. Særskilt for køn og civilstand.

	M		K	
	Gift	Ugift	Gift	Ugift
Har ikke børn	41	93	32	77
Har børn	59	7	68	23
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	61	136	81	99
Chi-square (p-værdi)	64,5905 (<0,0001)		37,2840 (<0,0001)	

Bilagstabel B.5.12

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter alder. Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
21 år	23	3	3	15	3	9
22 år	17	13	16	16	19	16
23 år	15	23	10	19	16	18
24 år	15	7	10	18	8	16
25 år	16	10	16	11	22	16
26 år	8	23	16	9	19	7
27 år	4	7	16	8	5	14
28 år	2	13	13	3	8	5
I alt pct.	100	99	100	99	100	101
I alt personer	136	30	31	99	37	44

Bilagstabel B.5.13

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter beskæftigelsesstatus. Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
Beskæftigede	44	59	56	25	22	26
Under uddannelse	34	24	9	49	22	33
Arbejdsløs	13	7	28	10	11	12
Orlov fra beskæftigelse	1	0	0	5	14	14
Orlov fra arbejdsløshed	1	3	6	4	19	9
Andet ¹⁾	7	7	0	6	11	7
I alt pct.	100	100	99	99	99	100
I alt personer	136	30	31	99	36	44

1) Aldersfordelingen er ikke signifikant forskellig for alle mænd og alle kvinder blandt de 21-28-årige etniske minoriteter.

Bilagstabel B.5.14

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter højeste igangværende eller gennemført uddannelse. Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
Ingen eksamen ¹⁾	7	17	29	7	24	2
9. eller 10. klasse	23	20	32	14	13	34
Studentereksamen eller lign.	15	23	10	15	13	14
Faglig	24	27	10	23	24	16
Kort videregående	7	3	7	11	11	14
Mellemlang videregående	10	7	7	16	8	14
Lang videregående	12	3	7	10	5	2
Andet	3	0	0	3	0	5
I alt pct.	101	100	101	99	100	101
I alt personer	136	30	31	99	37	44

1) Inkluderer personer, som ikke har en afgangsprøve fra folkeskolen eller en tilsvarende eksamen, og som heller ikke er i gang med 9. eller 10. klasse.

Bilagstabel B.5.15

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de har oplevet diskrimination i Danmark. Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
Flere gange	51	40	52	16	31	26
En enkelt gang	11	13	16	15	11	16
Aldrig	39	47	32	69	58	58
I alt pct.	101	100	100	100	100	100
I alt personer	134	30	31	99	36	43

Bilagstabel B.5.16

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter indvandrerstatus/alder ved indvandring til Danmark. Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
Født i Danmark	19	21	22	19	8	23
0-6 år	45	45	47	43	58	25
7-17 år	36	35	31	38	33	53
I alt pct.	100	101	100	100	99	101
I alt personer	136	30	31	98	36	44

Bilagstabel B.5.17

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om forældrene boede på landet eller i en by i oprindelseslandet, før de indvandrede til Danmark. Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
Begge fra landet/landsby	27	40	45	25	46	36
Begge fra en by	66	57	52	56	49	55
Den ene fra landet/landsby og den anden fra en by	7	3	3	9	5	9
I alt pct.	100	100	100	100	100	100
I alt personer	133	30	31	98	37	44

Bilagstabel B.5.18

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter moderens og faderens uddannelse.
Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
Moderens uddannelse						
Ingen skolegang	8	15	33	17	25	11
1-5 års skolegang	16	23	26	14	25	22
6-9 års skolegang	27	27	11	19	28	30
Mere end 9 års skolegang	15	12	11	17	3	22
En erhvervskompetence- givende uddannelse	35	23	19	34	19	16
I alt pct.	101	100	100	101	100	101
I alt personer	116	26	27	91	32	37
Faderens uddannelse						
Ingen skolegang	3	7	12	1	3	9
1-5 års skolegang	9	15	32	14	28	17
6-9 års skolegang	17	19	4	16	9	17
Mere end 9 års skolegang	18	7	4	16	6	23
En erhvervskompetence- givende uddannelse	53	52	48	54	53	34
I alt pct.	100	100	100	101	99	100
I alt personer	119	27	25	89	32	35

Bilagstabel B.5.19

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, hvor mange venner de har, som har rødder i oprindelseslandet. Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
0-2 venner	19	21	10	22	17	27
3-9 venner	24	41	23	40	31	23
10 eller flere venner	57	38	68	37	53	50
I alt pct.	100	100	101	99	101	100
I alt personer	135	29	31	99	36	44

Bilagstabel B.5.20

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, hvor mange danske venner de har. Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
0-2 venner	12	24	13	22	31	23
3-9 venner	32	31	28	40	33	41
10 eller flere venner	56	45	59	37	36	36
I alt pct.	99	100	100	99	100	100
I alt personer	135	29	31	99	36	44

Bilagstabel B.5.21

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter dansk kundskaber. Særskilt for køn og for om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
Flydende	76	82	70	83	58	86
Gode	16	14	20	9	25	7
Nogenlunde	5	0	10	5	14	7
Dårlig/slet ikke	2	4	0	3	3	0
I alt pct.	100	100	100	100	100	100
I alt personer	134	28	30	99	36	43

Bilagstabel B.5.22

21-28-årige etniske minoriteter, procentvist fordelt efter, om de har børn eller ej. Særskilt for køn og om svarpersonen er ugift, gift med en person, som ikke er familiesammenført, eller gift med en person, som er familiesammenført.

	M			K		
	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført	Ugift	Gift – ej familie- sammenført	Gift – familie- sammenført
Har ikke børn	7	53	65	23	73	65
Har børn	93	47	36	77	27	35
I alt pct.	100	100	101	100	99	100
I alt personer	134	30	31	99	37	43

AKTUELLE POLITISKE TILTAG OG FORSLAG TIL EN FORBEDRET INDSATS MOD TVANGSÆGTESKABER

6.1 Indledning

Danmark har siden slutningen af 1990'erne iværksat en række juridiske og sociale initiativer til bekæmpelse af tvangsægteskaber. I dette kapitel vil noget af baggrunden for disse love og handlingsplaner indledningsvist blive beskrevet og diskuteret. Hvordan gik det til, at Danmark som et af de første lande i Europa fik en lovgivning, der direkte søger at begrænse tvangsægteskaber? Hvordan formulerer og afgrænser denne indsats sit indsatsområde, og har den ændret sig over tid? Vægten i analysen er lagt på, om indsatsområdet er klart defineret og i givet fald hvordan. Det er der to grunde til: For det første er definitionerne – og ændringerne heraf – det politiske landskab, som de etniske minoriteter (unge og forældre) må agere i, herunder i forhold til de valg af partner, som de foretager, og for det andet er disse definitioner af betydning for, hvilke problemer de unge kan gå videre med, fx til de sociale myndigheder. Hvad kender de i det hele taget til lovgivningen, har den nogen effekt på deres liv, og i givet fald hvilken? Analysen af tidligere og aktuel lovgivning og handlingsplaner er endvidere en forudsætning for at kunne påpege områder, hvor indsatsen evt. kan forbedres.

Kapitlets sidste afsnit beskriver og diskuterer forslag til, hvordan indsatsen mod tvangsægteskaber kan forbedres, både på et direkte individbaseret niveau og på et overordnet samfundsmæssigt niveau. Denne beskrivelse og diskussion baseres særligt på ressourcepersonernes erfaringer med etniske minoritetsunge, og hvad de oplever som

vigtigt i en forebyggende indsats mod tvangsægteskaber. Forslagene perspektiveres og udbygges ud fra relevante analyser og resultater fra de foregående kapitler.

6.2 Nuværende regler og tiltag i forhold til arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber

Dansk lovgivning accepterer ikke tvangsægteskaber. I Ægteskabslovens §24, stk. 2 står der således, at et ægteskab omstødes ved dom efter påstand af den ene ægtefælle, hvis personen blev tvunget til at indgå ægteskab (Ægteskabsloven, 1969). Ægteskabet har således sit udgangspunkt i frivillighed mellem to parter, og hovedvægten er lagt på individets ønsker og behov – og altså ikke på de forventninger, som familier og slægt måtte have til den enkeltes livsførelse. Yderligere kan tvangsægteskaber i de tilfælde, hvor der fremsættes trusler mod liv og helbred, straffes efter Straffelovens § 266. Straffen kan bestå i bøde eller fængsel op til 2 år (Borgerlig Straffelov, 2002; Folketinget, 2003). Tvangsægteskabet er altså en kriminel handling.

Hertil kommer, at der i Danmark findes en lovgivning, som specifikt retter sig mod tvangsægteskaber. Baggrunden for denne lovgivning skal ikke mindst ses i lyset af den offentlige debat, som voksede frem i anden halvdel af 1990'erne. Brug af begrebet "tvangsægteskab" var yderst begrænset i den offentlige og politiske debat langt op i det tiår (se fx Rytter, 2003). Diskussionen blev i første omgang lanceret, da organisationen UNGSAM i 1996 afholdt en høring om arrangerede ægteskaber og siden oprettede en krisetelefon for unge, som havde problemer, fx i forbindelse med tvangsægteskaber (Bredal, 1999). Initiativerne fik bred mediedækning, og denne kan have haft indvirkning på, at tvangsægteskab blev et tema i den nye udlændingelov, som blev lagt frem i slutningen af 1997. I loven hedder det blandt andet i § 9, at: "Opholdstilladelse kan ... ikke gives, såfremt ægteskabet beror på en aftale indgået af andre end ægtefællerne" (Lov om Ændring af Udlændingeloven og Straffeloven, 1998). Bestemmelsen gjaldt, hvis en eller begge ægtefæller var under 25 år.

Diskussionen om arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber fortsatte, og i sidste halvdel af 1999 kom der for alvor fokus på spørgsmålet om, hvor mange tvangsægteskaber, der blev indgået i Danmark.

Organisationen Indsam rapporterede, at de modtog omkring 10-15 henvendelser om ugen (Politiken, 1999; Rytter, 2003). Indvandrerforeningers udsagn om antallet af tvangsægteskaber, det øgede fokus på familiesammenføringer og deres mulige konsekvenser for integrationen, og den intense debat, der fulgte, blev fulgt op af en handlingsplan og ny lovgivning fra den daværende SR-regerings side. Således lyder det i en handlingsplan fra februar 2000:

Regeringen finder det ikke acceptabelt, at unge i et retssamfund som det danske presses utilbørligt til at indgå ægteskaber, som de ikke ønsker. Det bør sikres, at beskyttelsen af de unge mod indgåelse af ægteskaber mod deres eget ønske ikke er indholdsløs. Beskyttelsen bør derfor udvides til også at omfatte de tilfælde, hvor de unge er blevet udsat for utilbørlig påvirkning til at indgå ægteskab mod deres eget ønske, men benægter dette.

(Indenrigsministeriet, 2000)

Efterfølgende hævdede man retskravet på familiesammenføring til 25 år. Det var dog stadigvæk muligt, på baggrund af et individuelt skøn, at give tilladelse til ægtefællesammenføring til en person, der var yngre end 25. Personen skulle da være 18 år eller mere, og ægteskab eller samliv skulle utvivlsomt kunne anses for indgået efter den herboendes eget ønske, og når særlige personlige forhold talte derfor. Kun hvis begge ægtefæller eller samlevere var fyldt 25 år, var der retskrav på ægtefællesammenføring.

6.1.1 Nuværende lovgivning på familiesammenføringsområdet og til bekæmpelse af tvangsægteskaber: en kort oversigt

Den nuværende regering (VK) har igangsat en lang række initiativer til bekæmpelse af arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber. Nogle af disse initiativer er af lovgivningsmæssig art, her særligt Lov om Ændring af Udlændingeloven og Ægteskabsloven med flere love (lov nr. 365 af 6. juni 2002). Lovændringen betyder, at personer, som søgte om familiesammenføring efter den 28. februar 2002, bl.a. er underkastet et antal skærpede regler i forhold til den lovgivning, der blev gennemført i 2000 (se også Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2002; Sareen, 2003a; Udlændingestyrelsen, n.d.):

- *Et alderskrav:* Ægtefælle eller registreret partner skal være fyldt 24 år.
- *Krav til ægteskab/samliv:* Skal være indgået frivilligt, og der kan ikke gives tilladelse til ægtefællesammenføring, hvis det må anses for tvivlsomt, om ægteskabet er indgået efter begge parters ønske. Der må ikke være tale om et proforma ægteskab, og ægteparret/de registrerede partnere skal bo på samme adresse.
- *Krav vedrørende bolig:* Et krav om at råde over egen bolig betyder, at personen i Danmark skal have en bolig, som personen i Danmark er ejer, lejer, andels-, anpartshaver eller lignende af. Boligen skal være af en rimelig størrelse.¹ Der må højst bo to personer pr. beboelsesrum, og hvis ikke skal boligens areal være på mindst 20m² pr. person.
- *Tilknytningskrav:* Reglerne om tilknytningskrav er udvidet til også at gælde for personer med dansk indfødsret. Der skal foretages en individuel afvejning af ægtefællernes samlede tilknytning til Danmark over for ægtefællernes samlede tilknytning til et andet land, hvilket normalt er det land, som den familiesammenførte kommer fra. Afgørelsen af, hvorvidt tilknytningskravet er opfyldt, afgøres bl.a. på baggrund af længden og karakteren af ægtefællernes ophold i de respektive lande. Der ses også på ægtefællernes sproglige, uddannelses- og erhvervsmæssige tilknytning til Danmark og det land, som den familiesammenførte kommer fra. Slutteligt lægges der vægt på, om den person, som bor i Danmark, har forældremyndighed eller samværsret over mindreårige børn i landet.
- *Skærpet krav til selvforsørgelse:* Kravet gælder for personer med dansk indfødsret, der bor i Danmark, som har statsborgerskab i et af de andre nordiske lande, eller har opholdstilladelse med konventions- eller beskyttelsesstatus. For sidstnævnte gruppe gælder dog, at man kan se bort fra kravene, hvis ægteskabet blev indgået før flugten fra oprindelseslandet. Ægtefællesammenføring betinges som udgangspunkt af, at den herboende stiller økonomisk sikkerhed for 51.600 kr. til dækning af eventuelle fremtidige offentlige udgifter til hjælp til ægtefællen/partneren.

1. Der kan gives dispensation til nyankomne flygtninge, der ikke kan forenes med ægtefælle eller samlever i oprindelseslandet.

Endvidere må den ægtefælle, der er bosiddende i Danmark, ikke have modtaget hjælp efter Lov om aktiv socialpolitik eller Integrationsloven i et år inden tidspunktet for indgivelsen af ansøgningen og frem til tildelingen af opholdstilladelse. Yderligere skal den person, som bor i Danmark, have en indkomst (fx løn eller pension), som svarer til det beløb, som ægtefællen vil være berettiget til i kontanthjælp.

- *Krav vedrørende opholdstid:* For at kunne bringe en ægtefælle/registreret partner til Danmark, skal ansøgeren selv have haft tidsubegrænset opholdstilladelse i mere end tre år.

Af lovens skærpede krav er det kun 24-årsreglen, som direkte kan siges at være et initiativ mod tvangsægteskaber (Forslag til Lov om Ændring af Udlændingeloven og Ægteskabsloven med flere love, 2002).² Ifølge Integrationsministeriets forslag til denne lov af 15. februar 2002 må de øvrige krav særligt ses som forsøg på at begrænse familiesammenføring,³ og – specifikt, når det gælder tilknytningskravet – et forsøg på at sikre de etniske minoriteters integration i det danske samfund. Tilknytningskravet er dog også tænkt som en del af indsatsen mod tvangsægteskaber. I argumentationen for kravet hedder det således, at “hos herboende udlændinge og danske statsborgere med udenlandsk baggrund [er] et udbredt ægteskabsmønster, at man bl.a. som følge af pres fra forældrene gifter sig med en person fra hjemlandet” (Forslag til Lov om Ændring af Udlændingeloven og Ægteskabsloven med flere love, 2002).

6.1.2 Handlingsplan for regeringens indsats i perioden 2003-2005 mod tvangsægteskaber, tvangslignende ægteskaber og arrangerede ægteskaber

Den 15. august 2003 annoncerede Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration og Socialministeriet en treårig handlingsplan til bekæmpelse af tvangsægteskaber, tvangslignende ægteskaber og arrangerede ægteskaber (Regeringen, 2003). Handlingsplanen indeholder 21 initiativer, der har til formål at forhindre tvangsægteska-

2. I “Forslag til Lov om Ændring af Udlændingeloven af 25. september 2003” nævnes også 24-årsreglen som et initiativ til bekæmpelse af arrangerede og tvangslignende ægteskaber.

3. Se også Institut for Menneskerettigheder, 2002.

ber, at modvirke ulykkelige familiesammenføringer på baggrund af arrangerede ægteskaber, at bidrage til en bedre integration og øget ligestilling mellem kønnene, at bidrage til at sætte øget fokus på etniske minoritetsunges ægteskabelige problemstillinger i Danmark og at formidle viden om indsatsområderne til alle, der er i kontakt med etniske minoriteter (fx læger, socialarbejdere, lærere, o.a.).

Indsatsområderne er organiseret inden for otte hovedområder. *Informationsindsatsen* drejer sig fx om udarbejdelse af pjecer og undervisningsmateriale, men også om information til socialarbejdere og andre om, hvem de skal henvise etniske minoritetsunge med problemer til. *Dialog og samarbejdsindsatsen* drejer sig særligt om øget foredragsvirksomhed, at skabe netværk og foreningsaktiviteter for etniske minoritetskvinder og at styrke og opkvalificere mæglingssindsatsen mellem forældre og unge. De unge skal tilbydes individuel *rådgivning*, særligt gennem en uafhængig hotline. *Ambassadernes indsats* på området styrkes, ikke mindst i forhold til at give unge, som under et ophold i udlandet står over for et tvunget ægteskab, rådgivning og bistand. *Kommunernes indsats* styrkes, bl.a. ved udarbejdelse af en vejledning med løsningsmodeller, men også kurser til opkvalificering af forskellige faggrupper, der arbejder med problematikken omkring tvangsægteskaber. Etablering og drift samt erfaringsudveksling mellem *pigeclubberne* styrkes, og ligeledes *følges der op på og ydes der støtte* til de unge, som har forladt familie og netværk, fordi de stod over for eller har forladt et tvunget ægteskab. Sådanne unge – primært kvinder – tilbydes særlige *botilbud*, hvor de kan få særlig rådgivning og opbakning til deres fremtidige liv, fx når det drejer sig om uddannelse og arbejde. Slutteligt styrkes *forsknings- og dokumentationsindsatsen* for at klarlægge problemets omfang og karakter (nærværende undersøgelse er en del af denne indsats).

6.2.2 Diskussion: Er lovgivningen klar?

Både når det gælder tidligere og aktuel lovgivning på familiesammenføringsområdet, arbejdes der med et bredt genstandsfelt, idet både arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber ses som problematiske. Det er da også på baggrund af denne brede definition, at kritikken mod lovgivningen fra starten af har været skarpest. I forbindelse med lovgivningen fra 1998 var der en del diskussion om, hvorvidt det var hensigtsmæssigt, at arrangerede ægteskaber også blev inddraget som en del af indsatsområdet – og dermed mistænkeliggjordes. Usik-

kerheden understreges bl.a. af høringssvar, analyser og spørgsmål til ministeren fra perioden (se fx Bredal, 1999; Det Danske Center for Menneskerettigheder, 1999; Indenrigsministeriet, 1999). Udlændingestyrelsens praksis i forbindelse med håndhævelse af reglen blev, at i de tilfælde, hvor mindst en af parterne oplyste, at ægteskabet var arrangeret, blev forholdene omkring ægteskabet nærmere undersøgt for hermed at fastslå, om parterne vitterligt accepterede alliancen. Dette viste sig for det meste at være tilfældet: I foråret 1999 blev der kun afvist en enkelt ansøgning om familiesammenføring på baggrund af § 9 i Udlændingeloven (Bredal, 1999).

Det er tydeligt, at man vil hjælpe de unge, som gennem pres og tvang indgår et ægteskab, som de ikke ønsker. Men det lader til at være en tilbagevendende svaghed, at det ikke klart beskrives, hvorfor det arrangerede ægteskab anses for et problem, og ligeledes, hvordan man beviser pressets og tvangens eksistens. I Handlingsplanen af 2000 hedder det fx, at beskyttelse også bør "omfatte de tilfælde, hvor de unge er blevet udsat for utilbørlig påvirkning til at indgå ægteskab mod deres eget ønske, men benægter dette." Men spørgsmålet er fortsat, hvordan man kan være sikker på, at der uanfægteligt er tale om benægtelse, og at den unge i virkeligheden ikke ønsker ægteskabet?

Man kan sige, at den aktuelle lovgivning – og især Handlingsplanen af 2003 – på mange måder søger at gøre klarere, hvad det er, indsatsen rettes mod. Lovgivningen omkring familiesammenføring er fx klar med hensyn til, at 24 årsreglen og til dels tilknytningskravet sigter mod begrænsningen af tvangsægteskaber. Og Handlingsplanen af 2003 (Regeringen, 2003) kan med sin anvendelse af begrebet "tvangslignende" siges at forsøge at dække gråzonen mellem arrangerede og tvungne ægteskaber. Men det er fortsat svært at afgøre, hvorfor det arrangerede ægteskab anses for at være et problem. Handlingsplanen henviser til, at man ønsker at "modvirke ulykkelige familiesammenføringer på baggrund af arrangerede ægteskaber", men der er ingen uddybning af, hvorfor det lige er denne kategori af ulykkelige ægteskaber, som man anser for problematisk: Hvordan stiller man sig over for arrangerede ægteskaber, som er lykkelige, eller kærlighedsægteskaber indgået i frivillighed over grænser, som ender ulykkeligt? Endelig kan man sige, at begrebet "tvangslignende" indeholder sin egen problematik. For ud fra hvilke præmisser kan man afgøre, at der

næsten er tale om tvang – og hvem skal gøre det? De unge selv eller det sociale system (sagsbehandlere, psykologier eller andre)?

Som helhed anskueliggør lovgivningen, den tidligere såvel som aktuelle, to overordnede spørgsmål, som fortsat står ubesvarede: Hvorfor er det arrangerede ægteskab problematisk, og hvordan skal man som udenforstående afgøre tilstedeværelsen af tvang? En nærmere afklaring af disse spørgsmål kan være brugbar i en fremadrettet indsats. Ikke alene som redskab til dem, som arbejder med etniske minoriteter i det daglige: Hvad er det præcist, de skal være opmærksomme på, hvis de fx er vidner til konflikter omkring pardannelse inden for disse grupper, og hvorfor, men også for de unge, som søger en klar definering af, hvilke problemer de kan gå videre til systemet med. Endelig er en klarere definition af lovens genstandsfelt af betydning, fordi den ikke alene beskriver rammerne for kriminel eller uacceptabel adfærd, men også hvem der på et samfundsmæssigt plan betragtes som medlemmer, og hvem der ikke er. Netop lovgivningens betydning for oplevelsen af samfundsmæssig integration eller eksklusion er noget, som fremstår centralt for svarpersonerne i nærværende undersøgelse, og som beskrives nærmere i følgende afsnit.

6.3 Svarpersonernes holdning til lovgivningen på familiesammenføringsområdet

Hvordan oplever de unge og deres forældre i det hele taget den måde, som lovgivningen påvirker deres liv på? Mener de – således som det er lovgivningens intention – at den giver de unge større og bedre muligheder, eller opfatter de den som indskrænkende og diskriminerende? Er de unge og deres forældre gennemgående vidende om, hvad loven og dens elementer går ud på? Hvordan ser de organisationer og institutioner, som arbejder professionelt med etniske minoritetsfamilier på spørgsmålet, og hvad er deres erfaringer på området?

Blandt de unge er det tydeligt, at holdningerne til lovgivningen er delte. For de unge, som mener, at lovgivningen har en positiv virkning, er et tydeligt kønsperspektiv ikke mindst centralt i deres fremstilling: Mangel på regulering går ud over kvinderne, som bliver tavse ofre i en “handel” mellem familier i to lande og i visse tilfælde udnyttes af den mand, som de bliver gift med. En kvinde fra Tyrkiet,

som selv er familiesammenført og har haft dårlige erfaringer med et sådant ægteskab, siger om 24-årsreglen:

Jeg synes, det er en meget god regel. De [kvinderne] kan bare sidde og se på [mens mændene og deres familier afgør] at, "hende dér kunne vi godt tænke os". Når de så kommer til Tyrkiet, så ... går de og frier til hende ... Og så går det godt et stykke tid, og så begynder presset ved at leve sammen. Det er dem [mændene], der styrer det hele. Kvinderne har ikke noget at sige. Det er dem [mændene], der har opholdstilladelsen, det har kvinderne jo ikke, så de har jo ikke noget at sige. De bliver nødt til at tie stille, til de får opholdstilladelse. Hvis de synes, det er i orden, så kan de måske finde på at tage dem på ferie nede i Tyrkiet. Hvis de ikke synes om den kone, så siger de: "Nå, men nu rejser vi, og så kan vi bare efterlade dem dernede, og så bare komme herop." Og de kvinder har ikke nogen fremtid. De bliver så gift med nogle ældre. Eller nogle, der har flere børn. Altså de kvinder, der bliver gift og kommer til Tyrkiet igen.

I citatet er der fokus på kvinden som stiltiende, som en person, der er frataget enhver mulighed for at gå imod den behandling, som hendes familie, svigerfamilie og ægtemand udsætter hende for. Hun er et objekt, der handles og forbruges, uden hensyntagen til hendes personlige ønsker. Kvindens mulighed for at handle er begrænset, når hun giftes, men også hvis hun bliver skilt: En skilsmisse giver hende en ringere værdi på ægteskabsmarkedet og dermed en ringere mulighed for at ende i et tilfredsstillende forhold (se også afsnit 4.3.4).

Svarpersonen forholder sig ikke direkte til, hvad fx 24-årsreglen kan have af betydning for at begrænse tvangsægteskaber, selvom der refereres til denne regel i spørgsmålet. Indirekte bliver 24-årsreglen tilskrevet den betydning, at familiesammenføring med en kvinde fra oprindelseslandet både bliver sværere at realisere og mindre attraktivt. De goder, som kvinderne evt. håber at opnå ved at blive gift med en person, der lever i Danmark – opholdstilladelsen og med den større sociale muligheder – bliver en mere begrænset og mindre attraktiv "vare". Om dette giver kvinden bedre muligheder i hjemlandet, diskuterer svarpersonen dog ikke.

Også en anden kvinde (med oprindelse i Bosnien) understreger betydningen af opholdstilladelse og ægteskabet som en måde at

skaffe sig materielle goder på, i sine refleksioner over den danske lovgivnings betydning for begrænsningen af tvangsægteskaber:

Jeg synes, at de [reglerne] er gode. Så har danskerne også en sikkerhed. Alt det der med dem, der kommer til DK og får deres asyl og bestiller ting, og sender dem videre. Jeg bliver så sur. Fucking indvandrere. Og så kommer jeg til at tænke på, at jeg er selv en. Jeg synes faktisk, det er dårligt.

Den kvindelige svarperson er også skeptisk over for familiesammenføring af en anden grund. Hun mener, at kvinder, som kommer ind i Danmark ad den vej, udsætter herboende piger af etnisk minoritetsbaggrund for et pres ved at insistere på, at de skal skille sig ud fra resten af samfundet, fx gennem den måde, de går klædt på:

Hvorfor har de ikke slør, de der piger der? [siger de]. Og hvordan kan de have så lidt tøj på, når de er i DK? Man skal ikke vise noget som helst. Så tænker jeg, hvorfor gør de det? Så siger de selv, det er for at bevare noget fra deres eget land. Så gør dog noget andet i stedet for, [siger jeg]. Det går ud over dig selv, og det går ud over andre. Det er nok også derfor, jeg hader mine forældre, fordi de prøver at skille mig så meget ud fra andre. Jeg måtte ikke alle de der ting, som de andre måtte.

Svarpersonen reflekterer ikke over, hvad den danske lovgivning mod tvangsægteskaber reelt betyder for dem, som risikerer at ende i et sådant ægteskab. I langt højere grad fokuserer hun på, hvad lovgivningen betyder for etniske danskere og hendes egen integration. Lovgivningen giver "danskere sikkerhed", fordi den begrænser, hvad man kan betegne som handelen med ægteskaber. Argumentet kædes sammen med en henvisning til asylansøgere, der misbruger det danske system ved at sende velfærdsydelse o.a. ud af landet. Det er af betydning for svarpersonen, at indvandring ved familiesammenføring ikke truer hendes egen selvforståelse og hendes egne muligheder i det danske samfund. Indvandring, betones det, kan betyde en styrket forståelse af indvandrere som "nassere", hvilket er problematisk for dem, der som svarpersonen her føler sig integrerede i det danske samfund. En yderligere dimension er, at indvandringen gennem familiesammenføring ifølge svarpersonen kan have en indskrænkende virkning på hendes måde at leve på (fx hvordan hun går

klædt), fordi de personer, der kommer udefra, har andre normer og ideer om, hvad der er tilladt, og hvad der ikke er det.

Svarpersonen udtrykker en dobbelt identitet som både etnisk minoritet og dansker, eller for at bruge Yvonne Mørck's begreb (Mørck, 1998), en identitet som "bindestregsdansker". Kvinden ser sig selv som "dansk" i en sådan grad, at hun kan tale om "fucking indvandrere" som en gruppe mennesker, hun ikke kan og vil identificere sig med, samtidig med at hun erkender sin etniske minoritetsbaggrund og konstant må forholde sig til den, både på grund af majoritetsbefolkningens holdninger og forventninger, men også på grund af andre grupper af etniske minoriteter, som bor i landet. Den samme refleksion af dobbelthed i identifikation og tilhørsforhold – at man er en del af det danske samfund og alligevel tilhører og skiller sig ud som medlem af en minoritetsgruppe – afspejles også blandt de unge, der er mere skeptiske over for lovgivningen mod tvangsægteskaber:

Det er forkert at sætte en grænse, fordi det er jo ikke op til dem [myndighederne] at bestemme, hvornår man vil giftes. Hvis man vil giftes som 20-årig, så gør man det. Men jeg kan godt se fornuften i det. Det er blevet meget ... at folk bare kommer hertil [for noget som] på papiret [er et] ægteskab, [men] som i virkeligheden ikke er det. Det er jo rimelig stramt nu, at man ikke bare kan få indvandrere hertil fra Tyrkiet, og så bo her. Og så bliver der arrangeret nogle ægteskaber... Altså på papiret. Sådan at det i virkeligheden ikke passer, så når de har fået opholdstilladelse, så går de så fra hinanden. Det er derfor, reglen sådan set er lavet. Det tror jeg. Man kan se det fornuftige i det, men man kan lige så godt se det ufornuftige i det.

(Mand med oprindelse i Tyrkiet)

Jeg er ikke så vild med det [lovgivningen]. Men jeg kan også forstå det ... At man henter kvinder [fra oprindelseslandet], og så er det staten, der forsørger dem. De [myndighederne] har ret i at sige, at hvis du henter en kvinde fra et andet land, så må du selv støtte hende. Jeg er ikke så vild med det faktisk. Det forhindrer en. Altså 24 år. Det er lidt irriterende, fordi der er mange, der bliver forelsket i ung alder. Eller nogle, der gerne vil starte en familie i en tidlig alder. Jeg kender tre, der er 22 år. De er forlovet. Og deres forlovede er i Tyrkiet, og de er her. Og de arbejder og prøver at finde sig et hjem. Man kan se, at det er hårdt for

dem, fordi de kan godt lide deres forlovede. Det gør det sværere. Det gør deres forhold sværere.

(Mand med oprindelse i kurdisk Iran)

Begge svarpersoner forholder sig til forestillede situationer, hvor nyttilkomne indvandrere udnytter eller direkte forbryder sig mod det danske sociale system, hvad enten det drejer sig om proforma ægteskaber eller brug af velfærdsydelse. For dem at se er fx 24-årsreglen et godt initiativ til at modgå en sådan udnyttelse, fordi det gør det sværere at komme til Danmark gennem familiesammenføring. På sæt og vis kan man sige, at det er det danske velfærdssamfund, som de ønsker at forsvare mod indvandring. Interessant er det i den forbindelse, at ingen af svarpersonerne bringer spørgsmålet om tvangsægteskaber, og hvad disse betyder for enkelte individer, ind i debatten. Det er det overordnede hensyn til den danske befolknings bedste, som dominerer i deres udsagn.

De svarpersoner, som særligt fokuserer på individets rettigheder i forhold til valg af ægtefælle, findes primært blandt dem, som er kritiske over for lovgivningen. Denne gruppe af svarpersoner er især kritiske over for 24-årsreglen: Man kan sagtens blive forelsket som 20-årig, og lovgivningen kan og skal ikke sætte begrænsninger for kærligheden eller de unges muligheder for at leve sammen. Hensynet til, at folk skal kunne gifte sig af kærlighed – af egen fri vilje – taler ifølge svarpersonerne *imod* de nuværende regler:

Tvangsægteskab vil jeg også stå imod. Men det der med at sætte grænse for to, der er vildt forelskede i hinanden [til] 18, 19 år. "Nej, du må ikke giftes med hende på grund af, at der er den lov." Det, synes jeg, er dårligt. Så bestemmer man jo ikke, hvem man vil giftes med. Og så ... er det fuldstændig ligesom tvangsægteskab. Fuldstændig. Jeg føler ikke nogen forskel mellem den lov og tvangsægteskab. Fordi så længe du ikke kan blive gift med en, du er forelsket i, så er det jo det samme. Du kan vildt godt lide en, men du må ikke giftes med hende. Og du skal giftes med hende der [som du ikke er forelsket i], er det ikke det samme? Og når du falder for en, og du kan lide en, det er jo ikke nemt at glemme hende. Det er det jo ikke.

(Mand med oprindelse i Libanon)

Rent ud sagt, så synes jeg, det er forrykt ... Vi ved jo godt, hvorfor den lov er blevet vedtaget. Det er simpelthen for at forhindre, at der kommer så mange [indvandrere] ind i landet. Men jeg synes, det er forrykt, og det er uetisk, at man på den måde begrænser folks valg. At man ikke får den frihed til at vælge, hvem man gerne vil. Og godt nok kan de [unge] så vente, til de er 24 år gamle, men så er der en masse andre ting, som skal gøre sig gældende. Man [skal have] så og så mange penge, og det er jo ikke sikkert, at alle kan opfylde de krav ... Den frihed, som vi værdsætter så meget i vesten, det er jo virkeligheden at gøre grin med det. Hvor er retten til frihed der? Især med henblik på, at [danskerne??] snakker så meget om, at kærligheden og forelskelsen skal være det, der er bærende for, at man ligesom danner par senere hen. At det ikke skal være forældrene, der tvinger noget ned over hovedet på folk. Hvad hvis nu man er helt vildt forelsket i en, som tilfældigvis bor i Pakistan eller Tyrkiet. Så har man bare ikke den mulighed.

(Kvinde med oprindelse i Tyrkiet)

Det er tvang på en anden måde. De siger – og det tror jeg ikke på – at denne her lov er for at undgå de her tvangsægteskaber, men for det første, det der med tvangsægteskaber er totalt overdrevet. Der findes ikke så mange. Og for det andet, så tror jeg, der kunne være en nemmere løsning. Og for det tredje kommer det til at gå ud over rigtig mange, også indfødte danskere ... Det er på en måde at tvinge folk til noget, som de ikke har lyst til. På en anden måde er det en måde at undgå at få så mange indvandrere ind som muligt.

(Kvinde med oprindelse i Palæstina)

En kvinde med oprindelse i Tyrkiet betoner, at et af lovgivningens resultater er, at folk, som faktisk har giftet sig af kærlighed, har følt sig tvunget til gå fra hinanden:

Jeg har en veninde, hun er 18 år, og hun er blevet gift sidste sommer, da hun blev 18. Og hendes mand er kommet herop, men nu skal han tilbage, og han kan ikke komme, før han er 24. Det er ikke noget ægteskab. Så nu er hun nødt til at rejse tilbage. Og det vil hun ikke. De er nødt til at gå fra hinanden. De havde selv fundet hinanden. De har været kærestere i 4 år. Fra hun var 14 år. Og så valgte de at blive gift, og nu er de gift, men så kan han ikke komme op.

De unge svarpersoner, som er kritiske over for lovgivningen mod tvangsægteskaber hæfter sig ved de begrænsninger, som de mener, at den skaber for de unge, som forelsker sig i en person, som bor i et andet land. For dem at se tvinger lovgivningen disse unge bort fra hinanden og er altså "tvang på en anden måde". En konsekvens heraf kan ifølge svarpersonerne være, at de unge føler sig tvunget til at gifte sig med personer, som de egentlig ikke er interesserede i, hvilket er "fuldstændigt ligesom tvangsægteskab".

Ud over at se på lovgivningen som noget, der har den modsatte effekt end den ønskede – at skabe tvang i valget af livspartner, hvor intentionen var sikring af større individuel frihed – udtrykker de unge et andet bemærkelsesværdigt perspektiv på lovgivningen: Nemlig, at den kun i ringe grad har som intention at begrænse tvangsægteskaber og i langt højere grad er et forsøg på at begrænse antallet af indvandrere i Danmark. En anordning, hvis intention er at støtte unge i et frivilligt valg af ægtefælle, bliver således af mange tolket som det modsatte: Den indskrænker deres muligheder for at gifte sig med, hvem de vil.

6.3.1 Lovgivningen og spørgsmålet om tilhørsforhold

Overordnet set forholder de unge sig til to centrale spørgsmål, lige meget om de er for eller imod den gældende lovgivning: Hvad der er samfundets centrale behov og ønsker, og hvad der er individets behov og rettigheder. Hvordan fremstilles disse elementer, og hvorledes påvirkes de i lovgivningen? Yderligere forholder svarpersonerne sig i deres refleksioner til spørgsmålet om, hvor de føler, at de hører til, hvad det er for et sted, som de særligt identificerer sig med. Både personer, som er for og imod lovgivningen, understreger tilhørsforhold til det danske samfund, men gør det på forskellig vis. Blandt dem, som er overvejende positive over for lovgivningen, viser identifikationen sig særligt i deres refleksioner i forhold til den danske velfærdsstat: Velfærdsstaten er noget, som de ønsker at beskytte, og indvandring opfattes som en trussel mod denne. Også de svarpersoner, som overvejende er kritiske over for lovgivningen, udtrykker et dansk tilhørsforhold, men tillige, at de grænser, som lovgivningen sætter for deres handlemuligheder, gør det svært at leve efter den overbevisning. En kvinde med oprindelse i Eksjugoslavien siger:

Man kan ikke bare sige, at "hvis du elsker personen, så gå ned og lev dernede sammen med ham". Det kan jeg huske [...] sagde til mig, fordi vi sad på et tidspunkt og snakkede om det. "Jamen hvorfor kan du ikke bare flytte tilbage? Hvis du godt kan lide landet dernede?" Det er det, man ikke kan forklare dem, at jeg er glad for at bo her. Det er ikke sådan, at jeg ikke er glad for at bo her. Jeg er taknemmelig for at bo her. Jeg går i skole, jeg kan få alt det, jeg har lyst til. Så kommer jeg derned, skal bo sammen med ham. Så kommer vi faktisk til at sulte et par gange, fordi nogle gange, så kan vi ikke få noget brød. Vi har ikke penge til at købe brød ... Og hvis man har et godt liv her, vil man så gå ned til et dårligere liv? Det vil man jo ikke vælge, ikke? Det er det, der er rigtig, rigtig svært.

Og en anden kvinde, også med oprindelse i Eksjugoslavien tilføjer:

Det har det jo lidt [betydning], for det kan jo godt være, at jeg rejste til sommer og forelskede mig i en dernede fra, og at jeg eventuelt, hvis jeg blev forlovet med ham, vil have ham herop på en eller anden måde. Så er det jo svært, for man skal jo være de der 24 år, og man skal have lejlighed, og man skal have penge og alt det der. Og det kan jeg ikke forstå, fordi det er jo mit valg, jeg vælger jo, at jeg godt vil have ham herop, og han vil også herop. Det er jo fordi vi elsker hinanden, vi hører sammen. Hvorfor skulle en politiker ændre min mening om, at jeg skulle rejse derned, fordi han ikke kan komme herop? Det vil jeg ikke, for jeg er født og opvokset i Danmark. Danmark er jo mit liv nu, det er jo mit land. På den måde kan jeg ikke forstå, det skulle være et problem at kunne få sin mand herop. Det er langt ude, synes jeg.

En enkelt ung i undersøgelsen er endnu mere radikal i sit ordvalg:

Det [lovgivningen] har gjort det, at jeg faktisk ikke vil bo i DK. Okay, helt ærligt. Jeg synes virkelig, det er en latterlig lovgivning, at man skal være 24 – hvad hvis nu man vil giftes, før man er 24? Hvad hvis nu man har fundet en, man virkelig gerne vil være sammen med, før man er 24? Og så det der med at vedkommende, man skal være gift med, skal have lejlighed, og man skal have de her mange penge i banken. Og vedkommende skal bo her i 7 år ... Det viser bare, at der aldrig vil ske en integration, som folk hele tiden snakker om, der skal være. Det kommer ikke til at ske, så længe de her rammer stadig er her ... 22 eller 21, så vil jeg være gift, sådan er det bare. Det passer åbenbart ikke ind i den

her danske lovgivning, så derfor finder jeg mig bare et andet land. Easy ... Jeg får min uddannelse her, og så skrider jeg ... Og jeg er virkelig ked af det over det, fordi jeg er født her og opvokset her. Det skulle have været mit "favorite place", men det er det ikke. Det har udviklet sig til det værre.

(Kvinde med oprindelse i Yemen)

Citaterne leder diskussionen ind på spørgsmålet om integration. Svarpersonerne opfatter Danmark som deres hjemland, deres "favorite place" og deres liv. De udtrykker, at det er her, de ønsker at bo, også hvis de bliver forelsket i – og ønsker at flytte sammen med – en person fra deres oprindelsesland. Alle tre er de i øvrigt gået gennem/er godt i gang i det danske uddannelsessystem og taler flydende dansk. Alle udtrykker de – som det fremgår af citaterne – at de regner med selvstændigt at vælge deres kommende ægtefælle. For dem at se er lovgivningen problematisk, fordi den truer deres følelse af tilhørsforhold til Danmark. Særligt den sidstnævnte svarperson udtrykker, at lovgivningen utilsigtet kan gøre noget ved integrationen, nok først og fremmest fordi folk føler sig anderledes eller mere restriktivt behandlet end andre af det danske samfunds borgere.

6.3.2 Forældrenes holdninger til lovgivningen

Hvor de unge særligt fæstner sig ved lovgivningens betydning for det danske samfund og for deres identitet som unge med etnisk minoritetsbaggrund i Danmark, centrerer forældrenes refleksioner over lovgivningen særligt på, hvad den betyder for deres børns mulighed for at vælge, og på praktiske bekymringer, ikke mindst når det drejer sig om økonomi og boligforhold. En mor med oprindelse i Eksjugoslavien siger:

De tager de unges frihed. De berøver dem en frihed, som de kan vælge. Ikke min. Min tid er forbi. De unges berøver de på grund af, de kræver at dér, og så kan du ikke blive gift længere. Og du skal have 50.000 kr. på hendes konto og din konto, en lejlighed på 25 m² pr. person og en direktørløn på 20.000, var det – nu har de sat det ned. Vi har en meget stor vennekreds og familie, så vi snakker tit om de her ting, som vi synes er uretfærdigt. Jamen, de unge læser jo i længere og længere tid nu til dags, det er ikke ligesom i vores tid. Og skal de læse, og hvis de også skal have købt en lejlighed, og hvis de så også skal have 50.000 på

kontoen, og samtidig med 24 år for at blive gift ... Det kan de aldrig nogensinde klare.

Og en mor med oprindelse i Pakistan siger:

Jeg synes, det [lovgivningen] er meget forkert. Vi tænker, at deres drenge og piger forlader hjemmet, når de er 18 år gamle, men for os andre er der krav om at være 24 år, om at have 50.000. Nu er vi syv mennesker, og hvis vi tager til Pakistan, så koster vores billetter alene 50-60.000 kr. Skal man så sætte dem ind på en konto eller tage til Pakistan? Det er ikke kun for pakistanere, det gælder alle lande.

Begge mødre nævner beløbet på 50.000 kr. som yderst begrænsende, hvis ikke uopnåeligt. At det forholder sig sådan, kan ses i lyset af, at etniske minoritetsfamilier fra ikke-vestlige lande er overrepræsenteret i gruppen af personer med lav indkomst (Jeppesen & Nielsen, 1998; Wadensjö, 2000; Jakobsen et al., 2000). I 1997 var den disponible indkomst for indvandrere fra ikke-vestlige lande i Danmark 112.593 kr. for personer mellem 18-24 år, 115.679 kr. for personer mellem 25-29 år og 112.679 kr. for personer mellem 30-39 år. For danskere var den disponible indkomst højere: 138.755 kr. for personer mellem 18-24 år, 140.552 kr. for personer mellem 25-29 år og 145.160 kr. for personer mellem 30-39 år (Wadensjö, 2000). At de etniske familier oplever deres økonomi som anstrengt, understreges af en nylig undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet. Hvor 5 pct. af de 20-34-årige i befolkningen som helhed beskrev, at de havde svært ved at få deres penge til at slå til, gjaldt det for 30 pct. af de somaliske, 20 pct. af de tyrkiske og 12 pct. af de pakistanske svarpersoner i samme undersøgelse (Schmidt, 2003). At 50.000 kan forekomme som et uopnåeligt beløb er ikke uforståeligt i den kontekst.

Hertil kommer så, at etniske minoritetsfamilier – på trods af en mere begrænset økonomi – kan have udgifter i deres familieøkonomi, som er ukendte i de fleste af majoritetsbefolkningens husholdninger. At holde kontakten ved lige med familie og venner i oprindelseslandet, fx ved at familien tager på besøg eller sender penge dertil, har tit stor prioritet og kan være en bekostelig affære (også Schmidt, 2003). Spørgsmålet er således, hvad forældrene skal sætte penge af til, og hvad det kan betyde i behovsudsættelse. Bruges de opsparede penge til at få en svigersøn eller svigerdatter til landet, udsætter forældrene

og familien deres eget behov for at besøge oprindelseslandet og pleje båndene dertil. Men bruger de pengene på at rejse, kan de udsætte deres barns mulighed for at få en ægtefælle til landet.

Ingen af forældrene i undersøgelsen kritiserer lovgivningen for at medføre, at de ikke kan påvirke deres børns valg af ægtefælle. Deres bekymringer går først og fremmest på de begrænsninger, som det sætter for deres barn, og hvilke prioriteringer der skal foretages i den forbindelse. Ellers er forældrenes holdning ofte pragmatisk: Det er op til de unge at arbejde ud fra de forhold og de samfundsmæssige præmisser, som nu engang gælder. En mor fra Tyrkiet, som er positivt indstillet over for loven, siger således:

Hvis det er stor kærlighed, så må man vente. Hvis de rigtig elsker hinanden. Ellers må hun [hendes datter] gøre det i Tyrkiet. Eller han kan komme som turist i tre måneder. Hvis min datter elsker en fra Tyrkiet, [kan] hun ikke tage ham herop, før han er 24 år. Og hun skal være færdig med skole. Men det er rigtig, rigtig hårdt, og det er dyrt. Men hvis hun elsker og hun vil have ham, så er det hendes egen skyld.

En anden mor, med oprindelse i Pakistan, er kritisk over for 24-årsreglen og udtrykker, at de unge skal arbejde for den tilkommendes forsørgelse i stedet for. De unge må så at sige lære at klare sig selv:

De bør lave en lov, som fx når min svigerdatter kommer herop fra Pakistan, så kan de sige, at de ikke vil yde nogen støtte de første 7-8 år, at det vil de ikke. De kan så selv arbejde hårdt og klare dem selv for selvtjente penge. Det synes jeg er rigtigt. Børn bør arbejde hårdt.

Nogle forældre mener, at der foregår en forskelsbehandling mellem majoritetens unge og etniske minoritetsunge, særligt i forbindelse med 24-årsreglen. Kernen i argumentet er, at det fratager de unge muligheden for at danne par overhovedet. Selvom en del af de unge i undersøgelsen har kæresten, og disse forhold er accepteret af deres forældre, er der også unge og forældre, som mener, at et parforhold indledes ved ægteskabet (afsnit 3.3). Kæresteri er ikke en (seriel) "leg" hen mod et ægteskab, men indeholder alvor, både for personen selv og familien, især fordi kæresteri ofte bringer seksuelle forhold med sig. Kæresteri medfører også en frigørelse fra familien, altså en løsrivelse fra det råderum, som familien som enhed har over for dens

medlemmer. Kæresteri og ægteskab sidestilles hermed. At danske unge således kan indgå forhold, når de er ganske unge, og de etniske minoritetsunge først kan det, når de er midt i 20'erne, anses derfor for problematisk, både af forældrene og af de unge selv. En mor med oprindelse i Pakistan siger:

Ja, de [danske unge] løber hjemmefra, når de er 18 år, og for os andre sætter de grænsen til 24. Der er 6 års forskel. Man kan jo sige til dem, at jeres drenge og piger løber hjemmefra, når de er 18 år, og for udlændinge har I sat grænsen til 24 år! Det spørgsmål bør altså stilles.

Og en ung kvinde med palæstinensisk baggrund siger:

Jeg synes, det er strengt, det her. Jeg forstår ikke, hvorfor de gør det her. Er det på grund af, at vi giftes for tidligt, eller skal de lave det besværligt for os indvandrere? [Fordi] de tænker, at vi giftes for tidligt ... Det passer ikke, for der er også danskere [der indleder parforhold], når de er 13 år. De har kærester, de kommer sammen med ... De blander sig i vores privatliv. Det er umenneskeligt.

Som det gør sig gældende for de unge svarpersoner i undersøgelsen, er der en del, der tyder på, at forældrenes viden om reglerne på familiesammenføringsområdet er ufuldstændig.⁴ De fokuserer særligt på 24-årsreglen, boligkravet og kravet til selvforsørgelse i deres svar. Derimod er der kun en enkelt blandt forældrene, der forholder sig til tilknytningskravet. Skyldes dette forglemmelse, eller er der tale om, at de ikke kender til det? Er forventningen, at har deres børn den rette alder, den rette bolig og den rette sum penge, så skal alt nok gå? Og hvad sker der, når opfyldelsen af disse krav måske ikke viser sig at være nok? Dette kapitel understreger et behov for yderligere præcisering af lovgivningen, men også yderligere oplysning om dens indhold til grupper i det danske samfund, som i særlig grad kan forventes at skulle forholde sig til den.

4. Betragtningen kan siges at bakkes op af Integrationsminister Bertel Haarders understregning af, at en del etniske minoritetsforældre fx ikke er bekendt med 24-årsreglen. I de første 7 måneder af 2003 fik Udlændingestyrelsen således 319 ansøgninger om familiesammenføring fra ægtepar, hvor begge eller den ene var under 24 år. Det var 15 pct. af alle ansøgninger om familiesammenføring i perioden (Haarder, 2003).

6.4 Hvordan håndteres lovgivningen i praksis?

En ting er, hvad de unge og deres forældre har af holdninger til – og formodninger om – den gældende lovgivning, og hvad de faktisk ved om den. Noget andet er, hvordan denne lovgivning får dem til at handle. Har lovgivningen en effekt på netop det område, som den retter sig mod: hvem de unge vælger som ægtefælle, og om de har mulighed for at vælge frit i den forbindelse?

Kun en enkelt svarperson i den kvalitative undersøgelse mener, at lovgivningen har ringe effekt. En ung mand med oprindelse i Tyrkiet mener, at der skal langt mere til end lovgivning: Information er først og fremmest det, som ændrer folks måde at tænke og handle på:

Formålet med den, det er jo, at man skal forhindre de der arrangerede ægteskaber og tvangsægteskaber. Det kan godt være med til at dæmpe for nogle af dem. Det ændrer jo ikke folks måde at tænke på at forhindre noget ved lov. Så skulle man køre noget oplysningskampagne af en eller anden art. Selvom det bliver mere uoverskueligt eller dyrere. Jeg bryder mig ikke om, at sådan nogle bare laver en lov for alt det, man ikke bryder sig om. Det ændrer jo ikke ved tankegangen. Det er jo et stort problem.

Men blandt andre svarpersoner er holdningen, at lovgivningen virkelig har en effekt, ikke mindst på forældres og unges holdninger til, hvem man kan gifte sig med. En yngre tyrkisk kvinde, som selv er ugift, siger:

Jeg oplever det meget tit, altså. Det er helt utroligt, ikke? Alle snakker om, at nu skal de finde nogen her i DK. At det er det bedste. For tre år siden var det helt utænkeligt, at en hel gruppe skulle foretage en [sådan] holdningsændring. At der er kommet holdningsskift. Det har været en positiv ting. Og det har så bl.a. været den nye lovgivning, der har været med til at sætte skub i, fordi det har virkelig [betydet], at det er svært, ikke [at få familiesammenføring]? Du skal have din egen bolig, du skal have 50.000 i banken, du skal være 24 år, du skal have størst tilknytning til landet, til Danmark. Der er så mange ting. Det ideelle mønster for mange familier er ikke, at sønnen og svigerdatteren får egen bolig. De skal jo helst bo sammen med svigermor og svigerfar, så derfor er der

allerede et værditab for forældrene dér. Så hellere finde en svigerdatter i Danmark, som kan blive boende, og få hende overtalt til det [dvs. at bo sammen med svigerforældrene], ikke?

Effekten understreges yderligere af den faldende tendens blandt etniske minoritetsunge til at gifte sig med personer, som kommer fra et andet land end Danmark, som beskrevet i afsnit 4.5. Nærværende undersøgelse giver således både kvalitativt og kvantitativt belæg for, at lovgivningen på familiesammenføringsområdet har skabt ændringer i ægteskabsmønstre – både når det gælder holdning og praksis. Ændringerne ses ikke alene blandt de unge, men også blandt forældrene. En tyrkisk kvinde nævner således, at lovgivningen gør det lettere for hende at afvise de tilbud om ægteskaber, som hun får til sine børn under besøg i oprindelseslandet:

Jeg synes, det er en rigtig god lov, de har lavet ... Før, når jeg var [på besøg] i Tyrkiet, så kommer min nabo: "Jeg vil gerne have, at hende dér, din datter, skal være gift med min søn." Men nu har de hørt reglerne. De ved godt, det tager syv år, arbejdstilladelsen. Nu vil de ikke mere.

Samme kvinde udtrykker endvidere, at hun ville ønske, at lovgivningen allerede var kommet tidligere. For hende ville det have betydet, at hun ikke var blevet gift i en ung alder, hvor hun kun i ringe grad var vidende om, hvad et ægteskab betød, og dermed havde haft lettere ved at sige fra over for familiens ønsker:

Jeg synes, de skulle være kommet lidt mere tidligt med den [lovgivningen]. Jeg ville ikke giftes med ham [hendes første ægtemand]. Jeg var 15 år. Og jeg boede i Tyrkiet, men han boede her i Danmark. Han var 23 år, dengang han blev gift med mig. Vi var gift i 5 år. Jeg har hentet min nye mand i Tyrkiet. Det var mit eget valg. Jeg var blind dengang.

En anden mor, hvis oprindelsesland er Pakistan, fortæller, at de, fordi lovgivningen medfører, at de som forældrene må sige nej til friere fra oprindelseslandet, er begyndt at rette blikket andre steder hen. Her er det nærliggende, at det er personer, der er bosiddende i Danmark, som i større grad bliver potentielle emner:

Nogle familier i Pakistan, de spørger mig om [min datters] hånd. Og jeg siger nej: "Du skal vente, til hun bliver 24, for det er den danske

lov.” De siger: “OK.” [Spørgsmål: Laver man så en aftale og venter?] Nej, vi har ikke aftaler. 4-5 år er en lang ventetid, og måske kommer der en bedre mand.

At der sker en ændring i forhold til, hvem man kan se som mulige emner, og at det ligeledes kan betyde, at gamle aftaler mellem familier brydes, bakkes op af nogle af de interviewede ressourcepersoner, der til dagligt arbejder med etniske minoriteter. En af disse ressourcepersoner siger:

Jeg har da også indtryk af, at det [lovgivningen] sætter nogle tanker i gang, når de [forældrene] nu ikke kan få det, som de gerne vil have det. Hvis de har planlagt for 100 år siden, at min datter skal giftes med den søn fra det land, det er en forlovelse, der har været i stand, siden de var børn eller halvstore, og lige pludselig kommer udlændingeloven med nye regler, så kan det slet ikke lade sig gøre, og så kan den her gom få lov at tage hjem til hjemlandet, hvis det er det, det skal være. Det sætter nogle tanker i gang, om det så decideret går hen og bliver, så man siger OK, så skal det ikke være den, men så må vi finde en her i landet.

Lovgivningen ændrer således således forældres og unges tankegang og praksis, akkurat som den fungerer som buffer i forhold de slægts- og familieband i hjemlandet, som man ikke ønsker at kappe. Ved at kunne referere til en lovgivning, der betyder, at man ikke kan gifte sine børn med en person fra oprindelseslandet, før de er 24, at det kræver en sum penge, som mange ikke råder over, har man et tungtvejende argument for, at familiesammenføring ikke er mulig. Der er ikke tale om foragt eller bevidst brud på løfter i forhold til en anden familie, men om omstændigheder, som man ikke selv er herre over. Dette kan være til hjælp for nogle familier.

Dertil kommer så de ændringer i de unges holdninger til, hvem der kan være mulige ægteskabspartnere, og hvor de ønsker at finde dem. Her er der i mindre grad tale om den påvirkning, som lovgivningen bringer med sig, og i større grad tale om en konsekvens af, at de unge har boet størstedelen af deres liv i Danmark og foretrækker en person med samme baggrund (se afsnit 4.3.3). At blive gift med en fra oprindelseslandet anses for at være besværligt, idet svarpersonerne mener, at den nytilkomne meget let kan blive afhængig af og underordnet den herboende. En ung kvinde med oprindelse i Tyrkiet siger:

Hvis jeg skal giftes med en, og han skulle være tyrker, så har jeg sagt til mig selv, at jeg vil ikke giftes med en eller anden fra Tyrkiet, som jeg kender, eller som jeg senere kommer til at kende, dernede fra en eller anden lille landsby ... Jeg gider ikke være den, der skal passe på ham på den måde. Jeg vil gerne have en fra Danmark, som ved, hvordan Danmark er i forvejen. Og hvor man passer på hinanden i stedet for. For hvis jeg skulle have ham med herop, så er det ligesom mig, der skal introducere ham for de her ting. Og han skal lige vænne sig til landet. Jeg tror altså, det vil tage sin tid. Det vil jeg ikke.

Sammenlagt har lovgivning og holdningsændringer blandt etniske minoritetsunge og forældre en effekt på, hvem de anser for mulige ægteskabspartnere, og hvor de ønsker at finde dem. Dette betyder dog ikke, at der ikke findes personer, som enten søger at "bøje" lovgivningen eller direkte omgå den gennem svig. En ung kvinde med oprindelse i Libanon siger:

Der er mange måder, selvom der er den regel, ikke? Falsk pas. Det har fungeret meget fint, der er mange, der er blevet smuglet ind fra udlandet på falsk pas, også nogle jeg kender, faktisk, og de fungerer godt ... Regeringen kan ikke bare sige: 24 år, og så ved de med sikkerhed, at så kommer der ikke flere. [For] det vil der komme. De vil komme og arbejde sort, og de kommer til at samle penge ind, og så vil pigen sige, at "så [kan vi gifte os]".

Svarpersonen udpeger en utilsigtet konsekvens af den nuværende lovgivning: at personer kommer illegalt til Danmark for at gifte sig og efterfølgende tager sort arbejde. Hvad dette kan have af samfundsøkonomisk betydning, men også hvad det betyder for integrationen af herboende, tilflyttere og deres børn, er et spørgsmål, som ikke dækkes af nærværende undersøgelse, men som kan inddrages i fremtidige studier af integrationen af etniske minoriteter i Danmark, herunder betydningen af regler på familiesammenføringsområdet.

Endelig forhindrer lovgivningen ikke, at folk gifter sig. En ung kvinde med oprindelse i Somalia, som er mor til to små børn, fortæller således, at hun religiøst set er gift med børnenes far, men ikke kan få ham hertil, fordi hun ikke kan opfylde forsørgelseskravet. Kvinden understreger i øvrigt, at hun valgte sin mand af egen fri vilje, at han er en god og hjælpsom ægtemand og en god far for børnene:

Jeg har hørt om lovgivningen og synes, at den er stram, ikke god. Den har en meget stor betydning for mig, for hvis nu den lov ikke fandtes, ville jeg have boet sammen med børnenes far. Han fik afslag med baggrund i den nye lov. Han er 25 år. Han kunne ikke flytte til Danmark, fordi jeg som boende her i Danmark skulle have et arbejde. Den har derfor haft en dårlig effekt på mit liv. Vi er religiøst gift.

Lovgivningen betyder i dette tilfælde, at et forældrepar må leve hver for sig i to europæiske lande. Spørgsmålet er her, hvad dette kan have af konsekvenser for parrets fælles børn. Ikke alene ser de kun sporadisk deres far, men moderen må klare sig som enlig forsørger i Danmark. At de derudover oplever den danske lovgivning som det, der splitter deres familie ad, kan ikke gavne deres oplevelse af tilhørsforhold til det danske samfund – dvs. deres integration.

6.5 Forslag til en forbedret indsats til bekæmpelse af tvangsægteskaber

Som beskrevet ovenfor har både de unge og deres forældre holdninger til og erfaringer med virkningen af den danske lovgivning mod tvangsægteskaber. Interviewpersonernes udsagn understreger, at loven *har* en effekt, hvad enten det drejer sig om “tilsigtede” effekter (fx at familier kan sige fra i forhold til gamle aftaler om ægteskab), eller “utiltsigtede” (at par, som har valgt hinanden frivilligt og ønsker at leve sammen, ikke har mulighed derfor). Et spørgsmål, der rejser sig på baggrund af ovenstående, er, hvad man evt. kunne gøre anderledes eller bedre.

I den kvalitative delundersøgelse blev en række ressourcepersoner fra organisationer og institutioner, der til dagligt er i berøring med etniske minoriteter, interviewet om deres erfaringer med pardannelse iblandt etniske minoritetsunge. Det var vores forventning, at denne gruppe af svarpersoner kunne give kvalificerede bud på en forbedret indsats, både fordi de var vant til at arbejde inden for eller i samarbejde med det sociale (statslige eller kommunale) system, og fordi de havde erfaringer med flere etniske minoritetsgrupper, herunder personer af forskellig alder, social status og køn.

Generelt forholder ressourcepersonerne sig til to planer. På et *direkte/individbaseret* plan tages der højde for den enkelte unges behov, fx

for viden, og hvor der fokuseres på at få familier til at tale sammen om og løse pardannelseskonflikter.

- Oplysning
- Dialog
- Indsats over for forældrene

Derudover kan man tale om et samfundsmæssigt og lovgivningsmæssigt plan, der afgrænser de muligheder, som de unge og deres familier har på ægteskabsmarkedet – især i transnationalt perspektiv.

- Integration gennem uddannelse og arbejde
- Aldersbegrænsning
- Begrænsning af økonomiske incitamenter
- Internationalisering af indsatsen

6.5.1 Det direkte/individbaserede plan

Hvad angår spørgsmålet om oplysning til de unge, foreslår en resourceperson en flerstrengt indsats. Den indebærer, at der både præciseres, hvilke oplysninger forældrene skal have, og hvilke oplysninger de unge har brug for. Fx skal de unge have mere at vide om pardannelse, seksualitet, følelser og ligestilling mellem kønnene. Oplysningen kan fx være en obligatorisk del af undervisningen i folkeskolen. Blandt andet skal de unge lære mere om seksuel mangfoldighed:

Jeg tror, det er vigtigt, når man også kigger på pardannelsesmønstre, at fokusere på, at i hvert fald i muslimske miljøer eller alle steder, hvor der er tale om arrangerede ægteskaber, der er der jo for alle sammen tale om heteroseksuelle ægteskaber, og jeg er ikke et øjeblik i tvivl om, at også i etniske miljøer er der et stort element af homoseksuelle unge, og det vil sige at, hvis de unge i en meget ung alder, hvor de i forvejen måske er meget usikre på deres seksualitet, men har en klar tendens i retning af homoseksualitet, bliver tvunget ind i et heteroseksuelt ægteskab, så er det dømt til at gå galt.

De unge skal også lære mere om, hvad pardannelse bringer med sig. Svarpersonen påpeger, at etniske minoritetsunge ofte er uerfarne

med, hvordan man omgås personer af det andet køn, og derudover kan de have urealistiske forventninger til, hvad et ægteskab indebærer:

Pigerne har nogle fuldstændig urealistiske prinsessedrømme om det at blive gift, de bliver feteret, de får gaver, de får stor kjole, de får stor fest, masser af mennesker på besøg, men ingen har fortalt dem om, hvad det egentlig vil sige at være gift – hvad det egentlig vil sige at skulle leve så tæt sammen med en ung mand.

Information til de unge om, hvad det vil sige at leve i et parforhold, skal især gøre det klart, at “ægteskabet ikke er en billet til friheden” – altså et liv, hvor man kan gøre, hvad man vil, fordi man flytter hjemmefra. Det kan også gøre det mindre attraktivt at blive gift tidligt.

Dialog med forældrene beskrives som særdeles vigtig, hvis de skal undgå tvangsægteskaber. Indsatsen skal få de unge og deres forældre til at tale sammen (fx i form af intervention), således at konflikter mellem generationer kan løses. Dialogen kan give forældre og unge et “fælles sprog” og gøre det muligt for dem at tale om emner, som ellers let bliver hemmeligholdt. Dialog kan bibringe forældrene en større forståelse af den unges situation og det liv, som han eller hun ønsker at leve i Danmark, og dermed gøre det mindre attraktivt for dem at opfordre den unge til et ægteskab med en person fra oprindelseslandet. En ressourceperson siger, at:

Der vil altid være konflikter mellem generationerne, men konflikter skal formindskes. Dialog er den eneste vej. At konfliktlovgive os ud af det her, det kan vi ikke. Vi kan måske finde ud af, at de unge piger bliver gift med en, undskyld udtrykket, “bondeknold” fra en landsby, som ikke har så meget til fælles med den unge pige her ... når han kommer til Danmark. Det kan vi forhindre, det er også det eneste, vi kan. Vi kan også forhindre, at der kommer flere udlændinge til Danmark, men jeg tror ikke, vi kan lovgive os ud af problematikken. Som sagt handler det om, hvem jeg er, og ikke om, hvem jeg skal være. Så længe det er en nedværdigende handling – også for pakistanerne – at have en kæreste, eller et forhold til en mand overhovedet er forbudt. Så længe det er forbudt, og så længe gruppen af pakistanere vil lægge pres på [det over for] familien, så tror jeg ikke, der vil være problemer.

Dialogen med forældrene er vigtig, både for at få dem i tale, og for at finde ud af, hvad der egentlig foregår i de enkelte familier. Flere af ressourcpersonerne vurderer, at de fleste tvangsægteskaber foregår i familier, som er marginaliserede både i forhold til det danske samfund og i forhold til deres egen gruppe. At man gifter sine børn med personer fra hjemlandet – fx den landsby, man kommer fra – er et forsøg på at holde fast i et netværk og en (imaginær?) forståelse af egen status. Når man ikke klarer sig godt i Danmark, rettes blikket mod det, man forlod. Det er inden for disse netværk, man føler sig integreret og af betydning – og bortgiftning af sønner eller døtre bliver således en måde at fastholde denne position på. En ressourceperson siger:

Det er lidt mit indtryk, at de familier, hvor man går ind og laver tvangsmæssigt arrangerede ægteskaber, de holder egentlig en meget lav profil, fordi de godt ved, at vi danskere faktisk altid har taget afstand fra det, og måske bliver deres tilbageholdenhed stærkere og stærkere, fordi der også blandt deres egne er nogle, som er begyndt at tage afstand fra det.

Endvidere:

De familier, vi har været i kontakt med, de er i forvejen ramt af udstødelse, udstødelse af arbejdsmarkedet og det danske samfund. Deres eneste kontakt til samfundet består i "det forstår jeg ikke" besøg hos lægen, samtaler hos sagsbehandleren, A-kassen. Det er den kontakt, de har. Bliver de også udstødt af det fællesskab, de lever i, så har de næsten ingen kontakt, intet netværk overhovedet. Vi ser også på de forældre, som er ramt af det her, oven i købet bliver de også udstødt af det samfund, de har levet i, og som de har en relation til, når de er på ferie ... Derfor kan man sige overlevelse, familien bliver samlet set påvirket af den unges valg, ud over at relationen mellem forældrene bliver dårligere, og en får måske, som får ny status, meget ny status. Der er tale om familiens samlede overlevelse.

6.5.2 Samfundsmæssigt og lovgivningsmæssigt plan

Som det beskrives i afsnit 4.6 er der grund til at fremhæve marginalisering som en forudsætning for tvangsægteskab, samtidig med at dens betydning ikke må overdrives. Kernen i spørgsmålet er, hvad man er marginaliseret i forhold til. En person eller familie kan fx have status inden for den etniske gruppe, men i mindre grad i for-

hold til det omgivende samfund, og endog føle sig afhængige af eller magtesløse i forhold deres børns ageren inden for dette. Integration i samfundslivet – både for forældre og unge – er derfor en væsentlig del af indsatsen mod tvangsægteskaber. Som det beskrives i kapitel 5, kan sammenhængen mellem tidligt ægteskab og manglende integration i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet skyldes, at traditionelle værdier kan gøre sådan deltagelse mindre attraktiv (dvs. en kulturel forklaring), men hertil kommer betydningen af netværk: Personer med uddannelse har større kontakt med personer uden for den etniske minoritetsgruppe (dvs. en social forklaring). Integration kan således – på både kulturelle og sociale planer – give forældre og unge den status og de sociale muligheder, der gør “andre måder at gifte sig på” mulige og attraktive. Betydningen af integrationsindsatsen understreges også af nogle ressourcepersoner i undersøgelsen, idet en sådan kan give den enkelte en forståelse af livet i Danmark og adgang til danske netværk. Dette er væsentligt for forældrene og de unge og for deres dialog med hinanden:

Jeg tror, det er vigtigt, at kvinderne er kommet ud på arbejdsmarkedet, for mange indvandrerkvinder har levet et utroligt isoleret liv. De lever i deres egen lille verden med andre indvandrerkvinder, og de ser fjernsyn fra deres eget land og møder meget lidt af, hvad der sker her, hvor de bor. Derfor tror jeg også, de har svært ved at forstå deres børn i skolen, når man ikke selv har spor kendskab til det. Vi andre har jo alligevel de der sociale relationer, man får på arbejdet, hvor man diskuterer, man snakker om alt fra små børn til teenagebørn, hvad der er af problemer og løsninger. Man opdager nok, at man kan hjælpe hinanden. Jeg tror, det er utroligt vigtigt, at de unge med anden etnisk baggrund får en uddannelse, og at de får mulighed for at få et arbejde og komme ud blandt andre.

Et øget fokus på den direkte/individbaserede integrationsindsats betyder ikke, at lovgivning, der direkte er relateret til tvangsægteskaber, anses som overflødig af ressourcepersonerne. For eksempel nævnes alderskravet som en måde, hvorpå de unges deltagelse i uddannelsessystemet kan sikres:

Aldersbegrænsning kan være en mulighed. Det, der generelt generer mig ved alt det her, det er, at folk bliver frataget en ret til at vælge, det går hen og bliver at tvinge dem til at finde andre veje end til deres eget

land, men ellers, hvis man ser bort fra det, kan man også sige, det er måske meget godt med den aldersbegrænsning, fordi jeg har set mange piger blive gift, som har opgivet deres uddannelse, og jeg har set nogle af de piger, der bliver skilt, sidde og græde, fordi de nu ikke har den at falde tilbage på.

Ressourcepersonerne gør opmærksom på, at lovgivningen bør forholde sig til, hvorledes de økonomiske incitament er til tvangsægteskaber formindskes. To svarpersoner siger:

Jeg synes, det er svært, fordi der også er et økonomisk krav og et bolig-mæssigt krav, der bliver stillet til dem, men for mit vedkommende er det også nogle gange en individuel diskussion. Jeg har også set nogle, som har spekuleret i ægteskab, og set familier bevidst lade deres sønner og døtre gifte sig med en for at få hende herop, så har det været proforma, så kan der måske komme en til bagefter, hvor man kan have en mistanke om, at der har været penge i det.

Jeg tror, det handler meget om, dels at holde sammen på familien, fordi det også tit er ægteskaber inden for samme familier. Det behøver ikke nødvendigvis at være søster og kusine, men inden for samme gruppe, for ligesom at forsegle nogle stridigheder eller for at holde på en eller anden form for identitet. Nogle gange handler det også om økonomi. Man ser tit, at der er penge imellem i de der bryllupper, medgift, og hvor meget, der skal gives.

Spørgsmålet er, hvorvidt det økonomiske incitament mindskes gennem den nuværende lovgivnings krav om selvforsørgelse. For familierne uden for Danmark kan det fortsat være interessant at investere i deres børns fremtid i Danmark – fx gennem en betragtelig medgift. Og fristelsen til at tage imod en stor sum penge kan gøre, at familier i Danmark ikke kan sige nej til en bejler fra oprindelseslandet eller et andet land. Ægteskabet bliver en del af en global økonomi.

En måde at begrænse det økonomiske incitament på kan fx være at styrke det internationale arbejde, fx i form af oplysningskampagner i oprindelseslandene:

Jeg kunne også godt forestille mig, men så skal Udenrigsministeriet på banen, at man lavede et eller andet samarbejde med de lande, hvor

man typisk får familiesammenføringer fra, og med en øget oplysning til befolkningen i de lande om, hvad vil det sige at blive gift inden for et vestligt miljø, således at kløften, forventningerne måske ikke er så urealistiske, som de sommetider er i dag. Altså simpelthen mere oplysning i hjemlandet om, hvad det vil sige at komme fra Tyrkiet til Danmark, hvordan er det danske samfund, hvordan er forholdet mellem mænd og kvinder i det danske samfund, hvad synes vi om ligestilling. At i Danmark, der bor man ikke i en kollektiv familiestruktur, hvor alle tager del i opdragelsen. Det er også noget af det, de unge kvinder eller unge mænd løber sur i, [fordi de kommer] fra en familiestruktur, hvor de er vant til, at deres mødre og deres søskende er med ... Pludselig planter man dem i en 2-værelses lejlighed i Ishøj med ansvar for to spædbørn, i en alder af 20 år. Det er der jo ikke ret mange andre der kan, stå den distance, vel? De er jo vant til at have et helt andet netværk omkring dem, der kan hjælpe dem med daglige ting, omkring husførelse, børneopdragelse, og alt muligt andet. Lige pludselig skal de klare det hele selv.

Når det gælder en forbedret samfundsmæssig og juridiske indsats på området, kan dette kapitels beskrivelse og analyse af den lovgivning og de politiske handlingsplaner, som er igangsat siden midten af 1990'erne med den hensigt at begrænse tvang ved indgåelse af ægteskab blandt etniske minoriteter, være brugbar. Kapitlet har påpeget, at de hidtidige initiativer kun i ringe grad klart begrunder og operationaliserer deres genstandsfelt. Skal den unges selvbestemmelse virkelig forsvares, er det nødvendigt med en klarere afgrænsning af de processer, som det danske samfund ikke kan acceptere, og det på et grundlag, som er klart for både unge, forældre og ressourcepersoner. Hvornår kan vi tale om tvang og ikke-tvang? Er det den unge selv, som skal definere dette, eller kan aktører inden for fx det sociale system på egen hånd foretage en sådan vurdering? Hvis det arrangerede ægteskab anses for problematisk, kan det også være til gavn for den fremtidige indsats yderligere at præcisere, om dette gælder i alle tilfælde, herunder, når den unge fremhæver, at et ægteskab er indgået i frivillighed. Endelig viser kapitlet, at hverken unge eller forældre er fuldt ud klar over lovens intentioner og indhold. Der synes således at være behov for mere oplysning på dette område.

6.6 Perspektivering

Svarpersoner i undersøgelsen opfatter ikke alene den danske lovgivning mod tvangsægteskaber som et regulativ på ægteskabsområdet, men som noget, der på flere planer påvirker deres oplevelse af tilhørsforhold og dermed deres integration. De unge, som er positive over for lovgivningen, ser den som et forsvarsværn for den danske velfærdsstat og deres egen stilling deri. For dem, som er kritiske over for lovgivningen, ses den som samfundsmæssigt ekskluderende: Etniske minoritetsunge har ikke samme muligheder for at danne par som andre unge i Danmark, og lovgivningen er i virkeligheden et skalkeskjul for at begrænse immigrationen.

Svarpersonernes refleksioner og erfaringer rejser en række spørgsmål, som kan behandles i det videre arbejde med lovgivningen og dens implementering. Pardannelse og ægteskab anses generelt for noget, som tilhører privatlivets sfære, men fremstår i denne forbindelse så reguleret, at de unge – og deres forældre – taler om nye former for tvang. De etniske minoritetsunge får således ikke større mulighed for handling; de opfatter sig atter som objekter, som bliver “handlet på” (se også Ryt Kønen, 2002). Hvis man anser ægteskab for at være det, der konstituerer og indleder seksuel adfærd, skal de unge så vente, til de er 24? Og hvis de forelsker sig i en person i et andet land, skal de så afskæres fra at leve sammen med ham eller hende? Hvad med dem, som allerede er gift og har børn, men som grundet lovgivningen ikke kan bo sammen? Hvilke konsekvenser har de økonomiske krav i forbindelse med familiesammenføring for de unge og deres familier, herunder for den unges økonomiske afhængighed af familien? Hvis den unge skal arbejde for at få en ægtefælle herop, betyder det så, at han eller hun tager ufaglærte job og undlader at starte en uddannelse? Hvilken betydning har lovgivningen for tilstrømningen af illegale indvandrere? Og hvilken betydning har lovgivningen for indgåelsen af økonomisk betingede ægteskaber, hvor familier i tredjelande, som kan betale for at få deres børn gift med herboende, er villige til at betale mange penge for at få dem hertil?

Den kvantitative såvel som den kvalitative delundersøgelse understreger, at lovgivningen har en effekt. Såvel unge, forældre og ressourcpersoner påpeger, at den har skabt holdningsændringer – og i visse situationer gjort det lettere for forældrene at sige nej til bejlere eller

afvise gamle aftaler i oprindelseslandet. Interessant er det i øvrigt, at tvangsægteskaber generelt beskrives som noget, der foregår mellem en person, der bor i Danmark, og en person, der bor i et andet land. Dette fokus afspejler, at lovgivningen i sin nuværende form primært fokuserer på relationer, der opstår på tværs af grænser.

Ressourcepersonerne har en række ideer til, hvordan indsatsen til bekæmpelse af tvangsægteskaber kan forbedres og intensiveres. Det gælder således om at få forældre og unge i tale og oplyse dem om forventninger og værdier i det danske samfund. Hvordan delelementer i disse tiltag konkret kan gribes an, står fortsat åbent: Hvordan undgår man fx, at familier – atter – anser sådanne tilbud for et indgreb i deres privatsfære i en sådan grad, at de vælger at isolere sig endnu mere fra det danske samfund? Endelig understreger dette kapitel som helhed, at der både er behov for, at lovgivningen er klar og utvetydig i sine formuleringer om genstandsfeltet, og ligeledes, at den klart og utvetydigt kommunikerer til de grupper i det danske samfund, hvor muligheden for tvangsægteskaber vurderes størst.

Et vigtigt element til bekæmpelse af tvangsægteskaber er et forøget fokus på de etniske minoriteters samfundsmæssige integration, ikke mindst i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Det gælder om at åbne muligheden for deltagelse i andre netværk end dem, som man – til tider gennem et ægteskab – søger at fastholde med personer i oprindelseslandet. Det gælder om, at etniske minoriteter skal opleve, at de bidrager med noget i det danske samfund, og at de erhverver sig en status gennem dette bidrag. Det er af betydning for den enkeltes prioriteringer og valg – både for etniske minoritetsfamilier og deres børn – “at [de føler] sig som en del af fællesskabet og [er] i stand til at bidrage til løsningen af fællesskabets opgaver” (Togeby, 2003).

Integration er således et nøglebegreb i indsatsen mod tvangsægteskaber. Integration er arbejde, uddannelse og netværk, men også holdninger og identitet. De unges identitetsarbejde og de betænkeligheder, som de angiver i forhold til at have en dansk kæreste, består af et miks at se sig selv som anderledes og at blive anset som værende anderledes (kapitel 3). Dette miks fremstår også som en betydningsfuld udfordring, når det drejer sig om integration og pardannelse. Det magtforhold, som eksisterer mellem majoritet

og minoritet, hvor minoriteten opfattes som anderledes, kan være uoverkommelig for nogle unge – og dermed bliver det svært at ændre fortolkninger og praksisser af fx pardannelse. Denne problematik er, særligt i lyset af nærværende kapitels beskrivelser, værd at inddrage i det fremadrettede arbejde med både lovgivning og forebyggende indsatser, og indebærer en stillingtagen til, hvorledes man hjælper en udsat gruppe i det danske samfund på bedste vis, uden at stemple dem som så anderledes, at de muligheder, som man faktisk ønsker at bibringe dem, forringes.

LITTERATURLISTE

- Adams, P. C. & Ghose, R. (2003)
India.com. The Construction of a Space Between. I: *Progress in Human Geography*, 27, 4.
- Alba, R. D. & Reid, M. G. (1986)
Patterns of Ethnic Marriage in the United States. *Social Forces*, 65, 1.
- Barber, B. K. (1994)
Cultural, Family and Personal Contexts of Parent-Adolescent Conflict. I: *Journal of Marriage and the Family*, 56.
- Berg, M. (1994)
Seldas andre bröllup.
Göteborg: Etnologiska Föreningen i Västsverige.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1966)
The Social Construction of Reality. I: *A Treatise in the Sociology of Knowledge*.
London: Penguin Books.
- Bjørn, N. H., Pedersen, D. A. & Rasmussen, L. K. (2003)
Somaliere og det danske arbejdsmarked. – Om netværk, kommunikation og integration.
København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport 13:2003.

Bloul, R. (1996)

Engendering Muslim Identities. Deterritorialization and the Ethnification Process in France. I: B. D. Metcalf (red.): *Making Muslim Space in North American and Europe*. Berkeley: University of California Press.

Bonke, J. (1997)

Hans ægteskab/hendes ægteskab – økonomiske beslutninger i familier og hjemmeservice. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 97:15.

Borgerlig Straffelov (2002)

Lovbekendtgørelse nr. 779 af 16. september 2002 (gældende). Almindelig del.

Bredal, A. (1999)

Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap i Norden. TemaNord 1999:604. København: Nordisk Ministerråd.

Bredal, A. (2002)

Sviket mot minoritetsungdommen? Om ulike strategier i arbeidet mot tvangsekteskap, med focus på mekling. I: *Embla*, 7.

Cainkar, L. (1988)

Palestinian Women in the United States: Coping with Tradition, Change and Alienation. Chicago: Northwestern University.

Celikaksoy, A., Nielsen, H.S. & Verner, M. (2003)

Marriage Migration: *Just another case of positive assortative matching?* Working paper 03-27, Department of Economics, Aarhus School of Business.

Dahl, J.E., Jakobsen, V. & Emerek, R. (1998)

Indvandrere og arbejdsmarkedet II. Marginalisering og integration. Institut for samfundsudvikling og planlægning, Aalborg Universitet.

Danmarks Statistik (2002)

Befolkningens bevægelser 2001.

København: Danmarks Statistik.

Den Store Danske Encyklopædi (1997)

Bd. 9.

København: Gyldendal.

Dencik, L. & Jørgensen, P. S. (2001)

Børn og familie i det postmoderne samfund.

København: Hans Reitzels Forlag.

Det Danske Center for Menneskerettigheder (1999)

Menneskeret i Danmark 1999.

København: Det Danske Center for Menneskerettigheder.

Dowdy, B. B. & Kliwer, W. (1998)

Dating, Parent-Adolescent Conflict, and Behavioral Autonomy.

I: *Journal of Youth and Adolescence*, 27, 4.

Douglas, M. (1966)

Purity and Danger: An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo. London: Routledge and Kegan Paul.

Ejrnæs, M. & Tireli, Û. (1992)

Æblet falder langt fra stammen. En undersøgelse af tyrkiske andengenerationsindvandrere, der er på vej i det danske uddannelsesystem.

København: Fremad.

Folketinget (2003)

§ 20 spørgsmål S 1166. 10. december.

Forslag til Lov om Ændring af Udlændingeloven
(2003)

København: Integrationsministeriet. 2. Udlændingekontor. 25. september.

Forslag til Lov om Ændring af Udlændingeloven og Ægteskabsloven med flere love (2002)

København: Integrationsministeriet. 2. Udlændingekontor. 15. februar.

Giddens, A. (1991)

Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. Oxford: Polity Press.

Gullestad, M. (2002)

Det norske – sett med nye øyne.
Oslo: Universitetsforlaget.

Haarder, B. (2003)

Giftes eller vente?

Internet: <http://www.inm.dk/Index/dokumenter.asp?o=19&n=0&h=19&t=6&d=2088&s=4>

Hansen, N.-H. M. (2003)

Hvad har de gang i? En profilanalyse af Holbæks unge 2003.
Roskilde: Center for Ungdomsforskning.

Hummelgaard, H., Graversen, B. K., Husted, L. & Nielsen, J. B. (1998)

Education and Unemployment among Young Immigrants (in Danish), AKF rapport.
København: AKF Forlaget.

Hummelgaard, H., Husted, L., Nielsen, H. S., Rosholm, M. & Smith, N. (2002)

Uddannelse og arbejde for andengenerationsindvandrere,
AKF rapport.
København: AKF Forlaget.

Husted, L., Nielsen, H. S., Rosholm, M. & Smith, N. (2001)

Employment and Wage Assimilation of Male First Generation Immigrants in Denmark, *International Journal of Manpower*, 22, 39-68.

Indenrigsministeriet (1999)

Tvangsægteskaber. I: *Nyhedsbrev om Danmarks Udlændinge*, 87, september.

Indenrigsministeriet (2000)

Bedre integration – en samlet handlingsplan.

København: Indenrigsministeriet.

Institut for Menneskerettigheder (2002)

Notat vedrørende Integrationsministeriets udkast til forslag om lov om ændring af Udlændingeloven og Ægteskabsloven med flere love (Afskaffelse af de facto-flygtningebegrebet, effektivisering af asylsagsbehandlingen, skærpede betingelser for meddelelse af tidsubegrænset opholdstilladelse, og stramning af betingelserne for familiesammenføring m.v.).

København: Institut for Menneskerettigheder.

Jakobsen, V. (2003)

Data Description and Analyses of Representativity and Validity of Survey Data, i: *Young immigrants from the former Yugoslavia, Turkey and Pakistan: Educational Attainment, Wages and Employment*, PHD Thesis. Department of Economics, Aarhus School of Business.

Jakobsen, V. & Christiansen, C. C. (2000)

Forbrug og økonomi hos etniske minoritetsfamilier i Danmark – en pilotundersøgelse.

København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapir.

Jakobsen, V. & Rosholm, M. (2003)

Dropping out of school. A Competing Risks Analysis of Young Immigrants' Progress in the Educational System.

IZA Discussion Paper 918.

Jakobsen, V. & Smith, N. (2003)

The Educational Attainment of the Children of the Danish 'Guest Worker' Immigrants.

IZA Discussion paper 749/Working Paper 3:2003, the Danish National Institute of Social Research.

Jeppesen, K. J. (1989)

Unge indvandrere.

København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 89:6.

Jeppesen, K. J. & Nielsen, A. (1998)

Etniske minoritetsbørn i Danmark. Rapport nr. 2 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995.

København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 98:5.

Jeppesen, K. J. & Nielsen, A. (2001)

Tosprogede små børn i Danmark. Rapport nr. 4 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995.

København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 01:6.

Jowell, R. et al. (1992)

British Social Attitudes: the 9th Report.

Aldershot: Dartmouth Publishing.

Kulczycki, A. & Lobo, A. P. (2002)

Patterns, Determinants, and Implications of Inter-marriage among Arab Americans. *Journal of Marriage and Family* 64.

Larsen, C. (2000)

Uddannelse og danskkundskaber. I: G.V. Mogensen and P.C. Matthiessen (red): *Integration i Danmark omkring årtusindeskiftet.*

Århus: Aarhus Universitets Forlag.

Lausten, M. & Sjørup, K. (2003)

Hvad kvinder og mænd bruger tiden til. Om tidsmæssig ligestilling i danske familier.

København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 03:08.

Lie, B. (2003)

Ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge.

Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Lievens, J. (1999)

Family-Forming Migration from Turkey and Morocco to Belgium: The Demand for Marriage Partners from the Countries of Origin. I: *International Migration Review*, 33, 3.

Lov om Ændring af Udlændingeloven og Straffeloven (1998)

Lov nr. 473 af 1. juli (historisk).

Lov om Ændring af Udlændingeloven og Ægteskabsloven med flere love (2002)

Lov nr. 365 af 6. juni (gældende).

Madsen, D. (2003)

Tvangsægteskaber i en europæisk kontekst. Rapport om best practices i England, Holland og Tyskland.

Roskilde: Center for Ligestillingsforskning.

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2002)

Notat: Om hovedtræk af indholdet af lov nr. 365 af 6. juni 2002 om ændring af Udlændingeloven og Ægteskabsloven med flere love.

København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2003)

Årbog om udlændinge i Danmark 2003. Status og udvikling.

København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Møller, B. & Togeby, L. (1999)

Oplevet diskrimination. Undersøgelse blandt etniske minoriteter.

København: Nævnet for Etnisk Ligestilling.

Mørck, Y. (1998)

Bindestregsdanskere. Fortællinger om køn, generation og etnicitet.

København: Forlaget Sociologi.

Mørck, Y. (2001)

Etniske minoritetsunge i Danmark. Strategier, udfordringer og potentialer. I: Balvig, F. et al.: *Ungdomssociologi*. København: Columbus.

Necef, M. (2003)

Internettet – et vindue til frihed. I: *Information om Indvandrere*. Odense: Center for Mellemostudier.

Nielsen, H.S., Rosholm, M., Smith, N. & Husted, L. (2003)

The School-to-work Transmission of 2nd Generation Immigrants in Denmark, *Journal of Population Economics*, 16.

Nyt fra Danmarks Statistik (2003)

Nr. 201. 9. maj.

Politiken (1999)

Tvangsægteskaber fortsætter. *Internetavis*. 30. august.

Qian, Z. (1997)

Breaking the Racial Barriers: Variation in Interracial Marriage Between 1980 and 1990. *Demography*, 34, 2.

Qian, Z., Blair, S. L. & Ruf, S.D. (2001)

Asian American Interracial and Interethnic Marriages: Differences by Education and Nativity. *International Migration Review*, 35.

Regeringen (2003)

Handlingsplan for regeringens indsats i perioden 2003-2005 mod tvangsægteskaber, tvangslignende ægteskaber og arrangerede ægteskaber. København: Regeringen.

Reniers, G. (2001)

The Post-Migration Survival of Traditional Marriage Patterns: Consanguineous Marriages among Turks and Morrocans in Belgium. I: *Journal of Comparative Family Studies*, 32, 1.

Rytkønen, H. (2002)

Europe and Its "Almost-European" Other: A Textual Analysis of Legal and Cultural Practices of Othering in Contemporary Europe.

Ph.d.-afhandling Stanford University.

Rytter, M. (2003)

Lige gift. En antropologisk undersøgelse af arrangerede ægteskaber i Danmark.

Kandidatspeciale. København: Institut for antropologi.

Samad, Y. & J. Eade (2002)

Community Perceptions of Forced Marriage.

Community Liaison Unit, Foreign and Commonwealth Office.

Sareen, M. (2003a)

Når Kærlighed bliver tvang: Generationskonflikter og tvangsægteskaber i Danmark.

København: People's Press.

Sareen, M. (2003b)

Grænseland imellem frivillighed og tvang." I: *Kvinden og samfundet: Køn, kultur og politik.*

Schmidt, G. (2001)

Dialectics of Authenticity: Examples of Ethnification of Islam among Young Muslims in the United States and Denmark." *The Muslim World*. Forår.

Schmidt, G. (2003)

Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere – et integrationsperspektiv.

København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 02:28.

Schmidt, G. (2004a)

Islam in Urban America: Sunni Muslims in Chicago.

Philadelphia: Temple University Press.

Schmidt, G. (2004b)

Islamic Identity Formation among Young Muslims in Denmark, Sweden, and the United States. I: *Journal of Muslim Minority Affairs*, 24, 1.

Schmidt, G. & Jakobsen, V. (2000)

20 år i Danmark: En undersøgelse af nydanskernes situation og erfaringer.

København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 00:11.

Schultz-Nielsen, M.L. (2000)

Hvilke individuelle faktorer har betydning for integrationen på arbejdsmarkedet? I: Mogensen, G.V. & Matthiessen, P.C.: *Integration i Danmark omkring årtusindeskiftet.*

Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Shaw, A. (2001)

Kinship, Cultural Preference and Immigration: Consanguineous Marriage among British Pakistanis. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 7.

Simpson, S. (1997)

Demography and ethnicity: Case Studies from Bradford. *New Community*, nr. 23.

Singla, R. (1995)

Køn, kultur og konflikt: Etniske minoriteter og parforhold. I: Ellegaard, M. (red.): *Ung i verden, ung i Danmark.*

København: Dansk Flygtningehjælp.

Sinke, S. (1999)

Migration for Labor, Migration for Love: Marriage and Family Formation across Borders. *Magazine of History*, 14, 1.

Sørensen, K. M. (2001)

Identitetens datomærkning. I: Balvig, F. et al.: *Ungdomssociologi.*

København: Columbus.

Togeby, L. (2003)

Fra fremmedarbejdere til etniske minoriteter. Magtudredningen.
Århus: Århus Universitetsforlag.

Turner, V. (1967)

Betwixt and Between: the Liminal Period in Rites de Passage.
I: *Forest of Symbols: Aspects of Ndembu ritual.*
New York: Ithaca.

Udlændingestyrelsen (n.d.)

Faktablad om familiesammenføring.
Internet: http://www.udlst.dk/Publikationer/Publikationerne/faktablad_familiesammenfoering.htm

Undervisningsministeriet (2001)

Indvandrere og efterkommere i uddannelsessystemet.
København: Undervisningsministeriet.

Vassenden, K. (red.) (1997)

Innvandrere i Norge: Hvem er de, hva gør de og hvordan lever de?
Oslo: Statistisk Sentralbyrå.

Vestergaard, E. (2002)

Hvor kommer forskerne fra?
Århus: Analyseinstitut for Forskning.

Wadensjö, E. (2000)

Invandring, inkomstfordeling och löner. I: Mogensen, G.V. (red.) & Matthiessen, P. (2000): *Integration i Danmark omkring årtusindskiftet: Indvandreres møde med arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet.*
Rockwool Fondens Forskningsenhed. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Werbner, P. (1999)

Global Pathways. Working Class Cosmopolitans and the Creation of Transnational Ethnic Worlds. *Social Anthropology*. Vol. 7, nr. 1.

Ægteskabsloven (1969)

Lov nr. 256 af 14. juni 1969 (med senere ændringer). Gældende.

Øia, T. (1998)

Generasjonskløften som ble borte. Ungdom, innvandrere og kultur.

Oslo: Cappelen.

Ålund, A. (1997)

Multikultiungdom: Kön, etnicitet, identitet.

Lund: Studentlitteratur.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS UDGIVELSER SIDEN 1.1.2002

- 02:1 Boll, J. & Qvortrup Christensen, T.: Kontanthjælpsmodtagere og arbejdsmarkedet. Casestudie fra Vestegnen. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-676-7. Kr. 80,00.
- 02:2 Filges, T., Harsløf, I. & Nord-Larsen, M.: Revalidering – deltagere, forløb og effekter. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-677-5. Kr. 105,00.
- 02:3 Bach, H.B.: Kontanthjælpsmodtageres aktivering og arbejdsudbud. 2002. 149 s. ISBN 87-7487-678-3. Kr. 120,00.
- 02:4 Carøe Christiansen, C. & Hohnen, P.: Betingelser for børns sociale ansvar. 2002. 177 s. ISBN 87-7487-679-1. Kr. 135,00.
- 02:5 Hansen, H.: Elements of Social Security A comparison covering: Denmark, Sweden, Finland, Austria, Germany, The Netherlands, Great Britain, Canada. 2002. 383 s. Kun udgivet elektronisk: [/http://www.sfi.dk/sw1317.asp](http://www.sfi.dk/sw1317.asp).
- 02:6 Danske arbejdspladser – Plads til alle? Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om arbejdsmarkedets rummelighed. 2002. 73 s. ISBN 87-7487-681-3. Kr. 50,00.
- 02:7 Strange, M.: Unge krænkerere. 2002. 170 s. ISBN 87-7487-684-8. Kr. 130,00.
- 02:8 Christensen, E. & Ottosen, M.H.: Børn og familier. 2002. 60 s. ISBN 87-7487-685-6. Kr. 50,00.
- 02:9 Weatherall, J.H.: Vejen til førtidspension. En analyse af overgangen til førtidspension i befolkningen. 2002. 82 s. ISBN 87-7487-686-4. Kr. 65,00.

- 02:10 Christensen, E. & Egelund, T.: Børnesager. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 218 s. ISBN 87-7487-687-2. Kr. 165,00.
- 02:11 Børnesager i korte træk. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 44 s. ISBN 87-7487-688-0. Kr. 40,00
- 02:12 Når der er brug for hjælp. Kommunens hjælp til børn og deres forældre. 2002. 28 s. ISBN 87-7487-689-9.
- 02:13 Egelund, T. & Thomsen, S.A.: Tærskler for anbringelse. En vignetundersøgelse om socialforvaltningernes vurdering i børnesager. 2002. 204 s. ISBN 87-7487-690-2. Kr. 165,00.
- 02:14 Olsen, H.: Attitudes towards the disabled in Denmark. 2002. 28 s. ISBN 87-7487-691-0.
- 02:15 Bengtsson, S.: Bestemmer forvaltningen om du får førtidspension? – kommunens forvaltningspraksis og tilkendelse af førtidspension. 2002. ISBN 87-7487-692-9. Kr. 90,00.
- 02:16 Bach, H.B.: Aktiv socialpolitik – en sammenfatning af evalueringer af revalidering og aktivering. 2002. 114 s. ISBN 87-7487-693-7. Kr. 90,00.
- 02:17 Kvist, J. (red.): Beskæftigelsespolitik i et nyt Europa. 2002. 109 s. ISBN 87-7487-694-5. Kr. 85,00.
- 02:18 Kvist, J. (red.): Velfærdspolitik i et nyt Europa. 2002. 120 s. ISBN 87-7487-695-3. Kr. 90,00.
- 02:19 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2002. 2002. 162 s. ISBN 87-7487-696-1. Kr. 130,00.
- 02:20 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2002 – Sammenfatning. 2002. 32 s. ISBN 87-7487-699-6. Kr. 30,00.
- 02:21 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Social responsibility of enterprises. Yearbook 2002 – Summary. 2002. 32 s. ISBN 87-7487-698-8. Kr. 30,00.
- 02:22 Ploug, N. (red.): Velfærd i Europa. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets komparative velfærdsforskning. 2002. 57 s. ISBN 87-7487-700-3. Kr. 50,00.
- 02:23 Andersen, D. & Heide Ottosen, M. (red.): Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey. 2002. 218 s. ISBN 87-7487-703-8. Kr. 175,00.
- 02:24 Heide Ottosen, M. & Torbenfeldt Bengtsson, T: Et differentieret fællesskab. Om relationer i børnehaver, hvor der er børn med handicap. 2002. 224 s. ISBN 87-7487-704-6. Kr. 175,00.

- 02:25 Carøe Christiansen, C. & Schmidt, G. (red.): Mange veje til integration. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om etniske minoriteter. 2002. 76 s. ISBN 87-7487-705-4. Kr. 65,00.
- 02:26 Bonke, J.: Tid og velfærd. 2002. 112 s. ISBN 87-7487-709-7. Kr. 90,00.
- 02:27 Bonke, J. & Munk, M.D.: Fordeling af velfærd i Danmark. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om velfærdsfordeling. 2002. 60 s. ISBN 87-7487-707-0. Kr. 50,00.
- 02:28 Schmidt, G.: Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere – Et Integrationsperspektiv. 2002. 148 s. ISBN 87-7487-708-9. Kr. 150,00.
- 02:29 Fridberg, T. (red.): Socialpolitik – indsats og virkninger. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning i socialpolitik og effektivitet i velfærdsproduktionen. 2002. 86 s. ISBN 87-7487-701-1. Kr. 50,00.
- 02:30 Hohnen, P.: Aftalebaserede skånejob. 2002. ISBN 87-7487-706-2. Kr. 85,00.
- 03:01 Clausen, T.: Når hørelsen svigter. Om konsekvenserne af hørenedsættelse i arbejdslivet, uddannelsessystemet og for den personlige velfærd. 2003. 228 s. ISBN 87-7487-713-5. Kr. 165,00.
- 03:02 Bjørn, N.H. (red.): Indenfor – udenfor. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om integration og marginalisering. 2003. 54 s. ISBN 87-7487-711-9. Kr. 60,00.
- 03:03 Hagedorn-Rasmussen, P. & A. Kamp: Mangfoldighedsledelse. Mellem vision og praksis. 223 s. ISBN 87-7487-713-5. Kr. 165,00.
- 03:04 Egelund, T. & A.D. Hestbæk: Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt. 404 s. ISBN 87-7487-714-3. Kr. 285,00.
- 03:05 Rosdahl, A. & Uldall-Poulsen, H.: Lederne og det sociale engagement. 184 s. ISBN 87-7487-715-1. Kr. 140,00.
- 03:06 Hansen, H.: Time Series of APW-calculations. ISBN 87-7487-717-8. Elektronisk udgivelse: downloades på www.sfi.dk.
- 03:07 Andersen, D. & Kjærulff, A.: Hvad kan børn svare på? 188 s. ISBN 87-7487-718-6. Kr. 160,00.

- 03:08 Lausten, M. & Sjørup, K.: Hvad kvinder og mænd bruger tiden til. 90 s. ISBN 87-7487-719-4. Kr. 75,00.
- 03:09 Zeuner, L. & Højlund, J.: Unge i det kriminelle felt. 126 s. ISBN 87-7487-719-4. Kr. 120,00.
- 03:10 Jæger, M.M., Munk, M.D. & Ploug, N.: Ulighed og livsløb. 152 s. ISBN 87-7487-724-0. Kr. 135,00.
- 03:11 Menneskelige ressourcer i arbejdslivet. 264 s. ISBN 87-7487-723-2. Kr. 200,00.
- 03:12 Andersen, D.: Når mistanken opstår. 84 s. ISBN 87-7487-725-9. Kr. 75,00.
- 03:13 Kongshøj Madsen, P. & Pedersen, L., red.: Drivkræfter bag arbejdsmarkedspolitikken. 325 s. ISBN 87-7487-726-7. Kr. 265,00.
- 03:14 Andersen, B.H., Sociologisk Institut, red.: Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede. 358 s. ISBN 87-7487-721-6. Kr. 285,00.
- 03:15 Levevilkår blandt folkepensionister uden supplerende indkomst. 218 s. ISBN 87-7487-727-5. Kr. 200,00.
- 03:16 Bengtsson, S., Wiene, J. & Bak, C.: Lytttemødemodellen. 198 s. ISBN 87-7487-728-3. Kr. 175,00.
- 03:17 Virksomheders sociale engagement, årbog 2003. 186 s. ISBN 87-7487-729-1. Kr. 170,00.
- 03:18 Virksomheders sociale engagement, årbog 2003, sammen- drag. 26 s. ISBN 87-7487-730-5. Kr. 25,00.
- 03:19 Christiansen, C.C., Schmidt, G. & Christoffersen, M.N.: Provokeret abort. 176 s. ISBN 87-7487-731-3. Kr. 150,00.
- 03:20 Høgelund, J., Filges, T. & Jensen, S.: Langvarigt sygefravær. 236 s. ISBN 87-7487-732-1. Kr. 225,00.
- 03:21 Damgaard, B.: Social- og arbejdsmarkedssystemerne. En flerstrengt historie. 176 s. ISBN 87-7487-734-8. Kr. 175,00.
- 03:22 Andersen, D., Holt, H. & Jensen, S.: Ledige HK'ere. 92 s. ISBN 87-7487-735-6. Kr. 70,00.
- 03:23 Anker, J., Christensen, I., Rasmussen, M., Romose, T.S. & Stax, T.B.: Indflyttere i almene boliger. 102 s. ISBN 87-7487-736-4. Kr. 78,00.
- 03:24 Geerdsen, L.P. : Marginalisation Processes in the Danish Labour Market. 188 s. ISBN 87-7487-737-2. Kr. 140,00.

- 03:25 Parsons, D.O., Trances, T. & Lilleør, H.B.: Voluntary Public Unemployment Insurance. 79 s. ISBN 87-7487-738-0. Kr. 75,00.
- 03:26 Olsen, H.: Ønsker og forventninger til det "gode liv" i alderdommen. 60 s. ISBN 87-7487-740-2. Kr. 50,00.
- 03:27 Bach, H.B. & Boll, J.: De svageste kontanthjælpsmodtagere. 96 s. ISBN 87-7487-741-0. Kr. 75,00.
- 04:01 Bengtsson, S. (red.): Kommunestørrelsens betydning. 135 s. ISBN 87-7487-742-9. Kr. 118,00.
- 04:02 Rosdahl, A.: Virksomhedsrevalidering. 204 s. ISBN 87-7487-743-7. Kr. 198,00.
- 04:03 Clausen, T., Greve Pedersen, J., Olsen, B.M. & Bengtsson, S.: Handicap og beskæftigelse – et forhindringsløb? 232 s. ISBN 87-7487-744-5. Kr. 220,00.
- 04:04 Heide Ottosen, M.: Samvær til barnets bedste? 264 s. ISBN 87-7487-745-3. Kr. 250,00.
- 04:05 Heide Ottosen, M.: Samvær og børns trivsel. 58 s. ISBN 87-7487-748-8. Kr. 55,00.
- 04:06 Hansen, H.: Time Series of APW-Calculations – Module for Finland 1994-2001. ISBN 87-7487-746-1. Netpublikation
- 04:07 Christoffersen, M.: Familiens udvikling. Demografiske strukturer og processer (In press). ca. 200 s. ISBN 87-7487-749-6. Ca.190 kr.
- 04:08 Jørgensen, M.S.: Danske virksomheders sociale engagement. Pjece, 21 s. ISBN 87-7487-752-6. Kr. 20,00
- 04:09 Schmidt, G. & Jakobsen, V.: Pardannelsesmønstre Blandt Etniske Minoriteter I Danmark. 252 s. ISBN 87-7487-751-8. Kr. 245,00.

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet temanummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis og kan tegnes ved henvendelse til instituttet. Emneopdelte lister over instituttets publikationer kan ses på instituttets hjemmeside: www.sfi.dk. Hver titel er forsynet med en kort omtale, og der er mulighed for at bestille rapporterne via hjemmesiden. En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet, tlf. 33 48 09 46, e-mail: library@sfi.dk.

PARDANNELSE BLANDT
ETNISKE MINORITETER I DANMARK

Afdelingsleder: Ivan Thaulow
Afdelingen for børn, integration og ligestilling

Undersøgelsens følgegruppe:

Fuldmægtig Susie Marthin, Integrationsministeriet
Professor emeritus Per Schultz Jørgensen
Professor Lasse Dencik, Roskilde Universitets Center
Projektkoordinator Sadia Syed, Kvinderådet
Faglig medarbejder Finn Blikfeldt Juliussen, Videncenter for Socialpsykiatri

ISSN: 1396-1810
ISBN: 87-7487-751-8

Grafisk tilrettelæggelse og produktion: KPTO as
Omslagsfoto: Scanpix/Jezzica Sunmo
Oplag: 800
Tryk: BookPartnerMedia A/S

©2004 Socialforskningsinstituttet

Socialforskningsinstituttet
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
Tlf. 33 48 08 00
sf@sf.dk
www.sf.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

